

K Christianity

K

W. H.

A DIVINAE TRINITATIS

D E

TRINITATE DIVINA, QUOD

*In ea non sit invisibilium trium rerum illusio, sed
vera substantiae Dei manifestatio in Verbo,
& communicatio in Spiritu.*

LIBRI SEPTEM.

PROLOGIUM.

QUI nobis hic ponitur scopus, ut est maiestate sublimis, ita perspicuitate facilis, & demonstratione certus: res omnium maxima, Lector, Deum cognoscere substantia-liter manifestatum, ac divinam ipsam naturam vere communicatam. Manifestationem Dei ipsius per Verbum, & communicationem per Spiritum utramque in solo Christo substantiale, in solo ipso plane discernemus, ut tota Verbi & Spiritus deitas in homine dignoscatur. Manifestationem divinam a seculis explicabimus, magnum citra controversiam pietatis mysterium, quod sit Deus olim in Verbo, nunc in carne manifestatus, Spiritu communicatus, angelis & hominibus visus, visione olim velata, nunc revelata. Modos veros aperte referimus, quibus se nobis exhibuit Deus, externe visibilem Verbo, & interne perceptibilem Spiritu, mysterium utrinque magnum, ut Deum ipsum homo videat, & possideat. Deum antea non visum, nos nunc revelata facie videbimus, & lucentem in nobis ipsis intuebimur, si ostium

Scopus ro-
tius Operis

A:

aperiamus

928

3

DE TRINITATE DIVINA.

aperiamus, & viam ingrediamur. Aperire jam oportet ostium hoc, & viam hanc lucis, sine qua nihil potest videri, sine qua nemo potest sacras Scripturas legere, nec Deum intelligere, nec Christianus fieri. Hæc veritatis est via, certa, facilis, & sincera, divinam Christi in Verbo generationem, Spiritus Sancti veram profectionem, & eandem utriusque in Deo substantiam, integre sola patefaciens, Deumque ipsum nobis ob oculos ponens. Digestimus autem in quinque libros viam hanc totam, adjectis postea Dialogis, ut quasi per gradus quosdam ad integrum Christi cognitionem ascendamus. Primus liber continet tria de Christo axiomata, tres Pharisæorum, totidem Sophistarum rationes & improbationes, cum absurdissimis invisibilium ilitationibus, secundus viginti Scripturæ locos exponet. Tertius erit de personæ Christi in Verbo præfiguratione, de visione Dei & Verbi hypostasi. Quartus de nominibus & essentia Dei, & de rerum omnium principiis. Quintus de Spiritu Sancto. Dialogus deinde primus, post transactas legis umbras Christi in omnibus complementum declarabit, angelorum, animarum & inferni substantiam explicans. Secundus modum generationis Christi docebit & ipsum non esse creaturam, nec finitæ potentiaz, esseque vere adorandum, verumque Deum.

Oratio. O Christe Jesu, Fili Dei ! qui de cœlis nobis datus, deitatem patefactam in te ipso visibilem manifestas, teipsum aperi seruo tuo, ut manifestatio tanta vere patefiat. Spiritum tuum bonum, & verbum efficax petenti nunc tribue, mentem meam & calatum dirige, ut divinitatis tuae gloriam possim enarrare, ac veram de te fidem exprimere. Causa hæc tua est, & tuam a Patre, & Spiritus tui gloriam explicans, quæ divino quodam impulsu tractandam sese mihi obtulit, cum essem de tua veritate solicitus. Tractare olim cœpi, & nunc iterum tractare cogor, quia completum est vere tempus, ut ex rei ipsius certitudine, & ex signis temporum manifestis, sum nunc piis omnibus ostensus. Lucernam non cœle abscondendum, tu nos docuisti, ut vae mihi sit, nisi evangelizem. Causa communis Christianis omnibus agitur, cui omnes tenemur. Superest Lector, ut te pro Christo benevolum usque ad finem exhibeas, & genitorum audies, sermone veritatis absque aliquo fuco.

D E

DE HOMINE
JESU CHRISTO
ET
SIMULACRIS FALSIS.

L I B E R P R I M U S.

Librum primum narrationis Filii Dei instar primæ Aposto-
lorum prædicationis, a notionibus inchoabo, ab iis quæ Argu-
mentum librorum.
cordato cuique sunt manifesta, & omnibus publice
prædicata, ut hæc nostra via facile principium habeat.
Ipse homo Jesus est ostium & via, a quo & merito
exordium sumam, tum quia de ipso nunc agetur, tum ut sophistas
reprimam, qui ad Verbi cognitionem sine hoc fundamento ascen-
dentes, in alium Filium traducuntur, & verum Filium Dei oblivioni tra-
dunt. Quibus ego ad memoriam, quis sit ille verus filius, reducere cura-
bo. Pronomine ad sensum demonstrante ipsum hominem verberibus
cæsum & flagellatum, concedam hæc tria simpliciter vera esse: Pri-
mo, hic est Jesus Christus. Secundo, hic est Filius Dei. Ter-
tio, hic est Deus.

Quod hic primo dicatur Jesus, postulatum est primum, ex se ipso manifestum, quo certius nihil ostendere possis. Illud est puerō in circumcisionis die nomen impositum, sicut tibi Joannes, & illi Petrus Luc. 1. & 2. Nomen Jesus, ut veteres docent, est nomen proprium viri, & cognomen Christus. Iudei eum esse Jesum omnes concedebant, sed Christum esse negabant, interrogantes de Jesu qui dicitur Christus: et alienos a Synagoga illos faciebant, qui fa- terentur eum esse Christum. Super qua re fréquens erat Apostolorum contra ipsos disputatio, an Jesus ille esset Messias. Sed de Jesus nulla fuit unquam dubitatio, nec aliquis unquam hoc negavit.

DE HOMINE

negavit. Specta quo tendat ille sermo, quo animo Paulus testificabatur Judæis Jesum illum esse Messiam, Act. 9. 17. & 18. Quo Spiritus fervore Apollos ille Alexandrinus Judæos revincebat, probans hunc Jesum esse Christum. De homine ipso hæc dicebantur sine sophismate aliquo: non sophistas, sed Judæos ibi cogita, pisca-tores cogita, & mulieres; simplicitate pura concedentes, Jesum esse Christum: Jesum hunc Nazarænum, Jesum Filium David.

Concedentes vero hunc esse Jesum, concedere cogimur, hunc esse Christum, a Deo vere unctum. Nam iste est puer sanctus tuus, quem unxisti, Act. 4. Iste est Sanctus Sanctorum, quem ungendum prædictit Daniel. 9. Act. insuper 10. Tanquam rem cunctis perspicuam ait Petrus, *Ipsi nostis.* Nam de Jesu sermo est publice notus, ut si Jesum illum virum Nazarenum unxerit Deus Spiritu Sancto & virtute, quum Deus erat cum illo, & ipse est qui constitutus est a Deo iudex vivorum & mortuorum. Et Act. 2. *Certissime, inquit, sciat omnis domus Israël, quod hunc Jesum, quem vos crucifixistis, fecit Deus & Dominum & Christum,* id est, unctum. Clemens, Justinus, Irenæus, Tertullianus, & reliqui seniores, vocem hanc *Christus* naturæ humanae vocabulum esse affirmant. Vocabuli item ratio id ipsum notat. Nam esse unctum non potest, nisi ad naturam humanam referri. Quis igitur negabit hominem esse unctum? Antichristus est, qui hunc Jesum negat esse Christum: & qui concedit ipsum esse unctum, ex Deo natus est. 1. Joh. 2. & 5. in Recognitionibus Clementis, lib. 1. rationem vocabuli exponit Petrus, quia Reges solebant vocari Christi: imo iste ab excellentia unctionis, præ cæteris est Rex Christus vocatus. Nam sicut Deus angelis angelum, bestiis bestiam, & syderibus sydus, ita hominibus hominem Principem fecit Christum. Veteris quoque Scripturæ autoritate aperte docemur, hominem dici Christum: cum & tenemus Rex diceretur Christus 1. Sam. 12. & 24. & Esa. 45. Item Matt. 1. *Ex qua genitus est Jesus ille, qui dicitur Christus.* Nota ibi articulum & cognomen. Homo est, qui de Spiritu Sancto genitus est. Hominem Christum aperte describit Lucas Cap. 3. dicens: *Et ipse Jesus incipiebat esse triginta annorum & putabatur filius Joseph.* Ille ipse qui putabatur filius Joseph, erat

J E S U C H R I S T O.

5

rat Jesus Christus Filius Dei. Act. quoque 13. Judæis ait Paulus, *Deus juxta promissionem ex David semine eduxit Christum, hunc a vobis interemptum.* Ibidemque & Joan. 1. dixit Joannes Baptista, *Non arbitremini me esse Christum.* Quam ridicula esset Joannis excusatio, si Christi vocabulum ad hominem non referatur? Frivola esset Christi interrogatio & Petri responsio, Matthæi 16. cum dixit Christus, *Quem me dicunt hominem esse,* & Petrus respondit, *Tu es ille Christus, tu es ille Filius Dei viventis.* Illum ipsum, quem alii Eliam, alii Jeremiam esse putabant, ait Petrus esse Christum Filium Dei. Non dixit incorporeus ille Filius in te est, sed *tu es Filius,* & quando ibi iussit Christus, ne cui dicerent quod ipse esset Christus, quid per illud pronomen demonstrasse putas? si ipse Christus non esset, quomodo nos Christianos facit? Rei tam apertæ non esset diutius infistendum, nisi corrupti essent eorum animi, qui mysterium incarnationis non intelligentes, rem incorpoream Christum esse, & realem Filium putant, cum tamen omnibus seculis verus homo sit semper dictus Christus. Audi testimonium ipsiusmet Christi se hominem vocantis, Joan. 8. *Queritis me interficere, hominem veritatem vobis locutum.* Et 1. Tim. 2. *Mediator Dei & hominum, homo Christus Jesus.* Quod si te offendat illa vox *homo,* quam sophistæ connotative sumendo adulterant, accipe vocem illam *vir,* & Petrum audi dicentem, Act. 2. *Jesum Nazarenum fuisse virum a Deo designatum,* & Luc. ult. *De Jesu Nazareno, qui fuit vir propheta potens.* Et Joan. 1. *Post me veniet vir.* Et Esa. 53. *Novissimum virorum virum dolorum.* Zach. 6. *Ecce vir germen nomen ejus.* Et Act. 17. *Judicaturus est Deus orbem per eum virum, scilicet Christum.* Si sensus communes habeas, Lector, & credas naturæ pronominis demonstrativi, cognosces manifeste, hanc esse veram, & originalem illius vocis significationem. Nam co ad oculum demonstrato passim conceditur, hic est Christus, tu es Jesus: & quod loquitur, querit, respondet, esurit, & quod videbant eum ambularem super aquas. *Quem queritis? Jesum Nazarenum. Ego sum Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Ego ipse sum, palpate & videte.* Et Act. 2. ad Judæos loquens Petrus ait, *Hoc*

B

Jesum

Jesum, quem vos interemistis, suscitavit Deus. Cujus omnes testes sumus. Quid per talia pronomina tu cum Judæo disputans demonstrares? Apud eos nec de Trinitate, nec de invisibili Filio, erat aliquid unquam auditum. An deterioris sumus nos conditionis, quam Samaritana mulier, quæ Joan. 4. dixit, *Venite & videte hominem, qui dixit mihi omnia, quæcumque feci: numquid hic est ille Christus?* Et mulieris mentem, nihil de rebus incorporeis scientem, ipse tunc comprobavit. Nam cum ipsa quæreret Messiam venturum, qui dicitur Christus, respondit ipse, *Ego sum, qui loquor tibi.* Ego, quem vides loquentem. Non res aliqua incorporea, sed ego qui loquor, sum verus & naturalis Filius Dei. Similem de ipso Iesu fidem conceperat coecus ille illuminatus, Joan. 9. dicens, *Ille homo qui dicitur Jesus, lumen fecit.* Hanc de Christo fidem habens, fuit tunc illuminatus, nec falsum de Christo creditit. De homine intelligendum est illud Apostoli, *Sicut unius delicto, ita per gratiam unius hominis Iesu Christi; sicut per hominem mors, ita per hominem resurrectio mortuorum.* Aut utробique homo dicitur absolute, aut utrobique connotative: alioqui comparatio esset nulla. Primus Adam & secundus Adam ibi dicitur ut nihil hic sophistis prospicit, hominem connotative sumere. Demum Joan. 20. signa fecit, ut credamus, quod Jesus est Christus Filius Dei. *Expeditum est de Iesu, sed ut credamus, quod Jesus ille sit a Deo genitus, & unctus, pro salute nostra.* Nathanael ex eo quod dixit, *Vidi te sub fulvo,* infert ipsum esse Filium Dei. Similem illationem faciunt Matth. 14. ex eo quod fugavit ventum.

Secunda Illationes istæ jam apertissime demonstrant, quod secundo dixi, hunc *Propositio.* ipsum, quem Christum appello, esse Filium Dei. Nam ex signis, quæ faciebat, infert ipsum hominem esse Filium Dei: si constat ipsum hominem esse Jesum Christum, constat ipsam hominem esse Filium Dei, cum Scriptura semper doceat, Jesum Christum esse Filium Dei. Constat vere, Deum Patrem Iesu Christi esse Deum Patrem hominis. Aperte ubique homo ipse monstratur esse Filius Dei, & ejus respectu Deus vere Pater. Vere Pater, quia ab eo est substantialiter genitus, sicut tu a Patre tuo. Non est ab ipso Joseph genitus Christus

J E S U C H R I S T O.

7

us, sed de Spiritu Sancto genitus est, de substantia Dei genitus est: Hic Jesus est vere & naturaliter genitus ex Deo, sine aliquo sophistice. Quem generationis modum in sequentibus perspicue docebimus. Id nunc obiter dicimus, quod verbum Dei instar imbris obumbravit virginem. Egit in ea, ut ros genitum, instar imbris terram germinare facientis, Psal. 71. Esa. 45. & 55. Hac ratione dici Filium docent Matthæus & Lucas Cap. 1. In Luca. ait angelus ipsi Mariæ, *Spiritus Sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Unde sequitur, *Quapropter & quod nascetur Sanctum, erit vere Filius Dei.* Eandem rationem tradit Matthæus dicens *eam factam gravidam a Spiritu Sancto, & quod in ea genitum est de Spiritu Sancto esse.* Quod in ea genitum est, *Filius est*, aperte loquitur non sophistice. Ex Maria genitus est Jesus, ex substantia Mariæ Filius. Si Maria est naturalis mater, alicujus naturalis Filii est ipsa mater. Annota quid dicit Lucas, *Is Filius in te genitus, quem tu concipies & paries, Filius Altissimi vocabitur: & erit magnus, & dabit illi Deus sedem David patris sui.* Quare non dixit, Filius primæ personæ vocabitur, & dabit illi primæ personæ sedem? sed *Filius Altissimi Dei & dabit illi Deus sedem?* An secunda illa res incorporea est a Spiritu Sancto genita? an non quod a Spiritu Sancto vere genitum est, vere Filius est? Nihil ad rem facit, quod plerique verba angeli pervertentes, vocem sanctam ad aliū Filium detorquent, quasi primogenitus Christus non sit ea dignus: præsertim cum ipsem, Lucas Cap. seq. declarat, quare Sanctum dixerat: quia ipse est masculus aperiens vulvam, *Omne autem masculum aperiens vulvam.* *Sanctum Domino vocabitur,* Exod. 13. 34. & Num. 8. Virtutem insuper, sive fortitudinem Altissimi, quia descendente Spiritu obumbravit Mariæ, metaphysicum invisibilem Filium esse volunt, quia copulative ibi dicitur, *Spiritus & virtus, Spiritus & fortitudo.* Ad hoc nos dicimus, quod Lucas eo virtutis seu fortitudinis nomine id ipsum significat, quod Cap. 24. & Act. 1. ubi idem Lucas refert, *Accipietis virtutem seu fortitudinem, veniente in vos Spiritu Sancto.* Eadem ratione dixit idem Lucas, Joannem venturum cum Spiritu & virtute Eliæ, & in hoc quoque esse eum plusquam prophetam. Alii

prophetæ non habuerunt cum spiritu prophetiæ virtutem faciendi miracula, ut habuit Elias. Ob quam rem dicitur in eo Spiritus, & virtus, seu Spiritus & fortitudo. Virtutem quoque habuit Joannes, ab utero, virtutem attingendi eum quem prædixerat, virtutem convertendi impios ad Deum suum, exhibito miraculo, ut Elias. Sicut ad vocem Eliæ in testimonio veritatis descendit ignis de coelo, effusis aquis super altare 3. Reg. 18. ita ad Joannis aqueum baptismum in testimonium veritatis Christi, miraculose descendit de cœlo Spiritus Sanctus, Matthæus, & Lucas 3. Virtus ergo Spiritui adjuncta, potentiam aliquam significat, non res alias metaphysicas. Hæc est inter Spiritum & virtutem differentia, quia non est in quovis spiritu par virtus seu par fortitudo. Hic ipse est ille duplex spiritus Eliæ, quem petit Elisæus, videlicet spiritus prophetiæ & virtus miraculorum. Hac eadem ratione acceperunt apostoli Spiritum Sanctum, & virtutem, Spiritum Sanctum & fortitudinem, ut sic afflati potentia magna & virtute miraculorum redderent testimonium resurrectionis Christi, Act. 1. & 4. Copula illa aliquid addit, sicut quando dicitur Spiritu Sancto & ne, ignis adjectio vim addit, & expurgationis vehementiam. In Actis Cap. 6. exiguntur viri pleni Spiritu Sancto & sapientia, qui ultra commune Spiritus donum, habeant sapientiam negotio commodam. Ex quibus præclare intelligitur, quare Lucas in Christo & Apostolis dixerit Spiritum Sanctum & virtutem. Quod magis declaratur ex eo, quod dixit idem Lucas, *Jesum Nazarenum unxit Deus Spiritu Sancto, & virtute; Spiritu Sancto, & fortitudine.* Act. 10. Ubi illa copula, & non facit virtutem metaphysice sumi, pro incorporeo Filio, sed quia Spiritus Christi habet omnem fortitudinem. Adde quod Lucas non dicit virtutem illam vocari Filium, sed id quod virtute Dei in Maria genitum est, Filius Dei ideo vocabitur, quia Maria virum non cognovit: & virtute Dei in obumbratione illa vicem seminis viri suppletæ, efficietur ipsa grida. Ac Verbo ipso dicitur ipsa facta grida a Spiritu Sancto, & Christus ipso a Spiritu Sancto genitus, missus, & unctus, Esa. 48. 61. & Matt. 1. Non quod secunda illa res sit genita a tertia, sed hic ipse, qui a Spiritu Sancto ex Maria genitus est, Filius est. Ita locum hunc intelligit Irænus initio libri quinti, ex Maria dicens

dicens generatum esse Filium Altissimi Dei. Ita coactus exponit Augustinus in Joan. tractatu 99. virtutem Dei dicens esse ipsum summum Spiritum Sanctum agentem in generatione Christi.

Quod insuper homo sit proprius Filius, ipsa vocabuli ratio nos docet. Nam sicut proprium hominis est ungi, ita proprium ejus est nasci, proprium hominis est generari. Virtute quidem Spiritus id sit, corpus tamen ipsum vere nascitur, vere generatur; & corpus ipsum habet vere participationem substantiae Dei. Quis est ille, qui putabatur filius Joseph? Quis est ille fructus ventris? an non fructus ille est substantialis Filius? Quis est ille masculus aperiens vulvam? an non masculus ille est proprius Filius? Quis est ille puerulus, de quo fit mentio Matt. 2. quem sumebat, ducebat, & reducebat Joseph? An non ille est ibi Filius ex Aegypto vocatus? Illius puelli, illius corporalis Fili, nullum alium patrem reperies, nisi Deum; nullum alium genitorem, nisi Deum: aut dices esse phantasma, non carnem. Nam si caro est, ab aliquo genita est, ergo alicujus genitoris filius est; eo magis, quia Deus dicitur pater hujus carnis, pater hujus cibi, Joan. 6. Deus agricultura pater hujus vitis, Joan. 15. Si ergo corporalis vere hic est Filius Dei, & incorporalis est aliquis alius realis invisibilis Filius, sunt jam duo reales Filii, quoquo modo eos in unum cumulum unias: quia duo sunt geniti, & duo nati. Duas duarum rerum generationes reales concedimus: ergo duos reales genitos, & duos natos negare pure non possumus. Quis non fascinatus, inter natos, genitos & filios differentias tales faceret? Scripturæ Sacrae de Jesu unico Dei Filio loquuntur, nec quicquam aliud ab homine filium dixerint realiter genitum. Ad hunc modum oportet Christianos omnes, hunc Jesum Nazarenum esse Christum Filium Dei agnoscere. Christus ipse & mulieribus, & rudibus plebeiis, se esse Messiam, & Filium Dei, aperte praedicabat. Age, quæsto te, qualem Messiam ex simplice ejus praedicatione tunc concipere debuit muliercula? Eo magis, quia nesciebat in lege trinitariorum nostrorum metaphysica figura. Metaphysicus alias & invisibilis Filius postea excogitatus est, ex male intellecto Joannis verbo, ut nunc evidenter ostendam. Alia tunc erat de Filio fides, quam nunc: id quod familiari exemplo ita collige. Deus dixit Joanni: *Super quem videris*

videris Spiritum descendenter, & manentem super eum, hic ipse est Filius meus. Et ego, ait, vidi, & testimonium perhibui, quia hic est Filius Dei, Joan. 1. Hoc adverte primo, quod Joannes aliquando nesciebat, quis esset Filius Dei. Deinde adverte manifestationem, & reliqua ibi acta. Sophistarum sententia deceptus fuisset Joanne, & alios deceperisset, dicens, illum de quo vidit, esse Filium Dei. Ego, inquit, *nesciebam eum*: sed externo signo dato, hunc esse Filium Dei, est mihi aperte monstratum: ut ita ipsum esse Filium Dei omnibus Judæis ostenderem, dicens: *Ecce Agnus, ecce Filius.* Quem tu mihi Agnum hic facies? Hic quem vides, hic est Agnus Dei, Filius Dei. Hic oculis subjectus, manibus palpatus, & sensibus aliis omnibus perceptus. Fallax alioqui fuisset cœlestis vox, dicens, *Super quem videris, hic est ille.* Fallax fuisset, cum super re populis præsente descendens dixit, *Hic est Filius meus, vel Tu es Filius meus.* Si rem aliam latenter per illud pronomen demonstrabat, non erat patens testimonium, seducebat populum. Item Joan. 9. interrogatus a quodam Jesus, quis esset ille Filius Dei? respondit, *Et vidisti eum, & qui loquitur tecum, ipse est.* Hic, ipse quem vides, est Filius Dei. Eo ad oculum demonstrato dixit Centurio, *Vere hic homo erat Filius Dei.* Cogita tu, per pronomina illa rem sensu perceptam demonstrari. Cogita deinceps, Centurionem non fuisse sophistam, nec fuisse per communicationem idiomatum loquutum, nec connotatiye *hominis* voce usum. Verum hominem ostendens dixit: *Hic homo Filius erat Dei.* Audi Paulum, qui illico atque visum recepit, ingressus synagogam, *prædicabat Jesum, quoniam hic est Filius Dei,* Act. 9. De sophistarum idiomatibus ne verbum quidem. Summus Sacerdos nihil de secunda illa incorporeo re cogitabat, dicens, *Es tu Filius Dei benedicti?* Et ad mentem ejus respondit Jesus, *Ego sum,* Marc. 14. *Vos dicitis, quia ego Filius Dei sum,* Luc. 22. Ita simpliciter illi credebant, dicentes, *Ego credidi, quia tu es Filius Dei.* At dices tu, Non videri rem magnam, si ipse homo Jesus dicatur Filius Dei, cum & nos Filii Dei nominemur. Respondeo, Res maxima est, esse Filium Dei, & plura inde sequuntur, quam unquam intellexerit mundus, ut ostendam. Ipse est verus & naturalis Filius, nos adoptivi. Ex eo ipso, quod

nos.

nos Filii Dei nominamur, probatur ipse esse verus Filius. Quomodo homines filios faceret, si ipse homo non esset verus filius? Nos filii dicimur, dono & gratia ipsius. Ideo ipse hujus nostræ adoptionis author, excellentiore alio modo dicitur Filius. Est ipse naturalis Filius ex vera Dei substantia genitus. Alii non sunt filii originis: fiunt filii Dei, non nascuntur filii Dei. *Per fidem Jesu Christi nos efficimur filii Dei,* Gal. 3. & Joan. 1. Ideo *per adoptionem dicimur filii,* Rom. 8. & Eph. 1. non solum Filius, sed verus Filius ipse dicitur: non communis Filius, sed proprius Filius, Sap. 2. & Rom. 8. Aequo proprio Deus dicitur pater Jesu Christi, sicut terreni patres dicuntur patres suorum filiorum. Alioqui Deus non posset dici causa peculiariter efficiens, & produciva alicujus certi effectus. Si prolem aliquam sibi singulariter eligat, & solus tum operetur ad generationem illius (etiam substantiam suam illi tribuendo) quantum potest, & plus quam potest terrenus pater, quare non aequo proprio merebitur dici pater? *Numquid ego, qui generationem aliis tribuo, ipse sterilis ero,* dicit Dominus? Esa. 66. Imo potius dicitur ipse pater, quia ab ipso omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur, Eph. 3. eo magis, quia non solum eum genuit, sed & Deitatis substantia, luce & plenitudine, cum decoravit, ut in hoc assimiletur patri filius. Item alia ratione proprius quam homines dicitur ipse pater, quia ipse in aliorum generationibus operatur: alii vero in sui filii generatione nihil agunt. Ergo si proprius dicitur ipse pater, propriissime ultra alios Christus dicitur esse Filius. Sed sublimiora alia de hac filiatione postea dicemus, si filiationem dici fas est: argumentum jam retorqueri ita potest. Nam Filius Dei suam filiationem nobis communicat, at Filiatio illius secundæ rei nihil habet nobiscum commune, sed hominis filatio. Ipse nos fratres vocat, quia homo. Homo est primogenitus fratum, sicut primogenitus mortuorum: ergo homo primogenitus, est homo genitus Filius.

Sophistæ sibi ipsis videntur ita magnifici, ut non dignentur oculos ad hunc Filium inclinare. Rem abjectam & ridiculam putant, hominem dici Filium Dei. Ad Filium oportere aiunt, qui sit ejusdem speciei specialissimæ cum Patre. Sed unde hoc colligunt? imo est

penitus impossibile, quoniam parentes sunt diversarum specierum. Hoc etiam improbat Scriptura tota: improbat ipsum Christus, qui aliorum hominum comparatione se Filium Dei ostendit, Joan. 10. *Si alios, inquit, homines Scriptura vocat Deos & Filios Dei, vos dicitis me blasphemare, quia dixi, Filius Dei sum?* Cum Pater ultra alios consortes & participes meos me sanctificaverit. Ecce illum, qui sanctificatus est, esse Filium Dei: hic est ille qui Sanctus vocabitur Filius Dei. Hic est ille, de quo dicunt apostoli, *sanctum Filium tuum Jesum.* Quis est ille Sanctus, nisi ille masculus aperiens vulvam? verus & corporalis Filius Dei?

Tertia proposicio. Tertio istam esse veram, Christus est Deus. Dicitur vere Deus substantialiter Deus, cum in eo sit Deitas corporaliter. Sed quia haec sunt in sequentibus perfectissime aperienda, sat nunc crit, si dicitur Deus, quia forma Dei, species Dei, habens potentiam & virtutem Dei. Dicitur Deus per virtutem, sicut homo per carnem. Data illi a patre ipsa deitatis potentia dicitur ipse Deus fortis, Esa. 9. *Puer natus est nobis, vocabitur Deus fortis.* Ecce Dei nomen & fortitudinem nato puero tributa, cui data est omnis potestas in celo & in terra. Et Esa. 45. *Ego Dominus vocans nomen tuum, Deus Israëlis.* Thomas, Joan. 10. cum appellat, *Dominus meus, Deus meus.* Paulo ad Rom. 9. Christus dicitur *in omnibus & super omnia Deus laudandus, Deus benedictus & benedicendus.* Multis aliis locis ejus divinitas ostenditur, quia exaltatus est, ut acciperet divinitatem, & nomen super omne nomen.

Adversarii vero illum ita despiciunt, ut non solum esse Deum, sed & unicum esse negent. Imo ea, quae sunt naturae ab eo usurpat, negantes esse Filium Mariæ, negantes esse hominem, sed humanitatem. Negant hominem esse hominem, & concedunt Deum esse asinum. An non isti sunt veri Antichristi & Christi calumniatores? Potest esse major calumnia, quam si me loquente dicas me non esse? aut si mihi convenire neges ea, quae mihi palam tribuuntur? Omnia haec prædicata volunt calumniatores isti esse illius secundæ rei nomina. Ad quod figmentum communis schola sophisma quoddam communicacionis idiomatum adinvenit. Quandam novam impositionem in illo termino

mino homo singunt, ut connotative sumatur, & equipolleat huic orationi,
Sustentans naturam humanam. Ac tunc per communicationem idiomatum concedunt hanc propositionem, Filius Dei est homo, id est, secunda persona sustentat naturam humanam, & ita est illa connotatus homo. Ad eundem modum concedunt fieri posse, ut Deus sit asinus, & Spiritus Sanctus sit mulus, sustentans mulum. Cogita, lector, si Christus aut ejus discipulus Paulus, aut alii discipuli nobis denuo prædicarent, an tolerare possent talia hominum figmenta, placitaque vocum imposturas? an non Christum sophistarum faciunt ipsi magistrum, dicentes, eam dictionem *Christus esse a prophetis & apostolis impositam ad significandum secundam personam in divinis, connotando quod sustentet naturam humanam?* Quid si loco vocis *Christus* ponatur ubique vox *unctus*? An rem illam proprie unctam dicent, & eam accepisse Spiritum Sanctum & virtutem? an illa diceret, omnia sibi esse tradita a Patre suo? an sophistice de illa locutus esset Pater, dicens, *Ecce puer meus quem elegi, dilectus meus, ponam Spiritum meum super illum?* Profecto ad hominem Jesum id relatum invenies, Matt. 12. Quicquid unquam in Bibliis de Filio scriptum est, ad ipsum referatur, ipsum omnia respiciant, & per ipsum omnia complentur. Quæ vero & qualis est communicatio illa prædicatorum? Nam illud prædicatum, sustentans naturam humanam, prius non conveniebat homini. Qualiter igitur homo sua prædicata, si non sunt sua, Deo communicat? Quod in Christo fuerit & sit duplex natura, divina & humana, nos apertissime docebimus. In Christo vere conjunguntur Deus & homo in unam substantiam, unum corpus, & unum novum hominem, Eph. 2. sed quia haec divina Christi natura ex Verbi arcanis pendet, simpliciore via nunc dicamus, Deum posse homini deitatis plenitudinem communicare, dare ei divinitatem, majestatem, potestatem & gloriam suam. *Dignus est agnus, qui occisus est, recipere divinitatem, potentiam, sapientiam, honorem & gloriam,* Apoc. 5. Si Moses factus est Deus Pharaonis, Exo. 7. & Cyrus Deus Israëlis, Esa. 45. multo fortius & excellentiore longe modo factus est Christus Thoma & omnium nostrum Dominus & Deus. Salomon quoque ad literam dicitur Deus, Psal. 44. At illi erant Dii, non natura, sed tem-

porali dono : Christus vero est naturali nativitate Deus, naturaliter genitus de substantia Dei. Tota Patris deitas, adoratio Dei, & visio Dei, est in Christo vero Deo. Sicut Pater est verus Deus, ita veram suam deitatem unico Filio suo unice tribuens, efficit ut ille sit verus Deus.

Post tria de Christo axiomata, tria quoque superest Phariseorum argumenta diluere, quæ ipsemet Christus pro nobis diluet.

1. *Argumentum 1.* Si Christus est Deus, erunt jam plures Dii. Ad *Phariseo-objectionem* istam Phariseorum, quum Christum arguebant, eo quod se *rum.* Deum faciebat, respondet ipse, *Quia ego dixi, Dii estis*, Joan. 10. Docet ibi Christus se Deum a Deo Patre sanctificatum. Judæos inducit, ut saltem more aliorum, qui Dii dicuntur, ipse Deus dici possit. Ita erant imbecilli homines ad Christi naturalem deitatem agnoscendam sensim ducendi. Unde subdit : *Si eos vocat Scriptura Deos, ad quos sermo Dei factus est, quanto magis Filius, quem Pater ultra alios sanctificat, nedum dicetur Filius Dei, sed etiam Deus?* Quanquam ergo sint Dii, unica tamen est Deitas, a Patre per generationem Filio communicata, unicus est Deus, omnis deitatis origo. Non erant ex hoc Judæi offendendi, cum Moses, Salomon & Cyrus dicti sint Dii. Illam Elohim Deitatem non solum debuissent Judæi Christo tribuere, videntes in eo tanta Dei opera, & tanta miracula, sed etiam cognoscere, quod per excellentiam ei conveniret. Hanc Christus suæ eximiæ deitatis rationem reddebat, Joan. 5. & 10. Ob id adduntur ejus deitati insignia epitheta, ut dicatur ipse Deus omnis terræ, Deus magnus, fortis, & super omnia benedictus. Longe majora, & apertius postea dicimus, de substanciali Christi deitate. Hoc nunc constat, Deum nos non ita dissecare, nec in partes dispergere, ut dissecant & discerpunt sophistæ. Constat vere, pluralitatem in deitate non talem hic induci, qualis est in trinitariorum realitatibus, & incorporeis tribus rebus distinctis. Ibi esse pluralitatem Deorum, realem & absolutam, mox ostendemus.

2. *Argumentum 2.* Alterum argumentum est : Quomodo Christus dicitur de cœlo descendisse, & missus a Patre in mundum venisse ? Qui hæc nobis objiciunt, cum Phariseis plane hallucinantur. Nam Joan. 6. argutabantur Pharisei, *Nonne hic est filius Joseph, cuius nos novimus patrem & matrem ? quomodo ergo dicit, de cœlo descendit ?* Ad hanc rem docet ibi Christus,

stus, oportere nos Spiritu vivificari, ut hunc descensum intelligamus. Nam carnalis sensus non prodest quicquam. Verbum Dei de cœlo descendens est nunc in terra caro Christi, ut & carnem ipsam Christi de cœlo descendisse, sis mihi postea concessurus. Caro Christi de cœlo est, panis cœlestis, de substantia Dei, & a Deo exivit. Sed quia hæc ex Verbi arcano sunt melius cognoscenda, in sequentes postea libros differantur. Interim vero posses intelligere, de cœlo, id est, de supernis, ut ipse docet, Joan. 8. posses verba Christi spiritualiter intelligere. Quod Christus in Spiritu Dei præcesserit omnia tempora, & ejus Spiritus initio fuerit in cœlo. Eo solo, quod verba ejus erant cœlestia, concedendum erit, ipsum e cœlo esse; nam baptismus Joannis e cœlo erat, & secundus homo de cœlo cœlestis. De cœlo est, & in cœlo est, quicquid est supra carnem & sanguinem. Non solum Christus e cœlo erat, sed & cœlum ipsum ad nos attulerat, ut videbis. Ad id quod objicis, eum missum a Patre, non est difficile respondere, cum & Joannes dicatur missus a Deo, Joan. 1. *Fuit homo missus a Deo, cui non men erat Joannes.* Prophetæ & apostoli omnes missi a Deo dicuntur. Declarat hoc ipse Christus Joan. 17. *Sicut tu, Pater, me Filium tuum misisti in mundum, ita ego mitto apostolos in mundum.* Et Joan. 20. *Sicut misisti me Pater, ita ego mitto vos.* In has comparationes, quas Christus ipse faciebat, incidere cogor, ut veritas planior fiat. Illud verum est, quod singularis est Christi missio, & a Patre exitus, ut ex Verbi arcano constabit; similiter, quod Christum in mundum venisse dicimus, non debet mirum videri, cum & aliis hoc conveniat, Joan. 1. *Omnem hominem venientem in hunc mundum.* Jesum Christum in carne venisse, docet Joannes contra duas haereses tunc vigentes. Prima erat discipulorum Simonis Magi, dicentium, Christum fuisse phantasma, sine vera carne. Contra quos carnem ille nominat. Altera mox sequuta erat haeresis Ebionis & Cerinthi, dicentium, Jesum purum hominem sine substantia deitatis, & ante Mariam nihil fuisse. Contra quos docet Jesum venisse, & fuisse antea Verbum apud Deum. In sequentibus aperte videbis hujus rei veritatem. Videbis aperte trinitariorum nostrorum nugas nemini fuisse tunc notas. Dictum Joannis contra dictas jam haereses citat Polycarpus in Epist. ad Philip. Id ipsum.

ipsum in plerisque locis facit Ignatius, ac etiam Irenaeus. Hi omnes trinitariorum nostrorum figura nec docuerunt, nec cogitarunt. Simpliciter predicarunt, Jesum illum esse verum Messiam, Filium Dei: eundemque in propria persona & substantia fuisse Verbum apud Deum, modo trinitariis omnibus sophistis incognito, & nunc vere cognoscendo.

2. Argumentum non rapinam arbitratus est, se esse aequalem Deo? ad hoc respondebat ipsemet Christus. Nam Joan. 5 arguebant eum Pharisæi, quod se facceret aequalē Deo. Quibus respondens Christus, hanc aequalitatem non negavit; sed dixit se habere omnem potentiam, & facere omnia, quae Pater facit. Sicut Pater, ita & Filius suscitat mortuos, cœcos illuminat, læprosos mundat, surdos, paralyticos, dæmoniacos & alios curat. *Pater omne iudicium & omnem potestatem dedit Filio,* ut omnes honorent Filium, sicut honorant Patrem. Ecce quomodo Christus scipsum testatur esse aequalē Deo! Ecce qualiter μορφή, id est, species deitatis in eo relucebat, cum tanta operabatur miracula! speciem & formam divinam habebat Christus, etiam ab aeterno, ut dicemus postea. Nunc presentem in eo contemplemur divinam speciem, & cum divina specie divinam potentiam. Cum ea Christi tanta potentia conjungit Paulus animi humilitatem, quam tanquam specimen, nobis imitandum proponit. Humilitatem Christi maximam docet. Nam ea tanto major est, quanto majore praeditus majestate & potentia, magis se submittit & dejicit. Potentia solet alios tyrannos efficere: at in Christo non sic. Ille in forma Dei existens, tantam in se deitatis aequalitatem non arbitratus est rapinam facere. Noluit Christus tyrannice ad rapinam sua potentia uti: non acceptavit rapinam illam, dum cognovit, quod rapti erant ipsum, ut facerent regem, Joan. 6. Sed humili habitu se gerebat, regnum suum non esse de hoc mundo volens. Potuit Christus divinam illam speciem, seu divinam formam, in monte visam, ubique servare, ut coelestis rex inter homines conversari. Sed pro nostra salute maluit servilem habitum usque ad crucem gestare. Non arbitratus est rapinam, noluit ea, quam habebat Dei potentia, raptis duodecim legionibus angelorum

se contra Judæos violenter defendere, sed humiliter pati voluit. *Æqualis ergo dicitur Christus Deo, ratione potestatis sibi ad Dei æqualitatem data, dicto cap. 5. Omnia quæ habet Pater, sua sunt.* Per eum fiunt omnia, quæ Verbo Dei fiunt, cum ipse sit Verbum Dei. *Æqualitatem hanc virtutis notavit ipsem Christus, dicens, Erit Filius hominis sedens a dextris virtutis Dei, Luc. 22.* *Æqualitatem hanc Christi, & ad dextræ virtutis Dei exaltationem docuit Paulus, Eph. 1. ipsum dicens constitutum super omnem principatum, potestatem, virtutem, dominationem, & supra omne quod nominatur, non solum in hoc seculo, verum etiam in futuro.* Denique omnia subjecta esse pedibus ejus, & eum datum super omnia caput ipsi ecclesiæ, qui omnia in omnibus implet. *Æqualitas virtutis Dei in eo notatur, Dan. 7. Ecce Filius hominis veniebat, usque ad antiquum Dierum pervenit, & data est ei omnis regia potestas.* Jeremias quoque cap. 30. hunc admiratur, qui ita accedit, & applicatus est Deo, ut usque ad æqualitatem sibi appropinquet. Apud Zachariam, cap. 13. vir ille Jesus dicitur Deo *אָמֵת, amith, socius, & coæqualis.* Omitto hic referre fabulosa fignienta, de metaphysica illarum trium invisibilium rerum naturali rapina, & æqualitatis arbitramento: quasi inter res illas caderent ejusmodi affectus. Eo magis, quia Paulus de illis nunquam cogitavit. *Is,* inquit, *affectus sit in vobis, qui fuit in ipso Christo Jesu, qui substantialiter existens Deus, & in forma Dei, non in rapinam putavit, æqualiter esse Deo.* Non cogitavit, ut suam divinam potentiam in rapinam verteret: sed humiliter se gessit, postea per resurrectionem exaltatus. Quod naturæ divinæ proprie non conveniat humiliatio, docet Cyrillus lib. 8. Thesauri cap. 1. Non secundum naturam Verbi, inquit, est Christus humiliatus: nam homini convenit humilitas, cui convenit exaltatio. Natura ergo divina in se nec humiliata est, nec exaltata, sed homo ipse Christus. Ita exponit Augustinus initio libri tertii contra Maximinum, alias sibi passim contrarius. Ignorabat rationem personæ, quam dicemus postea. Ipse homo Christus in specie Dei constitutus, non in rapinam putavit, æqualiter esse Deo. Non cogitavit, ut ea æqualitatis Dei virtute ad tyrannidem aliquam vel rapinam uteretur. Vere fuisset rapina, si ab eo opere se violenter abdi-

casset, ad quod Pater eum destinaverat, aut si regiam hujus mundi tyrannidem sibi usurpasset. Hæc est propria significatio vocis ἀρταγμος. Christus nihil ejusmodi curavit, nunquam aliquid ab aliquo violenter rapuit. Hanc sententiam illustrat Græcus articulus τὸ, & ἵνα ad verbum æqualiter, quod hominis dispositionem notat, non metaphysicas illas & incorporeas æquales naturas. Ut dicat Paulus, Hoc ipsum, quod esset æqualiter Deo, non arbitratus est Christus, ut rapinam facheret. Hic est verissimus sensus. Paulus non facit vim in voce æqualiter, sed ex specie deitatis infert. Inquit enim, quod speciem Dei habens Christus, non arbitratus est τὸ εἶναι ἵνα θεός, non arbitratus est illud esse æqualiter Deo, quod in forma Dei existens habebat, in rapinam fore. Quod vero ait apostolus, formam seu speciem servi Christum sumpsiisse, ideo dicit, ut distinguat a forma seu specie Dei, de qua dixerat: utrobique enim ponitur μορφή. Et in eo ipso majorem exprimit humilitatem. Nam utraque specie pollens, humiliore usus est. Non specie & fortitudine Dei, sed quasi unus ex hominibus. Ipsemet homo Jesus, qui antea habebat speciem Dei, postea accepit speciem servi, ut videbis. Et dicitur *habitu repertus ut homo*, sicut ait Psalmista, *Ut homines moriemini, licet Dii sitis*, Psalm. 81. Et Samson, quia fortissimus, quasi non homo, sed plusquam homo, dixit, *Ero tunc debilis sicut homines.*

Ecce universos Scripturæ locos, qui de æqualitate Dei loquuntur, a nostri seculi pugnis penitus remotos. Et certamen illud inter illas invisibilis personas, de æqualitate vel inæqualitate naturæ, quod a Sylvestrino seculo totum orbem per Arrianos concussum, fuit inventum Satanæ, ut mentes hominum a cognitione veri Christi alienaret, & tripartitum nobis Deum facheret. O! Jesu Fili Dei, miserere nunc nostri, ut te cognoscamus Filium Dei.

Visis contra Christum Phariseorum rationibus, ante quam ad sophistarum rationes veniamus, duos Scripturæ locos declarabimus, ex quibus trinitatis ratio colligitur. Unus est I. Joan. 5. *Tres sunt, qui testimonium dant in cœlo, Pater, Sermo, & Spiritus, & hi tres unum sunt.* Alter locus est Matt. 8. *Baptizate in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Ad quorum facilem explicationem est advertendum

dum, quod una & eadem deitas, quæ est in Patre, communicata est Filio-
Jesu Christo immediate & corporaliter. Deinde eo mediatore, per mini-
sterium angelici spiritus, communicata est spiritualiter apostolis in die
pentecostes. Christo soli a natura est deitas insita corporaliter & spiritua-
liter. Deinde ab eo datur aliis sanctus & substancialis habitus. Utriusque
communicationis modum, corporalem & spiritualem seorsim postea ex-
ponemus, substantiam ipsam Spiritus Sancti ostendentes, quod sit eadem
deitas cum Patre & Filio. Nunc ad primum Joannis locum dicimus,
scopum ejus esse, ut probet Jesum illum esse Filium Dei. Ad quod
probandum adducit sex testimonia, tria in cœlo, & tria in terra, om-
nia concorditer testantia, hunc Jesum esse Filium Dei. Hoc loco te-
statur Sermo de Filio, ut de re alia, ne Sophistæ sermonem illum di-
cant Filium. De cœlo itaque probaturus Joannes, adducit testimonium
cœleste in Jordane, quando angelico ministerio descendit Spiritus San-
ctus, quasi columba, & facta est vox de cœlis, *Hic est Filius meus.*
Apparentia, & manifesta testimonia citat Joannes, alioqui nihil pro-
baret. Manifesta ibi vox, & auditus sermo de cœlo testatur, hunc
Jesum esse Filium Dei. Pater proferens ibi manifestatur, de cœlo te-
stificans hunc esse Filium suum. Et Spiritus de cœlo veniens in eum
ibi manifeste visus testatur. Similia de se tria testimonia citat ipsemet
Christus, Joan. 5. Et hæc omnia unum sunt, quia conformiter de ea-
dem re testantur, ejusdem deitatis unitate. Tria alia in terra testimo-
nia citat Joannes, quæ sunt Spiritus, aqua, & sanguis: quando fluen-
tibus ex latere Christi aqua & sanguine, emisit Spiritum, eum Deo
commendans, ut homo in terra moriens. Sed quid hi testantur? Equi-
dem non rem aliquam incorpoream, sed hominem ipsum esse Filium
Dei, a quo moriente illi tres testes egrediebantur. Vides mentem Joa-
nnis, qui nullum non movet lapidem, ut probet Jesum hunc esse Fi-
lium Dei. Scopus omnium Scripturarum est Jesus Filius Dei. Ad
hoc credendum nos hortatur Joannes, si in Christo vivere volumus.
Qui credit Jesum esse Filium Dei, ex Deo natus est. Quis est qui
vicit mundum, nisi qui credit Jesum esse Filium Dei? Qui hoc ita
non credit, non est Christianus. Qui hoc non credit, non est fundatus
super illam firmam petram: *Tu es Christus Filius Dei vivi*, Matt. 16.

Fundamentum nostræ salutis, & fundamentum ecclesiæ, est cum fiducia credere, hunc Jesum Christum esse Filium Dei Salvatorem nostrum.

Ad alterum locum dicimus, quod quanquam baptismus ex apostolorum doctrina rite conferatur in nomine Christi, cum Christus in se contineat Patrem & Spiritum Sanctum, unctus unguentem & unctionem: tamen latius voluit Christus omnia exprimere, Patri honorem deferre, & Spiritum Sanctum baptismō adjungere, cum ibi Spiritus Sancti munus unice patesiat. Primo ergo ait, *Baptizate in nomine Patris*: quia ipse omnis doni est primus verus & originalis fons, Jac. 1. In nomine Filii, quia per ipsum habemus reconciliationem & donum hoc: *nec est aliud nomen sub cœlo, in quo oporteat nos salvos fieri*, Act. 4. In nomine Spiritus Sancti, quia Spiritus Sancti donum in baptismō datur, Joan. 3. & Act. 2. Hanc esse trinam divini nominis invocationem, ait Petrus in Recognitionibus Clemensis, lib. 3. & 6. Trinam ibi ait beatitudinem, & triplex mysterium. Tres sunt manifestationis modi, seu personæ; non metaphysica illa rerum incorporearum in Deo distinctione, sed sacramenti exhibitione, per Dei *οἰκονομίαν*, ut docent Irenæus & Tertullianus. Adde his dictum Hilarii, initio libri 2. de Trinitate, *Baptizare jussit Christus in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti, id est, in confessione authoris, unigeniti, & doni*. Author est unigenitus Deus Pater, ex quo omnia: unigenitus est Jesus Christus, per quem omnia: Spiritus Sancti donum in omnibus, singulare munus baptismi. Infinitas est in aeterno, species in imagine, usus in munere. Ecce verissimam trinitatem, ex prisca doctrina: invisibilem in infinito Deum Patrem, speciem imaginis visam, & munus inde procedens. Utinam hunc intellectum servasset semper Hilarius, & utinam haec ejus verba non obscurasset Augustinus, lib. 6. de Trinitate, cum reliqua sophistarum turba, ut habentur lib. 1. Sentent. distin. 31.

At vero quales sint ipsorum rationes videamus, quibus res incorporeas distinctas in Deo pessime concludunt. Ratio una ab eis sumitur ex eo, quod scriptum est, Joan. 10. *Ego & Pater unum sumus*. Quem docum exponens Augustinus in Joannem Sermone 56. & in eundem

Joan-

Joannem, tract. 36. & 71. inducit contra Arrium, quia dixit *unum*: & contra Sabellium, quia dixit *sumus*. Unde duas illas res incorporeas contra Sabellium, & unam in eis aequalem naturam contra Arrium valide concludit: & hinc miros canit triumphos. Tu vero, lector, perpende, Jesum ipsum ibi loqui. Et dixit *sumus*: quia Deus & homo: dixit *unum*, quia una deitas, una potestas, unus consensus, una voluntas hominis cum Deo. Hoc constat esse unam *στιχην*, & unam *δικαιοιαν*. *Usiam* solum legimus in Evangelio Lucæ, cap. 15. & proprie significat substantiam domesticam, facultates, opes & divitias. *Exusia* passim legitur, & ubi de potestate sibi a Patre tradita loquitur Christus, ponitur dictio *exusia*, quæ in Christo fere ut *usia*, significat potestatem, facultates, & potentiarum divitias. Quæ omnia in Christo sunt opulenter, & ejus cum Patre est una *σοιαν*, una *δικαιοιαν*. Ipse est Deo Patri *ομοιος*, vere consubstantialis, & unum cum Deo. Hic fuit veterum intellectus facilis in expositione illius dicti, *Ego & Pater unum sumus*. Id ita docent Origenes, lib. 8. contra Celsum, & Cyprianus in Epist. ad Magnum, exponentes, hominem esse unum cum Deo. Confirmatur hic intellectus ex ejusdem Christi editis, quibus docet, nos esse unum cum ipso, sicut ipse est unum cum Patre. Non solum per consensum, sed substantialiter sunt veri Christiani unum cum Christo, ut ostendemus. Docent hoc Irenæus & Tertullianus plerisque locis. Docet Hilarius lib. 8. de Trin. & Cyrillus in Joannem. Per substantiam Christi nos unum sumus, sicut ipse est substantialiter unum cum Deo.

Secunda ratione invisibilium rerum triadem probant sophistæ, ex eo quod scribitur, Exo. 3. *Ego Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob*. At ibi nihil metaphysicum notari, ex eo probatur, quod loquens Deus ad Jacob, dixit, *Ego sum Deus patris tui Abraham & Isaac*, Genes. 29. & 32. ex hoc tamen inferre nequis duas res aliquas metaphysicas. Loquens etiam Deus ad Isaac, dixit, *Ego sum Deus patris tui Abraham*, Genes. 26. Si tres illæ res ibi intelliguntur, quomodo in Actis dicitur, *Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob, Pater Iesu Christi?* An illa trinitas dicitur Pater illius secundæ rei, aut Pater hominis? Lombardus quidem lib. 1. Sent. dist. 26. ex Augustino & Hilario docet, hominem esse filium trinitatis, ac totam tri-

nitatem esse Patrem hominis. Hilarius lib. 11. de Trin. exponens il-
lud Christi, *Ascendo ad Deum meum, Patrem meum & Patrem ve-
strum*: totam trinitatem ait esse Patrem ipsi homini Christo, ut est
aliis hominibus Pater: Augustino lib. 5. de Trin. tota trinitas est Pa-
ter creaturæ. Idem eis est Pater humanitatis Christi, & Pater deita-
tis, & tota trinitas Pater. Ergo filius incorporeus, & homo corporeus,
uterque est Filius trinitatis, & a tribus est genitus. At nos his omni-
bus figuramentis exclusis, cum dicitur Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Ja-
cob, Deum intelligimus occurrere, ne Judæi pluralitatem Deorum cre-
derent. Nam ad istam pluralitatem, sicut & hodie nos, erant ipsi pro-
ni. Pro numero civitatum soliti erant multiplicare Deos, Jer. 2. &
11. Providens ergo Deus, ne juxta nuinerum æstatum, seu generatio-
num hominum, multiplicarent Deos, alium credentes fuisse Deum
Abrahæ, alium Deum Isaac, alium Deum Jacob, eundem se Deum
omnium illorum dixit, ut ex verbis quæ præmisit, ostendit, dicens, *Ego
sum Deus patrum tuorum. Ego sum ille Deus, qui eduxi te de ter-
ra Ægypti & de Ur Chaldaeorum.* Exo. quoque cap. 6. ait Deus,
se esse illum, qui apparuit aliis. *Ego, inquit, sum Deus, qui visus
sum ipsi Abrahæ, Isaac, & Jacob.* Et Isa. 48. *Ego ipse, ego primus, ego
novissimus.* Alia ratione dixit se Deum Abraham, Isaac, & Jacob, quia
ad implendas promissiones eis factas, incipiebat tunc Deus Israëlitas per
Mosen visitare. Tertia quoque ratione, se Deum illorum appellavit,
ut ostenderet eos totos in vitam reddituros, imo & jam præsentes Deo
vivere, Luc. 20.

Tertio argumento ex tribus viris ipsi Abrahæ visis tres incorporeas
res in Deo colligunt, eo quod Abraham tres vidit, & unum adoravit,
Gen. 18. Ad hoc ego dico, fuisse angelos ipsi Abrahæ visos. Per-
sona Christi per angelum tota lege figurabatur. Angelus erat ad Chri-
stum pædagogus, sicut lex ipsa. Tunc ille quasi Deus, & in ver-
bo Dei loquebatur, & in eo erat reluentia Christi. Angelus loque-
batur ut Deus, Gen. 16. & 22. *Angelus*, dixit ipsi Jacob, *Ego sum
Deus Bethel*, Gen 31. Ad Mosen locutus est Angelus dicens, *Ego
sum Deus Abraham, Isaac & Jacob*, Exo. 3. & Act. 7. Angelus
unus ibi quasi Deus, præ aliis loquebatur, Christi personam adum-
brans

brans, ejus fulgure clarus, ut postea videbis in Verbi reluentia. Angelis angelum principem fecit Deus, principem synagogæ, qui quasi Deus Judæis loquebatur. Hinc dictus est מיכאל Michaël, id est, *quis quasi Deus?* Aliter ille loquebatur ad Abraham, quasi Deus, dicto cap. 18. & aliter duo angeli ministri, qui perrexerunt Sodomam, ut sequens cap. ibi docet. Quando dixit Deus, *Angelus meus præcedet te, angelus meus* intelligitur Michaël, ut & Hebraica vox indicat, quæ ipsummet Michaëlis nomen continet. Ex eisdem enim Hebraicis literis constant מיכאל & מלאך : eo magis, quia angelus ille peculiariter dictus est princeps Judæorum. Augustini ratio parum concludit, lib. 2. de Trin. eo quod coram duobus angelis se incurvavit Loth. Honoris enim causa id factum est ab hospitali viro, etiamsi nesciret esse angelos, Heb. 13. Quod Dominos vocavit Loth, nihil ad Augustini somnia, quia non ponitur ibi nomen tetragrammaton : sed commune nomen, quo homines vocamus Dominos. Angelis & id, & aliud nomen tribui poterat, eo magis, quia ipse Dominus adfuit, cum incendenda fuit Sodoma. Desipit Augustinus, inquirens, An duo illi hospites Loth, fuerunt Pater & Filius, aut Pater & Spiritus Sanctus, aut Filius & Spiritus Sanctus? Ridiculæ neniae.

Argumentis dictis addit Lombardus, lib. 1. Sent. ad finem distinctio-
nis secundæ, quod singulæ pene syllabæ Nov. Testamenti illam rerum
trium invisibilium trinitatem concorditer insinuant. At mihi non syl-
labæ, sed singulæ literæ, literarum apices omnes, ora infantium & la-
tentium, imo & lapides ipsi clamant unum Deum Patrem & Chri-
stum ejus, Dominum Jesum. Ut 1. Tim. 2. *Unus enim Deus, &*
unus mediator Dei & hominum, homo Christus Jesus. Et 1. Cor. 8.
Nobis unus est Deus, qui est Pater, & unus Dominus Jesus Christus.
Joannes etiam, cui cœli in Apocalypsi fuerunt aperti, solum vidit Deum
Patrem, & Christum ejus. Solus Deus & Agnus ibi laudantur, & ado-
rantur. Stephanus quoque apertis cœlis vidit gloriam Dei, & Jesum
stantem a dextris ejus. Item Matt. 23. *Unus est Pater, & unus*
Magister Christus. Et Joan. 8. *Ego solus non sum, sed ego & Pa-*
ter. Non sum, inquit, solus, quia Pater mecum est. Non noverunt
Patrem, neque me. Cognoscant te solum Deum verum, & quem mi-

misisti Iesum Christum. Quando dixit, *Nemo novit Patrem, nisi Filius, nec Filium nisi Pater:* an tertia illa res hoc ignorabat? Tertiam illam rem omisit Joannes in Epist. 1. desiderans nos *habere societatem cum Patre & Filio ejus Iesu Christo.* Similiter 1. Tim. 5 *Obteſtor te,* inquit Paulus, *in conspectu Dei, & Domini Iesu Christi, & electorum angelorum.* Nota solemnem Pauli protestationem fieri coram Deo, Christo, & angelis, non coram tertia illa re. Quam tamen metaphysici volunt aequalem secundæ, & æque illi in solio trinitatis collocatam, in tertio angulo triclinii. Quod ita suo hymno canunt, In majestatis solio tres sedent in triclinio. At Christus aliter docet, Apoc. 3. *Confitebor coram Patre meo, & coram angelis.* Gravem tertiaræ rei injuriam, quod *coram angelis* dicat Christus, non *coram ea.* De se solo, Patre, & angelis, facit Christus mentionem, Marc. 8. Luc. 9. & 12. Joan. Apoc. 1. desiderat *nobis gratiam & pacem a Deo, a septem spiritibus, & a Iesu Christo.* Tertiæ rei non meminit. Irenæus in plerisque locis libri tertii, & in prologo libri quatri, neminem ait in Scripturis appellari Deum, nisi Patrem omnium, & Filium Jesum. Nec Irenæus, nec Tertullianus, nec veterum aliquis, rem tertiam Deum esse dixit. Horum omnium rationes in Spiritus Sancti dispensatione postea videbis, & Spiritus Sancti substantiam divinam intelliges, licet non ita visibilis persona subsistat, ut Filius.

Rationibus nunc & authoritatibus, tres illas res incorporeas distinctas in Dei unitate stare non posse ostendamus. Triadem hanc imaginariam improbare primo possem sedecim rationibus, quas ponit Robertus Holeot in 1. Sent. dist. 5. Ad quarum nullam bene respondet, nec respondere potest, nisi sophistice, ut ipsem fateatur. Vide Augustinum initio librorum de Trinit. vide Præludia Petri Aliacensis, lib. 1. quæst. 5. ubi patentur, Sacris Literis non probari illam rerum triadem, sed traditione esse receptam. Audi quid nostro seculo de hac re scribat Joannes Major in primo Sent. dist. 4. in solutione sexti argumenti, ut intelligas, quam viriliter Deum unum sophistæ defendant. Tres illas personas absolute concedunt esse res distinctas. Et Augustinus lib. 1. de Doctrina Christi ait esse res quibus

bus fruimur. Personam item aiunt esse substantialem nomen, ut docet Augustinus lib. 7. de Trinit. & sequuntur omnes, lib. 1. Sent. dist. 23. Hinc ergo ab inferiori ad superius arguendo, Joannes Major ex tribus personis tres hypostases, tres substantias, tres essentias, tria entia, absolute concludit : ac perinde tres absolute Deos. Esse tamen ait unum ens connotativum, seu unam essentiam connotativam. Voices eas connotative ab eis sumi refert : quod etiam colligitur ex Magistro ipso lib. 1. Sent. dist. 25. Est igitur nobis connotatus Deus, non absolutus Deus ? sunt ne hi veri tritoitæ, qui tres realiter distinctos incorporeos Deos absolute faciunt ? tres realiter distinctas simplices res incorporeas ? tria entia ? Argumentum ab inferiori ad superius tria absoluta entia valide concludit : & tres essentias, quia omne ens est essentia. Hoc in Hilarii Synodis conceditur, ut sint in Deo tria per substantiam. Hoc ipsum Magister concedit citata dist. 25. & reliqui sequuntur. Argumento quoque a convertilibus, ex tribus rebus tria entia evidenter concluduntur : deinde tres essentiae, & tres Dii. Contra Judæos suam trinitatem illi demonstrant, eo quod *Elohim* plurali numero dicitur Dii : ergo duo Dii, aut tres Dii, aut plures. Si ratione Trinitatis sunt Dii, tres sunt Dii : incorporei & realiter distincti Dii. Si realiter distincti, & essentialiter distincti argumento a convertilibus absolute sumptis. Veri ergo hi sunt tritoitæ, & veri sunt athei, qui Deum unum non habent, nisi tripartitum & aggregatum : connotativum Deum habent, non absolutum. Imaginarios Deos habent, illusiones Demoniorum. Athanasio, Hilario, Cyrillo, Nazianzeno, Basilio, Augustino, & reliquis omnibus, est quidam ingenitus Deus, est quidam genitus Deus, & quidam nec genitus, nec ingenitus Deus : ergo tres Dii. Alius innascibilis Deus, alias natus Deus, alias procedens Deus. Nam Deus ingenitus non est ille genitus, & ille genitus non est ille procedens : ergo alias Deus, & alias res. Unus est Deus mortuus, duo non mortui : una persona mortua, duas non mortuæ : una res mortua, duas non mortuæ.

Sed rationes alias ex ipsorummet principiis adducamus, vere concludentes, non solum tres illas res in uno Deo stare non posse, sed & inimaginabiles esse. Nam habens notitiam trinitatis, haberet notitias distinctas illarum trium rerum, & sic staret, habere notitiam unius, non

habendo notitiam alterius, quod omnes negant, citantes illud, *Qui videt me, videt Patrem.* Respondent ipsi, aliquem habere notitiam trinitatis, quia haberet notitiam Dei, connotando quod sit tres illæ res. Sed hæc reponsio est manifeste vana, & sophistarum figmenta sapit, in terminis connotativis omnia sita. Vanum est, & eorum principiis repugnat, quod per unam notitiam possint tres res connotari, cum per tres alias illæ non possint absolute significari. Omnis enim significatio connotativa aliam præsupponit absolutam. Suis regulis est hoc publice receptum. Est etiam omnibus Porphyrica regula, ab essentiali quacunque convenientia abstrahibilem esse conceptum, absolute & incomplexe significantem. Si absoluti esse possunt de rebus divinis conceptus, quales illi sunt? An Christo & angelis est nota trinitas illa? Si tres in eis sunt trium distincti conceptus absoluti, tres absolutos Deos distincte illi cognoscunt? Christus plane docuit, angelos videre faciem Patris sui, alias autem res non videre. Christus ipse in seipso aliud nihil, quam Patrem hodie in cœlo videt. Somnia ut voles, dirige oculos ad phantasmatata, & tunc plane videbis, tuam trinitatem non esse intelligibilem sine tribus phantasmatibus: quia necesse est, intelligenter phantasmatata speculari. Imo quaternitatem intellectu colis, quamquam verbo neges. Nam quatuor habes simulachra, & quartum est circa essentiam phantasma, quia necesse est intelligendo essentiam, phantasma aliquod speculari. Si oculatus sis, & advertas, trinitatem tuam invenies esse falsarum in imaginativa specierum motum, qui dementatum te tenet. Athei vere sunt trinitarii omnes. Nam quid aliud est, sine Deo esse, quam de Deo cogitare non posse, objecta semper intellectui nostro quadam imminentí trium rerum confusione, a qua semper, quando de Deo cogitamus, dementamur? Tres sunt in cerebro mali spiritus, qui homines ita fascinant, ut ait Joannes Apoc. 16. Sufficit credere, inquit ipsi, quanquam res non sit intelligibilis. In hoc stultitiaq[ue] suam pandunt, quod rem admittunt inintelligibilem. Non intelligentes, inquit, quæ loquuntur, neque de quibus affirmant, 1. Tim. 1. Et in iis quæ ignorant blasphemantes, 2. Pet. 2. Eo magis quia ipse fateris, & omnes fatentur, objectum fidei esse ipsam intellectionem. Ergo si fidem habes, ostende mihi, quæ sit illa tua

capaci-

capacitatis intellectio? Quid est id, quod a te intellectum credis? Ipsa cerebri confusio est tibi objectum fidei? Viderit jam Augustinus, qualiter lib. 1. de Trin. & lib. 1. de Doctrina Christi, se jactarit, trinitatem ab ipso intelligi, & mente purgata cerni. Illusiones varias ille cernebat, quod in sequentibus apertius adhuc ostendam. Affirmat ipse Augustinus in epistolis ad Fortunatianum & Paulinam, Deum in futura beatitudine non esse a nobis videndum, nec ab angelis ipsis. Internas vero de trinitate nobis esse mentis illusiones somniat, totam hominum & angelorum felicitatem evertens: quasi plus videat nunc anima nostra, quam visuri sunt angeli, & reliqui sancti.

Hanc insuper adde rationem contra falsas trinitariorum notitias. Nihil est in intellectu, quin secundum se, vel aliquid simile, seu proportionabile, prius fuerit in sensu, 1. Poster. & 3. De anima. Non enim potest tardus musicam discere, nec cœcus perspectivam: cum nequeant vere intellectu esse, quæ non potuerunt esse in sensu. At de tribus talibus rebus unam ita constituentibus, nec in imagine quidem habuisti unquam sensationem, cum nec duas, nec tres, nec plures, in unam ita concurrentes alicubi reperiantur. Atque ita non reperiatur fundamentum sensu perceptum, unde talem notitiam intellectus concludat: Imo fatigatur, & confunditur, eo ipso, quod circa id speculari contendit, quasi super inani sine fundamento sensus ædificans. Præterea, imaginem solam personam Patris esse, ut adversarii facile admittunt, cum personas ab essentia formaliter distinguunt. Tunc rogo, cum cuivis rei conveniat, propriam habere essentiam, & propriam naturam, qualiter imaginari potero multiplicationem rerum, sine multiplicatione essentiæ? quod nova res accedat, non nova natura.

Non solum rationibus, sed & authoritatibus innumeris pluralitatem hanc vitare docemur, tam ex Novo, quam Veteri Testamento. Matt. 19. *Unus est bonus, Deus.* Mar. 10. *Nemo bonus nisi unus, Deus.* Nonne igitur solo unitatis nomine contenti sunt, qui re ipsa unum non agnoscunt, sed sua factitia connotativa essentia, ad rerum & absolutorum Deorum pluralitatem se convertunt? Adverte autem, quod Filius est qui ibi loquitur. Ex quo omnem unitatis Dei rationem in Patre esse constat. *Unus est Deus Pater, & unus Dominus Jesus*

Christus, 1. Cor. 8. Unus est Deus & Pater omnium, Eph. 4. Unus est Deus & unus Conciliator Dei & hominum, 1. Tim. 2. Mirum, quod nunquam dixerint apostoli, primam illam rem aut primam personam esse Patrem secundæ, sed Deum esse Patrem Jesu Christi? Non dixerunt unquam, rem illam secundam esse Filium Dei, sed Jesum ipsum esse Filium Dei. Item quando Ignatius, Irenæus, & alii antiquiores Deum unum omnipotentem prædicant esse Deum Veteris & Novi Testamenti, eundem ipsum esse dicentes Patrem Jesu Christi: quid ex hac prædicatione auditor tunc colligeres? Tertullianus quoque, quamvis aliquando Montaniret, præclaras veritates multas ex apostolica traditione prædicat. Antiquus est liber, qui dicitur Clementis, discipuli Petri, in quo planissime Christus prædicatur: in quo multiplicem antiquæ simplicitatis invenies odorem. Ignatius Joannis Evangelistæ discipulus, in epistola ad Philadelphienses ita scribit: Si quis Deum legis & prophetarum unum prædicaverit, Christum autem negat esse Filium ejus, mendax est. Si quis confitetur hominem Christum Jesum, negat autem Deum legis & prophetarum Patrem esse Christi, hic in veritate non stat. In epistola quoque ad Tarsenses, aperte docet, quod Christus hic non est ille, qui est super omnia Deus, sed est Filius ipius. Similia in Justino legas, ut ab Irenæo & aliis citatur. Utinam extarent scripta omnium eorum, qui eo seculo vixerunt. An non trinitariis nostris tota trinitas erat Deus legis? At Jesus Christus eis non dicitur Filius totius trinitatis: ergo non est Filius Dei legis. Cogita quæfo, quare illi antiquis usitati modi loquendi in trinitariis nostris non reperiuntur, sed alii longe diversi, veteribus ignoti? Hæc sola ratio est valida, si bene cogites, quod totus Irenæi liber contra omnes hæreses hanc materiam tractat, & tamen nunquam trinitariorum nugas meminit: quia realitates hæc nondum venerant in memoriam hominum.

Ad Vetus jam Testamentum transeamus. Præceptum ibi plures est, ne pluralitatem in Deo, sed tantum unitatem confiteamur. Exo. 20. Ego sum Deus tuus, & non erunt tibi alii Dii præter me. Deut. 6. Audi, Israël, Jehovah est Deus noster, & Jehovah unus est. Ibidem quoque cap. 4. ait Scito hodie & cogita in corde tuo, quoniam Deus ipse

ipse est Deus in cœlo sursum, & in terra deorsum, & non est alius præter eum. Ipse est Deus solus, Deut. 32. 4. Reg. 19. Psalm. 85. Esa. 37. & Joan. 17. Solus hic dicitur Deus, quod tritoitæ negant, dicentes, cum tres semper habuisse socios. Hanc rationem adducunt, quia non fuisset consolatio perfecta solitario: ideo tres sedebant in triclinio. Per prophetam ipse Deus ait, *Ego Dominus & non est amplius. Extra me non est Deus, absque me non est Dominus. Ego Dominus, & non est alter,* Esa. 43. & 45. Tot authoritatibus fulciuntur Hebrei, ut tripartitum Deum a nostris introductum merito admirentur. Schismaticum putant Testamentum nostrum, quia nos a sui Dei unitate & simplicitate ita abhorrevevident: & quia majorum suorum nemo unquam tale quid cogitavit.

Quid de Mahometanis dicemus, qui ob id ipsum a nobis dissident? Quam misere ab eis proscindimur? Et merito, justo Dei judicio, quia nemo est qui redeat ad cor. Trinitas hæc aperte improbat in eorum Alchorano, azoara 11. 12. & 28. ubi docet Mahometus, tres illos Deos, seu Dei participes, fuisse patribus ignotos, esseque filios Beelzebub, quos Dei loco trinitarii colunt. Profecto tres spiritus Dæmoniorum vocat Joannes in Apocalypsi. Sed latius audiamus, quid de Christo & de Christianis dicat Mahometus. In cap. Soretamram, in cap. Elnesa, in cap. Elmaida, & in plerisque aliis azoaris, Christum ait fuisse summum Prophetarum, Verbum Dei, Spiritum Dei, virtutem Dei, propriam Dei animam, Verbum afflante Deo, seu halitu Spiritus Sancti, ex virgine perpetua natum, Judæosque in eum nequiter egisse. Ait præterea, primos Christi discipulos fuisse optimos, & candidos viros, veraque scripsisse, nec trinitatem tenuisse, sed posteriores hoc addidisse, corruptores sanctæ doctrinæ. Azoara quarta ait, dissensiones innumeras postea ortas, de quibus nulla tunc erat lis, nec controversia. Idem confirmat Azoara 20. dicens, gentem Christianorum initio unam, esse postea variis controversiis dissectam, quia ad plures Deos se diverterunt. Azoara 12. & alibi passim, causam erroris ponentium tres participes æquales, hanc esse ait, quod sunt idololatæ, imaginum adoratores, imo veri Dei cognitione privati. Azoara 28.

incorpoream Filium ait patribus ignotum, esseque filios Beclæbub, quos vocant Dei participes. Azoara 29. ob hanc tantam blasphemiam cœlum ait confundi, montes & terram cōstremiscere. Unde Azoara 50. concludit : *Nos in unum Deum credimus, non in participes positos.* Audi jam quibus aliis præconiis Christum extollat. Azoara quarta jam citata ait, Christo super omnia sublimato esse tributam Dei potentiam, ipsamque Dei mentem. Azoara quinta ait, Christum venisse cum divina virtute & potentia, esse faciem omnium gentium in hoc seculo & in futuro. Azoara 11 ait : In hunc Jesum Mariæ Filium viros omnium legum, & Judæos & Sarracenos, esse tandem credituros. Ibidem ait, Deo itaque & legato ejus credentes, ne dicatis tres esse. Azoara 12. ait, Christum nobis attulisse Evangelium, quod est lumen, confirmatio legis, & castigatio, atque via recta. Azoara 13. in Christo ait fuisse animam mundam & benedictam, eumque suis credentibus mensam coelestem præbuisse. Et in libro de doctrina Mahumeti, Christus dicitur esse verbum, spiritus & virtus Dei : Christum Mahumetus vocat Ruhalla, *Spiritum Dei*, ipsa spiratione Dei genitum. Denique omnia fere Christo tribuens, non agnoscit esse Filium Dei, ut sui seculi tritoitæ Filium dicebant. Imo ab incorporeis illis tribus Diis, seu tribus in uno Deo distinctis rebus invisibilis æqualibus, est graviter offensus. Ob pravam illam trinitariorum doctrinam descivit a Christianismo, res miserabilis, & orbi tristissima. Incorporea illa Deitas, realiter distincta, causam illi dedit negandi Christum esse Deum. Quando Filium Dei negat Mahometus, negat illum, qui tunc jaetabatur, invisibilem Filium, Patri similem, ut colligas Azoara centesima, & centesima vicesima secunda. Alioqui facile concessisset, hominem Jesum Christum esse Filium Dei, cum concedat, eum esse a Deo in virgine genitum. Ex publico illo, etiam adversariorum testimonio, aperte colligis, lector, trinitatem illam fuisse primis Christianis incognitam. Id ipsum ex primis Christianorum scriptis colliges, & ex sequutis postea portentis. Audi nunc portenta, quæ trinitarios consecuta sunt, ut intelligas, uno absurdo dato, multa sequi semper absurdâ.

Tritoitæ, postquam hæc de tribus illis rebus imaginatio mentes hominum

minum occupavit, tres Deos esse dixere: quod re ipsa nostri fatentur, tres absolutos, unum connotativum. Arriani trium illarum rerum inæqualitatem fecerunt, secundam a prima substantia separantes. Macedonius tertiam illam rem, aliis dissimilem, meram creaturam esse dixit, non Deum. Nec mirum, quod errantes in ipso principio, agitentur postea in altum pelagus, hinc & inde semper hallucinantes, & quæstioni minori, quæstionem majorem adjicientes. Aëtiani & Eunomiani dissimiles illas res adeo fecerunt, ut tertia esset creatura creature nec, posset alias duas videre, quia scriptum est. *Nemo novit Patrem, nisi Filius, nec Filium nisi Pater.* Hoc differunt Aëtius & Eunomius ab Arrio, quod hic res illas inæquales dixit; sed similes: illi & inæquales & dissimiles. Ita refert Epiphanius in earum hæresium narrationibus, ita Eusebius in Historia ecclesiastica lib. 10. cap 25. Ab Arrio quoque substantias separante differebant Donatistæ quidam, in eadem substantia ponentes Filium inæqualem Patri, ut ait Augustinus de verbis apostoli, Sermone 31. Metangifmonitæ Filium & Patrem vasa duo dicebant, & vas minus in vase majore. Alii in Deo tres partes dividebant. Maximinus, quod pater sit pars Dei, & quamlibet personam tertiam partem trinitatis esse tenebat. Ante Maximum quoque Manichæus, Filium esse portionem quandam substantiæ Patris affirmavit, lib. 4. & 6. refert Hilarius. Hieracckas apud eundem Hilarium lucernam decidebat de lucerna, deitatis lampadem in duas partes secans, velut ellychnio diviso. Sabellius unitatem Dei tenens, communicationis & dispensationis modum ignoravit. Ipsummet Patrem dixit esse Filium, & ipsummet Patrem esse mortuum. Ob quam rem dictus est patri passianus, sicut Noetus & Praxcas. Nestorius alium Filium Dei, alium Filium hominis Jesum esse dixit.

Sed quia inter hæreticos, extra ecclesiam, esse hæc orta portenta causantur sophistæ, ea non amplius persequar, quanquam sint innumera bilia. Ad ipsosmet sophistas, & ad eorum ecclesiam me converto, imprimis ostendens, eos esse veros Nestorianos, & duos Filios re ipsa fateri, quanquam verbo negent, sicut negabat Nestorius. Nam ut appetit in disputationibus Maxentii Constantinopolitani, & docet

Libratus in confessione Nestorii, quæ est apud Cyrilum, Nestorius nunquam duos Filios concessit: sed quibusdam strophis & technis, ut nunc tergiversantur sophistæ, se varie defendebat. Lege ibi, & hos Nestorianos videbis, Deo odibiles sophistas. Quin & Athanasius ipse trinitariorum princeps, in Dialogis duos filios facit: quia vere sunt duo nati, & duo geniti. In libro de Ariana & Catholica confessione, docet, Filium hominis intelligi hominem assumptum, non ipsum Filium Dei. Filium hominis ait esse plenum Filio Dei. Non solum duos filios concedit, alterum Filium hominis, alterum Filium Dei, sed & duos Filios Dei, alterum tropicum, alterum naturale. Nam totus hic homo Christus nunc per tropum idiomatum est Filius Dei, & alius antea erat realis incorporeus Filius Dei. Idem Athanasius Dialogo de assumptione hominis, hominem assumptum, quem alii humanitatem vocant, ait secundum carnem esse primogenitum Filium inter multos fratres, eumque Filium hominis dici. Si homo assumptus homo est, & genitus est, Filius est. Concludit tamen sophista unum esse Filium, quia persona una cumulata. Cumulatam personam ipse Athanasius docet, in epistola ad Epithetum, negans hominem cum verbo facere unam substantiam.

Hieronymus in epist. expositionis fidei ad Damasum papam, & Damascenus lib. 3. de orthodoxa fide in Christo, aiunt duas perfectas & integras substantias, Dei & hominis, Filiumque esse substantiale nomen: ergo est utraque substantia filius. Deus quicquid est in nostra natura, integrum assumpsit, integra idiomata, ut loquitur Damascenus, & integras proprietates: ergo integrum filium assumpsit. Duos quoque filios Augustinus negat, & fatetur. Nam lib. 2. de Trinit. assumptum ait esse Filium hominis, & assumentem esse Filium Dei. Assumptum semen Abrahæ, & semen Abrahæ est Filius Abrahæ, ergo assumpitus est Filius Abrahæ. Lib. 13. de Trin. Verbum ait verum Filium Dei, & carnem verum hominis Filium. In Enchiridio, Verbum ait est Deus natus de Deo, homo autem est natus de Maria. Contra Felicianum ait, in Christo aliud est Filius Dei, aliud filius hominis, sicut in homine aliud animus, aliud corpus. Et paulo post, Genuit Maria, non genuit Filium Dei, genuit Filium hominis. Horreco ad hanc blasphemiam,

quod

quod Maria non genuerit Filium Dei : nolo igitur plura testimonia citare, cum res ipsa ob oculos versetur, ut duos genitos, & duos natos quisque videat. Scio quid dicant, Filium illum tropo idiomatum dici ex Maria genitum, & hominem hunc tropo eodem dici Filium Dei. At hi tropi non impediunt, quo minus reali generatione sint duo geniti, & duo filii : imo tres. Et hic homo assumptus est Mariæ Filius, illa Deitas Dei Filius, & ambo unum faciunt, jam tertius est filius, ex duobus filiis compositus. Negant sophistæ, esse unam substantiam Verbi & hominis, ne substantia illa videatur quarta in trinitate persona, & ita sit quaternitas in divinis. Hanc rationem reddit Athanasius citata ad Epictetum Epistola. Augustinus in Joannem, tractatu 27. & 99. & in Epist. ad Honoratum, unum personæ cumulum facit, ne videatur quaternitas. Si enim homo est persona, quarta est persona.

Ego vero ostensis tribus filiis, quaternitatem in divinis alia via contra ipsos ostendo. Joachim quaternitatem in divinis contra Lombardum arguebat, & collectivum Deum faciebat, ut habetur in cap. Damnamus, de summa trinitate & fide catholica. Nam essentia divina Lombardo, & reliquis omnibus, est natura quædam, non generans, ut est Pater, nec genita, ut est Filius, neque procedens, ut est Spiritus Sanctus, sed est quædam summa res. Ex quo alter inferebat, esse quoddam quartum simulachrum, atque ita esse quaternitatem. Ego pro ipso Joachim hanc rationem adjungo. Trinitariorum omnium sententia, nulla persona est trinitas : ut ait Augustinus lib. 5. & 8. de Trinitate; nec Pater est trinitas, nec Filius est trinitas, nec Spiritus Sanctus est trinitas, sed simul sunt trinitas. Ergo collective dicitur trinitas. Eo magis quia idem Augustinus contra Maximinum, lib. 2. & 3. ait esse tres copulatos. Ergo Deus, qui trinitas est, collectivus Deus est : & essentia, quæ trinitas est, collectio quædam est : aut si una res est, quarta res est. In hac re confusus Augustinus, lib. 7. de Trin. & reliqui postea sophistæ, essentiam aiunt prædicari de personis, non ut materialem substantiam, sicut dicimus, tres statuas esse unum aurum : nec ut naturam de temperatis, sicut dicimus, tres homines esse unius naturæ : nec ut genus de speciebus, nec ut speciem de individuis; nec ut

continens de contentis, nec ut majus de minoribus, nec ut totum de partibus, nec ut collectionem de numeris : sed ut illusionem de illusionibus. An Deus dicatur triplex, sicut trinus, quæstio anceps est. Nam Isidorus in Etymologiis Deum trinum ait, multiplicem, & numerabilem, quia trinitas est trium unitas. Augustinus in Joannem tract. 6. ait esse ter Deum. Inde quæstio, an ab unitate in ternarium crescat numerus? Non potest esse numerus, quia sint plures unitates : ergo in Deo sunt plures unitates. An Pater velut momento semel generetur, & postea desierit : an continuo generet Filium illum, illusoria quæstio est. Nam generationem illam nec principium nec finem habere volunt, sed esse semper in fieri, sicut tertiae rei processionem, quam dicunt continuo intus sufflari, ac secundam similiter continuo nasci & generari.

Quæstio alia longe acerrima supereft. Quid interfit inter *procedere* & *generari*? Quare tertia illa res non dicitur *generari*, & non dicitur Filius, sicut secunda? & secunda quare non dicitur spirari, sicut tertia? Par enim est ratio, cum sint ambæ incorporeæ, similes, & æquales. In hac quæst. Gregorius ait, non esse sibi possibile intelligere, licet credere se fateatur. Quasi fides vera esse possit, sine intellectu & cognitione. Circa hanc processionis & generationis differentiam, vide Scholasticos lib. 1. Sent. dist. 13. mira diaboli prodigia effudentes, & dæmonum illusiones, a tribus illis filiis Beelzebub excitatas, cum relationibus & formalitatibus. Athanasius lib. 2. & 3. de Spiritu Sancto rationem reddi non posse ait, quare Filius non dicitur Spiritus Sanctus, & Spiritus Sanctus Filius. Post quem Augustinus, hinc & inde plurima versans, lib. 2. 9. & 15. de Trinit. lib. 3. contra Maximinum, quæstione decima ad Orosium, & in Joannem tractatu 99. tandem necit differentiam inter generationem & processionem, ut fatetur. Nasci & gigni dicitur Spiritus Sanctus, Joan. 3. *Quod gignitur ex Spiritu, Spiritus est: quod nascitur ex Spiritu, Spiritus est.* Hinc Athanasius Dialogo 3. ex hoc dicto colligit, Spiritum Sanctum nasci ex Deo. Et in libro de professione regulæ catholicæ, Spiritum Paracletum probat esse Deum, quia *ex Deo gignitur & nascitur.* Filius quoque aperte dicitur procedere, Joan. 8. Atque ita Spiritus nascitur, sicut procedit : &

Filius

Filius procedit, sicut nascitur. Deus dicitur Pater spirituum, Pater lumen, Pater gloriae, Pater Spiritus Sancti ex Deo nascentis. Si sine reali distinctione, aut metaphysica generatione, Deus dicitur Pater Spiritus Sancti, ita quoque dicitur Pater Verbi. Potiorem tamen in Verbo esse Filii rationem, ex Christi præfiguratione nos ostendemus, sine qua omnis sophistarum filiatione est inintelligibilis. Ut inintelligibilem Joannes Damascenus formidat hanc generationis & processionis differentiam. Inintelligibilis res est, quod tria puncta sint unus punctus, hinc & inde varie fluentia. Inintelligibilis res est, quod una simplex essentia tres illas res in se contineat, quarum prima secundam indies producat, ut illæ deinde duæ in se tertiam indies sufflent : & quod in maiestatis folio gemelli illi tres sedeant in triclinio.

His præterea derivationibus, & deformitatibus non obstantibus, æquales, & ejusdem potentiae, illas tres res esse dicunt. Imo ut ait Augustinus contra Maximinum, potens est Filius alium incorporeum Filium, & ille alium nepotem gignere : atque ita in divinis quaternitatem, & quinternitatem facere. Potest & tertia persona Filium realiter generare. Infiniti ita esse possunt æquales invisibles Dii, juxta totam Boccatii genealogiam. Quis a bono Spiritu profectas existimet cogitationes has tam horrendas? Potens est etiam Augustino illa tertia res seorsim sufflare, seipsum incarnare, & alium Salvatorem facere. Solam tamen nunc secundam rem gerere corpus aiunt, solam humanitati suppositaliter uniri. Ita ut innumera sit inde orta quæstionum turba : per quem modum fiat, ut sola illa secunda persona connotativum hominem faciat, sustentet, personet, terminet dependentiam : cum res illæ omnes simul sint, singulæ in singulis, totæ in totis : cum item opera trinitatis a dextra, ut aiunt, sint idivisa. Nam hic manifeste dividitur Deus, aut necesse est Scotizare. Super quo figmento relationes ponentem Ocham confiteri veritatem coactum, gloriantur Scotistæ Reales. Athanasius libello de unitate fidei ad Theophilum, trinitatem ait nasci ex Maria, & trinitatem assumere corpus : cum unita sit semper trinitas, & actiones indivisiae. Trinitas descendit in Jordanem, & trinitas dixit, *Hic est Filius meus*. Id ipsum docet Augustinus in fine lib. 4. de Trin. & alibi passim. Si trinitas dixit, *Hic est Filius meus*, est ipse Filius

trinitatis, quod ipsi negant. Athanasius in fine lib. 1. Dialogorum & in lib. de fide sua ad Theophilum, Patrem, Verbum, & Spiritum, ait esse in Christo. Joannes quoque Damascenus lib. 3. orthodoxæ fidei cap. 6. & 7. ex Athanasio & Cyrillo affirmat, totam trinitatem, totam & integrum naturam Dei, esse unitam toti & integræ naturæ hominis. Atque ita est ipsis impossibile discernere, quæ illius ternarii portio sit in homine, cum sit substantialiter Spiritus Sanctus in homine, & Pater in homine. Homo Filius in se Verbum & Spiritum Sanctum hypostaticè continet, totam Dei plenitudinem. Sed alias eorum insuffitatem videamus.

Si Verbum assumpsisset foeminam, tunc ipsum Verbum dixissent Filium Dei, & ipsam foeminam filiam hominis: quæ res duos filios palam ostendit. Ipse Filius Dei esset tunc mulier, androgynos, masculo foemineus. Si corpus asinum angelii ad eum modum induunt ipsi, angelos esse asinos, angelos in asinina pelle mori, angelos esse quadrupedes, & angelos habere longas aures. Eadem ratione concedunt, ipsum Deum esse asinum, Spiritum Sanctum esse mulum, & Spiritum Sanctum esse mortuum, si moriatur mulus. O pecora stolidissima! Non mirum profecto, si Turcae nos plusquam asinos & mulos rident. Facti enim sumus sicut equus, & mulus, quibus non est intellectus. Cæcitas maxima, quod nemo sibi in animum inducat, esse hominem ex Deo genitum. Magnus Augustinus in expositione symboli, & lib. 1. de Prædest. sanctorum, Jesum Christum ait esse a Filio Dei assumptum, & Filio Dei Jesum Christum esse unitum. In Enchiridio, an homo Jesus debeat dici Filius Spiritus Sancti, quia est genitus de Spiritu Sancto, sua metaphysica illusus non intellexit. Si enim res est tercia distincta generans, Pater est. Princeps Athanasius in lib. de Ariana & catholica confessione, Jesum Christum esse ait Filio Dei unitum, & Jesum Christum esse plenum Filio Dei. Magnus Basilius contra Eunomium, lib. 2. ut Filium dicat genitum non genituram, mira vanitate se torquet. Magnus ille theologus Nazianzenus post Athanasium, secundam rem genitam esse dicit, tertiam vero, nec genitam, nec ingenitam, nec nascibilem, nec innascibilem: quod Augustinus & alii sequuntur. An a Patre & Filio, vel a solo Patre,

ut

ut Græci contendunt, tertia illa res procedat, acerrima quæstio est, quam ego facilime postea dissolvam. Miror profecto, quare etiam non dubitant, an secunda procedat a tertia, ut causæ sint sibi invicem causæ. Nam Esa. 48. ait Christus, *Dominus misit me, & Spiritus ejus*: ergo Filius a Spiritu mittitur. Ita exponit Ambrosius, lib. 3. de Spiritu Sancto. Qui a Patre venit Filius, mittitur a Spiritu Sancto: secundum divinitatem venit Filius a Patre, ergo secundum divinitatem mittitur a Spiritu Sancto. In eandem sententiam Augustinus, lib. 2. de Trinitate, Filium ait a Spiritu Sancto missum, sicut a Patre. Hilarius lib. 8. de Trin. exponens locum illum, *Spiritus Domini super me*, in ipsa divinitate ait, Spiritum Patris esse super Filium. Filius vere dicitur a Spiritu Sancto genitus. Totus est Spiritu Sancto unctus, totus Spiritu Sancto plenus, & dicitur Spiritus Domini esse super eum. An Pater & Filius dicantur duo tertiaræ rei principia, vel unus spirator collective, vel unum principium, quia una essentia, & sic an essentia sit spirationis principium, inintelligibilis quæstio est. Nam quartum illud simulachrum, quod essentiam vocant, in omnibus otiosum esse volunt. Si ergo essentia non spirat, Pater & Filius non sunt unum spirans. Nesciunt an Spiritus Sanctus debeat dici lumen de lumine, an lumen de luminibus. Non audent concedere, quod substantia aut essentia Dei, spiret Spiritum, aut generet genitum, ne substantia aut essentia relative dicatur. Nam Augustinus hujus sophistes præceptor eximius, lib. 5. de Trin. cap. 7. regulam hanc tradit: Quod relative dicitur, non indicat substantiam. Quare igitur concedunt, quod Deus genuit Filium? & Deus genuit Deum? Si relative dicitur Deus, jam non indicat substantiam, & Deus non est substantia. Deus genuit, ut aiunt, & non genuit substantiam, genuit ergo qualitatem. Contradiccio est, quod concedunt, essentia non genuit essentiam, & Deus genuit Deum: substantia genuit substantiam, & substantia non genuit substantiam. Natura genuit naturam, lumen genuit lumen, sapientia sapientiam, ratio rationem, spiritus spiritum, amor amorem, voluntas voluntatem. Genuit & non genuit. Pater erat sapientia atque ratio, & genuit eam. Pater non erat sophos logos, quia genuit eum. Lege Augustini dubia, lib. 6. & 7. de Trin.

Si dicitur Deus de Deo, quare non essentia de essentia? Si sapientia de sapientia, quare non ratio de ratione? Si persona de persona sunt duæ personæ, quare sapientia de sapientia non sunt duæ sapientiæ? lumen de lumine duo lumina, & deinde amor de amoribus tres amores? Magni referre aiunt, an notiones sint communes, an personarum constitutive: terminorum acceptiones si sint completæ vel incompletæ, & distributio completa vel incompleta. Omnis est omnis, non omnis est omnis! syllogismos omnes in hac re fallere constat. Hic *a* est *b*, & hic *a* est *c*, & tamen non concluditur, *b* esse *c*, si *a* sit essentia, *b* Pater, *c* Filius. Deum non esse trinitatem ita probo, ex Augustino, lib. 5. de Trin. Nulla persona est trinitas, omnis persona est Deus, ergo Deus non est trinitas. Si universalem negativam concludi vis, ita sequitur, Omnis Deus est persona, nulla persona est trinitas, ergo nullus Deus est trinitas. Omnis essentia divina est Pater vel Filius vel Spiritus Sanctus; nullus Pater vel Filius, vel Spiritus Sanctus est trinitas; ergo nulla essentia divina est trinitas. Circa peculiares illarum trium personarum proprietates innumeri alii sunt syllogismi, indissolubiles. Longus est de personis sermo in primo lib. Sent. a dist. 25. ad dist. 25. ubi Scotus & Ocham, sectarum principes, in quibusdam notionibus, relationibus, formalitatibus, & quidditatibus, de quibus nec Christus, nec apostoli, unquam cogitarunt, fundamenta nostræ fidei ponunt. Chaos est confusum, & exitialis chimæra, in qua nullus est ordo, sed sempiternus horror. Quid hic memorem horrida præstigia Lombardi, quem ut Magistrum venerantur sophistæ? Is enim in suis Sententiis, lib. 1. dist. 32. quæstiones ex Augustino movet, in quibus neuter seipsum intellexit. Prima ibi quæstio. Quare Spiritus Sanctus dicitur amor, quo Pater diligit, & Filius non est sapientia, qua Pater sapit? Quæ est ratio differentiæ, quod Pater dicitur diligere ea dilectione, quæ ab eo procedit, & non dicitur sapiens ea sapientia, quæ ab eo procedit? Item an Filius, qui proprie est sapientia, per se sapiat, an per Patrem? Alia est enim sapientia genita, alia ingenita. Et Spiritus Sanctus per quam personam sapiet? Per quos ipse & Filius amant? Deinde dist. 33. cap. Sed forte, est Hilarii quæstio indissolubilis: Quæ est ratio differentiæ, quod proprietates non possunt

sunt esse in personis, quin eas determinant, & tamen sunt in essentia, absque hoc, quod eam determinant? Quis obsecro, nisi penitus amens, logomachias has sine risu toleraret? Nec in Talmud, nec in Alchoran, sunt tam horrendæ blasphemiaræ. Hæc nos hactenus audire ita sumus assuefacti, ut nihil miremur. Futuræ vero generationes stupenda hæc indicabunt. Stupenda sunt vere, plus quam ea dæmonum inventa, quæ Valentinianis tribuit Irenæus. Ab his igitur portentis liberaet nos Dominus Jesus Christus, verus Filius Dei, salvator, & liberator noster. Amen.

TRINITATE DIVINA LIBER SECUNDUS

Quorundam locorum expositionem continens.

SUPERIORI libro, post tria de Christo axiomata, tria in eum Pharisaeorum, & totidem sophistarum argumenta, plurima sunt a nobis in medium producta, ac trinitariorum sophistarum monstra fere omnia patefacta. Hoc jam secundo libro, odorem illum coelestem secuti, locos aliquot enarrabimus, ut sensim nobis aperiantur Scripturæ de Christo. Si qua vero supererit aliquando difficultas, in sequentibus penitus tolletur. Non enim possunt omnia in quovis loco commode exponi, in re hac præsertim tam ardua, & tanta tenebrarum nostri seculi confusione.

Primus erit locus Evangelii Joannis, *In principio erat λόγος.* Proprie significat λόγος internam rationem, & externum sermonem. Quoquo modo est repræsentatio certa. Repræsentatio erat idealis ratio, seu reluentia Christi in mente divina, sicut in nobis, tam interna ratio, quam externus sermo, est reluentia, seu repræsentatio rei alijus. Omnis λόγος est repræsentatio quædam, & lucida repræsentatio, sicut erat lux & λόγος. Omnis item sapientia est naturalis reluentia rei propositæ. Atque ita, ut erat Christus princeps omnium propositus in mente divina, ita naturaliter & hypostatice relucebat. Hinc sapientia ipsa Dei olim dicta est ἀπαύγασμα, reluentia; & Christus ipse, qui ibi relucebat, ab Apostolo hodie dicitur ἀπαύγασμα, reluentia gloria. Qualiter reluentia ipsa prodierit, visibilis apparuerit, &

fine

sine aliqua Dei mutatione, caro facta fuerit, postmodum ostendemus. Fuit vere fulgor divinus, hominem ab æterno referens, & eum mundo proferens. Cum Joanne vere dicimus, $\lambda\circ\gamma\circ\sigma$ in principio mundi fuisse idealis rationis prolationem, apparentem externum sermonem, locutionem, juxta proprium significatum verbi $\lambda\circ\gamma\omega$, quod est, *dico, loquor.*

Reliqui item omnes Scripturæ loci sermonem hunc exponunt, quia dixit Deus, *loquitur est Deus*: non inani voce, sed sermone visibili. Eo magis, quia Deus per hunc sermonem, per verbum hoc, voluit mundo manifestari, & externe apparere. Antiquior quoque apostolorum traditio, verbum hoc intelligit esse in Deo dispositionem, dispensationem externam, lucidam, & visibilem. Hoc Irenæus & Tertullianus, *dispositionem seu dispensationem* appellant. Verbum manifestationis Dei, dispositione divina fuit in ipsomet Deo, essentia visibilis, oraculum in nube: ut verbum quis audiat, & videat, magno Dei artificio. Erat substantiale verbum, oraculum in igne, numen quoddam invisibile, personatus Deus. Dicebatur Elohim, Deus humana facie visus: fons luminis, fons vitæ, Christus apud Deum. Ab oraculo illo, verbo illo, & Christi persona personato Deo, quasi ab ore Christi prodibat spiritus, omnia vivificans, & in ipsum Adam habitu vitæ inspirans. Ad imaginem ipsius Christi, secundum corpus & animam factus est Adam, & Christus erat personaliter in Deo, quando dixit, *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Verbum in Deo proferente est ab æterno ipsemet Deus loquens, & in nubis caligine apparet: post prolationem est ipsa Christi caro, in qua videtur Deus, sublata caliginis umbra. Ipsemet homo Jesus Christus est verbum Dei, vox Dei, substantialiter ex ore Dei prolatus. Quemadmodum, si, te loquente, vox tua, seu ore tuo emissæ nubes, mulieri postea obumbrans, fieret genitrix ros, in uterum decidens, & eam gravidam faciens: ita est Christus prolatione Dei in Maria substantialiter genitus. Quod vero homo ipse Jesus Christus sit vere sermo Dei, docet sapiente Joannes, Apoc. 19. Nam ipse est, quem *sedentem super equo albo ibi vidit, cuius nomen est Sermo Dei.* Vere est sermo, quia ex ore Dei est prolatus. Joannes Verbum vitæ vidit, & manibus contrectavit, cum vidi, & tetigit Christi corpus,

in quo erat deitas corporaliter, Irenæus quoque Jesum ipsum ex Maria genitum corpus illud, quod in cruce pependit, Verbum Dei esse clamat, postquam Verbum caro extitit. Corpus ipsum dicitur panis vitæ, & caro cœlestis. Absque sophistarum idiomatibus nos concedimus, ipsum Christi corpus, ipsam Christi carnem, esse Verbum Dei. Nam quod ex ore Dei prolatum est, Verbum Dei est, sermo Dei est. Sermo ipse Dei est semen generationis Christi, quod ibi germinavit, & fructificavit. Prophetæ ita docent, semen hoc germinasse. In mysterio regenerationis colligitur ^{*}hujus rei similitudo. Sermo Dei est semen, sicut sermo seminantis est sermo evangelizantis. Sermo Evangelii Christi in corde nostro seminatus, internum ibi novum hominem generat, per potentiam Spiritus Dei, instar Christi per Dei sermonem a Spiritu Sancto geniti. Sermo in nobis vere generat, instar sermonis illius, qui fuit Sermo generationis Christi.

Ad prædicta est id quoque nunc observandum, in eo dicto *Verbum caro factum est*, multa contineri, & plura quam hic possint referri. Primo, quod se & sua in carne manifestare voluit Deus, carnem glorificaturus. Totum Sermonis arcanum erat futuri hominis glorificatio, sicut ipse homo jam olim erat in Deo gloriosus, Joan. 17. Ea omnia, quæ antea Deus verbo suo, seu propria voce operabatur, caro Christus nunc operatur, cui traditum est regnum, & omnis potestas. Responsa, quæ ab oraculo illo accipiebat Moses, nunc ab ore Christi sumuntur. *Ponam verba mea in ore ejus, & in nomine meo loquetur*, Deut. 18. *A me ipso, inquit, non loquor, sed sicut docuit me Pater, ita loquor*. Sermo Patris ipse dicitur: quia Patris mentem enunciat, & ejus cognitionem facit. Imo & visio Patris, gustus Patris, tactus ejus, & olfactus. Re ipsa quoque intelligitur Verbum caro factum, quia sermone ab initio prolatu genita est caro ista. Intonuit de altissimo Deus, & vox ejus facta est ignis, nubes, & pluvia. In persona intelligitur Verbum caro factum, quia vultus ille, persona illa Elohim, omnia creans; caro extitit; & hæc ipsa Christi facies est illa facies Dei, multis olim visa, in substantia est Verbum caro factum, quia lucida illa oraculi nubes, quæ erat gloria Domini, ut ros genitrix Christi, facta est caro ista substantialiter, eademque est

hujus

hujus carnis, quæ verbi illius essentia. Est enim formalis ipsa lux essentia rei, ut videbis. Item in Spiritu locum habet incarnationis ratio. Sicut Verbum Dei factum est homo, ita Spiritus Dei factus est spiritus hominis, hypostatice & substantialiter. Hæc postea latius declarabuntur, cum aliis Christi arcanis. Magnum & sublime est hoc Christi mysterium, quod apostolorum tempore non temere in vulgum emittebatur. Multis precibus rogatus Joannes, urgentibus contra Ebione & Cerintho, jejunia & orationes præmisit, antequam vocem illam proferret, *In principio erat Sermo*. Sat erat ad salutem credere, Jésum illum esse Unctum, seu esse Messiam Filium Dei, Salvatorem. Hac sola fiducia rudis plebs justificabatur, quamvis Christi divinitatem non plene cognosceret. Cum igitur a paucis sciretur, & esset scriptorum penuria, ac linguæ sanctæ imperitia, mox perit vera traditio, metaphysicis Sophistis in Christianismum irruentibus, & Deum lacerantibus. Ex Irenæo traditiones citante facile colligitur, quam sterilis eo seculo fuerit hujus rei cognitione, quæ in dies perversabatur, ut ex Tertulliano constat. Iisdem fere temporibus Clemens Alexandrinus Stromatum lib. 1. jam conqueritur, in illa beatæ doctrinæ traditione paucos esse patribus similes, multaque jam excidisse. Deinceps libro 6. cognitionem ait ab apostolis ad paucos pervenisse. Tu igitur, pie lector, si generationis Christi modum, & divinitatis ejus plenitudinem omnem non assequeris, crede semper, eum esse Messiam a Deo genitum, Salvatorem tuum. Hoc est tibi unice credendum, ut in Christo vivas. Ego quanto potui affectu, ab Uncto illo, qui solus est nobis pro signo positus, cognitionem hujus veritatis instanter orans aliquid per ipsius gratiam obtinui, quamvis nec perfectus sim, nec perfecte apprehenderim. Quod nunc ad rem facit, cum esset ibi arcanum Christi, lux & logos, quod est, lucida repræsentatio ita commode verbum Joannis exponam.

In principio erat λόγος, id est reluentia, Christi sermo referens Christum, sermo prolationis ad Christi generationem. Ea Christi reluentia erat Verbum apud Deum, in Deo ipso consistens, in nube lucide apparet, & erat ipsemet Deus. Sophistis autem dicere, *Verbum erat apud Deum*, perinde est, ac si dicas, secunda illa res in-

visibilis erat apud aliam rem primam, metaphysice in secundo angulo triclinii, ut tertia in tertio. Nolunt ipsi, quod secunda res fuerit apud essentiam Divinam, nam hoc distinctionem argueret ab essentia, sed quod fuerit apud rem primam. Aliud est igitur essentia Divina, quam Deus, aut Joannes non bene dixit, Verbum fuisse apud Deum. Loquor de essentia, more ipsorum, pro quodam quarto simulachro alia tria concludente. Siquidem vere loquendo, Verbum erat ipsam Dei essentia, aut ipsa essentia Dei exhibitio. Non erat in Deo alia subsistentia, aut hypostasis, quam Verbum illud, in lucida nube, in qua Deus tunc subsistere videbatur. Et in ea ipsa relucebat facies & persona Christi. Juxta eorum quoque metaphysicam, omnia fecit Deus Verbo suo, id est, prima illa res per secundam: insulse & ridicule. Scripturæ vero docent, omnia Verbo Dei esse facta, quia dixit Deus, *Fiat, & factum est.* Verbo Domini cœli facti sunt, quia ipse dixit, *Et facta sunt.* Ita aperte declarat Irenæus, lib. 1. cap. 19. lib. 2. cap. 2. & cap. 56. Ita ante eum exposuerat Justinus, sive senior aliis apostolorum discipulus, ab ipso Irenæo citatus, lib. 4. cap. 52. Scripturæ quoque locutione Dei nobis indicant fuisse Christi vocationem, qua Deus eum ab initio vocavit, & vocando exhibuit. Ut Esa. 41. *Vocans generationem ab exordio. Ab ortu solis vocavit nomen meum.* Et cap. 46. *Vocans ab oriente avem de terra longinqua, virum consilii mei: locutus sum, & adducam illum.* Et cap. 49. *Dominus ab utero vocavit me, & memorari fecit nomen meum.* Hinc Irenæus generationem Filii Dei ait dici nuncupationem, lib. 2. cap. 48. Propter hanc vocationem, seu nominationem, dicitur ab initio genitum nomen Christi. Ad quod citari solet Psal. 71. *Ante solem erit genitum,* seu filiabitur nomen ejus: *ante solem יְמִין הַנּוֹן semo.* Sensus ad litteram Salomoni tribuitur, ad faciem solis filiabitur, quamdiu durabit sol, generando propagabitur nomen ejus. Hic de vera filiationis Christi in suos propagatione est verus sensus. Hoc modo non est prioritas temporis, ante solem, sed coram sole, durante sole. Hebraica vox נָשֵׁל liphne utrumque significat. Dici de Christo potuit, ante solem filiatur, seu filiabitur nomen ejus. In futurum ait filiabitur, & ante solem erat hujus filiationis origo: filiatio ejus ab initio erat in semine Verbi.

*Secundus
locus.*

Ex his Christi primo genitaram colligimus, adjungentes expositionem dicti apostoli ad Colos. 1. ac plenius inquirentes, qualiter Jesus ipse Christus *Primogenitus creaturarum esse* dicatur. Primogenitaram hanc illi secundæ rei tribuunt metaphysici, generationem ejus inenarrabilem dicentes, ut cap. 53. ait Esaias, *Generationem ejus quis enarrabit?* Sed violenter eotrahuntur verba Esaiæ. Ait enim, *Abiectus ille inter viros, vir dolorum, tanquam agnus ad occisionem ducetur, quasi ovis coram tondente se obmutescet. Eius, seu progeniem ejus, quis enarrabit? quoniam abscissus est de terra viventium.* Quæ omnia ad ipsum Jesum esse relata, docet Philippus, Act. 8. Non loquitur ibi Esaias de ipsa Christi a Patre generatione, ut docet Hebraica vox, sed de ævo malo Judæorum occidentium, & de progenie bona Christianorum, quam ille sua morte genuit: quæ erit cœlestis nova progenies, talis, tanta, & tam copiosa, ut enarrari nequeat. Huic simile est, quod nuper dicebamus: Coram sole in filios propagabitur nomen ejus. Et quando ipsam Fili generationem significaret Hebraica vox *dor*, nos cum Esaiā diceremus, *Generationem Christi quis enarrabit?* Plane nemo hactenus. Incognita est mundo generatio Christi. Ipse est ille Melchisedech ignoti generis, Heb. 7. Quem nemo sciebat, unde esset, Joan. 7. Ipse Melchisedech dicitur assimilatus Filio Dei, non imaginario Filio, sed homini, Filio. Non est in Deo metaphysica generatio distinctæ rei, quæ nec dici potest generatio. Prolatio Verbi dicitur, & hominis generatio. Prolatio Verbi, ad Christi generationem, est a Patre æternalis, generatio ipsa carnis in matre, est temporalis. Quæ in homine fiunt, tempus habent. Quæ Dei sunt, præsentem in se semper habent æternitatem.

Hoc nunc adverte, ut Christi primogenitaram intelligas. Graviter enim nos erramus, quod carnaliter de prioritate & posterioritate temporis in Deo judicamus. Sine temporis intervallo Deus omnia attingit. Apud ipsum non reperitur *fuit*: sed semper reperitur *est*. Nihil est ei præteritum, omnia sunt ei præsentia, omnes Deo vivunt. Omnia nuda & plana oculis ejus. Ea quæ non sunt, ipse ita vocat, ut ea quæ sunt. *Apud eum mille anni ut momentum, & unius*

diei momentum ut mille anni. Prophetæ docent, non esse in Deo temporis differentias, cum tempus pro tempore sæpe ponunt, futura pro præteritis annunciant, & omnia pro præsentibus habent. Ratio temporum non tanquam Deo, sed tanquam homini necessaria nata est, quibus designandis luminaria coelestia disposita sunt, ut sint in tempora certa, dies & annos. Ergo nec tempus habuit ante tempus, qui fecit tempus, nec initium ante initium, qui constituit initium. Fortis est hæc, & solida ratio. Nam Deus se tempori nullatenus subjicit, tempus ipsum creando. Fortis est ratio Numenii, Quicquid secundum præteritum, futurumque varie accipitur, privationem quandam habet admixtam: futurum enim nondum est, præteritum non amplius est. In Deo autem, cum sit primum ens, actusque summus, nulla est privatio. Igitur coram eo nulla est temporis variatio. Ex his multorum errata colliguntur. Ex temporum successu factam in immutabili Deo mutationem plerique arguunt, quia antequam hæc res esset, volebat eam futuram: & nunc non vult eam futuram, cum jam fuerit. Fixo ergo, ut aiunt, objecto in hac propositione, Hæc res futura est, concedunt Deum prius circa illam habuisse velle, & postea habuisse nolle. Hinc etiam jactis in præterita Dei de futuris scientia radicibus, servum esse ipsius Dei arbitrium, ac fatalem in omnibus necessitatem sinistre quidam concludunt. Ad quæ omnia ego respondeo, prædestinationem in Deo non distingui ab eo, quod est. In Deo non reperitur, *volebat, volet, futurum, præteritum.* Sed ei hæc res ita fit, ita finit, & ipse ita vult. Et sicut ipse libere vult, & potest; ita homini dat, libere velle, & posse, intra certos limites. Divino artificio hoc facit Deus, sicut est in homine divinum artificium. Divina ipsa mens in homine relucet. Certe Adam ipse, aut Christus, aut angeli habuerunt liberum arbitrium. Cujuscunque fuerit, vel sit ea arbitrii libertas, evidenter concludit, prædestinationem non esse fatalem, nec necessario adstringere. Decipiuntur ergo, qui ex præordinatione Dei, omnia necessario evenire putant, ut Dei potentiam suo ingenio metiuntur ac limitant. Necessestas hæc in Deo est exosa, cum privationem & tempus includat. Qui omnia necessario evenire considerant, non considerant

siderant Deum esse supra tempus, supra necessitatem omnem. Non cogitant, Dei dispositiones esse supra suam considerationem. Si præteritum fuit, & non est, & Deus tunc præordinavit, sibi tunc manus ligavit, ut non solum servum sequatur Dei arbitrium, sed & limitata potentia. Ita pessime in suis Dialogis, juxta carnis sensum, ratiocinantur Lucianus & Valla, quorum errorem plerique hodie sequuntur. Hæc sola ratio necessitatem illam, & servum arbitrium destruit, quod possibile dicitur de eo, quod nec est, nec fuit, nec erit. Potuit Christus legiones a Patre rogare, quod non fecit. Potuit David occidere Saulem, quod non fecit. Potuit Paulus accipere stipendum, quod non fecit. Potuerunt alii multa facere, quæ non fecerunt, ut ait Ecclesiasticus. Hæc est igitur libera facultas, quæ homini a Deo ipso datur: quam nullo modo vident, qui prædestinationem Dei esse necessitati alligatam credunt. Potuit Deus Christum a morte servare, Heb. 5. Ita Christus ait, *Abba, Pater, possibile tibi est*, Mar. 14. Ubi igitur necessitas prædestinationis? si actus ille tam insigniter præordinatus ac toties prædictus, potuit aliter haberi, quare non ita alii actus? Potuit Deus facere, ut starct ille qui lapsus est. Potest facere, ut transeat camelus per foramen acus. Ex lapidibus his potest homines facere. Potest facere in nobis *ultra omnia, quæ petimus, aut cogitamus*, Ephes. 3. In potestate Ananiæ erat, prædium non vendere: & eo vendito, in potestate ejus erat, premium totum retinere, ut ait Petrus; sed quia abusus est potestate sua, ideo juste punitus est. Quod alioqui fuisset injustum, si fuisset necessitas: cum juxta Scripturas necessitas excuset. Possimus nos benefacere, cum volumus, Mar. 14. & hoc ipsum est donum Dei, ut pro arbitrio nostro possimus. Paulus docet, homines non habere faciendi necessitatem, sed potestatem habere propriæ voluntatis. 1. Cor. 7. & 2. Cor. 9. & ad Philemonem, docet non esse abutendum potestate, ergo potestas est. Cum veniendum est ad Christum, ipse potestatem dat, Joan. 1. Ob id increduli & in Spiritum blasphemari acrius quam Sodoma punientur: quia potuerunt credere, & noluerunt credere, potestate data abutentes. Deus benignitate sua ad pœnitentiam nos dicit, dat possibilem locum pœnitentiæ, cui

reluctantes, iram augemus, Rom. 2. & Sap. 12. Ipse manum porrigit, dat ut respicere possimus, & nos nolumus, Prov. 1. Matt. 23. & Apoc. 2. & 3. Quibusdam, fateor, nullo modo esse datum, ut possint ad Christum venire. Iisque Paulus respondet, *esse Dei voluntatem.* Nihilominus justum de ipsis erit Dei judicium, ut ostendemus postea.

Nunc ut priori quæstioni satisfaciamus, totam æternitatem Deo esse dicimus instar præsentis momenti: & Deum in eo æternitatis momento, antequam mundum creet, & ea ipsa creationis prolatione, de substantia sua Filium hunc in Maria generare. Modum ipsum substantiæ Dei declarabimus postea, esse exhibitionem, & prolationem, ut erat antea in mente præformatio. Rejecto itaque velamine temporis medii, horam considera hanc, in qua corpus Christi generatur, & concipitur, esse æternaliter ante mundi exordium Deo vere præsentem. Quod ubi concesseris, concedes etiam Deum ab æterno protulisse substantiale Verbum, & proferendo Filium hunc in Maria genuisse, de substantia sua. Primogenitus igitur est homo Christus, & ab æterno genitus, cum prolatione illa ab æterno facta, sit ipsamet carnis Christi generatio. Si qualis fuerit prolatione illa Dei iterum roges: id in sequentibus perspicue docebimus. Deus enim certa ratione seipsum mundo protulit, exhibuit, manifestavit, & communicavit. Nunc sat fuerit, si dicamus, ab æterno substantialiter initium habere hominis hujus ex Deo generationem, quæ in Maria est substantialiter consummata. Nec id solum, sed & ipsa hujus generatio est causa generationis aliorum, ut sit ipse principium omnium. Juxta dispensationem temporum apud se Verbum illud generationis Christi retinuit Deus, variis figuris multa designans, ad majorem gloriam Christi expressionem. Admirabile generationis artificium. Omnia propter gloriam Christi fecit Deus, & eum in capite genuit. Hæc de Christi primogenitura nunc, ut verissima teneas. In sequentibus palam videbis, cum substantialiter ante omnia fuisse, & substantiam æternam habere. Secunda ratione dicitur Christus primogenitus, ut primogenitura sit nomen dignitatis, & uberioris benedictionis: sicut dicitur David primogenitus, Psal. 88. Joseph primogenitus i.

Paral.

Paral. 5. & Israel primogenitus. Tertia ratione secundum carnem est Christus primitiae creaturarum & primogenitus. Nam caro nostra est de secunda massa peccati: at caro Christi est de illa puriori prima massa, quæ fuit ante peccatum. Ideo caro ejus hac ratione prior est carne nostra, ac hominum primogenita, velut primitiae quædam, etiam secluso Verbi mysterio, per quod diviniorem aliam haberet primogeniturae rationem.

Ad hanc primogenituram facere plerique putant locum illum Davidis, Psal. 2. *Filius meus es tu, ego hodie genui te;* id est, ante secula genui te, ut ipsi exponunt, rem illam secundam dicentes ibi realiter genitam. Aliter exponit Augustinus super locum illum Psalmi, dicens, generationem filii semper esse, & ea dictione *hodie* continuam generationem significari, quasi Filius Dei sit res quædam transiens, quæ quotidie gignitur. Meræ sunt ineptiæ. Nam locus ille non ad generationem, sed ad regenerationem facit, ut ostendit Paulus, Act. 15. *Resuscitatus est Christus, sicut in Psalmo scriptum est: Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Ubi aperte docet, vocem *hodie* ad diem resurrectionis Christi referri, & merito. Ad Rom. quoque cap. 1. ait idem Paulus, *Jesum Christum esse declaratum Filium Dei potentem, ex eo quod resurrexit a mortuis.* Filii declaratio *hodie* fit, gloriosa, & immortalis. Nisi resurrexisset, nemo credidisset eum esse Filium Dei. Tunc est Christus glorificatus, denuo factus Filius, & novus Spiritus nos instar Christi resurgere faciens, nobis ob id datus, qui est Spiritus *vitæ*, Spiritus filiationis, nos Filios resurgendo faciens. Filiatio Christi, seu ipsa Filii ratio, per potentiam resurrectionis in nobis imprimitur: per huncque novum Spiritum datur, & declaratur. Unde Paulus loco citato ait, *Jesum Christum tunc declaratum Filium Dei per Spiritum sanctificationis. Omnis item potentia tunc data est Christo, in celo & in terra,* Matt. 28. Ideo dicitur *declaratus Filius cum fortitudine & potentia.* Ad eandem resurrectionis Christi fortitudinem & potentiam prædicto Psalmo 2. respexit David, dicens, *Postula a me, dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ, & conteres eos virga ferrea.* Ejusdem virga ferrea & potestatis, quam accepit in resurrectione, meminit ipsemet Christus, Apoc. 2. & 19. Quæ concordia verborum concorditer Psalmum refert ad diem resurrectio-

*Tertius
locus*

nis. Hunc diem demonstrans Christus, dixit, a modo, *Ex hoc tempore erit Filius hominis sedens a dextris fortitudinis Dei*, Math. 26. Mar. 14. Luc. 22. Tunc venit regnum Dei, cum potentia, sicut Filius Dei cum potentia, Mar. 9. & dicto cap. Rom. 1. utrobique enim ponitur εν δυραμε, id est, in fortitudine seu cum potentia. Eundem Psalmista locum in epist. ad Hebr. bis citat apostolus, ut ostendat magnam Christi post resurrectionem potentiam, qualiter supra angelorum sit tunc ad dextram Dei exaltatus, & factus pontifex in æternum, quando dictum est ei, *Ego hodie genui te*, Heb. 1. & 5. Ex eo dicto probat apostolus sacerdotium Christi, dicens: *Christus non semetipsum glorificavit, ut pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum: Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Vera sacerdotii in Christum translatio facta est, quando scipsum victimam offerens in passione, est mox per resurrectionem in sancta sanctorum ingressus. Hodie ergo dicitur genitus Christus, quia hodie factus Filius gloriae, potens, ac si hodie productus esset. In quam sententiam vertit Chaldaeus: *Filius meus es tu, ac si die ista creavisset te.* Hodie genitus dicitur, qui hodie regenitus, cum plena potestate denuo genitus novus homo, novus Filius, & denuo creatus rex. Ad ejus similitudinem nos in baptismo renati, & cum eo resurgentes, dicimur denuo gigni, Joan. 3. Col. 2. In die nostri baptismi nobis dicit Deus, *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Ex historia quoque sensus hic redditur illustrior. Nam Psalmus ille sicut & sequens, factus est, quando principes cum Absolom conjuraverunt contra Davidem. Qui postea in regnum reversus ait, *Novi quod hodie sum factus rex super Israel*, 2. Reg. 19. Ita & nos cum a periculo magno evadimus, dicere solemus, Hodie sum natus: præsertim cum nova hodie accedit dignitas. Hodie genitus Filius & Rex, qui heri talis non erat. Hodie sibi datur immortalis filiatio. Hodie genitus Filius incorruptibilis, instar Patris incorruptibilis: ut eum antea non ita Filium gloriae dixeris. Imo vere heri non erat Filius, qui nunc est Filius. Mortuus vere illo triduo fuit Filius Dei, & denuo est factus Filius, de non esse ad esse productus. Innovato Christi corpore est ibi factus novus Filius, ita novus genitus Filius. Tota illa ab initio mundi

facta

facta Christi generatio, quæ morte conciderat, hodie repetitur: hodie omnia innovantur, & novum Christi regnum hodie instituitur, ut vere cum Davide Christus dicat, *Hodie sum factus Rex.*

Non abs re fuerit, hic audire responsones, quas in suis commentariis super hoc Psalmo fecit Judæus David Chimichi contra Christianos. Tam cæcis rationibus hominem sophistæ compellebant, ut eos ille tanquam asinos, & insanos rideat. Ad mathematicum & invisibilem quendam Filium credendum, cogere Judæum volebant, exponentes, *hodie*, id est, ante secula, *genui te.* Quibus ille scite respondit: Si in illis æternitatibus duæ distinctæ res incorporeæ, similes, & æquales, pariter erant, gemelli duo erant, non Pater & Filius. Ac perinde, si tertia ibi similis, & duabus æqualis addatur, tergeminos dices Geryones. Quod aiebant sophistæ, esse in Deo ipso realem generationem, ut radii a sole, hoc ille in Deo monstrum exhorrescebat, cum præsertim inde arguatur sectio in Deo, arguatur mutatio, & dissimilitudo, sicut est radii solaris sectio, mutatio, & dissimilitudo inter solem & radium. Circa vocem *hodie*, sophistas quoque errare, plane cognoscebat Judæus, cum Hebraice ponatur ibi pronomen demonstrativum, certam diem ad sensum demonstrans; *Filius meus es tu, hac die te genui.* Quod & Chaldæus quoque observavit. Errabant item sophistæ, qui literalem nullum sensum Judæo dabant. Quid insanius dici potest, quam negare, esse de Salomone ad literam dictum, *Ero ei in patrem, & ipse erit mihi in Filium?* Aperi-
tissimus est de ipso locus 1. Paral. 22. & 28. Alioqui non diceretur Salomon esse Christi typus, nec David, nec alii. Testimonium Je-
su Christi est Spiritus prophetiæ, Apoc. 19. quanquam alias fuerit li-
teralis sensus. Judæo nos literalem sensum concedimus, monemus
tamen, subesse de Messia futuro mysterium, quod & ipsi concedunt, cum passim appareat excedens sermo, seu hyperbole. Ut quod pos-
sessio regis sit usque ad terminos terræ, quod reges terræ in virga
ferrea conterat, quod sceptrum ejus sit æternum, quod super solium
Dei sedeat, Rex & Sacerdos, & reliqua. De suis regibus hæc quo-
dammodo dicebantur, sed excellentius quam eis convenire possent,
ut ex hoc facile appareat, Spiritum alio tendere. Præsertim cum

inferantur verba, quæ iis non conveniunt. Ut in Psalm. 109. a Christo contra Judæos citato, sunt hæc tria : quod verus Messias sit Sacerdos & Filius David, quod sit æternitas sacerdotii & throni ejus, & quod Dominus ab ipsis regibus & propriis parentibus vocetur, Matt. 22. His rationibus est nobis contra Judæos instar Christi disputandum, ut intelligent verum, quod ibi subest mysterium : cum ipsis omnes fateantur, in lingua sancta nihil scriptum esse sine mysterio. Ex dictis his sequitur, hominis typo hominem esse proprium Filium. Vera filiatio hominis hujus Jesu Christi, per umbram olim figurabatur in filiatione hominis alterius. At vero ex typo hominis Salomonis, dicti Filii inferre filiationem illius invisibilis rei, est chimærarum filiatio, Scripturis incognita : nec potest typorum ratio, nec aliqua repræsentationis similitudo hic adaptari. Nec resurrectionis Filii veritas, nec filiationis declaratio, sibi tunc constaret, per quam Jesus ipse declaratus est verus Filius Dei, non res illa invisibilis. De vero Salomone, Christo, ait Deus citato cap. 28. *Hanc præ aliis elegi mihi filium.* Non est res aliqua sursum ita præ aliis electa, sed homo ipse Jesus Christus est vere electus Filius, ab æterno charissimus.

Quartus locus. Postquam in rabbinorum & sophistarum conflictus deveni, alium locum adjungam, in quo mira semper visa est, horum & illorum hallucinatio. Horrenda profecto res, si bene quis norit, quanto Christianismi vituperio locum illum tractet perfidus ille Judæus Baal Nizaon, cum tamen nec ipse verum sensum fit assequutus. Locus vero est Gen. 49. ubi sic Hebraice legitur פָּנָא שְׁלֹה וְקַהַת עֲמִים Latine ita proprie sonat, *Non recedet sceptrum de Juda, & legislator de medio pedum ejus : eosque vero veniet Siloh, & ei aggregatio populorum.* Ita locum hunc debere punctis distingui, facile concedet, qui Hebraicam differentiationem novit inter notulas illas : *athnach & zakeph.* Sceptrum hic intelligi Davidem, apud omnes est in confesso. Quod de Siloh dicitur, completum est Josue 18. ubi eadem verba repetuntur. In Siloh congregabantur tribus Israelitici populi usque ad arcæ translationem. In Siloh primo requievit locuples populus, juxta significatum

tum vocis שִׁלּוֹحַ siloh, quæ quietem & opulentiam significat, qualem Israelitæ tunc habuerunt, terram totam sibi sorte distribuentes. Venit ergo ante Davidem Siloh, & desinente Siloh cœpit Davidis regnum, in diebus Samuelis. Repulit Deus Siloh, & elegit David, Psal. 77. sicut repulit synagogam, & elegit Christum, a quo nunquam auferetur scepterum. Vides hic mysterium, & excellentiam sermonis, soli Christo convenire. Vere dixit Jacob, *Nunquam auferendum scepterum de Juda*, ut comprobatur 2. Sam. 7. Psalm. 88. & Jer. 33. Ex quibus manifeste convincuntur Judæi. Si enim non est auferendum scepterum de Juda, ubi est nunc, nisi in Christo? Est itaque hoc loco de Christo, & perpetuo ejus sceptro, post repulsam synagogam, evidens prophetia, sed quæ non excludit literalem sensum de Siloh. Id quod manifeste comprobant verba, quæ ibi subdit Jacob: *Ligans ad vitem pullum suum, & ad palmitem filium asinæ suæ. Lavabit in vino vestimentum suum, & in sanguine uvarum operimentum suum. Rubicundi ejus oculi a vino, & albi dentes a lacte.* Quæ omnia in Siloh ad venerunt. Tam ferax in introitu Josue se illis obtulit terra promissionis, ut aliquis potuerit alligare & onerare uvis asinum suum ad vitem unam. Tanta vini copia, ut ejus musto commaduerint vindemiantium vestimenta, atque oculi ob poti vini bonitatem rubuerint. Lactis quoque tanta copia, ut ex ejus tam frequenti esu dentes albiscerent: ut ait ille bonus pater Jacob, carnalem tribuens carnali populo benedictionem. Laudat tamen præ aliis tribum Juda, & in ea dicit mansurum scepterum: quia illa tribus stabilius tenuit regnum, aliis deficientibus, & quia scepterum non est ab ea in aliam tribum translatum. Ad tempus quoque laudatur Siloh, quia ob duplē portionem ad tempus fuit primogenitura ipsius Joseph, ut 1. Par. 5. & Gen. 48. De cuius stirpe fuit Josue, qui posuit tabernaculum in Siloh. Sed sprevit Dominus tabernaculum Joseph, id est, Siloh, dicto Psal. 77.

Quintus ad Psalmistam redibit locus, ad vocem illam *hodie*, quæ diem resurrectionis ostendit. *Hodie si vocem ejus audieritis*, Psal. 94. Quintus locus. Psalmum illum & plerosque alios ibi cecinit David in regni sui jam dicta innovatione, instar Christi resurgentis. Canticum novum ibi cantat, & regnum novum. Refertur vox *hodie* ad diem resurrectionis

rectionis Christi, qui etiam nobis intelligitur dies regenerationis nostræ. Omnes ad Christum *hodie* vocat propheta, gaudio magno exultans. Similia nos docet apostolus in epistola ad Hebraeos eandem vocem *hodie* repetens, cap. 3. & 4. *Hodie datur nobis ingressus in requiem Domini, sicut hodie ingressus est Jesus in requiem suam.* *Hodie* est in nobis completus verus sabbatismus. *Hodie* requiescens ab omnibus, quæ pro nobis passus est Christus, coeli requiem æternam adipiscitur, eandem nobis requiem comparans, ut nos cum Christo resuscitati, hodie & jugiter requiescamus ab operibus carnis, & dies hodiernus quotidie in nobis dicatur. De hac re ita citato loco apostolus loquitur: *Christi participes facti sumus, si initium substantie usque ad finem firmum tenuerimus, in eo quod dicitur, Hodie si vocem ejus audieritis. Initium substantiae nostræ plerique vocant fidem per quam primo subsistimus. Quod certe verum est.* Illud tamen non negligendum, quod subnectit: in eo quod dicitur, *Hodie si vocem, & si introibunt in requiem meam.* Docet apostolus, aliter olim, velut initio, accipi requiem, aliter nunc in fine seculorum. Hoc late declarat Chrysostomus in Joannem Homil. 13. super locum illum, *Gratiam pro gratia.* Aliam docet factam Judæis veterem gratiam, aliam nobis novam gratiam, sicut novam requiem. Aliam olim datam gloriam, aliam nunc gloriam, ut ait Paulus, *nos transire a gloria in gloriam,* 2. Cor. 3. *a iustitia in iustitiam,* Phil. 3. *a fide in fidem,* Rom. 1. *a lege literæ ad legem spiritus,* Rom. 8. *a spiritu servitutis ad spiritum libertatis,* ut eodem cap. Rom. 8. Chrysostomus docet. Duplicem ideo ait adoptionem, duplex testamentum, duplicem sanctificationem, duplicem justificationem, duplex templum, duplex sacrificium, duplex baptisma, duplicem circumcisionem, & reliqua omnia duplia, olim in figura, nunc in veritate. Illud vocat apostolus initium, hoc autem finem. Ut nos ficeret Christus substantię Dei participes, ab initio ad finem omnia consummavit & complevit. Hinc vult apostolus nos totius hujus processus essentiam attendere, quam vocat *hypostasin*, eam fide firma tenere, & vivo spiritu substantiam negotii considerare. Cujus essentia, fundamentum, & hypostasis est,

ut

tit universum legis processum ad Christum, tanquam ad scopum, reducamus, ejus substantiae & gloriae facti participes. Eam vero partem, quæ de requie loquitur, ad Christum sic dirigimus, intelligentes diem hodiernum esse semper diem resurrectionis Christi & nostræ, & diem illum vere *hodie* in nobis dici. *Hodie* in consummatione seculorum est dies septimus ab exordio mundi, in quo requievit Deus ab operibus legis: in quo nos cum Christo hodie resurgentes, requiescere oportet ab operibus carnis. In requiem hanc, in quam Judæi increduli non sunt ingressi, nos hodie Filio Dei credentes intramus. Nullo inter diem & diem facto discriminé, perpetuum nos, verum & spirituale colimus sabbatum, & sabbatum ex sabbato, postquam noster æternus sacerdos semper intra cœli tabernaculum quiescit, & in nobis quiescit. Hic *verus* est, & *perpetuus* sabbatum, qui *relictus est populo Dei*, ut ait ibi apostolus: continua videlicet spiritus requies, & sanctificatio, sicut erat sabbatum sanctificationis signum. Hac ratione factos nos ait apostolus Christi participes in requie. Nam requiem illam continuam, & perpetuam, quam ille apud Patrem habet, nos hic per datum ab eo Spiritum jugiter jam degustamus. Hanc requiem Spiritus patribus nostris, ante resurrectionem Christi, non ita præstítit Deus. Tibi vero eam hodie præstabit, hodie in eum credenti, & cum eo hodie resurgentí. *Hodie*, inquam, *Si hodie vocem ejus audieris*. Vox autem Dei, quam te audire oportet, est cœlestis illa vox, *Hic est Filius meus*. Hodie igitur, o lector Christiane, noli cor tuum obdurare, sed crede Filio Dei resurgentí. Non quod res aliqua incorporea vere moriatur, aut resurgat: sed corpus ipsum, quod vere mortuum est, & resurrexit, est vere genitum ex Deo, & vere Filius Dei. Hoc te credere oportet, & in hoc tuæ salutis fiduciam habere, quod hic sit genitus ex Deo, pro salute tua, hic resuscitatus, hodie factus gloriae Filius.

Sextus erit locus ex Psalm. 109. *Dixit Dominus Domino meo,* Sextus
locus.
Sede ad dextram meam. Ex quo loco metaphysicam æqualitatem inter illas incorporeas res concludunt sophistæ, quia æquali voce dictum est, *Dominus Domino*. Sed istis parcendum est, qui origi-

nalem Scripturæ sanctæ linguam ignorantis, seipso ignorant. Tu vero, lector, si Hebraice nosti, invenies prophetam dicentem: **דָּבָר יְהוָה לְאַדָּן** *Dixit Jehova ipsi Adon.* Egregius est locus, discens inter Patrem & Filium. Eadem distinctio ponitur Psal. 96. *A facie Jehova & a facie Adon.* Hic Christus est ille Adon, id est herus, sive dominus, quem ibi adorant angeli, sicut & Heb. 1. Hic est Adon, quem adorat regina ecclesia, Psal. 44. Hic est Christus Adon, quem prædixit Malachias, cap. 3. qui sedet ad dextram Dei, dicto Psal. 109. In resurrectione hoc dictum est Christo, & tunc sedet ipse ad dextram Dei Patris, Mar. 16. similis oratio plures repetitur 1. Sam. 25. *Faciet Dominus Domino meo domum, prælia Domini præliatur Dominus meus, cum fecerit Dominus Domino meo, bene fecerit Dominus Domino meo.* Ubi semper primo loco ponitur *Jehova*, secundo loco *Adon*. Ad idem Gen. 24. *Benedictus Dominus Deus Domini mei, duxit me Dominus ad fratrem Domini mei.* Præterea, juxta veterem literalem, seu historicum sensum, Psalmus ille tribuitur Salomoni, quando est regnum in eum a vivente Davide translatum, 1. Par. 29. Tunc regnum Salomoni, cui juxta Dei revelationem debebatur, in vita sua tradens David, ita cecinit: *Dixit Deus Hero meo.* Canens in Spiritu David, Christum prævidet, in Salomone Christum intelligens. Unum juxta literam adumbrat David, & Spiritus alio tendit. Nam testimonium Jesu Christi, ut dicebamus, est Spiritus prophetiæ. Ita sunt legendi prophetæ, ac si rem unam hic oculis videns, aliam sublimiorem Spiritu speculeris. Ad hunc modum dicitur esse verbum Dei *gladius utrinque scindens*, Heb. 4. Imo aliquando est dictio anceps, ut sit sensus fœcundior, multiplex verus sensus. Salomonem ut Christi typum, Dominum vocat David, in umbra scilicet. In veritate autem Christum ipsum Dominum vocat. Hoc argumento, ut antea dixi, Judæos excitat Christus, ut mysterium intelligant, & Messiæ deitatem, Mat. 22. Juxta literam, citato loco. 1. Par. 29. dicitur Salomon *sedere super solium Dei*: ut de eo, velut Christi locum tenente, bene tunc dicatur, *Sede a dextris meis.* Sedet ibi Salomon *super solium Dei* secundum fortitudinem Dei, *a dextris Dei,*

per

per hyperbolem, & in umbra Christi. Lingua sancta est tota plena hyperbolis, quæ juxta literam non plene verificantur, sed in mysterio Christi. Ea insuper verba, quæ sequuntur, *Donec ponam inimicos tuos scabellum pedibus tuis*, ad literam de se refert Salomon, 3. Reg. 5. Reliqua etiam ejus Psalmi verba sunt Salomoni juxta literam tributa, ut sequens locus mox indicabit. Ille enim est, cui populus fecit *spontaneas oblationes*. Ille vocatus est sacerdos secundum ordinem Melchisedech, qui scilicet simul fuit rex & sacerdos. Unde & Salomon sacerdotem quodammodo egit, in ædificatione & dedicatione templi, in umbra & typo veri regis & sacerdotis Christi. Instar Melchisedech egit Salomon sacerdotem, offerendo, & populo benedicendo, 3. Reg. 8. Dicitur etiam Salomon *de torrente in via bibisse*, id est, de torrente Gion, quando eum in Gion unixerunt regem. Ille aquam bibebat, Adonia se alibi inebriante, 3. Reg. 1. propterea ille extulit caput, & alter dejectus est a regno. De nomine *Jehova* plenius postea dicemus. Hoc nunc sat fuerit, quod Christo in terris agenti nomen illud non est a prophetis ita tributum, ut *Elobim & Adon*. Imperiti vero quidam incorporeas illas æquales res adhuc concludunt, & nomen *Jehova* Christo aiunt tributum a Thoma, quando dixit, *Dominus meus & Deus meus*, Joan. 20. Ignorant Hebraicam linguam, in qua illud affixum, *meus*, nunquam jungitur nomini *Jehova*. Nunquam ponitur nomen tetragrammaton, seu nomen *Jehova*, ubi legitur *Dominus meus*. Thomas ergo, nec usus est tunc, nec uti potuit eo nomine, sed *Adoni & Eli*. In perniciosos incident errores, qui sanctas Scripturas tractabit, sine cognitione linguae sanctæ.

Septimus consequenter erit ejusdem Psalmi locus, qui vulgo ita legitur: *Tecum principium in die virtutis tuae in splendoribus sanctorum, ex utero ante luciferum genui te*. Super cuius expositione hallucinantur imperiti, nec Græcam translationem, nec Hebraicam veritatem intelligentes. Ex principatu populi principium ibi fecerunt, cum in Græca translatione αὶχν̄ non pro *principio*, sed pro *principatu*, seu *populi magistratu* sumatur, quod Hebraica veritas aperte docet. Scriptum est in *Exodo*, principes & populum dona

sponte obtulisse, ad extruendum & ad decorandum sanctuarium, Exod. 25, 35, & 36. similiter ad dedicationem altaris, Num. 7. Hinc simile in proposito dicitur. Et quod ad historiam attinet, loquitur ibi David de spontanea populi largitione ad templi ædificationem, & domum sanctitatis decorandam: quæ largitio, seu oblatio facta est tempore stabiliti regni Salomonis, ut habetur loco jam citato 1. Par. 29. Sub quo historiæ typo prædixit in Spiritu David futuram Christo spontaneam populorum oblationem, cum majore sanctitatis splendore: imo ipsem populus erit oblationes ipsæ. Hebraelicē sic legitur, מִרְחָם בְּרוּךְ חֵיל בְּרוּךְ קֹשׁ לְדַבָּר id est, *populus tuus spontaneæ oblationes in die fortitudinis tuae, in pulchritudinibus sanctitatis, ab utero, a diluculo: tibi ros adolescentiae tuae.* Ita Hebraelicē punctuatur, & est verus sensus. Factæ fuerunt illæ spontaneæ populi oblationes in die fortitudinis, seu potestatis Salomonis: quia eo die firmatum & roboratum est potentissimum regnum ejus, ut Christi regnum in resurrectione. Eodem die denuo factus est rex Salomon, Christi typus, & secundo in regem est unctus, dicto cap. 29. sicut denuo venit regnum Dei cum potentia in die resurrectionis Christi. Ait insuper, has oblationes factas *in pulchritudinibus sanctitatis*, quia factæ sunt ad pulchritudinem & ornamenta templi sancti: sicut nos templum nostrum sanctificamus & ornamus, nos Salomoni nostro offerendo. Ait ibi, *ab utero, & a diluculo*, id est, pueri ab utero, & ab ineunte die, dona offerebant. Postea subdit: *Tibi erat ros adolescentiae tuae.* Quia adolescenti Salomoni facta est illa oblatio, & in sui regni adolescentia. Ad eundem modum juxta Spiritum, Christo in exordio sui regni facta est populorum oblatio, cum multo majore sanctitatis splendore, & pulchritudine, non a parvulis carnis, sed a parvulis spiritus, & a diluculo resurrectionis Christi. Hi sua & seipso vero Salomoni offerebant, ut ex apostolorum Actis apparet. Spontaneas autem dixit largitiones ad differentiam voti, ut differt נָדָב a נָדָר. Lev. 7. 22. 23. Num. 15. 29. & Deut. 12. Christi populus spontaneus est nullis votis adstrictus. De has spontanea oblatione in simili mysterio passim loquitur Scriptu-

ra per eandem vocem *nadab*, ut Psal. 46. 53. Ezra 1. Ezech. 44, 45, 46, & 48. De eadem oblatione loquutus est ipsemet David, Psal. 71. ubi a regibus variis offeruntur Salomoni munera. Nec obstat quod aurum de Arabia vel Æthyopia Christo non sit ita datum. Nam in terminis legis, seu historiæ, solent prophetare prophetæ. Literalis oblatio ad historiam pertinet: spiritus oblatio, & spirituales hostiæ ad Christum spectant. Sufficit Salomoni data esse carnalia illa munera, & oblatum esse aurum Arabiæ, & Tharsis, 3. Reg. 4. & 10. & 2. Par. 9. Quod dictum est, *In splendoribus sanctitatis*, declaratur ab eodem Davide, Psal. 28. 95. & 1. Par. 16. Locum sanctum, pulchrum & gloriosum vocant *pulchritudinem sanctitatis*, & *gloriam sanctitatis*. Pluraliter hic dicitur, *pulchritudines*, vel *splendores*, ad significationem intendendam, quia multiplex gloriæ splendor. Eodem tendit illud Psalm. 97. *In templo tuo in Jerusalem tibi offerent reges munera*. Etsi in terrena illa Jerusalem, & templo illo, nihil hörum Christo sit oblatum a regibus. Majora Christus a nobis requirit, qui & in hac quæstione de templo corporis sui nos docet. Et loquens de regina Saba, quæ Salomoni obtulit munera, ait, *Ecce plusquam Salomon hic*. Non quærit Christus quæ nostra sunt, sed nos ipsos.

Octavus erit locus Esa. 7. *Ecce virgo pregnans, & pariens filium, & vocabis tu, virgo, nomen ejus Immanuel*. ^{Octavus} ^{locus} Butyrum & mel comedet, ut sciat reprobare malum, & eligere bonum. Quia antequam sciat puer reprobare malum, & eligere bonum, derelinquetur terra, quam tu detestaris, a facie duorum regum ipsius, Resin & Pechah. Secundum historiam est ibi datum signum ipsi Achaz formidanti, ut intelligeret esse mox perdendos duos ejus hostes, Resin & Pechah, ac regnum Juda ab eis liberandum. Hos duos reges valde tunc timebat Achaz, quia multa mala erat jam ab eis perpetratus, 2. Par. 28. quod & antea prædixerat Esaias, cap. 3. & 4. Ac multo magis postea timebat, cum videret eos, destructio jam ferre toto regno Judææ, in urbem ipsam Jerusalem venire. Et tunc est ei datum signum, illi seculo veniens, & Christi mysterium continens. Ostendit ad literam Esaias ipsam Abiam uxorem regis, ibi

præsentem, filiam Zachariæ, quam & vocat prophetissam, quia nomen divinum filio suo imponendo prophetaverat. Solent matres filios suos magnis nominibus onerare: ideo ad matrem tunc direxit Esaias sermonem: ut rite vocatus erat filius ille *Ezechias*, id est, *fortitudo Dei*; ita ait rite ab ea vocari *Immanuel*, *nobiscum Deus*. Dicebatur *Ezechias Immanuel*, sicut Salomon *Lamuel*, Prov. 31, quia erat tunc apud eos Deus. Mater Salomonis vocat Lamuelem, sicut mater Ezechiae Immanuelem. Hæc Abia, quasi miraculo magno, puella virgo conceperat Ezechiam. Undecim tantum annos habebat Achaz, quando ei conceptus est Ezechias, ut docent Regum historiæ. Hoc ipsa prophetissa cognoscens, nomen divinum filio indiderat. Quasi in virginis utero esset ille genitus, typo Jesu Christi. Hyperbole quadam, & figurata locutione, dici ille potuit in virginis genitus, cum præsertim dictio Hebræa *adolescentulam* etiam significet. Virgo etiam dici potuit, ob puerilem ætatem. Abia non genuit sine semine viri, sicut Maria mater Jesu: nihilominus docet Esaias, fuisse adumbratum miraculum aliquod in generatione Ezechiae, qui ob id dictus est *fortitudo Dei*, & *nobiscum Deus*: quia ejus tempore Deus fuit cum populo contra hostes omnes, maxime contra Assyrios, ideoque magna fortitudine. Ab illo miraculi signo, miraculum majus veræ virginis docet Esaias. Historiæ signum non est contemnendum, quanquam non sit in eo integra veritas. Hinc cap. 9. de ipsomet Ezechia consequenter scribitur, *Omne prælium præliantis est cum conflictu, & vestium cruentatione, at istud miraculo erit per incendium, & devorationem ignis*, ab angelo in Assyrios: sicut Christus per igneum gladium destruit hostes, & anti-christum ipsum in Assyrio figuratum, Esa. 11. Hinc instar tertia diei resurrectionis Christi, per orationes Ezechiae fuit tertia die liberatio populi miraculosa, & tertia die ipse Ezechias, velut a morte resurgens, ascendit in domum Domini, Hos. 6. & 4. Reg. 20. verissimo Jesu Christi typo. Denique omnia quæ de Christo loquuntur Esaias, ab initio usque ad cap. 40. ex historia Ezechiae typum habent. Capite 40. incipit de Cyro loqui, qui etiam typo Jesu Christi fuit liberator a captivitate, ob id dictus quoque Christus, sic

cut Immanuel & Lamuel. Adverte autem quam artificiose dicto cap.
 7. dicat Esaias *וַיְלֹה בָּרָה וְיִלְדֶּת*, *prægnans* & *pariens*,
sive concipiens & *pariens*: ut ad præteritum & futurum sermo ex-
 tendatur, tanquam gladius utrinque scindens. Jam enim erat tunc
 natus Ezechias: quod eisdem repetitis vocibus capite sequenti expo-
 nit Esaias. *Accessi*, inquit, *ad prophetissam illam, quæ conceperat,*
& pepererat filium: in cuius pueritia direptio facta est Damasci &
 Samariæ. Sed quare dixit, *Butyrum & mel comedet*, ad sciendum
 reprobare malum & eligere bonum? Hoc ibidem exponit propheta,
 dicens eos *butyrum & mel comeduros*, etiam in penuria pecorum,
 & destructis alvearibus. Tantam, post has hostium miseras ruinas,
 dabit mox Deus ubertatem, ut & pueri *butyrum & mel comedentes*,
 videant bonitatem Dei, & discant eligere bonum, & repro-
 bare malum. Quod Ezechias tunc puer cognoscet. Est enim cibus
 ille puerorum, ideo puero ibi tribuitur. Ac etiam fertilitatem ar-
 guit, ob quam tam subito datam erat maxime laudandus Deus. In
 qua re præstringitur & ipse Achaz, qui malum elegerat, & repro-
 baverat bonum, non cogitans magna Dei beneficia, quod tam ci-
 to *butyrum & mel abundant*, post destructa ab hoste pecora & al-
 vearia. Simile ubertatis mox futuræ signum datur Esa. 37. Addit
 etiam propheta aliam signi ostensionem. *Quia antequam sciat puer*
reprobare malum & eligere bonum; terra horum duorum regum, Re-
sin & Pechah, quam tu Achaz detestaris, relinquetur ab eis. Nam
ambo ipsi occidentur, antequam puer hic ad adultam scientiæ boni
& mali ætatem perveniat. Quod & paulo post factum est, 4. Reg.
 15. & 16. *Hoc ergo tu, Achaz, accipe signum, quod Deus filio tuo*
regnum hoc sit servaturus. Nam ecce puella virgo miraculose conci-
piens & pariens filium, quem tu, mater, juste vocas Immanuel: per
quem Deus in populo miracula faciet, & populum servabit. Qui
 ex fertilitate, quam Deus tam cito dabit, etiam puer, cognoscet viam
 Dei bonam, & reprobabit malum. Imo aliud, *Quia antequam eo puer*
perveniat, destruentur hi duo reges, quos tu formidas. Hæc ad li-
 teram ita sunt omnia impleta, atque ita exponenda. Non sunt neg-
 ligendi veteris historiæ sensus, per quos mysteria Christi maxime.

illustrantur. Ille enim solus est, quem vere virgo concepit & peperit. Ille solus est verus Ezechias, verus *Immanuel*, *Deus fortis*, *Pater æternitatis*, *Princeps pacis*.

Nonus locus. Nonius est nunc exponendus locus, qui scribitur Joan. 3. *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis, qui est in cælo.* Res miranda, quod Christus in terris existens, diceretur in cælo esse, in cælum jam ascendisse, & descendisse. Sed Christum e cælo descendisse, diximus utcunque libro superiore, & iterum latius ostendemus. Nam Verbum cœlestē factū in terris caro, efficit substantiam carnis, ut dicatur caro ipsa de cælo esse: cum habeat caro illa in se substantiam vere divinam de cælo. Christum vero in cælum jam ascendisse, ita ostendo. Nam ex Verbi incarnatione sequitur hominis ascensus ad Deum. Verbum de cælo in terram descendens, iterum terram evehit in cælum, nos omnes cœlestes faciens. Christum dicimus jam ad sinum Patris ascendisse, & suisse tunc ei cælum lucem inaccessiām, quam Pater inhabitat. Ille vere in cælum jam tunc erat, qui cælum ad nos attulerat. Ille solus tunc cælum ascenderat. Nec anima Abrahæ, nec animæ patriarcharum erant tunc ad cœlestia receptæ. Ideo vere dixit, *Nemo.* Solus ille erat in cælo, cum nos nondum essemus desuper nati, ut ibi ait. Quando autem nos e supernis nascimur, dicimur tunc in cælum ascendere, facti cœlestes homines, in cœlis conversantes. Dicimur etiam e cælo descendere, e cœlis nati, & Spiritu e cœlis descendente nobis dato, in cælum nos evehente. Dictum ergo Christi, ei soli tunc conveniens, & nobis post supernam regenerationem, semper verum est: quod nemo dicitur *in cælum ascendisse, nisi qui e cælo descendit*, e cælo natus, & per Spiritum Sanctum e cælo descendenterem, in cælum evehetus. Ita per Christum conjunguntur cœlestia terrestribus, & cœlestia ad nos descendunt, ut terram in cælum evehant. Sancti ergo de cælo nati, de cælo descendenterunt, non solum Christus ipse. Sed solus ipse descendit per naturalem generationem, & omnem deitatis plenitudinem.

Decimus locus. Decimus erit Pauli locus ad Coloss. dicentis, *In Christo inhabitare omnem legis plenitudinem, & omnem deitatis plenitudinem corporaliter.*

poraliter. Legis tota plenitudo est in Christo. Nam legis umbræ figurabant varia mysteria, quæ omnia sunt in hoc corpore impleta, realiter & corporaliter impleta. Plenitudo etiam deitatis, simul cum plenitudine legis, plene est in Christo, & corporaliter, corporali modo visibilis & tangibilis. Corpus ipsum Christi est ipsissima plenitudo, in quo omnia complentur, concurrunt, recapitulantur, & reconciliantur, Deus & homo, cœlum & terra, Judæi & Gentes, circumcisio & præputium, regnum & sacerdotium, lex & prophetæ. Corpus ipsum Christi est corpus deitatis, & caro ejus divina, caro Dei, sanguis Dei. Caro ipsa Christi est cœlestis de substantia Dei genita. Talis qualis erat in sepulchro, habebat formam substantiam de substantia lucis Dei, & elementa superiora de substantia Verbi Dei, ut dicemus postea. In ea carne dicitur Deitas corporaliter, quod in umbra legis non contingebat, ut apte corpus opponatur umbræ. Ex eo autem, quod Paulus ait, *inhabitare*, ostenditur, quid sit in eo divinitas. Divinitatem Rabbini vocant *שכינה Sechina*, a verbo *שכן Sachan*, quod *inhabitare* significat. Ergo divinitas Christi est inhabitatio Dei. Non est in Christo portio aliqua Dei, sed tota Dei plenitudo, tota Verbi & Spiritus plenitudo. Ab eodem inhabitationis Dei vocabulo, tabernaculum, in quo habitabat Deus, in lege dicebatur *משכן mishkan*, *habitatio Dei*. Habitatio Dei est, quod ait Paulus, *Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi*, 2. Cor. 5. Divinitas Christi est Deus in Christo, ut in ejus figura erat divinitas in tabernaculo. Ad ejus divinitatis rationem, & legis considerationem, se Paulus accommodans, nos manifeste docet, eam tabernaculi & angelorum ibi visorum divinitatem, fuisse umbram ejus veritatis, quæ est in corpore Christi. *Ea sunt*, inquit, *umbra futurorum, corpus autem Christi*. Ibi erat figurata divinitas, sine vero corpore, hic est vere corpus divinitatis. Vera divinitas per illas umbras figurata, est in Christo corporaliter, in corpore ipso, & carne ipsa Christi. In Christo est tota Patris & angelorum deitas. Tota Dei plenitudo, totus Deus Pater, cum universa suarum proprietatum, totius suæ substancialiæ, potentia & deitatis plenitudine, & splendore, plene habitat in hoc

corpore. Tota Dei hypostasis, natura & essentia, tota Dei visio, adoratio, & cultus, quicquid habet Deus, Christo inest substantia-liter, & corporaliter, ut sit vere Christus Deo Patri ὁμόστοις vere *consubstantialis*. In ipso Christo solo subsistit, & videtur Deus. Non est alia facies, nec persona, nec hypostasis Dei, nisi ipse. Splendorem faciei ejus, a quo cœli ipsi illuminantur, & in futuro século illuminabuntur, passim docent Scripturæ. Lux ipsa, qua Deus lux est, in sola facie Jesu Christi conspicitur. Tota adeo est in eo deitas & gloria Patris, ut angeli hoc admirantur, & ab eo ipsi futura discant, ac in eo videant. Non solum est sibi præsens Deus, sed est ei data tota Dei potentia. Omnia per Christum facta sunt in Spiritu & virtute. Omnia per Christum facta sunt in persona. Omnia per Christum facta sunt in substantia. Omnia per Christum & in Christo videntur, & essentialiter consistunt.

*Unde*ci-**
mus locus. Undecimus locus, *Pater in me est, & ego in Patre*, Joan. 14. Ait Hilarius initio lib. 3. de Trinit. naturam intelligentiæ humanae non capere, per quem modum tres illæ res sint singulæ in singulis. Subscribit Augustinus lib. de Fide ad Petrum, & in fine lib. 6. de Trin. addens, Res illas esse totas in totis. Athanasius lib. 3. de Spiritu Sancto, per invisibiles imagines iudit, res illas esse omnes in omnibus. Stupenda res est, quod se alienari permittant, & Christi interpretationem facilem non respiciant. Nam eodem cap. loquitur Christus ad apostolos, *Pater in me, & ego in vobis: ego in Patre, & vos in me.* Christus est in Patre, ei substancialiter insitus. Pater est in eo, quemadmodum dicitur, *Deus erat in Christo: & quia erat in eo omnis deitas corporaliter, & spiritualiter.* *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi*, 2. Cor. 5. Ita Petrus docet, Deum fuisse cum ipso, Act. 10. Opera quæ hic homo faciebat, faciebat Pater in eo. *Pater in me manens, ipse facit opera.* Hinc ait Christus, *se facere quod videbat Patrem facientem.* Sicut artifex manus facit, quod videt intus animam facientem, ita & Christus. Judæos item ait, facere quod videbant diabolum in ipsis facientem, quia diabolus erat in ipsis agens, & malorum ideam pingens, ut Deus in Christo bonorum. Ridicule locum hunc actionum Patris in Christo exponit

exponit Augustinus in Joan. tract. 18. 19. 20. & initio lib. 2. de Trin. per triplicem distinctionem sophisticam, ne dicatur Pater in homine. Solum Filium esse in homine illi volunt, non Patrem, nec Spiritum Sanctum, ne sit substantiarum confusio. Quis nisi a dæmonio illusus negaret, Spiritum Sanctum esse substantialiter in homine Christo? Patrem item esse in homine ipsi negant, quasi hoc sit patropianum. Quæ sunt somnia ridicula cum suis idiomatibus. Ego non dico, eum qui erat in Filio passum, sed Filium passum. Ut propria passio carnis est nasci, ita propria passio carnis est flagellari, crucifigi, mori, & resurgere. Nec ad res incorporeas hæc pertinent. Anima non dicitur mori, quando homo moritur, nec angelus in homine situs, nec res alia incorporea. Ridicula est mors illius invisibilis rei, quæ nullum mortis cruciatum potest sentire. Ego nunquam concedam aliquid vere mori, quod mortis dolores non patitur. Fanaticorum hominum, & a dæmonibus illusorum, sunt mortes aliæ, quæ Scripturis nunquam fuerunt notæ, quasi Spiritus Sanctus ita in homine alieno possit mori. Luderet plane Deus, in illius invisibilis rei morte, quæ vere mors non est, mundi redemptionem ponens. Præstigiosa est sophistarum redemptio, sicut eis præstigiosa est mors illius invisibilis rei, in qua suæ salutis fundamentum ponunt. Filius Dei ita est eis mortuus, sicut angelos in affinia pelle mori dicunt. Aliud in sophistis est manifestum. præstigium, ut etiam hominis Christi passiones apud eos non veræ fuerint. Nam Augustinus in Psal. 21. Hieronymus in Matth. cap. 26. & Hilarius in Psal. 68. Christum hominem nec tristatum dicunt, nec mortem unquam timuisse. Imo nullum ex vulneribus aut morte ipsa cruciatum, aut dolorem sensisse, affirmat Hilarius, lib. 10. de Trinit. *Non magis, inquit, in passione doluit caro Christi, quam si gladio ignem aut aquam vulneres.* Simili stoliditate lib. 9. de Trin. fatetur Patrem esse majorem, & negat Filium esse minorem, cumque ait non magis pati, quam Patrem ipsum. Augustinus in Sermone de fide, anathematizat eos, qui dicunt aut credunt, Filium Dei esse mortuum. Imo nec hominem ipsum esse mortuum, credit Lombardus ex Augustino. Nam lib. 3. Sent. dist. 22. ejus auth-

ritate concedit, Christum triduo illo sepulchri fuisse hominem. Si autem vere erat homo, vere vivebat homo. Quis cum larvis his certare sustineat? Hac ratione movetur, quod dicitur Christus fuisse in sepulchro, & Christus in inferno. At illa dici possunt per synechdochien, sicut dicimus, sanctum Petrum esse in Paradiso. Si autem vere mortuus est homo, necessario desit esse homo. Si vere mortuus est Filius, vere desit esse tunc Filius, licet remanerent ea, quæ erant Fili. Nam vera mors dicit de esse ad non esse. Si vere desit esse Filius, jam sequitur, quod deitas illa per se non erat vere Filius.

Duodecimus locus.

Duodecimus locus, *Antequam Abraham nasceretur, ego sum*. Essentialem quandam essendi rationem indicat ratio illa, *ego sum*. Essentiam corporis hujus dat substantialis forma verbi, sicut forma est, quæ dat esse rei: & hæc ab initio est. Imo in essentia elementari est Christus jam ab initio, ut ostendemus, & in essentia animæ. Essentia corporis & animæ Christi, est Verbi & Spiritus deitas. Christus ab initio est, tam ratione corporis, quam ratione animæ. Caro Christi habet initium essendi a paterna Verbi prolatione. Et Christus in Spiritu Dei præcessit omnia tempora. Ille idem, qui erat Spiritus Elohim, est nunc spiritus Christi. Qua sola spiritus ratione, habens spiritum immundum dicere posset, Ego ibi eram, videbam, faciebam, quasi non homine, sed spiritu ipso loquente. Per quem modum Simon Magus malo spiritu imbutus, stantem se vocari faciebat, & se ab initio stantem esse dicebat, instar personæ Christi. Ab apostolis hæc audierat, & hac via veritatem Christi æmulando, eam impugnabat, ut illi non credentes, nec Christo crederent. Hoc unum observa, quod Simon Magus primus omnium post Evangelium hæresiarcha, & insignis adversarius, nunquam per trinitariorum media fidem impugnavit, quia nullus eo seculo talia figmenta novarat. Quæstio solum erat de Christi persona visibili, quæ Spiritum æternum præ se ferebat. Vere est æternus Christi Spiritus, & est ille Spiritus, qui ab initio vitam in Adam spiravit. De hoc æterno Christi Spiritu loquitur apostolus Heb. 9. qui per Spiritum æternum se ipsum obtulit. Recte ergo dixit Christus, *Antequam Abraham*

nas-

nasceretur, Ego sum. Ego sum illud Dei Verbum aeternum, quod ante Abraham prolatum ab ipso Abraham est auditum & visum. Verbo visibili ante Abraham, & ante Adam prolatu, Christus ab aeterno egreditur ex ore Dei, Mich. 5. Nec solum dicimus, Christum egredi ex Deo, sed esse in Deo. *Ego sum in substantia Verbi existens.* *Meum esse ab aeterno est,* prolatione Verbi ab aeterno Patre in aeternitate facta. *Ego essentialiter tunc eram,* qui aliis rebus essentiam tribuebam. *Hic quem videmus, est ab initio,* i. Joan. 2. *Ipse est ante omnia, & omnia per ipsum sunt,* Colos. 1. Filius hic aeternaliter ex Deo, temporaliter ex homine nascitur. Hanc similitudinem accipe. Si potentia mihi daretur, ut per oris flatum in muliere filium generarem: tunc si emissu flatu ego recederem, dicere mulieri possem, Filium genui, Filium in te relinqu, qui veniente temporis plenitudine factus homo ex te nascetur. Flatus hic non est realis filius, sed ratione seminalis virtutis genitum tunc filium dicimus. Ita in Deo, non fuit inter res illas generatio invisibilis Filii, sed verbi prolatione est facta generatio post apparentis carnis, qua est Filius Dei benedicti.

Ex his intelligitur, quod Joan. 1. ait præcursor Baptista, *Qui post me venit, ante me factus est, quia prior me erat.* Ad hunc modum nostri interpretes vertunt, sed inepte. Nam post verbum *factus est*, debet punctus locari, ut sit ὅτι principium sequentis orationis, hoc modo: *Qui post me venit, ante me factus est.* *Etenim prior me erat, & de plenitudine ejus omnes accepimus.* Scorsim ita repetit ibi Johannes dictum illud: *Qui post me venit, ante me factus est.* Et tertio idem dictum repetens ait, *Hic est de quo dicebam, Post me veniet vir, qui ante me factus est.* *Etenim prior me erat, & ego nesciebam eum.* Vir hic dicitur olim factus. Nota dictum *olim factus*, seu antea factus. Quid ad hoc dicent sophistæ? Nam secundam illum rem esse factam, ipsi non concedunt, sed Arriani hoc concedebant. Longe ante Arrianos Ignatius, Irenæus, Tertullianus, Clemens Alexandrinus, Asterius Thyensis, Dionysius Alexandrinus & alii veteres, manifeste dixerunt, Filium esse factum. Id ipsum apostolus docet, cum alibi, tum in epistola ad Heb. cuius mentem nec Arrius,

*Deci-
mus tertius
locus.*

nec Athanasius intellexerunt unquam. Ab illis omnibus hoc unum rogare ego voluisse, an hæc hominis hujus ex Deo generatio videatur eis divina? Si divina, hic homo dicetur unicus Filius Dei. Si Jesus hic Nazarenus ea generatione genitus est, ille qui genitus & natus est, Filius est. Hunc vides esse illum Melchisedech, cuius generatio erat hominibus ignota. Ex generationis modo cognoscitur hic Filius.

*Deci-
muis quar-
tas locus.* Æternum diximus esse Christi Spiritum, de quo & Petrus loquitur cap. 3 .1. Epist. *Vivificatus Spiritu, in quo & spiritibus, qui erant in carcere, abiens prædicavit, qui inobedientes fuerant tempore Noe.* Quem locum hic exponam, quia miro modo ad mysteriorum Christi cognitionem facit. De carcere loquens Petrus, dictum suum refert ad tempus illud, quo sunt gigantes diluvio perditæ, una cum malis angelis in abyssi carcerem præcipitati. Et in hoc ipso mysterium aliud Christi ad infernos carceres descendentes commiscet, ac incarcerationis angelorum causam indicat. Gigantum historiam in inferni sermone, ut insignem adducit, quia nunquam legitur turbatalis hominum & angelorum in carcerem inferni deturbata. Ob similitudinem item, quia non credentibus tunc prædicationi, cum ædificabatur arca, sunt nunc similes non credentes, cum per prædicationem & baptismum ædificatur ecclesia. Ostendit Petrus, Christum per Spiritum æternum fuisse jam olim servatorem credentium per aquam, sicut nunc per baptismum. Verba quædam ejus sumpta sunt ex Psal. 89. juxta translationem septuaginta interpretum, quæ sola tunc Græce erat in usu, etiam ipsis apostolis Græce scribentibus. In eo Psalmo ad tempus diluvii fit aliqua relatio. Angelos aiunt Petrus & Judas. Joannes in Apocalypsi angelis tribuit illum abyssi carcerem, ac etiam Lucas in evangelio. Septuaginta interpretes, Gen. 6. angelos dixerunt, quod & ex antiquitatibus Judaicis refert Josephus. Angeli erant filii Elohim, impostores spiritus, qui humano generi angelicam vitam commiscentes, orbi imposuerunt. Angeli ipsi videntes mulierum pulchritudinem, eo medio homines ad libidinem potentius stimulaverunt, se homines esse fingentes, & in magnorum hominum corpora se intrudentes. Ob quam causam ait Judas

das, *Angelos illos reliquisse originem suam*, seu a naturali origine degenerasse, invida hominum æmulatione generare volentes. Sunt enim dæmonum affectus maxime depravati, & miris artibus homines fascinant. Hinc dicitur Henoch translatus, *Ne fascinatio illa angelorum immutaret intellectum ejus*, Sap. 4. Nam ipse Henoch legatione ad angelos fungebatur, ut ait Irenæus, in angelos loquebatur, & eis prædicabat, sicut Paulus notam facit angelis prædicationem, quam ipsi antea nesciebant, Eph. 3. Henoch ipse cum malis disceptabat poenitentiam prædicando, Eccl. 44. & in epistola Judæ. Ob quam rem, cum tyranni eum interire vellent, *transfulit eum Deus, ne violentam illam mortem videret*, Heb. 11. Mulieres communes illi faciebant, ex omnibus quas volebant, sibi uxores accipiendo. Ob illicitum coitum eos punitos refert Beerosus, non ob justum matrimonium, quod & Moses indicat. Luxuria, tyrannide, rapina, & iniquitate terram illi repleverunt. Ob magnitudinem corporum antiqui Hebræi eos vocarunt dæmonia magna. Communi illa voce *Elohim* est eis sermo de angelis, dæmonibus, & insignibus hominibus. In hos omnes tanto spirituum facinore obvolutos ivit Christus, corpora simul & spiritus ipsos ibi carceratos in abyssum mittens. Hinc dicitur esse Satanæ carcer *in aquarum abyso*, Luc. 8. Apoc. 20. & 2. Pet. 2. Tartarus is locus proprie dicitur, ταρταρος a verbo ταρταρον, quod ibi sit rigor, & frigidus ab aquis tremor. Merito ergo aiunt Petrus & Judas, esse angelos illos in tartarum deturbatos, *ibique ligatos servari ad finale judicium*. Hinc dicuntur gigantes sub aquis premi, tremere, & dæmones inhabitantes eos, Job. 26. Prov. 9. & Esa. 14. Pulcher est locus Job, *Gigantes premuntur sub aquis, & qui inhabitant eos: nudi ante Deum sunt in inferno*. In abyssum cum hominibus sunt merito deturbati dæmones, qui perditionis hominum fuerunt causa, instar serpentis ab initio ob id maledicti. In eo carcere etiam nunc cum gigantum animis aliquo modo detinentur in finali judicio acrius igne puniendi. Jam verba Petri facilius exponuntur. Spiritus Christi *spiritibus illis carceratis πορευθεις, profectus, cum ad eos ivisset, proclamavit, prædicavit*. Sicut Deus egressus est in Ægyptum, ivit, transivit, & ita profectus primogenitos interfecit, Exod. 12. ita tem-

pore Noe ivit, & ita profectus spiritibus illis proclamavit. Per ipsum Noe præconium, fore eis horribile judicium, spiritus Christi proclamavit, sicut per Henoch poenitentiam eis proclamaverat. At illi *inobedientes fuerunt*, ut ait Petrus. Sopiti illi gigantum spiritus, & impostores angeli, præconis vocem audire contempserunt. Quod versio nostra habet, *prædicavit*, Græce est ἐκήρυξεν, quod *præconizare* significat, seu *proclamare*, & ad tempus Noe bene refertur. Qua ratione idem Petrus, eandem dictiōnē & sensū servans, epist. sequenti vocat ipsum Noe κῆρυκα, *præconem, traduceatorem, bellum indicentem.* Christus ergo spiritu suo æterno in spiritus illos profectus, sententiam per Noe proclamavit. Quod *carcerem* nos diximus, Græce est φυλακή, id est, *custodia, observatio, detentio.* Sicut dicitur Babylon φυλακή, *custodia* omnis spiritus in mundi, Apoc. 18. ita impiorum corpora erant custodia spirituum malorum, qui eos inhabitabant, ut ait Job. Spiritus illi mali in hominum corporibus detenti, in abyssi detentionem fortiorem sunt missi, in qua detenti erant, descendente post passionem ad inferos Christo. Qui etiam ibi eis prædicavit. Ea omnia Petrus docet, ancipiī sermone utrumque sensum comprehendens. Verba ejus indefinite prolata, ita sonant, *Mortificatus carne, vivificatus spiritu, in quo & ipsis in carcere spiritibus profectus proclamavit, qui inobedientes fuerant aliquando, quando semel expectata est Dei lenitas in diebus Noe, cum parabatur arca.* Non solum ergo ejusmodi spiritibus olim per Henoch & Noe prædicavit spiritus Christi, sed & postea ad inferos descendens, eis ipsemet prædicavit, futurum aliud denuntians judicium. Hinc ipsemet Petrus capite seq. ait, *esse mortuis prædicatum a Christo evangelium.* Fuit evangelium adventus & resurrectionis Christi, ipsi inferno manifestatus, cum eo descendens Christus resurrexit, plerosque secum educens, & reliquis denuntians, aliud sole judicium. Non solum vero temporibus Noe, sed & aliorum seculis, per prophetas semper agebat Spiritus Christi, ut cap. 1. ait idem Petrus. Hæc est maxima gloria Christi. Omnes Dei actiones, quas olim legimus, erant actiones ipsius Christi: quia ipse solus erat exhibitor divina. Ipse est ab antiquo Rex, operans salutes in medio terra,

terre, Psalm. 73. Et persona Christi, & spiritus ipse Christi æternus vere ibi agebat. Circa alias vero malignos spiritus est hoc quoque non omittendum, quod spiritus ipsos vocans Petrus, notat cogitationes a malis spiritibus oppressas. *Vidit Deus, quod omnis cogitatio cordis esset ad malum intenta.* Paulus quoque, dum est quaestio de captivandis cogitationibus hominum ad obsequium fidei Christi, ait esse *pugnam adversus spiritus nequam*, Eph. 6. quia illi *mentes tenent captivas*, 2. Tim. 2. Hac pugna est nobis nunc pugnandum contra angelos nequam. A malignis spiritibus erant illi contumaces facti. Nam *malignus spiritus est spiritus agens in filiis contumacibus*, Eph. 2. Cum ejusmodi contumacibus spiritibus nolens Deus totiens disceptare, eis pœnitentiam per Henoch prædicando, excidium per Noe proclamavit, atque intulit. Hac ratione dixit Deus, *Non disceptabit perpetuo Spiritus meus in homine*, Gen. 6. Videtur tamen contrarietas, quod dicat Deus, *Spiritus meus in homine, si a malis spiritibus erant obseSSI?* Respondeo: Spiritum Dei esse homini insitum ob origine, Gen. 2. Eum serpens carni intrusus, peccatumque nostrum, paßim impedit, ne menti hominis dominetur. Super quo frequens est intus disceptatio. Nam contra mali spiritus stimulos, Spiritus Dei aliquando, vel ad momenta quædam nos evigilat, monet, & in libertate constituit. Cum autem nos videt illi nequam obaudire velle, tunc in interitum nos tradit, aut reprobam mentem, ad majorem gloriae suæ manifestationem, ut Pharaonem & Cananæos indurando fecit. Spiritibus itaque hominum obseSSis, & malignis spiritibus in corporum custodia excubantibus, est ibi ad abyssum usque proclamatum. In spiritus erat judicium, & corporibus intactis spiritus suffocatione premebantur, & spiritus nequam eis intrusi, in ipsomet abyssō ligati retinebantur. Petrus *Angelicos illos spiritus ait esse catenis noctis in aquarum tartarum præcipitatos*. Hoc comprobat vox φυλακή, quæ nocturnam custodiam proprie significat: in quo significatu sèpissime in Sacris Literis ponitur, etiam in Evangelii, ut Luc. 2. 12. & Mat. 24. Innuitur ergo, nocturno tempore cœpisse cataclysmum, aut eos noctu postea, seu tenebroso tempore submersos. Ad hujus similitudinem, ut fur in no-

Et futurum est nocturno tempore finale judicium, Matt. 24. Luc. 17. 1. Thes. 5. & 2. Pet. 3. Nocturni quoque temporis meminit citatus Psalmus 89. φυλακὴ, custodiam noctis & carcerem animæ ibi nominans. Animæ sensus tunc per somnum videntur magis carcerați. In noctis silentio Agyptiorum primogeniti sunt interfecti, ubi & φυλακὴ pro nocturna custodia sumitur, Exod. 12. & plenius Sap. 17. ubi verba similia de custodia carceris sive ferro, & catenis tenebrarum. Noctu in ebrietate sunt interfecti Babylonici proceres cum rege Belsazar, Esa. 21. Jer. 51. & Dan. 5. Babylonici illi proceres perpetuum cum gigantibus somnum dormierunt, nunquam evigilandi, Esa. 26. sicut nostræ Babylonis gigantes perpetuum somnium nunc dormiunt. In reprobam mentem ita sunt dati, ut nolit Deus, a somno eos excitari, sed in sua ebrietate & scortatione perire. In spiritus ergo ita male oppressos, ob somnum & nocturno tempore carceratos, bene cohæret lata sententia.

Discamus ex his omnibus, verendam illam Noe seculo in spiritus latam sententiam, non abs re a Christo nobis denuo formidabilem fieri. Nam vere dixeris, Deum in fascinatos spiritus nostros sententiam tulisse, cum sit in nostra Babylone dæmonum custodia, ut est a Joanne prophetice repetitum, diēto cap. 18. In ea sunt vere spiritus impostores, qui se, ut olim, spirituales & angelicos vocant, cum nec scintillam habeant boni spiritus. Filii Deo consecrati coeunt ibi cum filiis hominum. Ob quam causam est denuo perdenda Babylon, *mater scortationum, & abominationum terræ*, ut ait Joannes. Nihil aliud plane in Babylonis ecclesia hodie videas, quam filios Elohim, purpuratos heroas, dæmones magnos, adulterinos pastores, omnes variis cogitationibus ductos, quorum spiritus totus in carcere sterit: qui sicut illi, comedunt, bibunt, multas uxores habent, & mulieres esse communes volunt. Non est qui Christum requirat, & dicunt, se errare non posse. Adeo coecus est hodie mundus, ut credat, per hujusmodi scorta ecclesiam Dei gubernari. Externam quandam pietatem magna hypocrisi usurpant, qua nobis per humilitatem & superstitionem imponunt, 2. Tim. 3. & Colos. 2. Lege caput Esaiæ 56. & nisi tales invenias pastores nostros dic me esse mendacem. Lege Jeremiæ 8. 23. Ezech. 22. 34. & Mich. 5.

Si

Si illi, qui esse debebant *sal terræ, infatuati sunt, in quo alii contendunt?*

Succedit unus ex multis locis exponendus locus. Qualiter Deus ^{Decimus}
per Jesum Christum *universa condidit*, Ephes. 3. Colos. 1. Heb. ^{quintus}
^{locus.} 1. & 2. 1. Cor. 8. Hic homo Jesus essentialiter est verbum illud,
per quod omnia facta sunt. Ejus gratia est verbum prolatum, &
& mundus creatus. Propter eum sunt omnia, ut ait apostolus, *Pro-*
ppter quem omnia, & per quem omnia. Ipse igitur erat finis & scopus pro-
pter quem sunt omnia. Ipse etiam est, per quem omnia fecit Deus.
Nam ea ipsa generationis Christi prolatione, fuit causa creationis om-
nium. Per eam ipsam Verbi prolationem, seu Christi exhibitio-
nen proferendo factam, sunt simul omnia creata: atque ita sunt
omnia vere per ipsum. Sed quia hæc in sequentibus sunt magis de-
claranda, sat erit nunc, si in eo, quod Verbum caro factum est, tan-
tam in esse vim intelligas, ut illa eadem Dei virtus, qua creata sunt
secula, tanta sicut tunc erat, sit nunc in Christo, propria ipsius fa-
cta, ut dicat eam suam esse, sicut ait, *Omnia quæcumque habet Pa-*
ter, mea sunt. Potestas Verbi facta est potestas carnis, sicut Verbum
factum est caro. Ideo Christus sua virtute facta esse secula, justis-
fime dicere potest. Idem est autem quod dicas, *Per me factum*
est, ac mea virtute factum est. In quam sententiam Paulus pluries
repetens ait, *per Filium, per Christum, per quem, per ipsum,* id est,
per immensam illam, quæ in eo est, Dei virtutem. Ad Heb. ait,
verbo virtutis Christi omnia fieri, & gubernari. Verbo Filii audis-
omnia fieri, ne Verbum cum Filio metaphysice sumas. Alia item
ratione, per te factum dicere potes, id quod olim per Spiritum
tuum factum fuisset, si Spiritus carnem præcessisset. Talis vero er-
rat in Christo Spiritus æternus, qui erat Spiritus sapientiæ, ideas re-
rum olim continentis. Ipsa sapientia olim simul erat Verbum &
Spiritus, ut multis locis docent Irenæus & Tertullianus, quia non
erat realis distinctio. Ipsamet sapientia erat Spiritus, & mens ip-
sius Christi viventis, omnia ita faciens, ut per ipsum Christum di-
cerentur omnia fieri. Hac similitudine, velut similia Christi, Simon Ma-
gus, per se, ac virtute sua, esse facta secula dicebat. Si igitur in-

te esset æternus ille sapientæ Christi Spiritus, & rerum idea, tunc Spiritu loquens dices te ibi fuisse: eorum omnium memor essem, rerum omnium creationem facie ad faciem tibi præsentem intra te ipsum conspiceres, ac per te illa omnia esse facta dices. Expositio ista commoda satis est, ut per potentiam virtutis Christi esse facta secula dicas. Postea vero, ab ipso Christo esse omnia facta, ei omnia substantialiter insita, facile intelliges, & ipsummet Christum omnia creasse, fuisseque hunc olim Creatorem, in propriâ substantia & persona.

Decimus sextus locus. Cognita divina Christi virtute & potentia, intelligimus esse verum, quod dixit, *se potestatem habere animam ponendi, & iterum eam sumendi*, Joan. 10. Non solum in anima, sed & in carne Christi, est substantialis deitas & potentia eadem. Hic homo totus habet vitam & virtutem Dei in semetipso: cum divinitas sit in homine tota, *Omnis paterna potestas in me est, & mea est*. Ideo potestatem habeo omnia faciendi. Divinitatis virtus, quæ corpus hoc a sepulchro excitabit, & animam reducet, mea est, & in me est. Ideo potestatem habeo corpus hoc resuscitandi, virtutem habeo animam hanc ponendi, & reassumendi. Potestatem Filius habet vitæ & mortis. Spiritus ille Elohim, qui totum orbem replevit, est nunc in Christo: & ejus halitus nunc totum orbem sustinet. Christus vivens totam mundi vitam habet in semetipso. Per hanc igitur vivificatoris Spiritus potentiam, ego in me ipso potestatem habeo. At postquam mortuus fuero, cum jam non sim ego, non proprie secundum temporis rationem tunc dicitur, ego resuscito me ipsum, sed Pater me resuscitat. Ita passim in Scripturis leges, quod Pater hunc Jesum Filium suum resuscitavit a mortuis. Si Filium mortuum vere resuscitavit Deus, vere duxit de non esse ad esse. Atque ita non erat tunc vivens Filius. Vera enim mors vitam tollit, dicit de esse ad non esse, & vera resurrectione dicit de non esse ad esse. Erat vero semper vivens persona Filii, divinitas ejus, quæ corpus resuscitavit, & animam induxit, ut dicere quoque possis, quod ille se ipsum resuscitavit, virtute ea, quæ sibi nunc ingessus

Decimo septimo loco non unus, sed multi loci exponentur. Si ^{Decimus}
hoc requiramus, An homo Christus dicatur *Sapientia Dei, vir-*^{septimus}
tus Dei & splendor gloriae? Hæc de nominibus abstractis quæstio
Scotistis faciet difficultatem: sed Hebræis nulla est. Innumera sunt
apud eos nomina desinentia in *el & jab*, quæ hanc habent signifi-
cationem. Tritissimus est Hebraismus, ut cum excellens aliqua Dei
proprietas alicui convenit, ejus nomine ipse nominetur: ut res for-
tis *fortitudo Dei*, res sapiens *sapientia Dei*, *medicina Dei*, *salus Dei*.
Arbor magna dicitur *arbor Dei*, princeps magnus *princeps Dei*,
exercitus magnus *exercitus Dei*, ventus magnus *ventus Dei*. Res
pulchra & sancta vocatur *pulchritudo sanctitatis*, *gloria sanctitatis*,
splendor sanctitatis. Hominem aliquem sæpe vocamus insignem
patriæ decorem, florem, gloriam, & splendorem: ut per excellen-
tiā hæc Christo convenient. De Joanne Baptista dixit Christus,
Ille erat lucerna ardens & lucens, & apostolos dixit esse *lucem*
Dei. De Simone Mago dicebant, *Hic est virtus Dei, quæ vo-*
catur magna, Act. 8. Judith dicebatur *gloria Jerusalem, letitia Is-*
rael, honor populi. Christus ergo est vera lucerna ardens, & in glo-
riæ splendore lucens. Ipse est lux mundi, lux gentium, omnes il-
luminans, & expectatio omnium. Splendor faciei ejus totum cœ-
lum illuminat, & in futuro seculo illuminabit. Ipse est sapientia
Dei, totam in se Dei sapientiam continens: & in eo sunt *omnes*
thesauri sapientiae & scientiae absconditi. Ipse est virtus Dei, per
quem omnia fecit, & omnia nunc facit Deus: qui totam habet Dei
potentiam, & potest omnia.

Decimus octavus locus, *Pluit Dominus super Sodomam & Gomor-*
ram sulphur & ignem a Domino de cælo, Gen. 19. Qui adicitur *Do-*^{Deci-}
minus a Domino, duas res æquales plerique ibi colligunt, Patrem &
Filiū; quasi diceret *Filius a Patre*. Ad hujus loci facilem intelli-
gentiam, est primo advertendum, eam esse Hebraicæ linguae phra-
sin, ut dicatur, *Congregavit Salomon omnes tribus Israel ad Salomo-*
nem, id est, ad se ipsum. 3. Reg. 8. *Et Roboam congregavit tribus*
suis, ut reduceret regnum ad Roboam, id est, ad seipsum, 3. Reg. 12.
& 2. Paral. 11. Moses dixit ad Hobab cognatum Moysis, id est, cog-

natum suum, Num. 10. Item Gen. 1. 5. & 9. *Fecit Deus hominem ad imaginem Dei.* Ibidem ait Deus, *Recordabor fœderis inter Deum, id est, inter me, & hominem.* Dixit Deus ad Jacob, ut faceret aram Deo, Gen. 35. *Audivit Dominus murmur vestrum contra Dominum,* Exod. 16. Et paulo post, *Dixit Dominus ad Moysen, Dominus dedit vobis sabbatum.* Et cap. 31. & 35. *Deus implevit Besaleel Spiritu Dei.* Frequens est Hebræis antecedens pro relativo ponii. Hæc prima responsio ex phrasi linguae est admodum aperta. Utinam Hebraice loqui novissent omnes sophistæ. Ea sola sancta lingua continet vera Dei mysteria, qua sola Deus ipse loquutus est. Secunda ejus dicti declaratio etiam ex phrasi linguae colligitur, ut dicatur *ignis a Domino*, ignis magnus: *sopor a Domino*, sopor magnus, *ventus a Domino*, ventus magnus. Hebraismi sunt, ut nuper dicebamus. Dicitur item *ignis a Domino de cœlo*, quia sursum est ignis in empyreo, unde huc mittitur ignis, ut de igne dæmonibus jam parato dicemus. Ultima declaratio mystica, in qua nos mysterium Christi agnoscimus, ut fuerit Verbum inter homines verus Jehovah, persona Christi per angelum gesta. Angelus ibi habens nomen Jehovah, pluit ignem ab immenso & supremo Jehovah Patre Domini nostri Jesu Christi.

Decimus nonus. loc. eius. Decimo nono non exponemus, sed quæremus, an Verbum illud Joannis fuerit olim Filius, realis, an personalis? Respondeo 1. in prophetis semper futurum prædici Filium. *Orietur vobis sol justitiae,* Mal. 4. *Aperietur terra, & germinabit Salvatorem,* Esa. 45. *Egredietur virga de stirpe Isai,* Esa. 11. *Orietur dux ejus ex eo, & princeps de medio ejus producetur,* Jer. 30. *Orietur stella ex Jacob,* Num. 24. *De Bethleem egredietur dux,* Mich. 5. *Vocabis nomen ejus Immanuel,* Esa. 7. *Ero ei pater, & ipse erit mihi Filius,* 1. Par. 17. & 2. Reg. 7. *Filius Altissimi vocabitur,* Luc. 1. Putas Joannem voluntate humana locutum, *Verbum* potius, quam *Filium* dixisse? Unde tantus vocum abusus? Unde tanta filios somniandi licentia? Nec verbum unum, nec iota unum in Bibliis ostendere potes, quo Verbum illud *Filium* olim appellavit Scriptura. Qui sermonem Dei ritore servabit, ubi in Scriptura dicitur *Verbum*, dicet & ipse *Verbum*,

bum, ubi Filius, Filius: olim Verbum, nunc Filius. Tribuitur quidem Filio Jesu Christo æterna generatio. Filium hunc, hominem hunc Jesum dicimus ab initio apud Deum fuisse, in propria persona & substantia. Verbum erat olim personalis Filius, in persona & substantia futuri filii. Nam erat oraculum illud persona Christi apud Deum. Ab æterno apud Deum est hic ipse Jesus Christus, personaliter & essentialiter, secundum substantiam corporis & Spiritus. Concedendum igitur, Verbum fuisse olim personalem Filium, non realem.

Ultimus locus est epistolæ ad Hebr. cap. 2. *Non angelos assumit, sed semen Abrahæ assumit.* Ex verbi hypostasi, & persona concessuri sumus, quod ipsum de cœlo veniens carnem assumit & induit. Quanquam etiam concedamus, quod ipse homo carnem assumit, & carne vestitur, sicuti ait Job, *Pelle & carnibus vestisti me:* hic tamen de assumptione locus aliter nunc exponitur. Apostolus non comparat semen Abrahæ uni angelo, velut uni humanitati, sed toti angelorum coetui. Quasi diceret: Non venit angelos liberatus, & in se assumpturus, sed homines. Non de præterita humanitatis unione, sed de præsenti, & quotidiana hominum assumptione, cum emendatione quadam, ibi loquitur apostolus, ut ἐπιλαμβάνεται, verbum præsens ibi aperte docet. Collective sumitur *semen Abrahæ*, ut plurimis Scripturæ locis constat, maxime Joan. 8. Psal. 104. & Esa. 41. ubi hæc assumptio declaratur. De assumptione eadem habetur Exo. 19. *Vidistis quomodo portaverim vos, & assumpserim mihi.* Et 3. Reg. 12. *Te autem assumam.* Et 2. Reg. 22. *Assumpserit me, & traxit de aquis multis.* Ad hunc modum fidelis noster pontifex Jesus Christus, non angelos assumit, sed nos a diaboli servitute liberans, & de morte trahens ad vitam, assumit in gremium suum, in cœleste regnum & gloriam Dei, Rom. 14. Ad idem Deut. 30. *Assumet te, congregabit te, & introducet in requiem suam.* In quam requiem hodie, lector, ingredieris, hodie e cœlo genitus, & in cœleste regnum assumptus, si tamen hodie audieris vocem ejus, cœlestem illam, *Hic est Filius meus.* Væ sophistis, qui cavillis & tropis tergiversantur. Væ illis, qui Deum discerpunt, dilacerant, & imaginarie dividunt.

TRINITATE DIVINA, LIBER TERTIUS,

Personæ Christi in Verbo præfigurationem ostendens, visionem Dei, & Verbi hypostasin.

CH R I S T U S Jesus Dominus & Deus noster, ex tam multis locis jam patefactus, calcar nobis addit, & animum roborat, ut majora alia, quæ de ipso supersunt arcana, deinceps proferamus. Est vero summa tota, finisque nobis hic positus, manifestatio-
nis. Dei modum verum investigare, ac Christum in omnibus scopum proponere. Hoc itaque tertio libro, ut ad visio-
nem Dei perveniamus, de Verbi persona prius differemus, in ver-
bo ipso personam Christi ostendentes, ut totum sermonis arcanum sit Christi glorificatio. Ad hoc tendere dicimus Joannis primum Evangelium, ut gloriam Dei in facie Jesu Christi omnes videamus, ut eam gloriam in facie Christi videti ait Paulus, 2. Cor. 4. & Joannes ipse ait, *Verbum illud caro extitit, & vidimus gloriam ejus*, Joan. 1. Verbum ipsum divinum, quod *initio erat apud Deum*, nos vidimus, 1. Joan. 1. Verbum erat λόγος, idealis ratio, jam hominem refere-
rens. Id jam occulte referebat, in quo futurus erat, ut palam vi-
deretur: & vidimus, & testamur. Illam vidimus in facie Jesu Christi gloriam, quam olim super cherubim, intra caliginem & nubem lucentem, *tenebre non apprehenderunt*. Illam vidimus Christi glo-
riam, quam ipse ab æterno habet apud Deum, Joan. 17. Jam olim in Verbo apud Deum erat futuri hominis Jesu Christi exemplar, per-
sona,

sona, & effigies. Et τὸ ὑπόσωπον, hæc persona, hic vultus, hæc facies, hæc hominis in Deo repræsentatio mystice latet in omnibus Scripturæ locis, qui de imagine, facie, & persona loquuntur. Prophetæ, *videntes* dicti, videbant olim Deum, non alia ratione, nisi quia Christum in Deo videbant, & Deum per Christum videbant, sicut ipse ait, *Qui vidit me, vidit Deum.* Videbant olim prophetæ vultum Elohim, videbant in Dei oraculo prototypum illum, & futuri hominis exemplar. Quid enim aliud facie ad faciem in Deo videre potuissent? Ipsam Christi substantiam ibi videbant, sicut nos in Christo videmus substantiam Dei. Primum exemplar in archetypo illo superiore mundo fuit homo Christus Jesus. De hac in Deo effigie, figura, & imagine loquitur Moses, Deut. 4. & 5. Num. 12. & Exod. 20. Loquentem populus ille audivit, sed loquentis Christi imaginem non vidit. Et ibi תְּמִינָה temunah, formam ipsam, figuram, effigiem, & imaginem Jesu Christi designat, quam videbat Moses. Comprobat hoc David eadem voce usus, Psal 16. qui est Hebreis 17. *Videbo faciem tuam, & satiabor, cum apparuerit imago tua.* Hanc imaginem a longe vidit Balam, Num. 24. *Videbo eum,* inquit, *& non nunc, intuebor eum, non prope.* Illustrerunt hanc faciem desiderarunt omnes prophetæ videre. Hoc desiderans David ait, Psal. 79. *Qui sedes super cherubim, affulge, cum splendore appare.* Illustra faciem tuam, splendere fac vultum tuum, & salvi erimus. Idem de hac facie & vultu tradit Psal. 4. & 43. Ad eundem modum Psal. 88. faciem & vultum Christi in Deo speculatur. Hunc vultum vidit Esaias, sedentem super solium excelsum, velata tamen erat facies alis igneis, Esa. 6. Quam faciem ibi dixeris, & quos pedes, nisi Christi? Non erant quidem materialia membra, sed eorum in luce Dei reluentia, & præfiguratio Christi. Id ipsum in visione illa Ezechielis probatur, cap. 1. & 10. & in visione Danielis, cap. 10. & in visione septuaginta seniorum, Exod. 24. Confer eas omnes visiones cum visione Joannis in Apoc. cap. 1. & 4. & idem ab illis omnibus in Christo visum dices, personam & faciem eandem.

Non erat larva sola, sola ibi creata figura, ut finxerunt sophistæ: sed ipse Deus se ita exhibere voluit ad gloriam Christi. Nullam

ipſi vere ſubſtantia Dei exhibitionem agnouſcunt, atque ita nec veram Spiritus communicationem: quaſi per ſe hoc non poſſit Deus, quaſi per ſe non genuerit Christum, & quaſi ſolo præſtigio deciperet videntes. An erat ſola creata figura, quam invocabant, adorabant, & videbant prophetæ, ſedentem ſuper cherubim, quam prodire deſiderabant? Apertissime docet Deus, Num. 12. in ea Moſis facie ad faciem viſione, non fuiffe aliquod ænigma, nec ſuppoſitam ſimilitudinem, nec larvam, nec figuram aliunde quaſitam, ſed ipſiſſimum Deum, quanquam eſſet facies ejus velata. In ipſo verbo repræſentationem & figurenationem Christi, ait Irenaeus, lib. 4. cap. 15. & 17. per angelum quoque Deum viſionem aliquam exhibere potuiffe, negant ſophistæ, quia angelo impoſſibilem aiunt formam aliquam, quaē videatur. Nos vero oſtendemus fuiffe angelum & Christum. Præter angelum erat vera facies Dei, ut aperte conſtat Exo. 33. & jam citato capite, Num. 12. Facies erat Christi lu- cens, quaē fuit olim facies Dei. Facies ſupra ſplendorem ſolis lu- cens in virtute ſua: non lucens luce creata, ſed luce increata. Et ea ipſa facies olim in angelo lucebat, cum eſſet angelus Verbi lu- ce veftitus. Illud verum eſt, quod propter peccatum fuit viſioni Dei quaēdam oppoſita nubes seu velaminis caligo, uſque ad Chri- ſtum. Non erat olim aperta viſio, ſicut nunc, cum habitaret tunc Deus in caligine, & velaret quodammodo Christum. Hinc ima- ginem Filii hominis vidit Daniel, ſub velamine, & nube, Dan. 7. Id iſipsum vidit Zacharias ſub obſcuritate noctis, Zach. 1. *Hanc fa- ciem, ut Christus inquit, deſiderarunt olim prophetæ, & reges videre,* & non plene viderunt, Matt. 13. & Luc. 10. Hoc vero deſide- riū appetat locis citatis, & Psal. 23. 26. 66. 67. 79. & 2. Paral. 9. Imo præceptum legis eſt, ut volentes cui benedicere, dicant, *Oſten- dat tibi Dominus faciem ſuam*, Num. 6. Hanc faciem expectat Eſaias, cap. 8. Quia enim velatam & abſconditam eam faciem vide- rat, cap. 6. poſtea cap. 8. ait futurum, ut ea facies reveleatur. E- andem faciem expectat Habacuc, cap. 2. & 3. Hæc & alia, teſte Joanne, dixerunt Eſaias & alii prophetæ, quando viderunt gloriam Christi, Joan. 12. An gloria illa Christi in Deo erat ſola creata lar-

va?

va? Hoc Arriani dicerent. In Deo ipso habebat homo Christus gloriam suam, antequam mundus esset, Joan. 17. de ea Christi gloria divina, & splendore, aperte loquitur Esaias, & ipsum Christum splendorem gloriae probat, seu reluentiam in Deo gloriosam, cap. 60. & 66. sicut dicitur Christus *refulgentia gloriae*, Heb. 1. splendor ejus ut *lux erit*, Habacuc 3. Coruscans splendor faciei Christi supra splendorem solis Paulo visus est, Act. 9. & 26. Quod dicitur olim esse visum Dominum facie ad faciem, declaratum habemus in Evangelio, fuisse faciem Christi. Nam Evangelicæ literæ docent, Deum per Christum esse visum: alias nec visum esse, nec videri potuisse, Joan. 1. 5. & 14. Heb. 11. 1. Joan. 4. & 1. Tim. 6. Idem apertissime docet visio Jacob, Gen. 32. ubi ait *sé nocte vidisse ipsum Elohim facie ad faciem*. Eam ipsam faciem docens esse faciem & vultum hominis Christi, cum ait cap. seq. ad Esau fratrem suum, *Vidi faciem tuam, ac si viderem faciem Elohim, vultum Elohim, quem hac nocte vidi*. Id ipsum docet Christus per verbum præteriti temporis, *Qui vidit me, vedit Patrem*, non larvam, non falsum spectrum. Verbum Dei viderunt olim prophetæ, ut aiunt Irenæus & Tertullianus. Patefecit Deus temporibus suis verbum suum. Gratia, quæ palam facta est nunc, data est nobis per Christum ante tempora æterna: quia Deus ante tempora æterna Jesu Christi exemplar, substantiam, lucem, & spiritum, in seipso continet, gratiam hanc nobis per eum daturus. Christum ipsum, Verbum ipsum, aiunt Petrus & Joannes manifestatum, 1. Pet. 1. & 1. Joan. 1. Quia ille ipse Christus antea in Verbo adumbrabatur, intra caliginem & numen. Erat sermo repræsentans Christum, & ipse ibi repræsentatus, erat facies Dei. Paulus Christum ipsum hominem ait esse *ex nova effigiem veram invisibilis Dei: & gloriam ipsam Dei in facie Jesu Christi cognosci*, 2. Cor. 4. Cognoscitur, inquam, quia gloriosa illa Christi facies in Deo relucebat. Nota Pauli verbum, quod *visa Christi facie, videatur gloriosus Deus. Ea ipsa*, inquit, *est gloria, quam priusquam mundus fieret, habui apud te*, Joan. 17. Hoc ibi cogita, quod non deitas, sed homo ipse petit, *se glorificari ad eam gloriam, quam ipse olim habebat apud Deum*. Hic homo jam

tunc erat in Deo gloriosus, & omnibus desiderabilis, non larva in Deo creata. Ejus faciem Moses & prophetæ videre desiderarunt. Aliqualiter viderunt, & gavisi sunt, ut de ipso Abraham ait Christus, Joan. 8. Viderunt illi *posteriora*, sed non faciem, Exod. 33. perinde est, a tergo videre, aut velatam faciem videre. Terror eos opprimebat, cum in hanc faciem oculos intendebant, & mori timebant, Exo. 3. & 20. & Jud. 13. Quia erat ob Adæ peccatum occultata facies Dei, & ante eam *flammeus gladius*, Gen. 3. Qui prius erat ipsi Adæ visibilis, est postea factus invisibilis. Peccatum fecit *occultari faciem Dei*, objecta quadam furoris ejus nube, Esa. 59. & Thren. 3. Terribilis in lege erat visio, formidolosa, & deterrens, quæ Mosen & Eliam cogebat faciem abscondere, dicto cap. Exo. 3. & 3. Reg. 19. Nobis vero, sublatis terribilibus visis, gratiose loquitur Christus, Heb. 12. Olim se iratum ostendebat Deus, nunc placatum per Christum. Velamen tam interni oraculi, quam faciei Mosis significabat, gloriam Dei, & veram sanctorum viam, nondum esse manifestatam, Heb. 9. Nobis vero, disrupto tempi velo, revelata facie licet aspicere in sancta sanctorum, id est, in faciem Christi coelestem, quæ eis erat velata, 2. Cor. 3. & 4. Nobis non est aliud velamentum, quam ipsa Christi caro, totam in se Patris deitatem substantialiter continens, Heb. 10. & Col. 2. Ea caro, quasi velum a Judæis in passione disrupta, veram deitatem, & gloriam coelestem, resurgendo patefecit. Vedit ergo Moses velatum faciei Christi vultum, sed non veram faciem. *Desideraverunt*, inquit Christus, *videre que vos videtis, & non viderunt*. *Lux illa in tenebris lucebat, & tenebræ eam non apprehenderunt*, Joan. 1. *Posuit tenebras latibulum suum in circuitu suo*, Psal. 17. & 2. Reg. 22. *Habitabat tunc Deus in caligine*, 2. Paral. 5. & 6. Unde Johannes, quia gloriosa illa facies, intra caliginem lucens, fuit eis occulta, vos omnes in tenebris fuisse indicat, dicens, *Et tenebræ eam non apprehenderunt*. Tota natura humana, ob peccatum Adæ tenebris inferni obnoxia, nomine tenebrarum ibi comprehenditur. Ad idem Luc. 1. *Illuminare his, qui in tenebris*. *Populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam*, Matt. 4. Ipse etiam Christus ait, Joan.

12. *Ego lux in mundum veni, ut omnis qui videt, & credit in me, in tenebris non maneat.* Abscondita fuit eis facies Dei, nobis manifestata, ut vere dicatur *Deus in carne manifestatus*, 1. Tim. 3. Eodem tendit Esaias, *Deum obsconditum vocans*, cap. 45. quia intra Patris umbraculum Christi vultus latebat. Habitabat tunc Christus in abscondito altissimi, & in umbraculo omnipotentis, Psal. 90. Ibi erat absconsio fortitudinis ejus, Habacuc 3. Et concordat Deut. 33. Nam tempore datae legis absconsio fuit, dum non videbatur loquentis vultus: qui tamen est nobis lucide manifestatus. *Quia*, ut praedictum erat, *revelabitur gloria Domini, & videbit omnis caro.* *Ego ipse, qui loquebar, ecce adsum: & oculo ad oculum videbunt.* Hic ipse Christus antea erat absconditus, *postea in terris vi-*
sus, & cum hominibus conversatus, Deus Israelis, Baruch 3. De ipsa Dei sapientia loquitur Baruch, de Verbo visibili, in terris comparente, & inter homines conversante, temporibus patriarcharum & Mosis. Lux erat divina, & facies hominis, sicut luce mentis tuae est facies hominis visi. Lux illa gloriae Dei, quae erat lux Verbi, & Verbum ipsum lucens, est nunc *visibilis splendor faciei Christi*, ut docet Paulus, 2. Cor. 3. & 4. Idipsum docuit David, vocans lucem vultus *Elohim*, seu *lucem faciei Christi*, Psal. 4. 43. 66. 88. & 89. Quis hic a proprio sensu tam alienus, ut cum sophistis dicat, totam hanc lucem & gloriam Christi fuisse falsam larvam, præstigium, & imposturam? Si solum erat ibi creatum phantasma, & id erat revelandum, jam sequitur Christum esse phantasma.

Si cupis latius gloriam Christi cognoscere, ascende ad cherubim & seraphim, contemplare *rotas* & *animalia* Ezechielis. Nam in eis omnibus imago Jesu Christi, quae est ipsa Dei gloria, personaliter representatur, ac substantialiter relucet. Super illas rotas & animalia vident Ezechiel Christum, visionem gloriae Domini. Eadem sunt animalia visa, & eadem vox *aquarum multarum* apud Ezechielem, & apud Joannem in Apocalypsi. Unde semper ad Christum relatio probatur. Angeli erant gloriae Christi praecones, ut repetitae voces indicant, Esa. 6. Luc. 2. & Apoc. 4. Angeli humana facie Christum adumbrabant. Cum in angelo visus est Christus, nuntius

Patris præostensus est: & futurus verus nuntius est ibi præfiguratus, magni consilii angelus. Post Adæ peccatum collocavit Deus ante oraculum faciei Christi ipsos cherubim: sicut & faciem oraculi & suam velabant, seu occultabant illi in cœlo visi cherubim, quorum exemplar ad tabernaculi extrusionem est Mosi manifestatus, sicut & Salomoni, ut aureos ita faceret cherubim. *Cherub* generaliter dicitur excellens figura, & figura per excellentiam intelligitur humana, cui & excellentiam angelicam addunt alæ juxta Hebraicam etymologiam, existente prima servili litera, dicuntur כֶּרֶבְּים *Cherubim*, quasi *litigantes*, quasi *magni & incliti*: sicut rex dicitur *Cherub magnus*. Semper in cœlo ostensi sunt cherubim, ubi erat contentio aliqua, & Deum tunc iratum ignei vultus designabant. Instar ignis tunc exardescerat ira Dei. Unde & *Seraphim* dicti sunt *ignei, incendentes, comburentes*. Hi cherubim, sicut & seraphim Esaïæ visi, erant in hominis occulta imagine flamma quædam, aliis faciem velantes, & obumbrantes: tum quia nec angelis datum est, divinum splendorem sine Christo videre: tum etiam, ne tunc a Judæis videretur ignea illa faciei Christi lux. Ad imaginem & exemplar Christi, quod in Deo viderat Moses, illa omnia depinxit, Exo. 25. Act. 7. & Heb. 8. Nam exemplar illud, de quo Exo. 25. est id, de quo cap. præcedenti fit mentio, scilicet Elohim Christus, quem ibi viderat. Eandem Christi imaginem vidi David super cherubim, 2. Reg. 22. Cujus exemplar & similitudinem retulit filio suo Salomoni, 1. Par. 28. exemplar dicit & similitudinem omnium, quæ spiritu viderat. Et ait, *intelligere me fecit omnia opera exemplaris*. Omnia etiam, inquir, scripta sunt *manu Dei*. Sed quid dici potest *manu Dei* proprius scriptum, quam id quod in ipsomet erat expressum & figuratum? Erat tamen eis figuratum sub velamine, quo cherubim alis suis tegebant, & obumbrabant ipsum. Christi oraculum, Exo. 25. & Heb. 9. Quamvis litera & umbra habeat ibi picturam lâpidei templi, verum tamen templo est Christi corpus, Joan. 2. Ejusque exemplaris ad Christum collatio probatur, Heb. 9. In summa, omnia quæ sunt in lege, sunt umbra corporis Christi, ut docet apostolus ad Col. & Heb. Per angelos Judæis omnia siebant, idque in umbra Christi, & per eos ipsos.

ipso Christus figurabatur. Judæis angelī sēpe dicuntur Dii, cum tamen id quod Dii dicitur, sint vere Deus & Christus, 1. Cor. 8. non tritoitici Dii invisibles. *Gloriam Dei sedere super cherubim,* est Jesum Christum angelis esse superiorem. Quia ipse est Dominus gloriæ, & *sedet super sedem gloriae sue,* 1. Cor. 2. & Matt. 25. & cum eo splendore, majestate, & gloria venturus est, Mar. 8. & Matt. 16. Illa ipsa gloria Domini, & majestas, de qua Exo. 40. Illa ipsa recedens a cherub, & veniens ad Christum, dicitur elevata supra cherub, & multo sublimis collocata, Ezech. 9. Super caput cherubim erat solium, & panda Christi sedes, Ezech. 1. & 10. quia Christus est angelis multo superior. Hac ratione confertur Christus cum angelis in epist. ad Heb. ut inde Judæi, quibus angeli erant pro Deo, intelligere possent, Christum ipsum, qui angelis superior in lege figurabatur, esse supra angelos verum Deum. Angelorum vero deitatem habuisse tantum ministerii rationem in umbra & præfiguratione veræ deitatis Christi. Hinc factum, ut superstitionem vocet Paulus, si quis ejus deitatis prætextu religionem angelorum inducat, Col. 2. Eadem ratione ait Joannes, a simulachris omnibus, tametsi speciem aliquam deitatis habeant, esse nobis cavendum, quia solus Christus est verus Deus. 1. Joan. 5. *Non est sub cælo nomen aliud, in quo oporteat nos salvos fieri,* Act. 4. Christi veritas nobis effulgens, umbras illas explodit. Gloria illa Domini, quæ per angelos toties in cherubim, & in nube apparet, *est nunc in facie Christi revelata,* Esa. 40. & 46. Cognito Christo, nos omnes, eo ipso, quod in eum oculos intendimus, revelata facie videmus gloriam Dei, Esa. 66. & Heb. 2. Illa ipsa in facie Jesu Christi a nobis cognoscitur, quæ olim apud Judæos in angelis adumbrabatur. Judæi videbant angelum in Deo, & Deum in angelo: nos videmus Christum in Deo, & Deum in Christo. Videbant illi angelum in lege omnia disponentem, & tota lege ut Deum loquentem, Act. 7. Heb. 2. & Gal. 3. Angelus est ibi dictus *Facies Dei,* Exo. 33. Angelum videns Jacob, dicitur vidisse *faciem Dei, Peniel,* Gen. 32. quia facies & persona Christi erat ibi per angelum adumbrata. In angelis tunc sub Christi persona habitabat

nomen Dei, cuius in cherubim habitatio id ipsum designabat. Nomen Dei habitabat tunc in angelo, Exo. 23. sed tunc in umbra, nunc in Christo per corpus, Colos. 2. Angelus Christum præfigurans, Dei personam induebat, & dicebatur Deus, sicut dixit angelus ad Jacob, *Ego sum Deus Bethel*, Gen. 31. Et ad Mosen dixit angelus, *Ego sum Deus Patrum tuorum*, Exo. 3. In persona Dei loquutus & visus est angelus ipsi Abrahæ, Gen. 18. & 22. & ipsi Agar, Gen. 16. & 21. Unde Origenes super Genesin, homilia octava, ex sententia dicti cap. 22. *Putto, inquit, quod sicut Christus inter nos homines habitu est inventus ut homo, ita inter angelos habitu est inventus ut angelus.* Quod dictum ideo verum est, quia substantia angelica erat lucis Verbi particeps, & in Verbo erat Christi persona per angelum gesta. Angelus erat & Christus, de quo loquitur Ezechiel, cap. 43. *Vir stabat juxta me, & dixit mihi, Atrium interius est locus solii mei, locus plantarum pedum meorum, ubi habitabo inter filios Israel in æternum.* Vir ille figura erat Christi, qua se angelus Deum faciebat, & hominem, sicut Christus est Deus & homo, habitans in atrio interiori cordis nostri. Angeli humana facie permittebant se tunc adorari, Num. 22. & Jof. 5. Nunc vero contra, quia patefactus est Christus, quem illi præfigurabant eum nunc adorantes, & conservi nostri illi sunt, Apoc. 19. & 22. In angelo colebatur olim Deus, nunc in solo Christo vere colitur, & in angelis tunc colebatur sub umbra Christi. Sicut Judæi audiendo vocem angeli, audiebant vocem Dei, Exo. 23. ita nobis vox Christi est vox Dei, Act. 12. Christus verba Patris loquitur, Joan. 3. Sicut videndo, ita audiendo ipsum auditur Pater, Joan. 14. Panis corporis Christi est panis Dei, Joan. 6. & sanguis ejus, sanguis Dei, Act. 20. Nos justificati per Christum, sancti sumus justitia Dei: facti corpus & membra Christi, sumus congregatio Dei.

Ad propositam personæ Christi in Verbo præfigurationem, uberrimej facit, quod dicitur homo ad imaginem & similitudinem Dei factus: *ad formam & figuram Dei*, ut sonant Hebraicæ voces. *Ad imaginem*, ait, *nostram, & similitudinem nostram*, id est, *ad formam & figuram imaginis illius*, Deo Verbo atque angelis ipsis communis,

nis, Gen. 1. *Nostram* dixit, quasi plurium, & *imaginem* in singulari, non imagines: quia una sola erat personalis imago, seu facies, quæ erat Christi persona in Deo, etiam angelis communicata. Memineris quod diximus, proprium sermonis & sapientiae esse, representare. Verbum erat representatio Christi. Verbum personale erat apud Deum, & erat ipsemet Deus. In angelis erat ministerium configurationis, cum lucis Verbi participatione. Verum itaque exemplar, & primaria imago, seu prototypus, est ipsemet Christus Jesus ad cuius imaginem nos sumus olim facti, sicut in baptismo denuo nati, ad ejus imaginem regeneramur. Veram dico in interno homine visibilem imaginem, ut ostendam. Nunc de externa imagine est nobis sermo. Visibilem in Deo ipso apparuisse imaginem, ex apertissimis Scripturis tenuerunt veteres Hebrei, Philo, Eusebius, Hieronymus, Petrus Alfonsus, Paulus Burgensis, & plerique alii ex Iudeis ad Christum conversi. Id ipsum tenuerunt primi Christiani, ut ex Irenæo & Tertulliano constat, qui in Verbo ipso fuisse aiunt humanam formam & figuram. Etiam ante Mosen, & apud exterios, erat hoc receptum, ut docent Job & socii ipsius. Corporalibus oculis eam Dei formam vidit Job, cap. ult. dicens: *Auditu auris audivi te, nunc oculus meus videt te. Quid illud est, nunc oculus meus videt te?* Regem ipsum Deum vidi oculis meis, ait Esaias, cap. 6. *Ipsum Jehovah ego vidi in solio suo*, ait Michæas, 3. Reg. ult. De qua re vide Eusebium Pamphili, lib. 5. de Demonstratione evangelica, & lib. 7. de Præparatione evangelica. In imagine Dei est corpus Adæ formatum, antequam inspiraretur anima: ergo corporis erat imago. Secundum faciem esse virum prius formatum ad imaginem Dei, deinde foeminam, docet nos Paulus, de ipsa facie imagine loquens, 1. Cor. 11. Imago & similitudo primæ hominis formationis ad imaginem Dei, continet animæ & corporis imaginem & similitudinem. Quanquam morali ratione dicatur prius homo imago & similitudo Dei, in innocentia & justitia: quanquam item anima ad similitudinem Dei sit mens quædam intelligens, tamen in formatione hominis בְּלֹא זֵל, & דָמֻתְּה, est totius imago, & figura visibilis: ut vocum significatio manifeste docet. Eo magis, quia Christus ipse to-

tus dicitur effigies Dei & figura. De *zelem* probatur Dan. 3. ubi de Nabuchodonosore dicitur *zelem*, id est *forma vultus* ejus est immutata. Et Psal. 72. qui est Hebreis 73. *zalmam*, id est, *faciem seu vultum eorum despicias*. Aperte ibi ostenditur, *zelem esse externam formam*. *Zelem* quoque dicitur *forma & imago statua corporeæ*, ut Num. 33. 4. Reg. 11. & alibi passim. De *demuth* idem probatur Ezech. 1 & 8. & Esa. 40. Illud idem exemplar secundum quod conditus est homo, est *demuth*, quod ibi vidit Ezechiel. An erat illa larva creata *demuth*, ad cuius imaginem factus est homo? Per veram Christi formam, & figuram, quæ in Deo erat, assimilatur homo Deo etiam corporaliter: adeo ut, etiam mortui hominis corpus dicatur *imago Dei*. Per easdem voces, *zelem & demuth*, genuit Adam filios ad imaginem & similitudinem suam, ut erat ipse formatus ad imaginem & similitudinem Dei, Gen. 5. ergo erat figuræ similitudo. Corpus ipsum Adæ esse ad imaginem & similitudinem Dei formatam docent Irenæus & Tertullianus. Idipsum post veteres Hæbraeos, & cum primis ipsis Christianis, docuit Philo lib. 1. Quæst. in Genesin, quem citat Eusebius Pamphili citato lib. 7. de Præparatione evangelica. Nullum mortale, inquit, ad supremum Patrem, tanquam *imago conferri potest: sed confertur per Verbum, tanquam per Deum quendam intermedium*. In lib. quoque de Agricultura ait Philo, ipsam hominis animam esse ad ideam, & imaginem Verbi primi exemplaris factam, & figuratam. Idipsum de animæ forma, & faciei imagine, docet in libro, *Quod mulieres non decet indecorum agere*, & in lib. de Mundo. Veterem ait esse sermonem, quod divinitas in specie humana sæpius apparuit, quæ & ad sui imaginem hominem condidit. Ad exemplar igitur, formam, figuram, & imaginem Christi est factus Adam, secundum corpus & animam.

Quanquam vero, cum dicitur, *faciamus, & nostram*, de angelis ad literam intelligatur, cum & angeli ideam hominis certa ratione contineant: tamen in mysterio semper intelligitur Christus in angelis adumbratus. De eis in persona Christi dicitur, sicut de Davide & Salomone pleraque dicuntur excellentius, quam eis.

eis convenire possint, propter subintellectum mysterium. Dicuntur de eis, sed non propter eos. De angelo ad literam dicitur, *Facies mea præcedet te*, Exo. 33: cum tamen vera facies sit Christus, qui fuit filii Israhel itineris comes, 1. Cor. 10. Iaco ille qui dixit, *Faciamus hominem*, erat Christus, erat Elohim, persona illa Verbi, quæ erat persona Dei. Et ad angelos loquebatur, sicut & angeli passim loquebantur ut Dii. Ad angelos dixit, *Ecce Adam, quasi unus ex nobis*. Et iterum, *Venite & descendamus*, & reliqua. Per angelos omnia in lege fiebant, & angeli dicebantur Dii. Hinc aliqui supra Deos Veteris Testamenti, alios Deos esse tradiderunt. Hinc hæresis Simonis Magi, Cerdonis, Marcionis, & aliorum, Deum legis negantium esse Patrem Jesu Christi: quia Deum legis angelum sinistre intelligebant. Alii imaginati sunt, Deum re ipsa esse corporeum, ex sua natura innatas habentem formas corporeas, ei tota lege tributas. In qua re Onkelos Chaldaeus in sua versione, & Rabbi Moses Ægyptius in suis libris Perplexorum, varie se torquent, ut eas formas a Deo tollant. At pro nobis illa omnia probant, omnis illa perplexitas per Christum facile tollitur. Quia ipsi vere est facies, imago, effigies, & figura Dei, habens in se realiter formas corporeas. Ipse est Deus Deorum, & angelorum Deus. Considerandum in hac re venit varietatis loquendi Scripturarum artificium. Non est sine mysterio, quod in Veteri Testamento, potius quam in Novo, Scriptura talia Deo tribuat. Non est sine significatione, quod in Veteri Testamento toties in Deo legas, manus, oculos, faciem, & pedes, corporalibus oculis visos: & quod nihil horum in Novo Testamento reperiatur, sed ejus oppositum, nempe Deus Spiritus est. Ratio in promptu: quia tunc Christi apud Deum persona figurabatur. Non erat tunc realis distinctio Patris a Filio, sed ipsi Deo tribuebantur formæ corporeæ, quæ nunc sunt in Filio. Eadem ratione angeli in Dei & Christi forma eorum sermonibus miscebantur. Si hoc modo intellexit Cyprianus, antiquam veritatem recte usurpavit, dicens, quod idem Deus & angelus & Christus ibi loquebatur. Libro enim secundo contra Judæos, multis ostendit, quod idem erat angelus, & Deus, & Christus, qui ad Abraham & alios loquebatur,

& videbatur, quod totum vel ex uno loco colligitur, Exo. 3. Nam Christus dixit, *Ego qui ero*: angelus apparens loquebatur, & erat vox Dei. Idem notat Paulus ad Gal. 3. *Lex*, inquit, *data est a Deo per angelos in manu mediatoris*. Tanta est Jesu Christi gloria, ut in Deo, angelis, hominibus, agno, vitulo, serpente, ligno, petra, & aliis rebus, ejus persona figuraretur. Hæc tanta Christi arcana, si fuissent olim intellecta, non dixissent quidam, angelos creasse mundum, & fuisse Deos Veteris Testamenti. Nam illi solam Christi umbram in ministerio gerebant: nec id in creatione ipsa, sed in aliis gestis postea secutis. Alii Deum & ideam duo principia fecere: cum idea fuerit ipsam Verbi species, & forma divina. Mirifica ratio, mirificum Verbum. Deus Verbo creavit, & erat Christi persona creans. Deus per Verbum creavit, per seipsum creando scilicet, per quandam sui exhibitionem proferendo factam. Fuit in creatione quædam Dei exhibitio, & communicatio, creaturæ facta, ut formam illam Dei aspicerit pure Adam ante peccatum, & spiritum purum acceperit. Post peccatum fuit homini facies Dei occultata, sub velaminis celatura quadam, usque ad Christum non aperienda. Quasi per fenestræ cancellos se in lege conspiciendum exhibebat Christus, non aperte, Prov. 7. & Cantic. 2. Hanc velaminis Christi celaturam esse nobis aperiendam, docet Zacharias, cap. 3. ubi de Christo ait Deus, *Ego cælo celaturam ejus, ego aperio sculpturam ejus*; significat proprie כָּתַב patach, aperiendo celare, & latenter figuram velut scupro detegere. Atque ita se Deus aperuit Christum exhibendo. In eandem fere sententiam Chaldaeus interpres aspeclum Christi revelandum, seu aperiendum vertit. Sic enim ibi habet Targum Jonathæ, אֵל הַמְּנֻחָה נִתְּנָה אֲנָה נִתְּנָה ha ena gele chezyathatka, id est, *Ecce ego revelo, sive aperio visionem ejus*. Summa summarum, tam lex, quam omnes prophetæ, faciem, imaginem, reconditum, absconditum, habitaculum, umbraculum, cum historiis & Christi prophetiis sepissime miscent. Quia omnia illa (quæ ut Luc. 24. & Matt. 11. inquit Christus) de ipso in lege & omnibus prophetis scripta sunt, Spiritus Domini artificiosi in sculpendo cælavit, ut sub cælatura argentea lateat Verbum aureum. Quod totum arcano Dei confilio,

filio, historicis & ceremonialibus typis, seu teotorio quodam adumbrabatur, sicut Christus ipse in Deo erat adumbratus. Per analogiam ad arcana superiora, erat umbra in inferioribus legis mysteriis, ad præfigurandum Christum. Umbræ ergo ratio desuper venerat ad inferiora. Erat quidem in Deo lucidum Verbum, in caligine tamen & umbra lucebat. Atque ideo erat, quasi Christi umbra; tum quia Christum præfigurabat, tum quia umbra dicitur lumen diminutum. Erat ibi lumen quasi diminutum ob peccatum Adæ, & quia Judæis non lucebat, ut nobis. Antiqui vocarunt corporale Verbum. Erat enim substantia lucens in nube, cum effigie rei corporalis, quamquam in se non esset materia corporea. Modum illum divinitatis in nube, & generationis Christi rore cœlesti ex sequentibus prompte cognosces, cognita universali & omniformi Dei essentia. Si credere posses, quod Deus hominem Filium vere ex se ipso generet, facile hæc tunc cedes. Plana ergo & simplici consideratione est nunc Jesus Christus in Deo Patre considerandus. In prædicatiōnibus Pauli, & aliorum apostolorum, nunquam est aliud auditum, quam Deus unus: qui est Pater, & Jesus Christus Filius ejus. Differentias omnes & modos loquendi te oportet observare: quando dicitur *Verbum*, & quando *Filius*. Diversum enim quid illæ voces sonant. Si locum aliquem mihi ostendas, quo Verbum illud Filius olim vocetur, fatebor me vixum. Dicam igitur cum Scripturis, olim *Verbum*, nunc *Filium*: & olim in Verbo personam Filii. Persona Filii recte priscis dicebatur: quamquam sophistæ hoc non intelligentes, alio personas detorserint. Metaphysicas ipsi faciunt, incorporeas, & invisibilis personas inepte dictas personas, Parum esset vocabulis abuti, nisi & Deo ipso abuterentur, cum varie secando, discerpendo, & dilacerando. Adverte autem quid de personis Scriptura tradat, ut eorum abusum intelligas. Exterior hominis species, facies, & repræsentatio, *persona* & in Scripturis, & alibi semper vocatur. Ut cum dicimus, esse pulchram hujus personam. Ad hunc modum accipitur *persona*, Rom. 2. Col. 3. Act. 10. & 1. Pet. 1. *Deus non respicit personam, nec respicit exteriora hæc, si quis sit masculus vel fæmina, servus vel liber, Judæus vel Græcus, dives vel pauper.* Ita sumitur

fumitur 1. Reg. 17. Lev. 19. Deut. 1. Jacobi 2. cum docemur, *Non esse respiciendam personam pauperis, aut vultum potentis.* Ad idem 2. Cor. 1, 2, 3, 4, 8, 10, & 11. Sed extra Scripturas significatio vocis *πρόσωπον* Græcis, sicut *persona* Latinis, est ita per se nota, ut aliquis malus dæmon trioitis omnibus suggesserit, illas fictas res invisibles pro personis nobis obtrudere. Apud Hebreos manifesta res est: quod nobis dicitur *persona*, eis dicitur *facies*. Rimare hic, lector, ab origine causas, quid de Verbi persona senserint illi primi Christiani. Scripturis item ea est de persona loquendi ratio, ut una res dicatur gerere personam alterius; ad quem modum socii Job, sumpta Dei persona, quasi ipsi essent Dii, volebant loqui & judicare. Angelus in persona Dei tota lege loquitur. Pseudoapostoli in persona apostolorum loquebantur. Satanus in persona boni angeli loquitur, cum se transfigurat in angelum lucis. Sapientia ipsa, angelus, David, & alii prophetæ in persona Christi saepe loquuntur. Ad hunc modum, Verbum illud in persona Christi olim fuisse Filium dicimus, & Christum hunc olim in persona Verbi apud Patrem fuisse. Christus persona Verbi, & Verbum persona Christi, & non est nisi una persona, & unus aspectus. Id ipsum quod in Verbo, & Sapientia relucebat, est ipse Christus. Sicut si me facie ad faciem, & etiam in speculo videas, non vides nisi unam personam. Ex his plane intelligitur parabola de sapientia, Prov. 8. Persona Christi ibi ostenditur, dicens se esse ab æterno formatum. Figuratio erat Christi, reluentia, expressio quædam. Generatio erat in Deo, ipsa cogitatio & exhibitio, ad generationem Christi tendens. Loquitur ibi sapientia in parabola, & figurata locutione, cum sapientia gereret personam Christi, qui est in Deo ab æterno formatus, expressione quadam genitus, & creatus. Sed creatus dicitur, quia particeps creaturæ: genitus personaliter personalis Filius, atque ita personaliter creatus.

De visione Dei. Cognita Verbi persona, & cognito manifestationis modo: facilia jam erunt, quæ de visione Dei dicenda supersunt. Visionem Dei, quam nescit mundus, Christo docente, cogor ego ita afferere, ut cœcos eos dicam, qui videntes non vident, & intelligentes non intelligunt.

igunt Deum. Tu vero, Christiane lector, cognitionem & visionem, quam de Deo veram acquiris, per Christum te acquirere agnosces, & eam totam Christo feres acceptam. Est in se Deus penitus incomprehensibilis, qui nec videri, nec intelligi potest, nisi speciem aliquam in eo consideres, ut docet ipse Christus, Joan. 5. Hoc ipsum, ut jam patuit, est Christi facies, & Verbi persona. Magna in ea facie, cum ipse volebat, apparebat divina majestas, cum in mente, tum in templo, & alibi: ut solus ejus aspectus mira efficacia videntes commoveret. Id ipsum in cœlo est nunc longe gloriosius, ut in visione Pauli, cum sit homo ipse glorificatus ad eam gloriam, *quam olim habebat Verbum apud Deum*, Joan. 17. Verbum illud, *quod erat apud Deum, & erat ipse Deus*, erat Iesu Christi persona, per quam Deus gloriae videri voluit, videtur, & perpetuo videbitur. Ut in corpore ipso solis vides tu lucem, ita in corpore ipso Christi viderunt apostoli lucentem Deum, externis oculis, & eum tu vides internis. Quæ enim alia lux, in facie illa Christi transfigurata, & supra solem lucente, videri potuit, nisi lux ipsa increata? Notitiae abstractæ, quas de Deo seorsim habere jactant sophistæ, nihil penitus sunt, aut illusiones potius coram Deo. Quis sanæ mentis Christianus, Turcas, Sarracenos, & alios Ethnicos, æquales nobis faciat in visione Dei, aut formanda de Deo notitia? Simile ad hanc rem adducit Petrus, lib. 2. Clementis, de notitiis, quas ipse de Hierosolyma & Cæsarea formaverat, antequam eas urbes videret: Qui postea aspectu ipso cognovit, fuisse ea omnia falsa, quæ cogitaverat. Nos, qui Deum per Christum videmus, aliorum falsas de eo imaginationes manifeste experimur. Quid enim potuit unquam homo de Deo imaginari, priusquam se ille visibilem præbuit? Multo magis est ille absconditus, quam urbes illæ Petri cogitationibus objectæ. Mens de Deo cogitans deficit, cum sit ille incomprehensibilis; oculus eum non videt, cum sit invisibilis. Auris eum non audit, nec audivit unquam, nisi humana voce locutum. Manus eum non tangit, cum sit incorporeus. Lingua eum non explicat, cum sit ineffabilis. Locus eum non capit, cum sit incircumscribibilis. Tempus eum non mensurat, cum sit immensurabilis. Denique omnia transcendit, omnem intellectum & mentem superat. Per solam abne-

gationem posse Deum definiri quidam docuerunt. Si enim lucem hanc, aut res alias nobis cognitas mediteris, dices manifeste, quod Deus non est lux, sed supra lucem: nec essentia, sed supra essentiam: nec spiritus, sed supra spiritum: supra quicquid cogitari potest. Hæc non est vera de Deo notitia, quia non docet, quid sit Deus, sed quid non sit Deus. Nemo scit Deum, nisi qui scit modum, quo se manifestare nobis voluit. Modus iste est nobis per sacra oracula aperte proditus, & eum sophistæ non credunt, quia Deum in Christo videre nolunt. Hæc est tamen certissima veritas, doctrinæ Christi de visione Dei admodum consona: nec ipsius Dei, nec alterius rei, notitiam veram nos posse concipere, nisi aspectum, seu imaginem aliquam in ea speculemur. Notitia nulla dicitur, rem aliquam repræsentando, mentem ipsam immutare, nisi quatenus ejus rei imago per phantasma quoddam intellectui objicitur. Ex Aristotele est omnibus notum, necesse esse, Intelligentem speculari phantasmata. Paulus item docet, *nos nunc videre per speculum*, 1. Cor: 13. *Videre ipsi* est id ipsum, quod intelligere per imaginem speculi. Respondeant nunc Paulo nostri adversarii, in quo speculo ipsi Deum vident? Dicant nobis, quam imaginem refert, seu quam similitudinem habet, phantasma illud, quod ipsi speculantur, quando suam de Deo notitiam formant? Nam certum est, phantasma illud, quocunque sit, sensibilem speciem, seu effigiem præ se ferre. Si a Deo ipso veram philosophiam, imo veram sapientiam, se doceri ipsi paterentur, assuescerent prius visionem Dei vocare, ut sit in sacris & divinis eloquiis, in quibus de visione Dei fuit semper mentio. Visio dicitur, etiam interna, quæ oculo mentis sit: nec est de Deo, nec de angelis, aliqua notitia, quæ eadem non sit visio.

Si quis objiciat, fuisse in philosophis notitiam Dei, quia Paulus ait, *Invisibilia Dei ex creaturis cognosci*, ut potentiam ejus, divinitatem, & alia Deo attributa, Rom. 1. Responsione alia hic non est opus, cum ipsem Paulus nominatim doceat, quæ sint invisibilia illa Deo attributa, & per notiones communes cognita. Certum est, generalia nos de Deo cognoscere, & notitias communes habere, ex rebus aliis excerptas, ut ipsem Paulus dedit. Ex facti magnitudi-

ne arguimus potentiam factoris, ex regimine justitiam, & alia similia, quæ in nobis sunt. Ex iis, quæ divinitatem quandam hic referunt, seu virtutem abditam, arguimus, esse quid aliud divinus, quid aliud sapientius, quid aliud fortius. Hæc sunt invisibilia Dei communiter gentibus nota, quæ Paulus ibi adducit. Ex effectis syllogizamus, esse unam primam causam, ex motibus esse primum aliquem motorem ratiocinamur. Tamen peculiarem, singularem, seu abstractam ejus notitiam, nunquam habuit Aristoteles. Hæc sunt, inquit Paulus, quæ de Deo cognosci possunt, non tamen quod Deus ob id re ipsa cognoscatur: cum præsertim ipsius certa voluntas ignoretur. Imo totus ille de causis & motibus Aristotelis discursus, aliud nihil est, quam quædam in cerebro visibilium phantasmatum transpositio. Per quam dicuntur illi quoquo modo Deum nosse, quia motoris cuiusdam phantasma eo syllogismo sibi imprimebant: & quia prædicata quædam colligebant, quæ Deo vere tribuuntur.

At vero præter hæc omnia, qui ex divinis fontibus haurire aquam assueverit, veritatem ipsam instar luminis inde fluentem, dicto citius agnosceret. Quia Deus per Verbum suum manifestari mundo, & vide ri voluit: qui videt Christum, videt Patrem: & nemo eum videt, nisi in Christo. Si Judæi, Turcae, & alii Pagani, ita Deum nunc vident, sicut nos, quam Dei visionem nobis attulit Christus? Hanc igitur, o lector Christiane, Dei visibilem apparitionem, veram θεοφανιαν, te agnoscere oportet, *ut cognoscas gloriam Dei in facie Iesu Christi*, 2. Cor. 4. Ita cognosces nunc Deum, quem nunquam ante novisti, nec speciem ejus vidisti, Joan. 5. Quo loco *etiam speciem*, formam, figuram & faciem Dei sonat: ut ibi doceamur, Deum non posse a nobis, nisi in facie Christi videri. Alludit ibi divinus præceptor ad id quod scribitur Exo. 20. & Deut. 4. Nam cum populus Isræl olim voces audivisset, & speciem quandam loquentis multi eorum vidissent, per Christum: sequitur, eos qui Christum ita non agnoscunt, neque Dei vocem audire, neque per speciem eum videre; sicut sophistæ hodie nihil penitus vident, vel audiunt. Nam vox Christi est vox Dei, sicut visio Christi est visio Dei. In facie Christi credentibus cognoscitur & videtur Deus, ac si visibili illo vultu, quo Mōs facie ad faciem videbatur, se mihi sine velamine manifestaret. Si faciem illam, quam Moses

non vidi, mihi clare monstraret Deus, aliud nihil viderem, quam faciem Jesu Christi gloriosam. Hæc est invisibilis Dei per visibile Verbum manifestatio: & dicitur visibilis imago invisibilis Dei. Hac ratione dicitur *facies Dei*. Unius cujusque rei facies dicitur id, per quod talis res videtur, & cognoscitur. Pure igitur, & sincere, est nobis concedendum, *Deum in facie Christi videri*, ut ait Paulus. Deus per Christum videtur: qui videt Christum, videt Patrem: & *nemo eum unquam vidit, nisi per Filium*, Joan. 1. 5. 6. 8. 12. & 14.

Loquimur hic semper de visione Dei, quæ in hoc seculo potest mortalibus contingere. Nam in futuro seculo aliter Deum videbimus. *Tunc videbimus eum, sicuti est*: nunc videmus eum, sicut se nobis exhibit. Visionem illam futuram, nec intellectus nunc assequitur, nec ea in cor hominis ascendit. Visionem nunc internam dicimus non invisibilem illusionem.

Adversarii nostri imaginaria quadam illusione contendunt, per secundam illam rem nunc videri primam. Quanam id ratione? Quoniam modo res illa invisibilis, & inintelligibilis, quæ est magis ignota, quam Pater ipse, ducet nos ad veram cognitionem, & visionem Patris? Tritoitæ nunquam intellexerunt, quo tendat evangelicus sermo, cum toties fit mentio de visione Dei, qui per Jesum Christum oculo ad oculum videtur, qui nunquam antea visus, vel cognitus est. Qualiter intelligendum erit, *Deum in carne esse vere manifestatum*? Quid est, quod pollicitus est Deus futurum, ut *eum omnes oculo ad oculum videremus*? Deum in terris visum? Cave tibi, lector, ne in alienum sensum traducaris, visionis vocabulo cum sophistis abutens. Considera Christum, non sophistam, qui apostolos omnes jam *vidisse Patrem* ait, Joan. 14. Idem de reliquis discipulis Joannes ait, Joan. 2. Tamen nihil aliud viderant, quam faciem Christi, in qua Patris deitas relucebat. Considera, ad quem sensum rudes adhuc Thomas & Philippus, Patris visionem & ostensionem a Christo postulabant: & Christi responsum ad mentem quærentium, Joan. 14. Quando Christus ibi ait, per se videti Patrem, ne putas eum frivole loquutum. Voca hanc visionem intellectus, notitiam, cognitionem, intellectionem, seu quo alio voles modo: & ad eundem sensum mihi concede, Deum nunquam antea visum, ut ait ipsem

Chri-

Christus. Alias nihil novi Christus attulisset, & inaniter se jactaret, per se videri Patrem. Falsus esset Joannes dicens, Vidimus gloriam ejus, quem nemo vidit unquam. Aliud ipsi non viderunt, quam faciem Jesu Christi gloriosam. Per Dei artificium hic syllogismus est validus: Visibili inspectione illius vultus Elohim videbatur olim Deus, & hoc ipsum est nunc facies Jesu Christi: ergo in facie Jesu Christi videtur Deus. Vere adeo, & proprie est nunc Christus in Deo substantialiter, sicut Verbum illud, quod erat ipse Deus, erat apud Deum. Cogita semper, qualis in lege fuerit illius vultus inspectio, & ad faciem Christi conferens, dic, nunc clarius videri Deum. Cave obliviouscaris. Audi ipsum e cœlo nobis nunc clamantem, Vidento me videtis Deum. Vidento me videtis Patrem. Erige mentis oculos, & vide. Si potuit Deus signum aliquod in mundo ponere, in quo Dei lux proprie videatur, hoc certe positum est.

Mihi forsan objicies, Parum prodesse, externam illam faciem videare. Resp. Ipsissimam esse beatitudinem æternam, si credendo videoas, Joan. 6. & 17. Ut solus aspectus in serpentem illum aureum, ita solus hic aspectus sanat ab omni morsu diaboli, Joan. 3. Sed tu indigne in faciem ejus aspicis. A qua tamen, postquam credideris, nunquam mentis oculos divertas, & utile esse cognosces. Nam sola hæc visio te totum in cœlum ad se trahet, & lumen vultus ejus, tenebras tuas illuminans, te a pernitoso errore purgabit. *Af-*
pexerunt, inquit, ad eum, & illuminati sunt, Psal. 33. Faciem tuam
illumina super servum tuum, Psal. 118. Eleva super nos lucem vul-
tus tui, Psal. 4. Videbis & illuminaberis, Esa. 60. Nonne Christus beatos dicit oculos, qui eum videbant? quod prophetæ & reges eum videre desiderarunt? Prophetarum plerique vidisse dicuntur ipsum Deum, facie ad faciem. Ergo plus illi viderunt, quam apostoli, si non in facie Christi videtur Deus. Ac per consequens nubatur Christus, apostolos hac ratione faciens prophetis beatiores. Vere tamen viderunt apostoli, & videmus nos, gloriam Dei in facie Jesu Christi revelatam. Prophetæ vero viderunt sub angeli velamine & umbra, qua angelus, quasi Deus, Christum eis figurabat. Solis externis oculis videre Christum, parum quibusdam profuit, *quia non cre-*
debant

debant in eum, quem videbant. At longe aliud est, faciem ipsam Christi in cœlo lucentem internis oculis nunc videre, quod sine fide fieri nequit. Imo intus in seipsis Christum inhabitantem vident, qui in eo vere regeniti sunt. Hæc nos interna visio in Christum gloriose transformat, ut ait Paulus, 2. Cor. 3. Lux illa faciei Christi est interno homini gloria æterna, & beatitudinis fruitio divina. Hoc salutare Christi est, *salutare vultus ejus*, Psal. 41. & *illuminatio vultus ejus*, Psal. 43. Magnam vim habet visio hæc, si ad eam sequitur mentis illuminatio, si ea ipsa visio est fruitio divina. Æterna ipsa futura beatitudo est plena fruitio & visio lucis divinæ, unio cum Deo. Ejus beatitudinis æternæ visio faciei Christi, in nobis existentis, nos jam nunc facit participes. Faciem illam inspice, in monte gloriose transformatam, qua visa videtur lux ipsa, qua Deus lux est, & qua Christus est lux mundi: quæ etiam lux videntis spiritum illustrat, & instar Christi gloriose transformat.

Ex dictis apparet, quod Christus non solum dicitur imago Dei, sed plusquam imago. Nam imago est, quando sunt duæ res simili modo figuratae: quarum una dicitur imago alterius: at in Christo est quid majus. Si Gabriel angelus ad me veniret in forma aquilæ volantis, an dicerem: Hæc est imago Gabrielis? Vere, si imago dicitur, plus est quam imago, scilicet, effigies quædam repræsentans, immo continens hypostasin ipsam. Ad hunc modum Verbum illud, persona illa, seu vultus ille Elohim, plus erat quam imago. Erat ipsamet facies Dei, ipsemet Deus. Erat effigies quædam, seu forma, ipsum esse Dei continens. Simili ratione est nunc Christus plusquam imago, est ipsa essentiæ effigies, ut ait apostolus, Heb. 1. *Est character hypostasis Dei*, sculptura ipsius essentiæ divinæ. David & Moses מונח temunah ita appellant, Psal. 16. & Deut. 4. Adverte, in quo sensu ibi dicitur imago, quando ait Moses, *eos imaginem loquentis non vidisse*: quam imaginem postea David nobis desiderat. Nam si in eo sensu *imaginem* hic accipias, recte senties. Erat ibi imago ipsamet faciei forma. Imago erat εἰδος, ipsa rei per speciem exhibitio, Joan. 5. In eo eodem sensu dicitur Christus εἰκὼν, *imago Dei*, effigies Dei, 2. Cor. 4. Coloss. 1. Item *character*, expressio

quæ-

quædam, sculptura, figura; *hypostaseos*, id est, existentiæ, essentiæ seu substantiæ Dei. Quia in eo solo subsistit Deus. Ex quibus omnibus visio Dei comprobatur. Nam expressam illam effigiem videns, dico videre Deum: sicut aquilam illam videns, diceret videre Gabri-
elem. Alias Deus non posset se nobis visibili forma patefacere. Quis tam insanus sophista potentiam hanc Deo detrahatur? quasi sit Deus iners truncus, qui se nec manifestare, nec communicare homini pos-
sit? Quod si se homini manifestare ille potuit, & voluit, hoc factum est per oraculi inspectionem velatam, & faciem Jesu Christi revelatam. Quemadmodum in medio immensitatis, & inaccessæ lucis, apparet so-
laris vultus: ita in medio altitudinum & profunditatum Dei, apparuit ejus oraculum, Jesu Christi persona. Metaphysicas imagines, & invisibi-
les characteres, quos inter illas suas res ponunt tritoitæ, hic omitto referre. Nam sunt somnia ridicula, Scripturis ignota, quæ sensu & intellectu carent.

Hoc illi objiciunt, quod nullam ego in hominibus ponam Dei notitiam, nec angelorum, nec animarum. Respondeo, Manifestam me ponere, & visionem pellucidam. Notitia omnis, quæ in anima nostra est, essentiam veram ostendemus libro sequenti, dicentes eam esse de essentia lucis. Lucem illam, quam nos per Spiritus illuminationem in facie Jesu Christi videmus, dicimus esse Deum ipsum per Christum a nobis visum. Hanc dicimus esse in nobis de Deo clara-
ram notitiam, & a nobis videri Deum in Christo. Deus lux est, eam ipsam lucem nos videmus in facie Jesu Christi. Annon est hæc vera Dei visio, & cognitio per Christum? Angelorum quoque & animarum substantiam esse de substantia lucis ostendemus, ac in idea hominis vi-
deri. *Anima illæ separata*, quas subter altare vidit Joannes, Apoc. 6.
quomodo videbantur? Videri nihil potest, nec in hoc seculo, nec in futuro, nisi merito lucis. Videbatur ibi totius hominis figura in a-
nima relucens, cum contineat anima ipsa veram hominis ideam, &
figuram, ut docet Irenæus lib. 2. cap. 33. 63, & 64. Ad imaginem & exemplar verbi esse animam formatam, docet Philo jam citatus. In idea igitur hominis videri potest anima. Angelus vero & in ea & in
alia facilius consistere, & videri potest, semper merito lucis, sicuti
merito lucis videtur Deus in Christo.

Sophistæ autem invisibiliter vident, loco visionis habent illusiones, eis factus est Christus oculos, quia non aliter quam antea Deum vident. Veri autem Christiani sciunt, & scient perpetuo, factam esse ocularem Dei ipsius manifestationem. Nos certo scimus, Deum per Christum videri. Scimus Christum in Thoma & Philippo damnasse solitudinem inquirendi Deum per alias vias, visiones, cogitationes, & ostensiones. Omnem viam cognoscendi, & videndi Deum, in se esse testatus est, dicens se esse *viam*, Joan. 14. Ita Deus ab æterno statuit, ac voluit, in solo Christo videri. In eo speculo nos vult continuo speculari, & ad id spiritum illuminari, ut eam lucem illuminatus spiritus noster continens, *ad eandem Christi gloriam transformetur, factus instar Christi gloriosus*, 2. Cor. 3. & 4. Hæc est vera Dei notitia, quam per Christum me habere profiteor: qua Deo ipso fruor, qua & spiritu Deum adoro. Non separatim a Christo, sed fruitione eadem, qua Christo fruor, & adoratione eadem, qua Christum adoro. Nam qui fruitur me, fruitur Patre: qui adorat me adorat Patrem: sicut *qui videt me, videt Patrem*. Videri debet in Spiritu, quod Spiritum adoratur, alioqui nobis dicet Christus: Vos adoratis quod nescitis; sicut sophistæ adorant illum, quem nesciunt. Christus est via & lux, ac via per eum lucente oportet Deo appropinquare, Deum adorare, & Deum lucem videre. Sed hanc viam tritoitæ non sunt ingressi; invisibili via est eis adoratio ignoti Dei, immo tricipitis monstri. Tricipitem quendam Cerberum, tripartitum quendam Deum, quasi tria puncta in uno punto, tres illas res in una re conclusas, inintelligibiliter somniant. Substantias omnes coelestes ad similitudinem mathematici puncti redigunt. Deum ipsum esse aiunt sicut punctum in eadem planicie pluries repetitum: & in uno simplici punto tria puncta. Siccine extra Christum sophistæ Deum vident? Hæcne est notitia, quam se de Deo habere gloriantur? Si in ipsa facie Christi relucet naturalis Dei splendor, si in ipsa carne Christi est substantia Deitatis corporaliter, nonne ibi videatur Deus? Quomodo est Deus, olim in verbo, nunc in carne manifestatus, & oculo ad oculum olim & nunc visus? Vide igitur, & crede, lector: alioqui vñ tibi.

Ut

Ut autem hæc Dei visio melius in nobis firmetur, de Verbi hypostasi est nobis adhuc dicendum. Ad quam rem satis jam ostendimus, fuisse visibile & substantiale Verbum, substantiale lucem, & vultum Elohim: quanquam sub nube delitesceret. Erat oraculum quoddam in ignea nube subsistens & splendens, quod & gloria Domini dicebatur, & ejus majestas in nube. Hoc ipsum erat illud oraculum, quod angelicis alis erat tectum & obumbratum oraculum, per quod Deus Mosi responsa dabat. Erat oraculum illud in recondito domus, sicut Christus in umbraculo omnipotentis erat absconditus. Hanc oraculi significationem comprobat Hebraica vox. Nam a רְבָר, quod est ρο'γ, venit רְבִיר debir, quod est oraculum illud templi, Psal. 27. 3. Reg. 6. & 2. Paral. 3. 4. & 5. Christus est verum oraculum, per quod Dei responsa accipimus. Ipse est propitiatorium, per quem & in quo est Deus nobis propitiatus: cooperatorium, nos ab omnibus malis protegens, & propter quem beati, quorum tecta sunt peccata. Sicut ipse Christus est nunc oraculum, ita olim in templo, in tabernaculo, & antea, persona Christi erat oraculum illud, unde Adam, Abraham, Moses & alii accipiebant responsa. Vide quam pulchre lex tota Verbum illud Joannis exponat, non solum in nubis oraculo, sed & in lumine vultus Elohim, & reliquis omnibus. Ex lege colligitur Verbi hypostasis in nube illa, quæ fuit semen genitrix Christi. Substantia ipsa Verbi fuit substantia archetypæ nubis, quæ fuit substantialis ros, terrenam materiam irrigans, ut inde germinaret Christus, Psal. 71. Esa. 45. 55. 61. Ezech. 17. & Hos. 6. Hinc dicitur Christus *germen* Dei, Esa. 4. Zach. 3. & 6. & alibi passim. Hypostasis candem in nubis ratione comprobat, quod in lege passim dicitur, Deum apparuisse, & præcessisse filios Israel in columnæ nubis per diem, & in columna ignis per noctem. Loco columnæ est dictio Hebraica עַמּוֹד, quæ stationem & consistentiam significat: a verbo עַמּוֹד stetit, constitut. Inepte ibi dicitur columnæ, & nihil ad rem ibi facit ratio columnæ. Sed apparebat tunc Deus in nubis & ignis consistentia, seu essentia. Substantia eadem erat nubis, ignis, & lucis: non inquam creatæ, & caliginosæ elementaris nubis, sed increatae, & super elementaris intus lucentis. Erat Deus in igne, & Deus ipse ignis.

Jam sequi dices, si talis erat Verbi hypostasis, sive substantia, erat corporea, & divisibilis. Non sequitur. Si in rebus corporeis est Deus, & res corporeas in se refert, non ob id sequitur ipsum esse corporum. Nam Deus ipse essentia sua est mens omniformis. Ut in anima tua sunt rerum corporearum & divisibilium formæ, ita in Deo: in eo essentialiter, in te accidentaliter. Incorporeus in se Deus, & imperceptibilis, ratione mirabili nobis proleta, per Verbum se exhibuit perceptibilem, & in Verbo erat Spiritus. Hoc non arguit in Deo corpus, sed ineffabilem & omniformem mentis rationem, Ipsius intellectus est hæc mira potentia, ut in eo reluceat corporis ratio. Absque divisione vel mutatione sitas esse in Deo formas visibles, sequens liber aperte docebit. Divisibilis non est Deus, nec divisibilis est Verbi substantia, cum divisibile sit corruptibile. Incorporeum vero instar imaginarii puncti, nihil est in rerum natura: nec ex punctis illis posset quicquam conflari, ut docent physici. Angelorum substantia non est instar puncti, sicut nec animarum. Substantia ipsa Spiritus Dei, a qua angeli & animæ emanarunt, non erat instar puncti, sed instar substantiae flatus clementaris, & clementaris hujus erat archetypa, in mente divina. In Dei substantia, quæ erat Verbi & Spiritus substantia, orbi exhibita, nec partes sunt, nec partitio dici potest eo modo, quo in creaturis. In Dei substantia partes & partitiones secundum dispensationis distributionem dicuntur. Divisit Deus de spiritu, qui erat in Mose, & dedit septuaginta viris portiones suas. In missione quoque Spiritus Sancti erant dispersitæ linguae ignis, & singuli portionem acceperunt. In hac Spiritus partitione cujusque portio est Deus, ut ait Scriptura, & divisione substantiam non destruit Spiritus Sancti. Ut lux solis crassior distribuitur, continuatione ad suum principium servata, ita & lux Dei tenuior: at illa destruitur, hæc non destruitur. Quicquid est in mundo, si ad Verbi & Spiritus lucem conferatur, est crassa materia, divisibilis, & penetrabilis. *Usque ad divisionem animæ & spiritus penetrat lux illa,* teste Paulo. Ipsam angeli & animæ substantiam penetrat & implet lux Dei, sicut lux solis aerem penetrat & implet. Ipsam quoque lucem solis penetrat, & sustinet intus lux illa Dei, omnes mun-

di formas penetrans, & sustinens, ut forma formarum. De Spiritu & luce dicemus postea. Nunc sat fuerit, si in Verbo dicamus veram substantiam, hypostasin visibilem, quæ hominem referebat, ut sequens liber ideam hanc ad vivum exprimet. Non solum erat in Verbo idea hominis Christi, sed substantiale semen generationis ejus. Non diceretur homo ille esse vere Filius Dei, si eum simpli- citer in Maria creasset, non servata generandi ratione de substantia Patris: substantia fuit seminis in Verbo, substantia Dei nobis exhibita. Et Deus per Verbum quodammodo corporatus, & huma- natus, olim in figura, nunc in veritate. Joannes Evangelista se sub- stantiam illam Verbi manibus *palpasse* tradit. Paulus deitatem cor- poraliter sitam esse in Christo docet. Prisci theologi corporale Ver- bum dixerunt, modo corporali sensibile, tangibile, visibile. Tangi- bile dices Verbum incarnatum, & palpabile, si in rebus aliis dicas non palpari nec tangi materiam puram, sed esse potius tangibilem formam, & palpabilem figuram, aut totum ita formatum tangi & palpari. Nemo miretur, si cum Joanne deitatem in Christo mani- bus tangi nos dicamus, cum & in aliis rebus eam pene palpari dicat Pau- lus, Act. 17. Nemo miretur, si nos dicamus, corporandum Dei Ver- bum corporalem speciem olim habuisse, cum & Spiritum Sanctum corporali specie descendisse testantur evangelistæ. Hoc Deo non est impossibile, qui Verbum suum ita exhibere voluit, Christum gene- rando. Corporali modo apparere Deus voluit, & potuit. Corpora- li specie venit Deus, & rectus stetit ante Samuelem, 1. Sam. 3. Modus est facilis, ut ostendemus.

Ea ipsa Verbi hypostasis ex principio evangelii Joannis declaratur, ex eo quod dicitur, *erat*: & quia visibile eam fuisse docet. Videbat Joannes, esse jam olim Jesum Christum hominem in nubibus cœli speculatori Daniele venientem, quadrigam Ezechielis olim ducen- tem, inter myrtos Zachariæ equitantem, in solio Esaiæ sedentem, ac omni ævo præsidentem. Et cum esset hoc cogitantis & loquentis Dei artificium, dixit esse λόγον. Erat sermo referens, sicut si ore tuo exspiratus sermo ideam hominis contineat, per quam omnia fiant. Orbi præsidebat olim Christus, in cuius persona sapientiam ita præ-

dentem inducit parabola Salomonis. Id ipsum per dictio[n]em *Jah* nobis declarat David, jubens nos Christum laudare in nomine ejus, quod est *non Jah*, id est, *existens, essentia, hypostasis*. *Exaltate, inquit, equitatem per inhabitabilia, in jah nomine ejus*, Psal. 67. & Psal. 101. *Populus qui creabitur, laudabit jah*, id est, existentem, illum qui est, Christum. Eandem hypostasin docet ipse[met] Christus, dicens, *Ego sum, a principio sum, in Deo existentiam habens, princeps æternus.*

Ut autem gradus quosdam manifestationis Dei, & gratiam Christi in hoc nobis factam intelligas, lector, cogita primo, Deum in se esse incomprehensibilem, inimaginabilem, & nobis incomunicabilem, in infinitum omnia excedentem. Hinc de ipso notitiam formare, aut eum videre, nemo potest, nisi ille sub specie aliqua nostræ capacitati perceptibili se nobis accommodet. Hinc iterum in spiritu nostro ejus communicationem non haberemus, nisi ille se in star spiritus nostri modo quodam accommodaret, nobis intus perceptibili. Hic modus divinus est Spiritus Sanctus in nobis, de quo dicemus postea. Nunc priorem modum manifestationis, & visionis Dei, solum persequimur: qui fuit proposita nobis quadam specie divina, ut jam multis ostendimus, & indicat ipse Christus, Joan. 5. 14. & alibi passim. Cogita secundo, Deum juxta modum hunc se visibili forma ipsi Adæ admodum familiariter manifestasse. Ob peccatum autem occultatus, se postea sine visione in hominum spiritus varie insinuabat, misericordiam semper exercens in homines, quibus ex innato deitatis halitu legem naturæ indiderat. Per sermonem quoque se aliquando manifestabat, ac si ego vocem meam inter eos, qui me non vident, audiri facerem. Variis modis excitabat ad se Deus miseram naturam, quæ a Satana tenebatur captiva. Hoc modo est Deus tempore datæ legis toti populo per auditam vocem manifestatus. Eodem modo est multis post Adam loquutus, usque ad Abraham. In Abraham cœpit aliis manifestationis modus, per visionem, Genes. 15. Post Adam primo Abrahæ est visus Deus, & nemini ante ipsum: ut vel hinc colligas, esse insigne donum, visionem illam. Hoc privilegio donatus est primus patriarcha: & deinde

de posteri ejus, divini prophetae, qui ideo *videntes dicti sunt*. Per visionem eis passim loquebatur Deus, quibusdam in somnio, quibusdam facie ad faciem, se varie patefaciens: semper tamen erat visio velata, in qua erat umbra quædam per angelum exhibita. Ultimo est nobis citra caliginem lucide manifestatus, & revelata facie visus. *Verbum caro factum est, & vidimus gloriam ejus*. Vidimus gloriam Dei in facie Jesu Christi. Vidimus Christum, & in eo vidimus Patrem. In eo vidimus lucem, Deum ipsum lucentem. Atque utinam in hac visione ita persistamus, ut ad illam aeternæ futurae beatitudinis visionem nos perducat hæc interna visio, & glorificatio, illius futuræ gloriae nos jam hie participes faciens per Jesum Christum Dominum nostrum.

DE

TRINITATE
DIVINA,
LIBER QUARTUS,

*Nomina Dei, ejusque essentiam omniformem ma-
nifestans, & rerum omnium principia.*

VI S O jam Christo, & viso in ejus facie Patre Deo, non abs re fuerit hoc libro 4. divinorum nominum significationem exponere, ut nos, qui Christum Deum nostrum profitemur, in eo divinam manifestationem melius ostendamus. Essentiam Dei omniformem nunc omnes cognoscemus, veterum sententiis concinne satis explicatam: rerumque principia in lucem proferemus, summis philosophis hactenus incognita. Nomina deitatis insigniora sunt אלהים & יהוה. Et est Elohim pluralis numeri, quo nomine, ut communiore, est primo vocatus Deus. Nomen vero Jehovah est magis Deo peculiare. Tam nomen Jehovah, quam Elohim, mysteria Christi in se ipsis continent, Jehovah in essentia, Elohim in apparentia. Nomen illud Jehovah. Jehovah essentiam significare plerique tradunt, alii potius generationem. Verum nos & ea & alia eo nomine comprehendendi dicimus, & essentiam potius: nec essentiam simpliciter, sed essentiantem essentiam, seu esse facientem. Non est Deus instar puncti, sed est substantia pelagus infinitum, omnia essentians, omnia esse faciens, & omnium essentias sustinens. Cabalistis sua circa id nomen secreta relinquimus, hoc dicentes, quod, ut jod cum scheva punto nobis indicat, est futurum piel, significationis activae, a radice יְהוָה seu potius יהוּה mutando jod in vau & voces parvas in magnas, ut frequenter

quenter fit. Idque potius ibi fit, quia media habet punctum *dages*, quanquam sit *piel*, cum non accipiatur ibi *vau* tanquam consonans, sed tanquam vocalis. Quia vocale erat *vau*, & sine aliqua corporis collisione omnes illius nominis syllabæ erant Hebreis proferendæ, ideo nomen illud est eis ineffabile. Nec proferri ita potest, nisi seorsum syllabas proferendo dicas, *Je ho vah*. Sed sine eo modo, sine facta *vau* consonante, ut nos proferimus, dicas *Jehovah* sive *Jo-vah*, constat esse nomen illud olim a multis prolatum. Imo rebus aliis est cum adjuncto aliquo nomen illud vulgo-impositum, ut apparet Gen. 22. & Exo. 17. Ubi locus unus vocatus est, *Jehovah ireb*, alter *Jehovah nissi*. Ad idem Jer. 23. & 33. *Jehovah zid-kenu*, & Judicum 6. *Jehovah salom*, id est *Deus visio*, *Deus elevatio*, *Deus justitia*, *Deus pax*, omnia per Christum. Secundum hanc ergo rationem futuri *piel*, exponitur *Jehovah*, id est, *essentiabit*, *esse faciet*. Non solum est esse faciens Deus, sed & alium esse facientem faciens: quia Pater omnifacientem Filium esse fecit, & omnia essentiantem Filium essentiavit, ut ipse Filius sit essentiæ fons. Hanc esse veram illius vocis significationem, docemur nos auctoritate ipsiusmet *Jehovah*, nomen suum exponentis, Exo. 6. Ubi quia erat magna fakturus, & potestatem id faciendi homini daturus, ideo ait, nomen suum *Jehovah*, quod est nomen tanta facientis, & alium facere facientis, non esse patribus cognitum, quamvis nomina *El* & *Saddai* fuerint eis cognita. *Ego*, inquit, *visus sum ipsi Abraham, Isaac, & Jacob in El saddai, sed in nomine meo Jehovah non sum cognitus illis*. Apparuerat antea Deus ipsis patribus, & se eis manifestaverat sub nomine *El saddai*, Gen. 17. 28. 35. & 48. semper eis dicens, *Ego sum El saddai*. Ex quorum nominum significationibus hoc Exodi loco colligitur, longe plura per nomen *Jehovah* importari. Nomen יְהוָה est a radice יְהוָה, quæ significat *vasta-re*, & nomen יְהוָה est *vastitas*, *vastatio*. Hinc *Saddai* dicitur Deus, quasi *vastator*, seu *omnia vastare potens*. Aperte hoc ostenditur Esa. 13. & Joel. 1. יְהוָה קָדוֹשׁ quasi *vastitas a vastante*. Ubi no-ster interpres pro *vastante omnipotentem* vertit. Similiter dicitur *El fortis*. Unde *El saddai*, *fortis vastator*. Sub quo nomine pri-

num Abrahæ manifestatus est Deus, Gen. 17. dicens, *Ego sum El sad-dai.* Quod ideo factum est, ut esset Abraham robustior in non timendo alios, & ut perfectius ambularet coram Deo cogitans se semper præsentem esse fortissimo Deo. Velut hostibus ejus iratus, talia ipsi Abrahæ protulit Deus, cum confortans, & subdens, *Ambula coram me, & es tu perfectus.* Ait vero nunc ad Mosen dicto cap. 6. *Licet ego sim patribus tuis manifestatus sub nomine El sad-dai, licet neverint me Sodomam & Gomorram vastasse, non tamen eis declaravi me esse Jehovah, nondum plene neverunt me essentiam, seu esse facientem per alium, qui aliis miracula faciendi potestatem tribuo, ut tibi Moysi nunc faciam contra Egyptios.* Ante Mo-sen nemini fuerat data potestas faciendi miracula, & ita nemini fuerat cognita significatio nominis id de Deo importantis, quamvis nomen illud esset a patribus auditum. Non satis neverunt patres, an Christus esset Jehovah, cum tanta potentia essentiandi: seu an Je-hovah esset Christum ita potentem essentiaturus. Præterea hoc es-sentiantis, seu esse facientis perfectum nomen, ex ipso mundi ge-nesi declaratur, ex loco primo, in quo illa vox a Spiritu Sancto co-pit proferri. Nam sex diebus operis non est vocatus Deus illo no-mine, sicut nec Christus in terris agens, donec requievit in cœlo, Generatione perfecta quiescens Deus, creaturis essentiandi, facien-di, & generandi potestate data, tunc dictus est *Jehovah,* esse faciens, seu essentians per alium, Gen. 2. Ibi dicitur *Deus essentias essen-tias,* ut illæ iterum alias essentient, Ipse est omnis essentiaz fons, fons luminis, fons vitæ, *Pater spirituum, pater lumen.* Cœlestes spiritus ille essentiat, ab eo fluunt essentiales divinitatis radii, & essen-tiales angelii, qui iterum ejus essentiam in res alias effundunt. Deus ipse est in eis, & lux ipsa Verbi in eis relucet. Ipse Pater hanc es-sentiandi vim ita Christo totam tribuit, ut ille alias res omnes essentiet. *Omnia per ipsum Christum, & in ipso sunt, & consistunt,* ut docet Paulus. *Ipse fert, portat, & sustinet omnia verbo virtutis sue.* Heb. 1. *Omnia in ipso suam consistentiam habent, & cœlestia & terrestria.* Col. 1. Deitatis Christi participes facti sunt angelii, & eam in legge referebant. Per angelos Deus lucem suam mittit, & hoc ipsum

psum est ipsemet Deus. Et Christus ipse est ejus lucis dispensator, eam de substantia sua mittens, Spiritum de substantia sua mittens, cui angelii ministrant. Per angelos Spiritum ipse mittit, & hoc ipsum est ipsemet Deus. Semper ibi relucet essentia Dei, Spiritus ipse Dei, divinitas ipsa lux ipsa, Deus. Hac ratione dictus est *Jehovah zebaoth*, id est, *esse faciens ipsos exercitus*, seu *essentia militiarum*. Omnes coelestes militias & exercitus essentiae suae splendore ipse Jehovah essentiat. *Quanquam*, inquit, *sint innumerabiles, infinitorum millium, & myriades myriadum*, ipse tamen Jehovah est in eis omnibus, Psal. 67. & Dan. 7. Hinc est, quod divinitatis nomen semper inest nominibus angelorum, quia ejus essentia est in eis. Ea ipsa Dei universalis, & omniformis essentia, homines & res alias omnes essentiat: cuius spiritus est nobis ab initio insitus, & postea iterum in nos copiosus effusus. Habet itaque Deus infinitorum millium essentias, & infinitorum millium naturas, non metaphysice divisus, sed modis ineffabilibus. Unde concludimus oppositum eorum, quæ trinitarii sophistæ docent. Nam ipsi metaphysicas tres res invisibles in una Dei essentia & natura ponunt, quasi in uno punto tria puncta. Nos contra, unam solam rem esse dicimus, & habere infinitorum millium essentias, & infinitorum millium naturas. Non solum innumerabilis est Deus ratione rerum, quibus communicatur, sed ratione modorum ipsius deitatis. Modi divini sunt in rebus ineffabiles, in ipso Deo ab æterno præformati. Ut fert tamen fragilitas hominis, eos modos hic aliqualiter explicabimus.

Unicus est modus divinus insignis, & principium aliorum. Hic est modus plenitudinis substantiaz, modus divinus sine mensura, in solo corpore & spiritu Jesu Christi. Modus duplex, unde & duæ dicuntur personæ. Modus est apparitionis in Verbo, & modus communicationis in Spiritu, modus corporalis, & modus spiritualis. Modus uterque substantialis, alias res essentians, in corpore & spiritu, fons omnis vitæ, omnis lucis & spiritus. Hæc est de rebus æterna Dei cogitatio, & ad eum modum exhibitio: hinc alii omnes modi, ut a stipe rami, a radice surculi, a vitæ palmites. Est modus alius divinus, secundum mensuram dati Spiritus, ut in nobis, & aliis in an-

gelis: iterum aliis spiritus innatus, aliis per gratiam superadditus, & uterque multiplex, subdivisione quadam per Christum facta. Ultimus modus est in singulis rebus, juxta proprias ideas specificas, & individuales. Hic est omnium postremus, est tamen in rebus divinitas aliqua. Prædicti sunt in nobis divinitatis modi secundum præsentem statum, alii multiplices & sublimiores post resurrectionem futuri, quos non attingimus.

Ad præsens vero juxta postremum, qui nunc est, in singulis rebus modum, essentiam Dei simpliciter enarrantes, hoc dicimus, quod rerum omnium essentia est ipse Deus. Deus ipse est comprehensio, & continentia rerum omnium. Ipse Deus sustinet nos, & portat nos, Esa. 46. & 63. *Ipse vivificat omnia*, 1. Tim. 6. *In ipso vivimus, movemur, & sumus*, Act. 17. *Omnia in ipso consistunt*, Col. 1. Omnia ex ipso, per ipsum, & in ipso. Omnia sunt in ipso, ipse dat esse rebus, & singulis formis ipsum esse formale. In essentia sua rerum omnium ideas continens, est veluti pars formalis omnium, peculiari præsertim in nobis ratione, ob quam nos dicimus participes divinæ naturæ. Ipse est pars nostra, & pars spiritus nostri, ut non per agrorum terrenam, sed coelestem ac divinam possessionem, nos merito dicamus: *Dominus pars mea, & portio mea*, Psal. 15. & 72. Per Christum est nobis decisa veluti portio Spiritus divini, & de plenitudine ejus nos omnes accepimus, ut olim in figura est aliis decisa portio spiritus Mosis. In reliquis vero creaturis, non per dominum spiritus, sed generali alia ratione dicitur esse Deus. Ita ipse essentialiter omnia sustentat, ut creatura quævis ab ea sustentatione destituta, in nihilum redeat, sicut est de nihilo. Hoc ipsum veteres Hebraei & philosophi docuerunt. Ex Hebreis hoc citat Rabbi Moses Ægyptius, lib. 1. Perplexorum, cap. 68. dicens, in esse Creatoris esse omne quod est, ipsumque omnia in esse juvare & sustentare, per eum modum qui vocatur splendor, seu lux quædam secundaria. Id ipsum Aben Ezra in Genesim docet, & reliqui omnes cum prophetis ipsis. In eandem sententiam veteres omnes philosophi conveniunt, quos hic audire non erit ineptum.

Ex Pythagora, Anaxagora, & aliis antiquioribus, a Zoroastre & Trismegisto

megisto doctis, citat Plato in Parménide, Cratylo & Phædone, unum quid primum esse, & in uno *omnia* contineri, ac consistere. Ipsumque unum & solum per se esse pulchrum & bonum, nec alia pulchra & bona, nisi ejus participatione dici: ac tanto pulchriora, quanto ei proprius accedunt. Ipsum vero unum esse mundum *ψυχωσιν animationem*, esse *νοῦν mentem* quandam, omnes in seipsa mundi naturas *εχθραν continentem*, ut in eo omnia consistant, & *δια-
γόμενα exornantem*, unde & *κόσμος* hic mundus dicitur. Deum vocat Socrates in Cratylo *φυσέχνη essentiam naturæ*, eo quod *φύσιν* naturam ipsam *εχει* & *δέχει* *vehit & continet*. Naturali ordine omnes motus ad unum primum motorem, omnes naturæ ad unam natu-ram, omnes vitæ ad unam primam vitam reducuntur, per quam & in qua omnia alia vivunt & moventur. Deum ipsum prisci omnes dixerunt, ex chao omnia illustrasse, & ex eo materias veluti confusas educendo, formas indidisse visibles & lucidas, instar pulchritudinis suæ. Ipse pulcher & bonus lucem primam sibi similem fecit pulchram, & bonam, deinde reliqua pulchra, & bona, ut habet litera Genesios. Dicto enim *τὸν θόρον pulchrum & bonum* ibi significat. Ex antiquissimis citant Jamblicus, Macrobius & Philo, mentem illam esse matrem formarum, rerum formales ideas in se continere, & suæ deitatis symbola rebus indere, scilicet, spiritum & lucem. Nam lucem illam in se continet, qua res omnes format, & spiritum illum quem rebus inspirat. Id ipsum docuerat Zoroastor in Oraculis sapientiæ, quæ dicta sunt *μαγικά λόγια*. Apollinis oraculum a Porphyrio citatum lib. 10. de Laudibus philosophiæ, aperte testatur, Deum ipsum esse rerum omnium formam & animam, & spiritum: nec ab angelis comprehendendi, nisi ratione qua se ille visibilem statuit. Inscriptio Sapientiæ deæ apud Ægyptios hæc erat, ut in Iside citat Plutarchus, ac etiam Proclus: *Ego sum quod fuit, quod est, quod futurum est: velum meum nemo mortalium hactenus revelavit.* Sapientia est vere omnia, in se omnia continens. Deus est id totum quod vides, & id totum quod non vides, ut ait Seneca, & citat Lactantius. Ad idem Plotinus in lib. de Providentia: *Men-tem æternam, ait, in qua omnia consistunt, eamque immotam cun-cta moliri, omnium naturas continere, cuius hic mundus est umbra &*

imago. Trismegistus veteris philosophiae pater in Pimandri sermone sacro ita cecinit: *Omnium natura est Deus, omnium gloria, & principium, & in quo omnis natura consistit.* Ad Tatium ait, *Deum unum esse omnia, & esse veluti multi corporeum: quia nihil est in corporibus, quod ipse non sit.* Et paulo post ait, *Deus est principium complexus, & continentia rerum omnium: est ipsum esse omnium.* Et in libro, *Quod in solo Deo sit pulchrum & bonum, Omnia que sunt, inquit, sunt in Deo, & ab eo pendent.* Ibidem ait, *Deum esse omnia, & Deum omnia facientem sibi omnia assimilare, sicut omne agens assimilat sibi passum.* In Asclepio, *Deum ait esse omnia in omnibus, & omniformes species. Verbum Dei esse ait archetypum mundum, archetypum lumen, & archetypum animæ.* *In rebus omnibus ait fulgere imaginem quandam Dei.* Unde in Pimandri hymno cecinit, *Sanctus est Deus, cuius imago est omnis natura.* Ad Tatium filium ait, *nihil esse in rerum natura, quod non aliquam præse ferat divinitatis imaginem.* *Undique nostris oculis obversatur, seque objicit, & inculcat Dei omniformis imago, que ipsa est in omnibus lucis imago.* Idem docet Paulus Act. 17. *Deum penè in singulis rebus palpari, cum sit singulis rebus insitus.* Ex Arato citat, *nos esse progeniem divinam, & genus quoddam Dei,* cum Pythagora: *quia Deitatis semina in nobis ipsis habemus, vere nobis innata, ut est ab origine nobis innatus Spiritus divinitatis.* Ibidem ait apostolus, *quod nos in Deo ipso vivimus, morimur & sumus.* In eo spiramus, vita & halitus noster in ipso est, & ab ipso pendet. • *Unde Jovem prisci aerem esse dixerunt, aut esse in aere ipso, in quo vivimus: quia est in aere halitus divinus vivificans.* Aratum citat Paulus de Jove loquentem, qui & *Jovis dixit esse omnia plena.* *Jupiter est quodcunque vides, quo cunque moveris.* Jovem illi dixerunt ex antiqua traditione Hebræorum, *Deum Jova appellantium.* *Jova indeclinabile in flexione quadam est versum in Jovem.* *Jova autem est dictum pro יְהוָה Yehovah, cum scheva in capite non profertur, & aspirationis prolatione omittitur, ut in ea lingua passim fit.* De Spiritu vero loquens Trismegistus ad Asclepium, *Spiritum Dei ait implere omnia, vivificare omnia: & quod mundus nutrit corpora, & Spiritus ille nutrit,*

ac sustinet animas. Sermone tertio ait, *spiritum hunc, qui omnia vivificat a sancto fonte proficiunt. Animam ait continuationem ad suum principium servare, & dependentiam, sicut a suo fonte dependent lux & calor.* Non aliud sensit David, cum ait, retrahente Deo Spiritum suum animas deficere, Psal. 103. Deum item esse animam mundi, Platonici omnes affirmant, & spiritum universi omnia sustinere ac vivificare. Sed de hac universalis essentia, & rerum omnium ideis, paulo post plura dicemus, si de voce *Elohim* quædam præmiserimus.

Ut autem de nomine *Elohim* certiora tradamus, videndum nobis est, quidni Deo apparuerit, ut nomen *Elohim* conforme sit inde sequutum. Hebræorum antiquiores in *Breschit rabbaa*, seu in *Genesim magna*, fuisse hæc ab initio mundi tradunt; Messiam, solium gloriæ Dei, civitatem Jerusalem, hortum paradysi, spiritus justorum, legem, & Israëlem, septem hæc. Vere est ab initio cum ipso Messia ille ab Esaia visus thronus deitatis, siue solium majestatis excelsæ, Esa. 6. Id nobis ostenditur Deut. 33. Jer. 17. Psal. 92. & 102. ubi semper dicitur solium & sedes Dei ab initio constans. Id ipsum est locus sanctificationis nostræ ab initio paratus, ut ibi ait *Jeremias*. Id ipsum est hortus coelestis paradysi, & civitas Jerusalem coelestis. Ab initio est nobis regnum paratum, ut ait Christus, sicut ab initio est ignis ille pœnarum, quo sunt mali puniendi, Matt. 20. 25. & Esa. 30. Adverte, in quo sensu Hebræi dixerunt, Messiam ab initio esse; non trinitariorum sophistarum more, sed quia ejus persona, & forma visibilis, erat in Deo subsistens. Hinc Rabbi Izhac Arama super Genesim dixit, *Antequam crearetur sol, subsistens erat nomen Messiae, eratque jam sedens in folio Dei.* Utinam hunc sensum tenerent nostri sophistæ. Legem etiam ab initio esse in dextra Dei, probant Hebræi ex loco illo Deut. 33. & quia dicitur *scripta dito Dei, & in libro Dei*: atque ita desuper in terras delata. Israelem quoque ab initio esse contendunt, quia dicitur ille *populus seculi*, seu *populus æternus*, & ab initio constitutus, Esa. 44. & *in Deo sculptus*, Esa. 49. Eodem modo terrestrem illam Jerusalem ab initio conditam probant ex 4. Reg. 19. Esa. 37. 49. & Psal. 86. Sed quia illa fuerunt umbra alterius veritatis, quia nos sumus Christo substantialiter per Spiritum æternum insiti, verius nos dicimur, Chri-

sti participes esse modo peculiari in eo ab æterno. Horum in Christo regenitorum spiritus sunt in Christo substantialiter, in libro gloriae descripti. Æternitatem hi habent, seu participationem æternitatis Spiritus Christi, cum Spiritus illius substantialiæ habeant portionem, seu substantialiæ halitum. Ad hunc modum docuit, solium illud Christi regale suis ab æterno electis ornari & associari. Huc extenditur, quod apostolis ait Christus, *Vos ab initio mecum estis, nomina vestra scripta sunt in cœlis, vos estis populus seculi, in Deo sculpsi, sedes vestrae sunt ab initio.* Non diceretur fuisse olim coelestis civitas, nisi essent in civitate cives. Ecce quanta est vis æternitatis Christi, & quanta æternæ illius deitatis sit in nobis communicatio, secundum speciales formas & spiritus. Non solum vero spiritus justorum, sed & aliorum hominum, & rerum omnium lucidae formæ, sunt ab æterno in Deo, ut de ideis mox dicemus. Peculiarius vero electi, in ipso Christo prædestinati, qui sunt *numero duodecies tantum quadraginta quatuor millies millia millium*, Apoc, 21. Quibus totidem sunt ab æterno paratae sedes, mansiones, & suus cuique in Deo spiritus præparatus. In Deo quoque realiter erant ab initio, & circa illud majestatis solium videbantur Cherubim & Seraphim, & singularum provinciarum *cum suis thronis caelestes potestates, principes, & gubernatores*, ut cum Daniele ait Paulus. Spirituum quoque adstantium, & angelorum ministrantium *innumeræ legionum myriades*, ut ait Daniel. Hæc in Deo vidit Ezechiel, cap. 1. & 10. Ubi dicit *se vidisse visiones Deorum.* Similia fere vidit Michæas, 3. Reg. ult. & David. 2. Reg. 22. Vox verborum Dei audiebatur, ut *vox castrorum*, teste ibidem Ezechiele, & ut *vox multitudinis*, teste Daniele, cap. 10. Hæc tanta majestas multitudinis numero visa, & auditæ, in qua relucebant *splendores facierum Christi*, ut habet Hebraismus, splendores facierum ab angelis exhibiti, facies variæ Cherubim & Seraphim, tot ibi micantibus oculis, & deitatis formis. Hæc inquam tam multa in coelis visa, & auditæ, ab Adamo, Abrahamo, & aliis speculatoribus, aliter nominari non debuerunt, quam *Elohim* iii, *Adonim* Domini, *Adonai* Domini mei. Hanc plurimatatem in Deo vidit, & notavit Jacob, dicens, *revelatos sibi esse Deos*,

Gen.

Gen. 35. Et Abraham ait, *Peregrinari me fecerunt Dei*, Gen. 20. Ex his jam apparet, quod *Elohim* in se plura continebat. *Elohim* re ipsa erat Deus, forma ipsa erat Christus, cum angelorum multipli ci ministerio. In summa, *Elohim* est habens divinitates, seu speciosas formas: est dii, divi, seu vultus deorum. Primum tribuebatur id nomen Deo, deinde aliis illustres formas ostendentibus. Quando angeli in ministerium mittebantur, induebant personam divinam, atque ita dicebantur Dii, sub persona tamen Christi.

Circa nomen hoc trinitarii mire hallucinantur. Nam de illis tribus rebus aiunt eam vocem *Dii* prædicari, quasi illæ sint tres Dii, quod ipsimet negant. An erant tres illi Dii, qui peregrinari fecerunt ipsum Abraham, & visi sunt ipsi Jacob? Si fatentur, tres esse, & esse Deos, sequitur tres esse Deos. Judæi item tres illas res in Deo nunquam concessuri, ut hanc pluralitatis in Deo rationem subterfugerent, linguæ consuetudini illam vocis pluralitatem tribuerunt, nullum aliud hic admittentes mysterium. Sed si verum Messiam agnoscant, clarum in voce *Elohim* esse Dei & Christi & angelorum mysterium agnoscent, tota lege comprobatum. Nam illa pluralitatis consuetudo non temere coepit, nec oriri in lingua sancta potuit, sine mysterio. Eo magis, quia passim adjunguntur aliae voces pluralis numeri, ut locis citatis, *Dii peregrinari fecerunt*, *Dii apparuerunt*, *Dii sancti* dicuntur Josue 24. *Dii intuentes*, *Dii vivi*, Jer. 10. & 23. *Dii judices*, Psal. 57. & 2. Sam. 7. *Ierunt Dii ad redimendum*, idem, cœlestes potestates, Deus Christus & angeli. Nunc vero, cum Christus solus illam totam, & suam, & Patris, & angelorum majestatem in se contineat, ut ipsemet testatur, Luc. 9. merito ille dicitur nunc *Elohim*, habens divinitates omnes.

An autem nomen *Jehovah* Christo tribuatur, potest dubitari. Non dubium enim, quin in lege angelus vocaretur *Jehovah*. Ergo multo fortius ipse Christus: cum præcipue sit in figura Christi nomen illud angelo tributum. Sicut olim idem erat *Elohim* & *Jehovah*, quia Deus erat Verbum, ita & nunc quia ad pristinam illam gloriam est Christus glorificatus. In terris tamen agenti Christo nomen illud non est a prophetis tributum: & ipsemet Christus deitatem *Elohim*

sibi tribuebat. At nunc ipse est verus *Jehovah*, qui omnia esse facit, omnia sustinet, & suis miracula faciendi potestatem tribuit. Ipse est fons lucis omnia formantis, & mentibus nostris ideas rerum infundentis: cum essent olim rerum ideae in ipsa Dei sapientia, quæ nunc est Christus ipse.

Idea, seu forma omnium in Deo. Quia vero in idearum sermonem pluries incidimus, & quia ad ubiorem cognitionem Christi, imo ad ubiorem esentiae Dei, & nominum ejus declarationem, earum cognitio facit, de ipsis nunc est nobis aliquid dicendum. Ab æterno erant in Deo rerum omnium imagines, seu representationes, in sapientia ipsa, in Verbo ipso Dei, ut in archetypo mundo vere lucentes. Nam Deus in seipso, in lumine suo omnia videbat, rerum omnium ideas, velut in speculo lucentes, sibi insitas habens. Hæc fuit de Sapientia Dei ab origine mundi recepta doctrina, Sacris Literis prodita, quam ex majorum traditione Chaldæi & Ægyptii Græcos docuerunt. Ex Sacris hoc docuerunt Job, Moses, David, Salomon, & alii. Id ipsum docuerunt Zoroaster & Trismegistus, a quibus ab Orpheo ad Platonem Graci omnes didicerunt, maxime a Trismegisto. Is tam in Pimandro, quam in Asclepio, rerum omnium lucidas formas in primo illo mundi exemplari, Verbo Dei, contineri docuit. Ac primum illum mundi architectum insitam quandam habuisse sapientiam, plenam ideis, originibusque rerum. Quæ verba de eadem sapientia in ipso Deo scripta, qua Deus singulas res aspicit, sub omni cœlo videt, & singula disponit, antea docuerat Job, cap. 28. De eadem sapientia, res omnes ab initio apud Deum delineante, vide apud Salomonem Proverb. 8. Eodem modo de ipsa loquitur Baruch cap. 3, & latius Jesus Sirach, sive Ecclesiasticus, & liber Sapientiae: ubi sapientia dicitur spiritus unus & multiplex, omnia continens. Omnia artifex docetur esse sapientia, instar architecti ideam futuræ domus in se prius continentis. Sapientia ipsa ait dicto cap. 8. *Ego coram Deo eram multitudo, & eram delectationes singulis diebus.* Multitudo idearum, delectationibus ipsis singula producens. Sapientia erat omne quod fuit, quod est, quod futurum est. Ea ipsa erat λόγος, erat ratio mirifica, in qua omnia visibiliter reucebant. Ille ipse Dei

Dei sermo est ejus sapientia, & ea ipsa lux faciei Christi est nobis lux intellectus, & rerum omnium idea. Est sermo Dei visibilis & audibilis, in sensu simul & intellectu. Ex sermone nostro nunc hanc illam ideam auditus concipit, sicut oculus ex visione. At sermo Dei omnia simul continet, quæ videntur & audiuntur, & intelliguntur. Imo & quæ aliis sensibus percipiuntur. Verbum ipsum Dei priscis dicebatur mundus omniformis, mundus archetypus, mundus intellectualis. Trismegistus post sermones ad Æsculapium, & Tatium filium, a mente docetur, in Deo esse mundum omniformem, ad cuius similitudinem est factus hic inferior mundus: & in Deo esse mundi ideam, quæ formas per singula corpora exprimit: qua ratione omnia in Deo sunt, & continentur. Orpheus essentiam Dei esse dixit omniformem, omnes in se formas habentem. Quod hac ratione nobis ostenditur. Nam ille omnium formas sustinet, & ita sustinendo, eas in seipso videt, in sua luce apparentes. Quas apparentias nos vocamus ideas. Alia item ratione, quia Deus ipse nec species & ideas mentibus hominum indit. Ad imaginem enim Dei species rerum concipit homo. Quam rem citato loco ita familiariter docet mens Trismegistum. *Contemplare, inquit, te ipsum multa intelligentem: deinde contemplare Deum omnes in seipso intelligentias habentem. Nisi enim te ita Deo assimilaberis, Deum non intelliges. Nam simile a suo simili cognoscitur.* In Deo ergo sunt rerum species & idea, si in nobis sunt & nos assimilamur Deo. Seneca ad Lucillum ait, *Exemplaria rerum omnium Deus intra se habet, numeros & modos: plenus est figuris, quas Plato ideas appellat immutabiles.* Sed ne longius de hac re probationes petamus, ex Sacris Literis hæc omnia satis probantur, cognita nobis per Christum: ipsa lucis Dei proprietate, qua omnia apparere & lucere facit, singularum vita lucens erat in Verbo, Joan. 1. In mente Dei erant rerum creandarum idea, antequam res ipsæ crearentur. Species rerum cognoscebat Deus, & eas in sua luce secum discernebat, dicens, *Producat terra animalia secundum species suas, & germinet plantas secundum species suas.* Ad eundem modum nos domum, urbem, aut res alias facturi ideas concipimus: quæ ipsæ sunt a luce.

Dei, seu instar lucis Dei. Hæc ratio Timæum Locrensem, Architam & Platonem maxime movit. Cogitamus nos de rebus, communica nobis divina sapientia, quæ, ut ait Philo, est in nobis emanatio quædam claritatis Dei, candor lucis æternæ, & speculum sine macula, in imagine nobis omnia referens, Sap. 7. Jesus quoque filius Sirach, evolutis majorum libris, quos nec parvæ, nec contemnenda doctrinæ fuisse ait, sapientiam quandam in Deo docet, in qua, velut in lumine suo, Deus ipse vidit, & dinumeravit creatæ omnia, omnes pluviaz guttas, & omnem arenam maris: & sapientia eadem nobis infusa, rerum claram cognitionem nobis dari. Manifesta est hæc Hebræorum traditio. Ex lege probat ideas Philo in Allegoria legum, exponens illud Mosis ad Deum, *Dele me de libro tuo.* Ubi ita ait, *Librum vocat Moses Verbum Dei, in quo descriptæ & impressæ sunt omnium rerum existentiae.* Ad idem pulchre facit Psal. 138. Qui est Hebræis 139. Ubi ita ad Deum ait David propheta, *In libro tuo hæc omnia scripta erant, cum adhuc nullum eorum extaret.* Cogita quid illud sit, *in libro Dei.* esse scripta omnia, antequam sunt. Et Psal. 55. *Migrationes meas numerasti, in libro tuo omnia sunt.* Et Psal. 49. ait ipse Deus, *Omnia cognovi, & universitas agri mecum est.* Apud universorum regem omnia semper esse, ex veteribus scribit Plato ad Dionysium. Joannes in Apoc. docet esse libros Dci aperiendos, in quibus scripta sunt omnia, ut de singulis juxta Scripturam illam judicetur. Ingens profecto idearum & scripturarum liber. Idipsum de ideis senserunt primi ecclesiæ discipuli. Irenæus fuisse ait in Deo rerum omnium præformationes, Deum in seipso omnia præformatæ, exemplum & figurationem omnium a seipso accepisse, lib. 2. cap. 3. & 21. Et lib. 4. cap. 37. ait, Deum a seipso accepisse substantiam creaturarum, exemplum factorum, & figuram in mundo ornamentorum. Verbum Dei ibi ait, habere velut lineamenta rerum. Tertullianus adversus Praxoam ait, Ante creationem mundi in ipsa Dei sapientia fuisse omnia secundum rationes suas disposita & facta: solum hoc eis defuisse, ut coram in materia cognoscerentur, & tenerentur. Similia de sapientia, rerum omnium species continente, retulit contra Hermogenem. Clemens

Alc-

Alexandrinus Stromatum lib. 4. & 5. de ideis sermonem probans, ideam definit esse λόγον θεός, *Verbum Dei*. Esse ait regionem Dei captu difficilem, quam appellavit Plato χώραν ἡδεῶν, *regionem idearum*, a Mose ipso doctus esse eum locum, qui omnia & universa continet. Mentem Dei ait esse locum idearum, ob idque hominem ideas contemplantem effici fere Deum: quemadmodum animæ separatae sunt Dii invisibles, cum divinis formis, seu ideis conversantes. In oratione ad Gentes, nos ait ab initio esse, in Deo ipso genitos, quoniam in Verbo erant omnia. Nimurum igitur, si Verbum genitum dicat, nos ibi quodammodo genitos dicens. Personalis similitudine dicebatur ibi generatio. In eandem sententiam lib. 7. Stromatum: *Ante omnia quæ sunt genita*, inquit, *est Verbum Patris, maxime principale, magister eorum qui sunt in ipso formati*. Origenes in Cantica Canticorum, homilia 3. in coelestibus fuisse ait omnium exemplaria, ut sicut Deus hominem ad imaginem suam fecit, ita & alias creaturas ad alias cœlestes imagines: fuisseque visibilia hæc omnia mundi in Deo antea invisibiliter, ad Heb. 11. Homilia in caput 1. Joannis, vitam, lucem, & speciem omnium ait fuisse in Verbo, quemadmodum in semine sunt species futuræ. Ecce veram doctrinam, primis Christianis notam, sicut veteribus Hebreis, & summis philosophis. Quin & Augustinus ipse, lib. 83. Quæstionum, quæst. 46. & plerisque locis librorum de Civitate Dei, ideam ait esse λόγον, mentis rationem, imaginationem. Atque ita erat vere in Deo λόγος, idealis ratio, imago representans.

Hanc præterea idearum in Deo rationem probat visio Ezechielis, cap. 1. & 10. Nam erant ibi rotæ plenæ oculis viventibus & videntibus, sicut & animalia, & variæ facies in eis reucebant. Tametsi quatuor tantum facies mysterii ratione ibi viderit propheta, tamen & reliqua omnia in Deo semper reluent. Ipse Deus est plenus oculis, quibus contemplatur omnia, quæ sunt, fuerunt, & erunt, sibi omnia præsentia. Oculi sunt infiniti, & fontes infiniti, in una Dei essentia. Imo juxta vim Hebraicæ dictiōnis, ipsi oculi Dei sunt fontes vivi, in quibus omnia visa, ut in speculo referuntur, qui in omnia influunt, & in quibus omnia consistunt. Hic est liber Scripturæ Dei, continens ipsas rerum existencias, usque ad capillos capitatis

tis, ut ait Christus. Sed visionem illam Ezechielis obiter declaramus, quia male haec tenus intelligitur. Est ibi ignea quadriga, ab aquilone ad exurendam civitatem, & Judæos in Babylonem cele-riter devolvendos, a Deo per Christum missa, ut exponitur cap. 10. & 43. Eos in Babylonem cum impetu & afflictione devolvendos indicat iratus Deus: idque per igneos currus, partim ab hominibus, par-tim a boibus, partim a leonibus, & aquilis actos. Vario genere afflictio-nis indicantur affligendi, ab hominibus, a jumentis, a feris, & avi-bus. Rotæ ipsæ ibi vocantur *devolutiones* seu transmigrations, ad transmigrandum illum populum missæ. Vox audiebatur, ut vasta-torum, vox castrorum. Erant ea omnia plena oculis, diligenter in-tuentibus, ne quis captivandorum evaderent. Fulgorem clarum emit-tebant, ne noctu fugiens delitesceret rex ipse Sedechias, aut suorum aliquis. Rotæ cum animalibus sc̄e quoquo versum celeriter move-bant, ne quis posset via aliqua fugere. Irati Dei erat terribilis vi-sio contra impios, sicut in antichristi sectatores ostenditur iratus Deus visione simili, Apoc. 4. Reliquis autem sibi gloriam dantibus est placatus, & eos angelica quadriga in coelum evehit. Sunt ibi quo-que animalia plena oculis diligenter intuentibus electos Christi, ne quis eorum pereat. Imo ab omni nocumento hominum, bestiarum, avium & ferarum nos ea animalia custodiunt. Oculi illi omnes sunt semper in Christo, in quibus omnia resurgent, sed peculiarius electi, in peculiari vitæ libro descripti, & in peculiari regno regnantes.

Aliis item rationibus hæc exemplaris in Deo ratio probatur. Nam si ad exemplaris alicujus imaginem fecit Deus microcosmum, jam erat in Deo exemplar. In microcosmo autem continentur omnia, quæ sunt in toto universo: ergo universi erat in Deo exem-plar. Imo ipsum unum hominis exemplar omnia continebat, sicut omnia in Christo consistunt, & sicut in una anima est multarum rerum exemplar. Item quando Deus res alias facere jubebat, earum expre-sam formam, in seipso visibilem ostendebat, Exod. 25. Num. 8. Ezech. 40. & 1. Par. 28. In ipsa Dei luce hæc omnia radiare vi-debantur, quando seipsum Deus aperiebat aut modo aliquo profcre-bat. **Nos** est hoc difficile, sed est Deo naturale & proprium, ra-ratione:

tione lucis omnia ad vivum referentis. Ad gloriam Christi fuerunt hæc, & reliqua omnia in Verbi Dei luce figurata. Cum præsertim nullæ aliæ sint in Deo, nec in Christo ipso notitiæ. Adversarios hic lubens rogarem, an in anima Christi putent nunc esse notitiæ illas, quæ ipsi qualitates vocant? In futura beatitudine nullæ aliæ erunt nobis qualitates, seu notitiæ, quam ipsa claritas Dei, res ipsas in propriis formis ad vivum nobis referens. Hoc enim ejus lucis est maxime proprium. Hæc ratio est efficax, si bene cogites, si bene intelligas, qualiter angeli in Deo futura videant, sine larvis aliis inter Deum & angelos ponendis. Ita angelos in Verbo videre concedunt omnes theologi, atque ita in Verbo esse rerum ideas. In Deo vidit Samuel, dictus videns, ea quæ Saul de præteritis quærebat, & quæ ei in futurum eventura erant, 1. Sam. 9. & 10. Vedit in Deo Michæas ea, quæ erant in bello futura, dispergendum Israelem & interficiendum Achab, 3. Reg. ult. In visionibus Dei, in Spiritu, & in ipso Deo, vedit Ezechiel, in Babylone existens, ea omnia quæ siebant in Jerusalem, Ezech. 8. In visione Dei vedit Balaam ea, quæ erant novissimis temporibus futura, Num. 24. Ad idem Jer. 1. Ezech. 1. Amos 1. & alibi passim. Nam prophetæ, ob id videntes dicti, in seipsis, in Spiritu, in Deo futura videbant, in ejus luce apparentia: idque aliquando interna, aliquando externa visione, ut declarat ipse Deus, Num. 12. Lux hæc tam late diffunditur, ut notitiæ ipsæ, quas nos intellectu concipimus, sint quædam lucis scintillæ, & radiantes imagines, mentem ipsam lustrantes, & instar lucis divinæ omnia nobis referentes. Nam sine luce nec formari, nec repræsentari, nec videri quicquam potest. Aliud hic vide oculatum testimonium, quod lucis ideas evidentissime probat. Species illæ visibiles, a re quavis in speculum missæ, & deinde in oculum reflexæ, sunt quædam lucis scintillæ, præ se ferentes ipsam formam & rei ipsius imaginem in speculo visam. Magno Dei artificio res non ita corporalis, continet in se lucidam imaginem, formam, & effigiem rei corporalis, ut est in ipsa vere incorporali luce Dei, in qua omnes res mundi reluent. Non sunt in Deo membra corporea, sed veluti radii, rerum omnium corporales formas referentes, ut in speculo referuntur. Absque reali Dei

partitione aut divisione, sunt in immensitate lucis ejus infiniti radii, infinitis modis relucentes. Imo hæc tota radiorum & repræsentationum specularis ratio, desuper habet originem.

Ut autem familiari exemplo percipias, qualiter in ipso Deo possit aliquis res futuras videre, est tibi hæc similitudo notanda. Si tu, postquam rei alicujus notitiam formasti, te iterum supra illam notitiam intus reflectas, veluti in speculo mentis tuæ, diceris rem illam etiam absentem vel mortuam videre: eo scilicet, quia lux illa mentis tuæ naturalem rei imaginem in se continet, sicut & lucis species illa in speculo reflexa. Naturalem inquam imaginem, & naturalem cognitionem, ut ex naturali & substanciali rerum ipsarum forma mox intelliges. Eam ipsam rerum imaginem, & ideam continent lux ipsa Verbi divini, in cuius luce nos videmus lucem, ut ait propheta. Ea ipsa Verbi lux Trismegisto dicitur *archetypa lux, & archetypus animæ*, idque rectissime, quia non posset esse in anima nostra lux aliqua, imaginem rerum continens, nisi instar illius exemplaris lucis, a qua & animæ ipse emanarunt, ideam habentes illius corporis, quod erant formatæ. Non solum vero animæ ipse, sed & rerum aliarum substanciales formæ, ideam totius continent, quam ad speculum mittunt, exemplarem illam primam lucem imitantes, in qua hæc omnia relucebant, & perpetuo reluent. Si cui daretur, palam videre ipsam Dei essentiam, aut totum ipsum Christi splendorem, videret in eo omnia quæ sunt, fuerunt & erunt, omnia in eo formaliter reluentia. Sed hoc nec angelis datur, nisi in parte, & instar notitiae reflexæ, quæ in solo Christo est directa. Ad hunc modum potest unus angelus plura in Deo, quam alter videre, & alterum de futuris instruere, ut ex Danielis & Joannis visionibus appareret.

Ex his omnibus sequitur, in ideis, tam divinis, quam humanis, non solum esse exemplares, sed substanciales formas: cum in ideis sit naturalis referendi & consistendi ratio, & cum forma substanciali naturalis cognatio. Non solum in luce omnia repræsentantur, sed & in luce omnia consistunt. Verbum illud, in quo omnia consistunt, lux est, Joan. 1. & Col. 1. In seipso Deus omnia videns sustinet, &

& per singulorum ideas sustinet, ut post Trismegistum & Anaxagoram docet Plato. Hinc Plotinus & Proculus Platonis interpretes, non solum exemplares, sed essentiales formas in divinis ideis ponunt, a quibus creata omnia pendent. In ipsa luce Dei sunt originales rerum vires, deinde in luce creata & elementis. Ipsa lux creata velut primæ lucis simillima propago, & seminarium, continet rerum formales proprietates, & virtutes, ipsis substantialibus formis insitas. In anima quoque est seminarium symbolum a luce. Ejusdem lucis & idæ ratione continet semen quodvis quandam nascituræ rei formalem proprietatem: sicut Verbum Dei, quod erat Christi semen, ejus in se formalem rationem continebat, ac rerum omnium seminales vires. Id ipsum est primum elementum, primum semen, a quo in elementa & semina omnia vis disseminatur. Hinc ait Trismegistus in Pimandro, *Voluntas Dei Verbum continens, pulchrumque in se intuita mundum, ad ipsius exemplar elementa naturæ, & reliqua omnia, sui ipsius elementis vitalibusque seminibus exornavit.* Non possent tales plantæ, & talia animalia, cum suis formis tam invariabili via, ex tam exiguis illis seminibus ita specificè prodire, nisi esset in eis præexistens divina quædam idealis, ac formalis ratio. Non posset anima sui in seipsam conversione veritatem generare, nisi esset ei innatum divinum veritatis seminarium. Ergo & in anima, & in rebus aliis, est insitum quoddam lucis seminarium, a substantiali illo Verbi semine, in quo erat lux & vita omnium. Verbum ipsum Dei, quod erat semen generationis Christi, sui symbolo quodam, quasi semen in terram jactum, omnia generat, & germinare facit, spiritu & luce omnia vivificans. Admiranda est omnium analogia ad unicum Verbi semen; sicut generantia omnia prius in seipsis semen concipiunt, quam ad foetum extra se mittant: ita erat in Deo semen Verbi, priusquam in Maria filius conciperetur. Argumentum hoc efficax est, cum ipsa Christi generatio sit a liorum generationum omnium specimen & prototypus. Deductiōnem a priori, a causa ad effectum, fecit ipsa prima causa, tametsi nos a posteriori, velut a sensibilibus, ab effectu ad causam reducamus. Hæc fuit ejus prior deductio: quod sicut in Deo fuit prius se-

men generationis, quam esset factus realis Filius Dei, ita in aliis generationibus hunc ordinem servari voluit Creator. Vere fuit in Deo substantiale semen Christi, & in eo rerum omnium seminales rationes, & exemplares formæ. Substantiales ipsæ rerum formæ sunt a luce creata, & formale symbolum habent lucis increatae. Quemadmodum in luce omnia consistunt, corporalia & spiritualia, ita in luce omnia externe videntur, & in luce intellectus omnia interne concipiuntur. Quod & de luce creata verum est, juxta suam analogiam, & secundariam rationem. Hinc pulchre dictum est a Platone in Timœ, *Noticias ipsas, sive rationes intellectus, cognitionem quandam naturalem habere cum rebus ipsis, quas exprimunt.* Est vero ea lucis cognatio, formas rerum a luce esse docens. Hæc est naturalis cognitionis ratio, & naturalis imaginis. Formæ rerum sunt a luce, a qua imagines ipsæ in speculo apparentes & in oculum usque ad animam missæ, sunt ejusdem formalis lucis radii, ad ipsum intellectum, qui etiam lux est, per medium lucidum penetrantes, & ibi lucidam ipsam externæ rei imaginem imprimentes: quæ imago rem ipsam naturaliter refert, ob naturale & formale lucis symbolum, cognitionem, & participationem. Lux illa mentis tuæ, quam me intus vides, cognitionem habet cum forma hac mea a te visa. Et hæc mea forma stigma suum in animam tuam impressit. Lux est, quæ cum corporalibus spiritualia connectit, omnia in se continens, & palam exhibens, ipsis oculis intuenda. Imagines in anima sitæ, sunt natura lucidae, naturalem lucis cognitionem habentes cum externis formis, cum externa luce, & cum essentiali ipsa animæ luce. Et ea ipsa essentialis animæ lux habet earum imaginum originale seminarium, ex symbolo Deitatis, & Verbi lucis, in qua est omnium exemplaris imago. Hinc imagines illæ, in anima sitæ, se ipsas ipsis animæ naturaliter repræsentant, quotiens anima se super ipsas reflectit, nec nova alia notitia est opus. Imo ex propria ipsius animæ & adveniente luce una lux conflatur, ut in aliis passim lumen cum lumine coit. Separatio quoque fieri potest, seu alterius destructio, altero manente, ut in rebus aliis forma destruitur, manente materia. Quanquam imagines ipsi animæ advenientes mutentur,

tentur, mens tamen eadem permanet, seu prima ipsa animæ substantia. *Res temporales*, ut ait Parmenides, sunt *eternarum participes idearum*, per quas referuntur: *eis tamen mutatis, mens divina non mutatur*. Non magis est hoc difficile, quam in Christo naturam humanam esse unum cum divina, & humanam olim transmutari, eadem semper divina manente. Imo ex eo ipso, quod formarum & corporum hujus mundi est tam fluxilis transmutatio, ut nunquam in eodem esse permaneant, colligit Timæus, super ea quæ mancum, & per partes suum esse imperfectum habent, esse oportere alia, quæ in integrō & puro esse permaneant: & secundum ea perfecta debere hæc imperfecta indicari. Hinc paradoxon illud Platonicum sequitur, *Corpora non vere esse, & in corporibus veritatem non esse*. Si hoc esse Socratem dicas, antequam finem orationis facias, hoc quod demonstrasti, jam non est, & esse desuit: ergo hoc tunc non est, quando tu esse Socratem profers. Veritas item in corporibus non est: mutaretur enim corporibus mutatis. Est ergo in sola mentis idea veritas, & solus Deus veritas. Illud quoque Timæi sequitur, *Mundum intelligibilem esse semper, fieri nunquam: mundum vero sensibilem fieri semper, esse nunquam*. Nullum enim tempus datur, in quo dicere possis, hic mundus est. Nam antequam finem orationis facias, mundus mutatus est. Vanitas ergo vanitatum hic mundus est, & res quæ non est: ac alterius rei existentis, scilicet intelligibilis mundi, simulachrum & umbra. In re autem, quæ non est, veritas nulla est. In hoc ergo mundo veritas nulla est, & qui veritatem habet, non est de hoc mundo. Si qua vero in rebus his videtur esse veritas, est potius veritatis simulachrum & umbra transiens. Nam veritas est naturæ cuiusvis constans & immaculata puritas. Hæc est veritas in re, res ipsa quæ est. Alia est veritas in sermone, veritas in mente, conformitas ad rem quæ est. Veritas est sermo Dei æternus, cum æternis exemplaribus, ac rerum omnium rationibus. Utroque modo Christus veritas est.

Ex dictis hoc quoque sequitur, esse ideam in idea, velut rotam in rota, oculum in oculo, lucem in luce. Una hujus hominis idea infinitas in Deo ideas continet, velut unus lucis radius infinitas scintil-

ias, quibus Deus omnia, quæ hujus hominis sunt, ab æterno considerat, sessionem, stationem, accubitum, motus omnes, & partes omnes, usque ad capillos capitis. Quæ omnia ita in Deo considerans David, admirabilem esse dixit hujus rei speculationem, supra captum hominis, dicto Psal. 138. Deo autem id non esse difficile, hæc sola ratio convincit. Nam si in anima nostra sunt singulae partium, mutationum, & actionum hujus hominis ideae potentia-
liter, & per diversa tempora actualiter: quare non dicemus, esse eas omnes in Deo semper actualiter? Eo magis, quia non sunt in Deo res distinctæ, sed in ejus luce reluent facies infinitis modis infinitæ, entia omnia. Et singula in ea ipsa lucis idea consistunt, in qua reluent, omnia Deo præsentia, & ei insita.

Hæc de exemplaribus fusius tractavi, ut sine aliqua Dei mutatio-
ne factum intelligas, lector, quod in essentia ejus ab æterno relu-
ceret primum Christi exemplar, caput & princeps omnium, exem-
plar vivens, & fons omnis vitæ. Insignis ille erat, & primus divi-
nitatis modus, substancialis, intelligens, vivus, & vitam rebus in-
fluens. Eo ordine, quo nunc sunt omnia in Deo, erant ante crea-
tionem naturaliter ordinata. Solus ille princeps filius hæres, cuius solius
est ex Deo generatio. Non solum erat ordine primus in Deo Christus,
sed & Christum solum Deus substancialiter exhibuit, in eo solo se
manifestavit, cum solum ita, ut proposuerat, ex seipso generans, cum
omni deitatis plenitudine, inde ad alios effluente. Omnibus modis,
quibus tu cogitare potes, esse in hoc Christi corpore omnem
plenitudinem deitatis, eisdem est tibi illa deitas olim seorsim con-
sideranda, cum eadem hominis forma vivens: & eam dic esse Je-
sus Christum, qui fuit olim in forma Dei. Sicut in anima tua
sunt rerum aliarum ideae: ita erat olim sapientia in Deo, velut a-
nima Christi, rerum omnium ideas continens. In Christo erat vi-
ta, & in eo aliarum rerum vita relucebat, Joan. 1. In Deo erat pri-
ma Christi reluentia, sola princeps omnium: deinde reliqua, per
ipsam, in ipsa, & ex ipsa secundario modo, suis ordinibus dependentia.
Sapientiam hanc dicimus, principem, ac mundi præsidem, quam in
creatione manifestavit Deus, Verbum visibile angelis & hominibus

exhi-

exhibens ac per illam sui exhibitionem omnia creans. Per deitatem, quæ est nunc in re quavis, potest Deus nunc novum mundum creare, & per illam hypostaticc apparere, quanto magis per deitatem Christi? Si de scipso Deus accepit figuram & substantiam omnium creaturarum, ut nuper citavimus, quanto magis accepit figuram & substantiam Christi? Sine sui mutatione se potest hic nobis Deus visibilem exhibere, & palpabilem, in quavis forma: cum ille in scipso formas omnes, & corpora omnia essentialiter contineat. Illam tamen Christi formam ab æterno cogitans primam constituit, vitæ scaturiginem, quam in creatione & incarnatione patefecit, mysterium magnum. Cogitatio illa Dei erat hujus Filii generatio. Non erat tunc realis Filius, a Patre distinctus, sed erat naturalis scientia Dei, vitam jam agens. Ut speculo naturalis est rei propositæ reluentia, ita ratio illa Dei erat naturalis reluentia, ipsum Christum naturaliter referens, & essentialiter continens. Hoc proprium lucis est, non solum ideam naturaliter exprimere, sed formam substantialem essentialiter continere. Si credere potes, quod Deus ex scipso hominem generet, credere poteris, ex Deo esse ab æterno substantiam & formam rei quæ generatur. Quis negabit hanc primariam formam in Deo, qui secundarias alias in eo concedit?

Nondum satis gloriam essentiae Christi, & lucis ejus, explicuimus, Principia rerum naturalium ex ipso deducamus, & ipsum esse omnium principium ostendamus. Ad quam rem est repetendum quod diximus, Verbum illud, in quo omnia consistunt, esse lucem, lucis ejusdem ratione omnia in Christo consistere, ejus virtute omnia portari, & sustineri, Joan. 1. Col. 1. & Heb. 1. Hæc per analogiam ad incretam lucem convenient quoque creatæ. Deus formans lucem, in luce esse voluit formam & vim alia formandi. Si ergo omnia per lucem consistunt, & lux est quæ dat esse rei, lux est forma rei. Præterea, terrea illa materia dicitur *thou* & *bodu*, *informis* & *inconspicua*, quia nondum facta particeps lucis, Gen. 1. Unde iterum concludis, esse formam a luce. Non solum formæ & existentiae rerum sunt a luce, sed & animæ & spiritus: quandoquidem lux est vita hominum, & vita spiritus. Lux est rerum omnium hujus

mundi

mundi, & alterius mundi pulcherrima. In ea ipsa lucis idea res quævis consistit, in qua relucet. Lux sola & cœlestia & terrestria, & spiritualia & corporalia, informat & transformat: & ab ea est tota hæc mundi forma & ornatus. Lucidas formas rebus indidit Creator, ne essent amplius sub informi illo & tenebroso chao. In omnibus generabilibus & corruptilibus, accessus solis ad nos est causa generationis, recessus causa corruptionis. Solaris radius elementa ita contemperat, ut una relucens formæ perfectio conspiciatur. Non posset res aliqua ex seipsa lucis formam, & naturalem illam imaginem, in speculum vel oculum mittere, nisi in seipsa lucem formaliter contineret. Magna est hujus rationis vis, si bene cogites. Omnia rerum lux est forma visibilis. *Omne quod appetret, lux est*, Eph. 5. Lux ipsa terream materiam, & aquam, in splendentes lapides, lucidas margaritas, & alia per lucem formaliter omnia visa, varie transformat. In regeneratione etiam, lux spiritum nostrum informat & transformat, ut & corpora nostra in finali resurrectione lux substantialiter transformabit. Quæ ratio similitudinem arguit regenerationis cum generatione, ut utraque sit substantialiter a luce. Similitudo quoque Christi id efficaciter probat. Nam corpus ipsum Christi est luce Verbi Dei in generatione substantialiter informatum, & in resurrectione substantialiter transformatum: sicut in monte visa est Christi transformatio per lucem facta. Si hoc novisset Aristoteles, intelligere tunc potuisset, formale principium rerum naturalium esse lucem: & species divinas esse in rebus, ut priora principia. Principia rerum omnium sunt in Deo, in Christo ipso, qui est α & ω . Intelligere hic potuisset Aristoteles, lucem in spirituali substantia esse animæ ἐνέργειαν, actum seu agitationem continuam, & vivificantem energiam: quoniam lux est vita hominum, vita spiritus nostri, tam in generatione, quam in regeneratione. Forma ignis est lux, forma aquæ est splendor, aëri quoque insitus. Solaris corporis forma est lux ipsa, unde & alia formam accipiunt. Forma corporis Christi gloriosi est lux divina, nobis quoque communicanda, Phil. 3. Sed Aristoteli & Sophistis omnibus, quibus ignota est Verbi & Spiritus Dei lux, & ignota Christi generatio, ignota est etiam rerum aliarum propagatio. Nam per analogiam ad Christum

stum omnia propagantur, generantur, & producuntur. In semine Christi erant elementa semenis nostri, vita nostra, & spiritus noster. Ipsi lucido Dei Verbo inerat, & inest, spiritus, vita, & forma rerum aliarum. Omnia per lucem constiterunt, & sine luce extitit nihil. Non est aliqua creatura, quæ cretorem non referat, & in qua non reluceat creatoris lux: id quod etiam novit Job, cap. 25. Et Trismegistus ad Tatium filium ait: Cum per Deum ipsum cuncta clarescant, per omnia rursus atque in omnibus ipse relucet. Et postea: Deus lux ita omnia fabricavit, ut eum in omnibus fulgentem cernamus. Ex vetustissima Phœnicum sententia citat Julianus in lib. de Sole, lucem hanc esse veram *endelechiam*, & aërum purum, instar divinæ intelligentiæ per cuncta porrectum, qui deitatem ipsam in omnibus manifestat. Hanc suam lucem perpetuo voluit Christus esse nostris oculis conspicuam, ut in omnibus ipsum ibi lucentem cernamus. Nam est lux hæc propagatio quædam lucis Verbi Dei, ei insita, ejus symbolum in rebus servans, & unum cum ea faciens. Vivificam ab ea prima luce vim accepit hæc soli communicata lux. Ea ipsa solis lux varie dispensatur, sicut lux Christi. Orphæus ut reliqui veteres Verbum Dei vocarunt φῶντα, *apparentem Deum*, qui ex infinito primus apparuit. Quod nomen est postea soli quoque tributum. In immensitate lucis Dei apparuit primus Christus, sicut in medio creatæ lucis appareret sol.

Varietas formarum est a luce varie commixta. Ex luce divina & animæ acquisito splendore, fit una lux, unde sunt spirituales in nobis formæ. Ex luce solis, & elementis innato splendore, fit una lux, unde sunt corporum formæ. Superiorum quoque elementorum substantia cum ipsa terra facit unam rebus materiam. Hæc sunt rerum naturalium principia, generationis & corruptionis principia. Calidum & frigidum in rebus agunt, sed a luce & splendore deducuntur. Lucem intelligo solarem calefacientem, & splendorem aqueum infrigidantem: qui in astris quibusdam concretus infrigidandi vim auget. Sicut a mediocri solis luce est vitalis calor, ita a Luna, Saturno, & quibusdam aliis astris, ac coeli partibus, est passim humida putredo, & frigida mors: sicut a Marte est exuperans

quidam fervor. Alia est claritas solis, alia claritas lunæ: alias est ignis, alias aquæ splendor: hæc ita in luce disposuit ille mundi achiteus Christus, qui ipse est primum principium, in quo omnia consistunt, cœlestia & terrestria, corporalia & spiritualia. Ipse clementorum materias creavit, & eis mixtis lucidas formas substantialiter indidit, de thesauris suis lucem ipsam educens.

Ex dictis primo infertur: nihil nunc amplius sine subjecto creari, sed virtute lucis fieri rerum ex rebus propagationes, formales generationes, & corruptiones: formamque ipsam in lucis & clementorum symmetria sitam, a lucis & clementorum actione substantialiter produci: ac elementa ipsa vi cœlestis lucis misceri & contemperari. Omnes ergo actiones, & transmutationes, a luce fiunt principaliter, tam in corporalibus quam in spiritualibus, tam in Christo quam in nobis. In spiritualibus energia omnis est a luce. Lux spiritualia omnia essentias illustrat, & luci est potestas dæmones fugandi, qui tenebrosi tenebras amant, & lucem oderunt. Lucem ait Pimander esse in mente divina primam speciem, infinito imperio prevalentem. In corporalibus quoque lux est omnium substantialis forma, seu formarum origo, in omnibus principaliter activa: caliditatem producens, maxime efficacem & activam, siccitatem maxime tenacem & passivam. Frigiditas quoque & humiditas a luce sunt, seu a creato aquæ splendore, etiam astris communicato. Colores a luce sunt in his inferioribus, ut a luce in iride repræsentatur. Aquæ ablutione res dealbari videmus. Albedinem videmus esse aliquando in corpore frigido, esseque aquæ splendorem concretione quadam auctum, ut in nive & grandine: aliquando in calido, quasi ex integra adustione relictum ignis candorem, ut in calce & cinere. Lucis extinctione seu suffocatione generatur nigredo, ut in fuligine, carbone, pice. Per quem violatæ lucis modum, in peccato & dæmone ipso, est nigredo seu obscuritas contracta. Similiter ratione est de aliis coloribus judicandum: qui omnes in ipsa rei substantialia continentur, sicut & ipsa lucis forma. Formæ ipsius pars quædam sunt colores, licet mutantur, sicut partes mutantur & elementa, tam in anima, quam in corpore. Caliditas & frigiditas, humilitas

ditas & siccitas, substantiae sunt Hippocrati, & totius compositionem intrant. Substantiae sunt formales, sicut & colores, tametsi quando accidunt, accidentia dicantur. Materiae insunt, & cum priore forma unam formam faciunt.

Secundo sequitur, Deum in principio, vere, ex nihilo, & sine presupposita materia, creasse duplex cœlum, unicam terram, & lucem, ut habet litera Geneseos. Reliqua omnia creata postea dicuntur, Col. 1. & Apoc. 10. quia sunt vere de non esse ad esse producta. Non tamen sunt creata prima illa creatione, ex nihilo, & sine praexistenti materia. Vere est tunc aqua creata. Ex aqua vero sunt cœli, ex aqua per evaporationem est aëris. Ex aërea tandem cocta materia & luce est ipse ignis, qui & aëre foyetur. Imo flamma ipsa est aëris accensus. Luminaria die quarto non creavit Deus, sed fecit ex concreta cœli materia. Nam *facere* verbum ibi est τύπον, quod Hebreis non significat *ex nihilo facere*, sed *adaptare*, & ex praexistenti materia formare, ut ibi notant Rabbi Salomon, Rabbi Abraham & reliqui omnes. Ad extremum modum, ut ait Psalmista, sunt facti coeli, seu cœlestes orbium distinctiones. Ait Job cap. 37. *Extendendo factos esse cœlos fortes, ut speculum fusum.* Septem ultra stellatum cœlum sunt planetarum orbes, septem corporalis mundi gubernatores, quorum dispositio a quibusdam sinistre dicitur fatum. Sed hujus rei non meminit Moses, ne rudis populus in eorum gubernatorum idolatriam incideret, aut fati necessitatem crederet.

Tertio sequitur Taletem illum Milesium, qui Mosis & Trismegisti doctrinam in Syria & Ægypto didicit, & primus omnium apud Græcos naturalia docuit, non male dixisse, ex aqua esse omnia: cum terra de se sit inepta, & quia forma terræ est ab aqua. Ex aqua esse cœlum, præclare docet Petrus ex Mose. *Cœlum, inquit, olim ac terra erat ex aqua, & per aquam consistens verbo Dei,* 2. Pet. 3. Id ipsum docet aquæ splendor ipsi lunæ & reliquis communicatus. Docet hoc Hebraicæ dictionis etymologia. Nam cœlum Hebraice dicitur שמי, idem quod aquæ. Ex aqua esse factum firmamentum, Hebreis est indubitatum. Ex aquis spiritu evaporatis

fecit Deus rem extensam, aëream. *Extendendo fecit Deus cælum,* ut ait David, *idque ex aqua, & ejus fundamentum est aqua,* Psal. 103. Ex eo fundamento tota coeli latitudo est producta, & in eo sita. Hinc fundamenta cœli concuti dicuntur, quando procellosum quid evenit, 2. Sam. 22. & Job. 26. Extensione factum esse cœlum docet Esaias cap. 40. & Jeremias cap. 50. Hebraica vox γέρακια, expansionem seu extensionem significat. Expansione enim seu extensione quadam, ex aqua fit aëris. Illam aëream expansionem vocavit Deus cœlum, jubens eam dividere aquas ab aquis, aquas pluvias ab aquis terræ adjacentibus. Aquæ supra cœlos, sunt aquæ vaporales, in nubibus supra montes suspensæ, quod & Psalmista docet, citato Psal. 103. Aqua itaque quamvis respectu terræ sit veluti forma, superioribus tamen elementis suppeditat materiam, & ab eis vice versa formalem vim accipit.

Quarto jam constat, esse prius factam terram, quam cœlum. Ob dignitatem præmittit Moses cœlum, Gen. 1. Alio loco terram præmittit, inquiens, *Cum faceret Deus terram & cœlos,* Gen. 2. Ex primo item capite ibi constat, esse post terram factum firmamentum, quod est ipsum cœlum. Centrum est natura priusquam circumferentia. Hebræi ita docent, Deum primo terram fundasse, instar facientis circulum, qui centro firmato, circumferentiam deinde metitur, ut ait Salomon, Prov. 8. In eam sententiam Psal. 101. ad Deum ait David, *Tu prius terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli.* Prov. 3. ait Salomon, *Dominus sapientia fundavit terram, & cœlos prudentia condidit.* Cap. 48. apud Esaiam ait Deus, *Mansus mea fundavit terram, & dextra mea mensuravit cœlos.* Ubi terra semper præmittitur, & fundamentum ponitur. Si ex aqua factum est cœlum, jam sequitur, aquam esse cœlo priorem, ac perinde terram, quæ cum aqua est eodem momento creata.

Quinto sequitur expositio ejus, quod Paulus dixit, esse tertium cœlum divinum. Duplex est cœlum, creatum, & tertium increatum. In principio creavit Deus duos cœlos, ut indicat dualis numeri vox δύοις. Duos cœlos ad literam accipimus aëreum & aqueum. Ad sensum demonstrat Moses hos duos cœlos, aëreum firmamentum, & aquarum regionem. Nihil ibi de angelis loquitur.

Quia

Quia tamen eo loco angelorum creatio continetur, potest cœlam aliqua ratione dici cœlum angelorum, chorus angelorum, qui sunt cœlestis seu ætherea substantia, in qua thronus Dei, sedes Dei, cherubim & seraphim. Ita cœlum secundum apud Clementem exponit Petrus, cœlum primum vocans hoc quod apparet, simul aëreum & aqueum. In eandem sententiam cœlum docet Christus aperiri, quando descendunt angeli, qui dicuntur *militia cœlestis*. In hoc coelo facta est pax, adveniente Christo: & ab eo cadit Satan, sicut fulgur. Sive ergo cœlum dicas id totum sursum visum firmamentum, sive angelorum coronam, utrumque est cœlum multiplex. Omnia creata, etiam angeli, includuntur nominibus cœlorum & terræ: cum præcipue creature omnes sunt cœlestes aut terrestres. Hoc item indicat articulus *¶*, qui ex prima & ultima literis, quasi *a* & *w*, est articulus totius comprehensivus, addita adhuc *be* litera demonstrativa. Quasi dixisset, In principio creavit Deus totos hos cœlos, & totam hanc terram, & quicquid eis comprehenditur. Ita creationem omnium exponit ipse Deus, Exo. 20. Hinc cap. 2. Genesios, exercitus angelorum comprehenduntur in creatione duorum cœlorum, sicut & Psal. 32. *Verbo Domini cœli facti sunt, & spiritu oris ejus omnis exercitus eorum.* Vere ibi indicantur duo cœli, præter angelos, qui sunt ornamenta cœli, ut ait Job, cap. 26. Quia vero angeli sunt exercitus cœlestes, & ornamenta cœli, nomen cœli accipiunt. Ob id etiam, quod sunt substantia quædam similis aëreæ cœlesti, atque simul creati per spirationem illam Dei, ut citatis locis colligitur. Tertium vero ultra hæc omnia, est cœlum divinitatis, lux inaccessa, quam Pater inhabitat, quod dicitur *Cœlum cœlorum*. In hoc tertium cœlum raptus est Paulus. Hoc cœlum inhabitat Christus, & ab eo splendorem accipiunt angeli longe inferiores, qui hoc tantum vident, quod eis per Christum datur. Hoc luminosum & igneum cœlum est Dei fulgor, rerum exemplarum universale, deitas ipsa per Christum facta accessibilis: sicut invisibilis in se Deus est per Christum factus visibilis, etiam angelis, 1. Tim. 3. Sub velamine videbant angeli Deum, ut docet Esaias cap. 6. Adhuc superest aliis visionis absolutissimus modus post finalem resur-

rectionem, quando videbimus Deum, sicuti est, in abditissima illa luce, nemini unquam visa, nec angelis ipsis, nec beatis animis, sed soli Christo. Adhuc sunt nobiscum magis beandi boni angeli, sicut mali magis puniendi. Sed quia hæc præsentem statum, ac omnem mentem humanam excedunt, ad ea quæ per Christum sunt jam præstata redeamus. Deum in Verbo cogitemus, & cœlum ipsum, quod intra nos est. Hoc cœlum ad nos adduxit Christus, in eo nos reges faciens, ut in cœlestibus regnemus. Hinc *regnum cœlorum* passim dicitur. Hoc tertium est vere igneum cœlum, alii duo aërei & aquei, cum ignis aliqua participatione. Tertii cœli in creatione non meminit Moses, sicut nec ipsis ignis, magna mysterii ratione. Tertii cœli magna emphasi meminit Paulus, de tantis arcanis loquens. Ignis in creatione non meminit Moses, tum quia alia elementa cum ipsa luce ad rerum propagationem sufficiebant: tum quia potentia quadam ibi est ignis, ubi est ejus materia & lux. Aliam rationem adjungemus, ubi de Adæ peccato dicemus, ad quod sequuta est ignis ultio. Est & alia ratio, quod regenerationem Christi, & ignem ejus verum animales Judæi non noverunt: sed erat a Christo in terram mittendus ignis, qui veterem illum mundum innovaret. Hac eadem ratione Moses tertii cœli non meminit. Tertium cœlum non habet peculiarem locum, sed intra nos est, & instar ignis omnia penetrat. Hujus tertii cœli typus est ignis hic, qui peculiarem non habet locum, ut alia elementa. Locus ejus est, ubi pabulum habet, sine quo subsistere nequit. Inter alia elementa est ignis, ut in ea agens, ea purificet, & in cœlum sursum erigat, ob vim cœlestis lucis in aërea levi substantia. Ignis omnia innovat, purificat & transformat, coinquinari nequit, semper purus existens.

Sexto ex prædictis infertur, aquam, aërem & ignem habere cœlestem aliam materiam distinctam a terrea materia. Hoc inter Hebræos olim docuit Rabbi Eliezer major. Post quem Rabbi Moses Ægyptius ait esse secretum de secretis, arcanum arcanorum legis, quod sciri fecerunt majores sapientum Israël. Id ipsum ego multis rationibus nunc ostendam: quia est res philosophis omnibus ignota, & cognitioni Christi conjuncta. Primo, quod alia sit cœlestium, alia terrestrium.

materia, probat ipsa mundi creatio, & perpetua cœli a terra distinctione. Seorsim est ibi a Deo creata materia terræ, & seorsim materia aquæ, & a materia aquæ est aer, & cœlum totum. Secundo id probat aperte ipsa Christi generatio, infinitam inter ea elementa distinctionem ostendens. Nam sunt in Christo superiora tria elementa de substantia Patris. Sicut paternum nostrum semen est aqueum, aereo & igneo spiritu plenum: ita in Christo nubes illa oraculi Dei, velut aquæ, aerea & ignea, fuit ros naturalis genitrix Christi, nihil in se terreum continens. In summa, nihil in fœtibus est a patre terreum, sed a matre, ut postea latius ostendemus. Tertio id probat vis Hebraicæ dictionis בְּשָׁמָן, nam ab aqua dicuntur cœli. Cœli autem nihil habent terreum, ergo nec aqua. Quarto id probant citatæ aliæ Scripturæ, quæ substantiam cœli aquam esse docent, non terream. Quinto eam elementorum differentiam probant, quæ de cœlesti ex tribus elementis generatione, in libris de baptismo dicemus. Nam in baptismo, ex aqua, spiritu & igne denuo generamur, Matt. 3. Luc. 3. & Joan. 3. ut per ea efficiamur cœlestes, qui antea eramus terreni, ex terra nati. Sexto id ipsum probant quæ de anima dicemus, in qua sunt superiora tria elementa. Septimo id probatur ex ratione trium cœlorum: instar trium elementorum, seclusa semper terra. Octavo, quia Spiritus Sanctus sicut & cœlum, per superiora tria elementa in Scripturis significatur, nunquam autem per terram, quæ cœlo & spiritui est semper contraria, sicut terrestria cœlestibus, & carnalia spiritualibus semper adversantur. Nono, quia aqua pura potest in vaporem & aereum spiritum tota abire, quasi in cœlum sursum: terra vero nunquam, sed in cinerem revertitur, & perpetuo deorsum. Hinc Esaias cap. 51. *Cœlum in fumum dissolvit, & terram in pulverem.* Et Ecclesiasticus cap. 40. ait, *quod terreum est in terram redire, & aqueum in aquam.* Decimo, aqua est cum suo splendore creata, & terra informis. Undecimo, terra luci renititur, & quasi tenebrosus dæmon, est lucis incapax: aliorum vero elementorum commixtio eam transformat, & lucere facit. Duodecimo, & soni & spiritus est terra incapax, non alia tria elementa. Decimotertio, sola terra est

in Adam maledicta, & serpenti in pabulum data. Decimoquarto, ex chymistarum sublimationibus evidenter ostenditur, terream materiam ab aliis semper secerni. Decimoquinto, in reliquis omnibus id probat ipsa experientia: quia nunquam visum est, terram in aquam verti, nec aquam in terram, quoquo modo illas misceas. Semper enim unumquodque revertitur ad originem suam. Hoc non intelligentes Averroistæ, elementa omnia dicebant manere integrilater in mixtis, cum in eis maneant materiae duæ.

Concludamus jam, esse rerum naturalium quatuor principia, duo materialia, duo formalia. Materialia sunt duæ materiæ jam dictæ, terrea & aquæ; formalia sunt solaris lux calefaciens & siccans, & aqueus splendor infrigidans & humectans. Quatuor ita sunt vocatae qualitates primæ, & quatuor elementa. In solis vero duobus elementis sunt illæ qualitatum origines & excellentiæ. Principes in igne qualitates sunt, caliditas & siccitas, in aqua frigiditas & humiditas. Earundem sunt in cœlo duo coelestia fomenta, sol & luna. Ignis lux est fere, ut solis, calefaciens & siccans; aquæ infrigidans & humectans, quod & facit luna, cui data est contraria soli potestas. Soli data est potestas diei, potestas calefaciendi & siccandi. Lunæ data est potestas noctis, infrigidandi & humectandi ex absencia solis, & ex innato quem habet aquæ splendore: adjunctis etiam aliarum cœli partium & stellarum proprietatibus. Terra est in se sine temperie creata: ab aquis autem discoperta, est luce formata, desiccata, & vocata arida: ob sui quoque densitatem impressum ab aquis frigus potenter retinens. Forma itaque substantialis terræ, sicut mixtorum omnium, est ab aquæ splendore & coelesti lumine. Aer quoque est fere in se qualitatum expers. Nam ab aqua evaporatus, ejus frigidam & humidam temperiem servat, qua & innatum nostrum calorem spirando refrigerat. Sed a calido fit evaporatio, a quo & facillime aer calefit, atque siccatur, in aente præsertim solo, cum ab aquilone disceditur.

Ultimo ex præmissis comprobatur vetus illa sententia, *Omnis esse unum*. Quia omnia sunt unum in Deo, in quo uno consistunt. *Omnia esse unum*, in Asclepio, & ad Tatium filium, passim docet

Trismegistus. Melissus universitatem hanc in uno esse dixit immutabili & infinito. Ad illud immutabile alia mutabilia in unum ita reducuntur: qualitates, seu accidentales formæ, cum priore formæ unam formant faciunt. Quæ a luce sunt orta, in unum cum luce coeunt. Sive calor, sive color, sive quæ alia forma, corpori a luce formato superveniat, in unum cum priore forma coit, cum luce ipsa, quæ est mater formarum. Notitiæ quoque ipsi animæ supervenientes, in unam cum anima lucem coeunt, & sp̄ritus in unum cum spiritu. Singula hæc in unum cum spiritu & luce coeunt, spiritus & lux sunt unum in Deo, ergo & alia sunt unum in eo, universalı quadam ratione. Rerum ideæ, in quibus res ipsæ in esse uno consistunt, sunt unum in Deo, res alias eo medio unum cum Deo esse facientes, in umbra ejus veritatis, qua Christus sine medio est hypostatice unum cum Deo. Meminisse semper oportet, in omnibus esse analogias ad caput ipsum Christum. Meminisse item, esse varios divinitatis modos, & subordinationes. Parmenidis ergo & Melissi de unico principio sententia, hoc modo vera erit. Hoc Xenophanes Parmenidis præceptor aperte declaravit, principium illud unum dicens esse Deum. Anaximander quoque dixit, esse unicum infinitum cunctorum principium. Democritus & Anaxagoras multorum principiorum substantiam unam esse dixerunt, sed formas diversas. Quod in divinis ideis locum habet. Trismegisti doctrinam, veritati fere propinquam, hi omnes noverunt, quam Aristoteles ignoravit. Unicum est principium, unica Verbi lux, lux omniformis, & caput omnium, Jesus Christus Dominus noster, principium creaturarum Dei.

TRINITATE DIVINA, LIBER QUINTUS,

In quo agitur de Spiritu Sancto.

DE Spiritu Sancto sermonem distulimus, donec esset cognita hypostasis Verbi prolatione patefacti: quoniam relationem ad verbum hic passim faciemus, in Verbo Spiritum cognituri. Quemadmodum Dei essentia, quatenus mundo manifestatur, est Verbum, ita quatenus mundo communicatur, est Spiritus: estque manifestationi annexa communicatio. Quemadmodum in Verbo erat id ea princeps creati hominis, ita in Spiritu erat idea princeps creati spiritus. Erat Spiritus in archetypo, spirationis constitutio certa, sempiterne in Deo constans, & inde velut exiens. Prodibat cum sermone Spiritus, Deus loquendo spirabat. Sermonis & Spiritus erat eadem substantia, sed modus diversus. Ad quam rem sunt aliquot similitudines, si hoc bene prius cogites, Deum immensum, qui creaturis universis est essentialiter conformatus, & exhibitus, se homini multo magis conformatiss & essentialiter exhibuisse, per sermonem & spiritum: ob idque Sermonis & Spiritus Dei imago ab initio fuit sermo & spiritus noster, seu sermo & halitus noster. In Sermone nostro est Spiritus, & re ipsa non differt a sermone spiritus, sed dispensationis modo, ita in Deo. Si virtute Dei fieret, ut me loquente tu in voce mea hominem videres, id videres, quod vox ipsa significat, dices, in sermone meo visibili esse spiritum invisibilem, auditu perceptibilem. Dices quoque in spiritu esse sermonem, in substantia spirituali situm. **Ad eundem**

dem modum, in sermone Dei erat Spiritus, in spiritu sermo: Sermo visibilis, Spiritus perceptibilis. Ut in Deo erat homo, ita in Deo spiritus hominis. Totum Verbi & Spiritus arcanum erat fulgens Christi gloria. Christum spirans Deus, per ipsum omnia spiravit, & omnia implevit, ipsius Spiritus plenitudinem jam patefaciens. Secunda ad Verbum & Spiritum Dei similitudo talis est. Imago verbi illius cœlestis, seu nubis oraculi, est elementaris hæc nubes, quæ est substantia fatus, in flatum tota passim abiens. Ita Deus erat Verbum & Spiritus, Verbum & Spiritum varie dispensans, in corpus & animam. Tertia ejus rei similitudo est genitrix semen, quod est substantia Spiritus: sicut in Christo erat verbi semen, & substantia Spiritus ab una Deitate. Similitudines has Scripturæ docent: docet & ipsa rerum natura, a creaturis nos ad creatorem ducens. Quid mirum, si se homini ita conformavit Deus, cum sit creaturis universis conformatus? Essentia illa omniformis, in essentia Spiritus se nobis conformat. Essentia illa omniformis se talem exhibere potuit, qualem voluit. Ille spirationem continens exhibitus, ille spirando prolatus sermo, erat vere sermo referens in nube, erat semen generationis Christi, in se spiritum substantialiter continens. Lux semper communis consideratur Verbo & Spiritui. Nubes illa Verbi & Spiritus Dei, in substantia sua interna, erat hujus aqueæ & aëreæ nubis archetypa, & erat lucida nubes, velut ignea. Idque totum in una substantia, sicut horum trium elementorum est una prima substantia, corporalis & spiritualis & splendens. Secundum modum dispensationis unum, elementaris hæc nubis substantia fit tangibile solidum corpus, secundum alium fit veluti spiritus, in eadem substantia, innatam semper lucem habente. Secundum modum unum apparebat Deus verbum in nube, secundum alium ibi spirabat, secundum utrumque semper lux: vere sine præstigio. Secundum modum unum esset verbum in carne, secundum alium est spiritus in anima, secundum utrumque semper lux vere substantialiter. Sicut Deus erat verbum, spiritus, & lux in nube, ita nunc est verbum, spiritus, & lux in Christo. Illa omnia conjunxit Deus in Christo, hypostatice & substantialiter, in carne & spiritu. Lucem suam incre-

tam cum creata luce conjunxit Deus in Christo, & fuit una forma: sicut ex solari & aqua luce fieri diximus unam formam. Superioribus quoque archetypi mundi elementis substantialiter conjunguntur inferiora, in unius Christi generatione. Omnia in Christo recapitulatio in summa ita colligitur. Verbo divino, quasi rore geniturae Christi, cum elementis his creatis simul se terrae miscente, per actionem Spiritus Dei extitit ipsum Christi corpus. Divino & humano halitu ejus animae insitis & coalescentibus, extitit hypostasis una spiritus ejus, quae est hypostasis Spiritus Sancti, veram ipsam Spiritus Sancti hypostasin declarans, quae fuit semper halitus divinus. Lux eadem & corpori & spiritui communis erat, ac humana de Maria sumpta clementa, in unam cum Deo hypostasin glorificabat. Ecce omnia unum in Christo.

Hoc animadverte, quod licet in archetypo idem essent verbum, spiritus, & lux, & esset nubes eadem, simul aqua, aerea & ignea: tamen in Gethesi prius referuntur verbum & spiritus, quam lux: prius aqua & aer, quam ignis. Deus sermonis & spiritus dispensationibus prius usus est, quam lux appareret, Gen. 1. quia lux Christi erat postea manifestanda. Aqua ibi & spiritus referuntur, non ignis, qui ex spiritu & luce mox constitit. Duos caelos, aqueum & aereum, moverunt Judæi, non tertium ignem, quod intra nos est. Apud Judæos non erat regeneratio baptismi ex aqua, spiritu, & igne. Christus lux mundi veram lucem, Judæis occultatam, nobis patefecit. Non est igitur sine mysterio, quod ignis a Mose sit omissus, & ignis ad nos missus. Non est sine mysterio, quod verbi & spiritus dispensationibus prius uteretur Deus, quam lucem manifestaret. Sermonem & spiritum Deus semper homini dedit, non manifestam lucem. Per sermonem se tunc Deus homini manifestavit, & per spiritum communicavit, quasi lucem Christi tunc occultans. Ea omnia fecit Deus per Christum, qui in sermone, & spiritu, & abscondita luce erat tunc apud Deum: qui & postea veniens per sermonem & spiritum nos regenuit, lucem ipsam patefaciens, & ea nos illustrans, ut gloriae & gratiae Christi erga nos magnitudo appareat. Quemadmodum in prima generatione, praeterea aliis animantibus dedit homini

Deus

Deus sermonem & spiritum, ita postea nos per evangelium sermone & spiritu regenuit, instar Christi per sermonem Dei a Spiritu Sancto geniti. His duabus dispensationibus ab initio utens Deus, verbo corpora creavit, & spiritu vivificavit: sicut verbo ejus facti sunt cœli, & spiritu ejus omnis virtus eorum. Verbo ejus creata est hominum materia, & spiritu inducta anima. In resurrectione quoque verbo seu voce Dei conjunguntur corporis partes, & spiritu inducitur anima, Ezech. 37. Hæc Deus ita discrevit, & nos ita discernimus. Ejusmodi erant olim in Deo verbi & spiritus rationes, dispensationes & modi, qui idem erant quod Deus. Postea vero per Christum, revelatis Dei arcanis, apparuit latior distinctio, ob uberiorem Deitatis manifestationem, ob res item adjunctas, in carnis corpore, & creato spiritu apparentes. Per Christum est creatori adjuncta creatura, complasmata, ei mixta, & unita, tam in carne quam in spiritu, hypostaticum unum cum Deo. Hoc est mysterium magnum, & substantialis nostra unio cum Patre per Filium.

Quod autem illa spiritus dispensatio fuerit idem quod Deus, non res tertia metaphysica, demonstravimus jam circa finem libri primi contra Lombardum, & nunc iterum ita demonstramus. Nam sicut ea quæ Deus verbo fecit, per seipsum fecisse dicitur, quia Deus erat Verbum: ita quæ per spiritum ejus facta refert Scriptura, per Deum ipsum facta refert, quia Deus spiritus est. Sicut Spiritus Sanctus loquutus est, ita Deus loquutus est per os sanctorum & prophetarum, Act. 3. & Heb. 1. Ipsi ergo Deo ea quæ sunt rationis Spiritus Sancti, modo quodam tribuuntur. Accipere Spiritum Sanctum est superveniente cœlesti nuncio virtutem ab alto accipere, Luc. 24. & Act. 1. Spiritus Sanctus est unctio Dei, Deus ipse nos ungit, & Deus spiritus est, 2 Cor. 1. & 3. Ipsummet Deum esse Spiritum Sanctum in nobis docet apostolus, dicens, *Spiritum Dei esse in nobis*, quia dixit Deus, *Inhabitabo in eis*; & quia dixit, *Tempulum Dei es tu*, 1 Cor. 3. & 6. & 2 Cor. 6. *Habitaculum Dei in Spiritu Sancto*, Eph. 2. & Esa. 57. *Deum contemnit nos contemnens, quia dedit Spiritum suum in nobis*, 1 Thes. 4. Qui mentitur Spiritui Sancto, non hominibus mentitur, sed Deo, Act. 5. Item, quod Spiritus Sanctus

sit modus deitatis, ejusque in Christo, & per Christum dispensatio, ex eo probatur, quod dicitur *Spiritus Christi, & Spiritus Filii*, 1 Pet. 1. & Gal. 4. Similiter ad Rom. 8. *Spiritus Dei habitat in nobis: si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus; quod si Spiritus ejus; scilicet Patris, qui suscitavit Iesum, &c.* Propter quæ verba Hilarius lib. 2. & 8. de Trinit. per Spiritum Sanctum aliquando Patrem, aliquando Filium, aliquando rem tertiam importari dixit, metaphysice; scilicet de invisibili reali filio loquens. Similia de triplici hilarum trium rerum spiritu refert Athanasius in principio Dialogorum. At mihi sine metaphysicis rebus sunt omnia facilia, sicut & illud, quod Spiritus Dei dicitur augeri vel minui, & quasi dividi, ut ait Deus ad Mosem, *Segregabo seu scindam de spiritu tuo, & ex eo impertiar septuaginta viris.* Et iterum, *Segregans seu decidens de spiritu qui erat in Mose, & dans septuaginta viris,* Num. 11. Sine ejus diminutione datur illi portio spiritus, per modum distributio-
nis divinæ. Hanc Spiritus Dei partitionem, augmentationem, & diminutionem juxta modos divinitatis dicimus esse accipientiam, ac etiam juxta adjuncta, quæ vere dividuntur. Secundum variam dispen-
sationem sunt divisiones ministeriorum, & operationum, 1 Cor. 12. Secundum dispensationem dicitur, quod spiritus amplior erat in Daniele, quam in aliis, Dan. 6. & quod apostoli plures reple-
bantur Spiritu Sancto, Act. 2. & 4. Dare Spiritum Dei est id ip-
sum quod dicitur, *Dabo eis cor, intellectum & mentem.* Salomoni
data est sapientia, quæ est Spiritus Sanctus, Spiritus sapientiæ. Datur
spiritus sapientiæ, consilii, scientiæ, pietatis & reliquorum donorum.

Non solum ob talia dona, sed eo solo, quod animam in nos spi-
rat Deus, dicitur dare nobis Spiritum suum, Gen. 2. & 6. Anima
nostra est lucerna quædam Dei, Prov. 20. Est ut scintilla Spiritus
Dei, imago sapientiæ Dei, creata quidem, sed spirituali illi sapien-
tiæ simillima, ei insita, innatum habens lumen divinitatis, sapientiæ
illius primæ scintillam, & spiritum ipsum divinitatis. Spiritum di-
vinitatis esse homini insitum, etiam post Adæ peccatum, testatur
ipse Deus dicto cap. 6. Vitæ nostræ dispensatio ab ejus halitu per
gratiam datur & sustinetur, ut ait Job, cap. 10. 32. & aliis sequen-
tibus

tibus. In nares Adæ inspiravit Deus animam, una cum aëreo flatu, & inde ipsa pendet, Esæ. 2. & Psal. 103. Ipse Deus Spiritu suo nobis halitum vitæ sustinet, dans flatum populo, qui est super terram, & spiritum calcantibus eam, ut in eo vivamus, moveamur, & simus, Esæ. 42. & Act. 17. Adducente Deo a quatuor ventis ventum, & a quatuor flatibus flatum, reviviscunt cadavera, Ezech. 37. Ab aëreo ipso flatu inducit ibi Deus hominibus animas, quibus innata est spirati aëris vita. Hinc anima Hebraice sonat idem quod *spiratio*. Ab aëre inducit Deus animam, cum anima ipsa aërem inducens, & scintillam ipsius Deitatis, quæ aërem implet. Orphæi dictum verum est, *Animam ferri ventis, & ex toto ingredi respiratione*, ut in libris de Anima citat Aristoteles. Ex substantia elementari animam aliquid habere, docet Ezechiel, & ex substantia sanguinis, docet ipse Deus. Quam rem ego hic fusius explicabo, ut inde intelligas, ipsi Spiritus Sancti substantiæ esse essentialiter adjunctam creati spiritus Christi substantiam. Aërem voco spiritum, quia in lingua sancta non est aëris aliud peculiare nomen. Imo ea res indicat divinum halitum esse in aëre, quem spiritus Domini replet.

Ut vero totam animæ & spiritus rationem habeas, lector, divinam hic philosophiam adjungam, quam facile intelliges, si in anatomie fueris exercitatus. Dicitur in nobis ex trium superiorum elementorum substantia esse spiritus triplex, naturalis, vitalis, & animalis. Tres spiritus vocat Aphrodisæus. Vere non sunt tres, sed duo spiritus distincti. Vitalis est spiritus, qui per anastomoses ab arteriis communicatur venis, in quibus dicitur naturalis. Primus ergo est sanguis, cuius sedes est in hepate, & corporis venis. Secundus est spiritus vitalis, cuius sedes est in corde, & corporis arteriis. Tertius est spiritus animalis, quasi lucis radius, cuius sedes est in cerebro, & corporis nervis. In his omnibus est unius spiritus & lucis Dei energia. Quod a corde communicetur hepati spiritus ille naturalis, docet hominis formatio ab utero. Nam arteria mittitur juncta venæ per ipsius foetus umbilicum: itidemque in nobis postea semper junguntur arteria & vena. In cor est prius, quam in hepar, a Deo in-

Spirata Ad anima, & ab eo hepatico communicata. Per inspirationem in os & nares, est vere inducta anima, inspiratio autem ad cor tendit. Cor est primum vivens, fons caloris, in medio corpore. Ab hepatice sumit liquorum vitæ, quasi materiam, & eum viceversa vivificat: sicut aquæ liquor superioribus elementis materiam suppeditat, & ab eis juncta luce ad vegetandum vivificatur. Ex hepatis sanguine est animæ materia, per elaborationem mirabilem, quam nunc audies. Hinc dicitur anima esse in sanguine, & anima ipsa esse sanguis, sive sanguineus spiritus. Non dicitur anima principaliter esse in parietibus cordis, aut in corpore ipso cerebri, aut hepatis, sed in sanguine, ut docet ipse Deus, Gen. 9. Lev. 17. & Deut. 12.

Ad quam rem est prius intelligenda substantialis generatio ipsius vitalis spiritus, qui ex aere inspirato & subtilissimo sanguine componitur & nutritur. Vitalis spiritus in sinistro cordis ventriculo suam originem habet, juvantibus maxime pulmonibus ad ipsius generationem. Est spiritus tenuis, caloris vi elaboratus, flavo colore, ignea potentia, ut sit quasi ex puriori sanguine lucens vapor, substantiam in se continens aquæ, aeris, & ignis. Generatur ex facta in pulmonibus mixtione inspirati aeris cum elaborato subtili sanguine, quem dexter ventriculus cordis sinistro communicat. Fit autem communicatio haec, non per parietem cordis medium, ut vulgo creditur: sed magno artificio, a dextro cordis ventriculo, longo per pulmones ductu, agitatur sanguis subtilis: a pulmonibus preparatur, flavus efficitur: & a vena arteriosa in arteriam venosam transfunditur. Deinde in ipsa arteria venosa inspirato aeri miscetur, & exspiratione a fuligine repurgatur. Atque ita tandem a sinistro cordis ventriculo totum mixtum per diastolem attrahitur, apta supellex, ut fiat spiritus vitalis.

Quod ita per pulmones fiat communicatio & preparatio, docet conjunctio varia, & communicatio venæ arteriosæ cum arteria venosa in pulmonibus. Confirmat hoc magnitudo insignis venæ arteriosæ, quæ nec talis nec tanta facta esset, nec tantam a corde ipso vim purissimi sanguinis in pulmones emitteret, ob solum eorum nutriti-

nutrimentum, nec cor pulmonibus hac ratione serviret: cum præsertim antea in embryone solerent pulmones ipsi aliunde nutriti, ob membranulas illas, seu valvulas cordis, usque ad horam nativitatis nondum apertas, ut docet Galenus. Ergo ad alium usum effunditur sanguis a corde in pulmones hora ipsa nativitatis, & tam copiosus. Item, a pulmonibus ad cor non simplex aër, sed mixtus sanguine mittitur, per arteriam venosam: ergo in pulmonibus fit mixtio. Flavus ille color a pulmonibus datur sanguini spirituoso, non a corde. In sinistro cordis ventriculo non est locus capax tantæ & tam copiosæ mixtionis, nec ad flavum elaboratio illa sufficiens. Demum, paries ille medius cum sit vasorum & facultatum expers, non est aptus ad communicationem & elaborationem illam, licet aliquid resudare possit. Eodem artificio, quo in hepate fit transfusio, a vena porta ad venam cavam propter sanguinem, fit etiam in pulmone transfusio a vena arteriosa ad arteriam venosam propter spiritum. Si quis hæc conferat cum iis, quæ scribit Galenus lib. 6. & 7. De usu partium, veritatem penitus intelliget, ab ipso Galeno non animadversam.

Ille itaque spiritus vitalis a sinistro cordis ventriculo in arterias totius corporis deinde transfunditur, ita ut qui tenuior est, superiora petat, ubi magis adhuc elaboratur, præcipue in plexu retiformi, sub basi cerebri sito, in quo ex vitali fieri incipit animalis, ad propriam rationalis animæ sedem accedens. Iterum ille fortius mentis ignea vi tenuatur, elaboratur, & perficitur, in tenuissimis vasis, seu capillaribus arteriis, quæ in plexibus choroidibus sitæ sunt, & ipsissimam mentem continent. Hi plexus intima omnia cerebri penetrant, & ipsos cerebri ventriculos interne succingunt, vasa illa secum complicata, & contexta servant, usque ad nervorum origines, ut in eos sentiendi & movendi facultas inducatur. Vasa illa miraculo magno tenuissime contexta, tametsi arteriæ dicuntur, sunt tamen fines arteriarum, tendentes ad originem nervorum, ministerio meningum. Est novum quoddam genus vasorum. Nam sicut in transfusione a venis in arterias, est in pulmone novum genus vasorum, ex vena & arteria, ita in transfusione ab arteriis in nervos,

O o est

est novum quoddam genus vasorum, ex arteriæ tunica & meninge : cum præsertim meninges ipsæ suas in nervis tunicas servent. Sensus nervorum non est in molli illa eorum materia, sicut nec in cerebro. Nervi omnes in membranarum filamenta desinunt, exquisitissimum sensum habentia, ad quæ ob id semper spiritus mittitur. Ab illis itaque meningum seu choroidum vasculis, velut a fonte, lucidus animalis spiritus, veluti radius, per nervos effunditur in oculos & alia sensoria organa. Via eadem, vice versa, advenientes extrinsecus sensatarum rerum lucidae imagines, ad fontem eundem mittuntur, quasi per lucidum medium intro penetrantes.

Ex his satis constat, mollem illam cerebri massam, non proprie esse rationalis animæ sedem, cum frigida sit, & sensus expers : sed esse veluti pulvinum dictorum vasorum, ne rumpantur : & custodem animalis spiritus, ne diffletur , quando nervis est communicandus : & esse frigidam, ad contemperandum igneum illum intra vasa contentum calorem. Hinc quoque fit, ut prædictis vasis communem membranæ tunicam in interna cavitate servent nervi, ad fidam spiritus custodiam : idque a tenui meninge, sicut & externam aliam tunicam habent a crassa. Illa etiam ventriculorum cerebri spatia inania, quæ philosophi, & medici admirantur, nihil minus continent, quam animam : sed prima ratione facti sunt ventriculi illi ad expurgamenta cerebri recipienda, veluti cloacæ, ut probant excrementsa ibi recepta, & meatus ad palatum & nares, a quibus defluxiones morbosæ nascuntur. Et quando ventriculi ita oppalentur pituitæ, ut arteriæ ipsæ choroidis ea immergantur, tunc subito generatur apoplexia. Si partem obstruat noxius humor, cuius vapor mentem inficiat, generatur epilepsia, aut morbus alias, juxta partem, in quam ille expulsus decumbet. Ibi ergo dicemus esse mentem, ubi eam affici manifeste percipimus. Ex immoderato illorum vasorum furore, aut meningum inflammatione, fiunt manifeste deliria, & phrenitides. Unde ex accidentibus morbis, ex situs & substantiæ ratio-
ne, ex caloris vi, & cum continentium vasorum artificiosa pulchritudine, & ex ibi apparentibus animæ actionibus, semper colligimus, esse vascula illa præferenda, & quia eis reliqua omnia serviunt : & quia sensuum

sensuum nervi eis alligantur, ut inde vim accipiant. Postremo, quia nos ibi laborantem intellectum percipimus, in forti meditatione arteriis illis usque ad tempora pulsantibus. Vix intelliget, qui locum non viderit. Secunda alia ratione facti sunt ventriculi illi, ut ad spatia eorum inania penetrans per ossa ethmoide inspirati aëris portio, & ab ipsis animæ vasis per diastolem attracta, animalem intus contentum spiritum reficiat, & animam ventilet. In vasis illis est mens, anima, & igneus spiritus, indeque flabellatione indigens: aliqui instar externi ignis conclusus suffocaretur. Flabellatione & difflatione, instar ignis indiget, non solum, ut ab aëre pabulum sumat, sed & ut in eum suam fuliginem evomat. Sicut elementaris hic externus ignis, terreo crasso corpori, ob communem siccitatem, & ob communem lucis formam, alligatur, corporis liquorem pabulum habens, & ab aëre difflatur, fovetur, & nutritur: ita igneus ille noster spiritus & anima, corpori similiter alligatur, unum cum eo faciens, ejus sanguinem pabulum habens: & ab aëreo spiritu inspiratione & expiratione difflatur, fovetur, & nutritur, ut sit ei duplex alimentum, spirituale & corporale. Hac loci & spirituialis fomenti ratione conveniens admodum suit, eundem nostri spiritus lucidum natura locum, spiritu alieno sancto cœlesti lucido afflari, idque per oris Christi exspirationem, sicut a nobis inspiratione in eundem locum trahitur spiritus. Decuit eundem nostri intellectus, & lucentis animæ locum, cœlesti alterius ignis luce denuo illuminari. Nam *Deus primam in nobis lucernam illuminat, & subortas ibi tenebras denuo vertit in lucem*, ut ait David, Psal. 17. & 2. Sam. 22. Idipsum docet Elihu apud Job, cap. 32. & 33. Idipsum docuerunt Zoroaster, Trismegistus, & Pythagoras, ut mox citabo. Vasorum quoque formatio & temperies bona, ad mentis bonitatem facit, ut illis sit anima melior, quibus sunt illa melius disposita. Sicut vero a bono spiritu insita illa lux magis & magis illuminatur, ita & a malo obscuratur. Si in vascula illa cerebri, cum animali nostro lucido spiritu, tenebrosus & nequam spiritus intrudatur, tunc dæmoniacos furores videbis, sicut per bonum spiritum lucidas revelationes. Vasula autem illa facile impedit spiritus nequam, qui sedem habet vicinam in abyssis illis aquarum,

aquarum, & lacunis ventriculorum cerebri. Spiritus ille nequam, cuius potestas est aëris, una cum inspirato a nobis aëre, lacunas illas libere ingreditur, & egreditur, ut ibi cum spiritu nostro, intra vasa illa, velut in arce collocato, jugiter dimicet. Imo eum ita undique obsidet, ut vix illi liceat respirare, nisi quando superveniens lux Spiritus Dei malum spiritum fugat. Ecce quam decenter loco illi conveniat, mentis, spiritus, revelationis, & intellectus ratio, & insita, & superveniens, & temptationum superiorum pugna, ut alias nunc tentationes omittam. Simili inspirationis ratione charitas Dei in corde per Spiritum Sanctum accenditur. In corde, ultra vitæ principium, est voluntatis imperium, & post tentationes intellectus, ac carnis stimulos prima peccati origo ex consensu, Matt. 15. Sed ea quæ in cerebro sunt absolvamus, priusquam ad cor progrediamur. Variæ pro illorum cerebri vasorum diversitate sunt mentis actiones, quemadmodum sunt varia organa, in variis ventriculis, quos nunc ita expono.

Animali illi & igneo spiritui, in illis choroidis vasculis contento, concitatur inspiratus aér, parte exigua, per ossa dicta ethmoide, tendens ad priores duos cerebri ventriculos, in syncipitis dextra & sinistra constitutos. Ibique capillares illas choroidis arteriæ aërem illum dilatatae hauriunt, ad ventilandam animam. Ad easdem etiam nervi duo optici, concurso facto, visorum lucidas imagines deferunt, sicut & auditorii & aliorum sensuum nervi, tegumento communis membranæ semper servato, ad fidissimam & tutissimam omnium custodiam. Si enim in spatiis illis inanibus vagarentur species & spiritus cum anima, emungendo foras omnia emitterentur, aut saltem per sternutationem. Si ibi esset anima, jam non esset in sanguine, cum sanguis non sit extra vasa. In vasis ergo choroidum est mens tutissime sita. Tutissimum est tegumentum: & ad dicta vasa parte quadam in prioribus ventriculis sita, tendunt sensorii principes nervi, ut sit ibi initium sensus communis, exteriorum sensuum in commune lata apprehensio, seu imaginatio, ut conferri invicem, & commisceri apprehensa ibi incipient.

Ille deinde inspiratur in cerebrum aér, a duobus ventriculis anterius fertur ad medium, sive ad meatum quendam communem, concurso sub psalloide facto, ubi lucidior, & purior est mentis pars: quæ divinitas innata sibi idearum semina exerens, ex semel jam apprehensionis imaginibus, potest res novas similitudine quadam cogitare, sive componere, imaginata commiscere, ex aliis alia inferre, inter ea discernere, & puram ipsam veritatem colligere, lustrante Deo. Minor est ibi ventriculus, & excellentior intellectus ratio: quia arteriæ choroidis sunt ibi copiosiores, quæ suum igneum spiritum diastole reficiunt, & communis sensus apprehensiones in ratiocinationem magis ac magis luculentam adducunt, luce ea spirituali intro per vasa penetrante, & Dicitate ipsa ibi resplendente. Spatium inane non tantum ibi est, quantum in aliis ventriculis, ut meatum potius, quam ventriculum dixeris, seu longam & anfractuosam scrutinii viam. Quod factum sapienter est, ob scrutinii difficultatem. Minor ideo est ventriculus, quia ubi est purior & lucidior mentis pars, non tot congeri debuerunt excrementa. Et quæ ibi generantur, in subjectam recta choanam facile dilabuntur, ne mentis lucernam extinguant, aut ei sint impedimento. Plura sunt ibi vasa circa conarium, plures arteriarum pulsus, potentior ibi mentis & ignei spiritus actio. Nos quoque potentius ibi juxta tempora pulsare laborantem intellectum exterius & interius deprehendimus, ut hoc solo experimento ad ipsum mentis locum manuduca- mur. Adde quod ei loco est propinquior sensus auditus, qui est sensus disciplinæ. Miraculum maximum est hæc hominis compositio. Multi & longi ibi anfractus, usque ad cerebellum, ut longo scrutinio anfractuosæ quæque res possint investigari, & tenebræ illuminari: adjuvantibus etiam per commiscendi facultatem iis, quæ in memoria fuerant antea recondita. Ibi quoque a janitore scolicoide, & sinuosis glutiis, cum intenditur cogitatio, retinetur quodammodo, augeturque inspirati aëris fomentum, donec ab eo flabellatis & impetu pulsantibus omnibus mentis arteriis, sit scrutinium perfectum, & lucide omnia illustrata. Menti ergo, quæ ignea est, & lucis Dei particeps, apprime cohæret locus ille igneus, & jam parta

notitia, quæ etiam lucis est radius, & luminosa quædam imago. Externæ etiam rerum sensibiles species in oculum missæ, luminosæ sunt, & ab objecto luminoso, seu lucis formam habente, per medium luminosum missæ. Unde & mens ipsa magis & magis illustratur.

Non solum a visu, qui plures rerum differentias nobis ostendit, intellectus ornatur, sed & ab aliorum sensuum objectis, quæ omnia cum lucido nostro spiritu cognitionem aliquam habent. Cognitione est ex omnium substantiali forma, quæ lux est, & ex spiritali ipso in singulis agendi modo. Sonus & odor instar spiritus sunt, instar spiritus percipiuntur, & instar spiritus in nobis agunt. Auditorum perceptio fit, externo spiritu ad auris membranam feriente ipsum internum spiritum, in quo sita est lux animæ, & spiritalis harmonia concentus, diastole & sistole ordinatus. Odoratorum similis est fere ratio. Quæ autem gustantur, & tanguntur, quamquam corpora magis sint, tamen vires habent, ad immutandam animam aptas, illa per humiditatem, hæc per renixum: ex lucis item communia forma, & ejus varia in spiritum actione. Lucis ratione substantia hæc tota in animam agit, cum totius ideam in ea imprimat. Substantias ipsas nunc vident sophistæ, qui antea docebant, nihil videiri, nec in Deo, nec in nobis, nisi qualitates & fucatas larvas. At nos in Christo videntes substancialē lucem, in aliis quoque veræ lucis visionem prosequimur.

Ab omnibus prædictis in medio ventriculo illustratis, ad quartum in parencephalide ventriculum, permittente janitore, spiritus ipse tendit, & luminosa conflata imago, in ipsius animæ lumine sita. Ibi vero, velut in cerebri fundo, vasa illa suum memoriarum thesaurum tenaciter observant, & quæ sunt sensu & ratiocinatione inventa recondunt: non parietibus affixa, sed in ipsa animæ substantia, velut in materia quadam. Habet ibi anima retenti spiritus fortiora vasa, ne tam facile memoria diffluat. Omitto, quod ea via, per spinæ magnos nervos, motrix totius corporis facultas ad musculos mittatur, animali illo spiritu veluti radiante. Sunt itaque in cerebro ventriculi quatuor, & sensus interiores tres. Nam priores duo ventriculi

ventriculi sensum unum communem faciunt, imaginum receptorem. Media est cogitatio, & extrema memoria. Hæc de spiritali in cerebrum ducta portione, cerebri organis, atque potentiis.

Parte alia majore inspiratus aër per tracheam arteriam ad pulmones dicitur, ut ab ipsis elaboratus ad tertiam venosam transeat, in qua flavo & subtili sanguini miscetur, ac magis elaboratur. Deinde totum mixtum, a sinistro cordis ventriculo diastole attrahitur, in quo fortissima & vivifica ignis ibi contenti virtute ad suam formam perficitur, & fit spiritus vitalis, multis in ea elaboratione exspiratis fuliginosis recrementis. Hoc totum veluti materia est ipsius animæ. Ultra totum hoc mixtum, duo in anima supersunt: quid vivens spiratione creatum, aut in sua materia productum: & spiritus ipse, seu divinitas ipsa spirando insita, anima unum, & anima una. Id medium, quod principaliter anima dicitur, halitus est & spiritus, utrinque cum spiritu essentialiter junctus. Substantia est ætherea, illi archetypæ superelementari, & huic quoque inferiori similis: naturalis anima una, vitalis, & animalis. Ecce totam animæ rationem, & quare *anima omnis carnis in sanguine sit, & anima ipsa sanguis sit*, ut ait Deus. Nam afflante Deo, inspirata per os & nares in cor & cerebrum ipsius Adæ, & natorum ejus illa cœlestis spiritus aura, sive idealis scintilla, & spiritali illi sanguineæ materiæ intus essentialiter juncta, facta est in ejus visceribus anima, Gen. 2. Esa. 57. Ezech. 37. & Zach. 12. Hoc modo tam dissimiles substantias posse coire, post Chaldaeos docuerunt Academicæ, qui ætheream quandam a Deo auram elementari aëri conjungi dixerunt, ut eo medio in densum hoc corpus divina mens immitti posset. Docent id clarius sacræ literæ, *halitum Dei & elementarem flatum* passim vocantes. Plato in Timæo aperte docet, substantiam animæ esse elementaris & divinæ substantiæ commixtionem quandam. Est tertiam quandam substantiam medium, utriusque participem. Nam continet anima symbolum Deitatis & mundi elementorum. Alioqui non posset anima una vires illas intelligibilis mentis habere, & vivificas has restringentes corporum facultates. Hinc quoque sit, ut anima sensibus passim auscultans, corpori

blandiatur, ejus cognitionem amans. Aliquando in altum ascendens, superna cognitione magis afficiatur, priore neglecta. In Cratyllo dicitur anima φυχή, quasi αὐτοῦ spirando refrigerans, & esse nihilominus a mente in homine divina. Sicut anima corpus, ita Deus animam spirando vivificat. Esaias docet, spiritum, qui est a Deo, *involvi flatui*, & ita Deum spiracula fecisse, animas aëre vestitas. Zacharias formationem quadam ait *in hominis visceribus fingi animæ spiritum*. Idipsum probat litera Geneseos. Nam non simpliciter dicitur *halitus ille Dei esse anima*: sed inspirato illo halitu facta est intus *anima vivens*. In elementis corporis, sicut in semine, esse eliciendæ animæ substantiale symbolum, ultra jam ostensa, adhuc ostendemus. Duo sunt in semine, quæ sunt de essentia animæ, quæ & faciunt animam nati assimilari animæ patris. Ea sunt formalis seu formatrix facultas, & spiritualis materia. Formalis & formatrix facultas est lux ipsa & idea. Ex semine manifeste elicuntur animantium aliorum animæ, ac etiam humanæ, accedente ipso homini divinæ mentis halitus, in ea idea, quam seminis exigit ratio, ad quam anima formatur. In faciem hominis per os & nares in cor & cerebrum fit Dei spiratio, ut ita in idea hominis anima formetur. Ita Deus, quasi figulus dicitur *formator animæ*, Zach. 12. *Singulorum animas in cordibus ipse fingit*, Psal. 32. Dicitur Deus *formator lucis*, Esa. 45. Rerum enim substantiales formas in luce ipsa realiter format, sicut ideas in mentis luce. Ita Deus in luce animam formavit, sicut in luce postea anima ipsa alia simulachra format & fingit. Denique dicitur Deus *formator omnium*, Jer. 10. quia nihil creavit, cui certam formam non dedit. Etiam angelis, & animis, certam formam dedit Deus formator omnium. Deus nos intus & extra format, etiam antequam essemus, *artificio mirabili, & multiplice ratione*, Psal. 138. Primo res omnes mente concipiens Deus, eas in suæ lucis idea exemplariter ab æterno format. Deinde in externo esse singula producens, ut ea præformaverat, format. Si secundaria ratione in nobis hoc factum intelligas, intelliges Christum primario habuisse in Deo formam suam, a qua nos accepimus, in externa hac creata luce formati. In ipsa.

ipsa creata luce realiter & substantialiter omnia format Deus, lucis suæ, seu ideae symbolum omnibus communicans, & homini præterea mentis divinæ spiraculum influens. Illud a Deo nobis immisum animæ spiraculum, est lucerna quædam, sive lucis scintilla. Deus ipse ignis est, & Deus Spiritus est, a quo est in igneo nostro & aëreo vitali spiritu ignea & spiritualis anima. In luce est prima animarum & aliarum rerum idea, & in luce est naturalis *vita*, ut ait Joannes. Lux ipsa Dei est, qua naturaliter illuminatur omnis homo natus in mundo, Joh. 1. In lucido ipso Dei verbo est fons animæ, & in ejus luce nos videmus lucem, Psal. 35. Pulchre secundum hanc rationem coheret animæ nostræ Spiritus Sanctus in regeneratione datus, veluti lumen cum lumine, & ignis cum igne. Alioqui non diceretur regeneratione Spiritus, nisi ad illius primæ generationis & spirationis Dei similitudinem: & nova illuminatio veteris ratione excellentior. Chaldæus hæc docuit Zoroaster in Oraculis sapientiæ. Ibi a luce Dei in nos demissam animam, ad eam lucem ait denuo aspirare, ab ea illuminari, & ignem denuo fieri. *Ascendendum*, inquit, *tibi est ad lumen ipsum, & patris radios, unde infusa est tibi anima, multo mentis lumine circumfusa, quæ per potentiam patris fit ignis splendidus.* Trismegistus in Pimandro ait, *Lux & vita Deus est Pater, a quo natus est homo: si ergo comprehendis te ipsum ex vita & luce constare, ad vitam rursus lucemque transcendes.* Pythagoras in Carminibus ait, *Tu autem confide, quoniam divinum genus est hominibus, quibus sacra natura in lucem proferendo omnia monstrat.* Occulta nobis est lux, quæ in majorem aliam lucem se profert lustratione Dei. Ab illa ipsa vita Christi luce processit nobis vita animæ in generatione, & vita Spiritus in regeneratione. Modus est aliis, sicut in ipsomet Christo fuit aliis, & novus spiritus. Ille ipse, qui erat olim spiritus Elohim, est nunc spiritus oris Christi, generans & regenerans, Psal. 103. Aliter tamen, & aliter. Regeneratione differt a generatione, sicut Spiritus gratiæ differt ab innata anima. Spiritus iste est Deus, anima non est Deus, & per hunc efficitur anima Deus. Animæ spiritus vitalis, & ejus clementa, sunt corruptibilia. Spiritus novi clementa sunt incorruptibilia, qualia

in cœlo nunc habet vitalis ipse Christi Spiritus. Anima omnis carnis ex Dei præscripto ita diffinitur: Anima est originalis quidam in sanguine vitalis vapor. Anima hominis est originalis quidam in sanguine mentis halitus. Spiritus autem regenerationis sanctus est cum innovatis regenerationis Christi elementis novus Deitatis halitus.

Non est quod verearis dicere & animam nostram, & ipsum Christi spiritum sanctum sibi essentialiter junctam habere ejusmodi elementarem substantiam, sicut Verbum sibi junctam habet carnem. Inseparabiliter eam substantiam contingit ignis animæ nostræ, & ignis spiritus nostri, ac ea foveatur, & nutritur: ut ignem videmus liquore & aëre foveri & nutritri. Quibus deficientibus, sicut extinguitur ignis, ita in nobis velut extinguitur anima, vitalibus actionibus privata. Imo seclusis his mundi elementis, sola in se considerata illa a Deo veniens animæ substantia, velut elementaris est, sicut & angeli substantia. Nam spiritus ipse Dei, qui est spiritus generationis Christi, a quo angeli & animæ emanarunt, talem elementarem, seu superelementarem substantiam continebat in archetypo mundo. Eam ipsam simul cum humano spiritu continet nunc spiritus Christi humanati. Eam ipsam continet spiritus regenerationis nostræ, quando ex aqua, spiritu, & igne de cœlo generamur. Ibi in ipsis creatis simul intelliguntur increata. Et ea omnia in unam animæ & spiritus substantiam coēunt. Considera qualem Christus in cœlo hodie continet substantiam, quis sit ejus halitus, qualis vitalis spiritus, qui ipse est spiritus sanctus, in se hæc elementa continens, sibi hypostatice unita. Nam sicut verbum Dei est hypostatice homo, ita spiritus Dei est hypostatice spiritus hominis. Per potentiam tamen resurrectionis sunt omnia corporis & spiritus ejus elementa innovata, glorificata, incorruptibilia facta: & ea omnia Christus nobis communicat in baptismo & coena, se totum nobis communicans. Spiritus Sanctus est ipse oris Christi halitus, Joh. 20. Quemadmodum simul cum aëre flavit Deus animam, ita simul cum aëre flat Christus Spiritum Sanctum.

Illud

Illud in summa est hic cogitandum, quod sicut secluso aëre vel igne, seorsim intelligitur anima, & cum illis anima, totum anima una, idea una, ens unum: ita seclusa halitus creatura, seorsim intelligitur Spiritus Sanctus, modus divinus, & id totum Spiritus Sanctus, Spiritus vitalis Christi, unus Spiritus Sanctus. Adjectio deitatis in rebus ipsis, seu adjectio rerum in Deo ipso, nomen non mutat, Deitas in lapide est lapis, in auro est aurum, in ligno lignum, secundum proprias ideas. Excellentiore iterum modo, Deitas in homine est homo, in spiritu est spiritus: sicut adjectio hominis in Deo est Deus, & adjectio spiritus hominis in eo est Spiritus Sanctus.

Non solum vero in halitu Christi consideratur Spiritus Sanctus, sed & in angelo. Ideo videndum, an angelus sit Spiritus Sanctus, & quis sit ille alias paracletus. Angeli ministerium est effusioni Spiritus Sancti adjunctum, quando visa est columba, & linguae ignis, Matt. 3. & Act. 2. Eadem ratione dicitur ibi angeli ministerium, sicut ea quæ verbo Dei in lege siebant, per angelos siebant. Angelus in persona Dei apparuit Mosi in igne rubi, Exod. 3. & Act. 7. Per angelum facta est vox Dei ad Mosen, *Ego sum Deus patrum tuorum*. In apparitione angeli erat ibi substantia Dei in verbo, sicut in Jordane & super Apostolos, erat substantia Dei in spiritu. In persona Dei loquitus & visus est angelus ipsi Abraham, Gen. 18. & 22. & ipsi Agar, Gen. 16. & 21. & ipsi Jacob, Gen. 31. & 32. Ad idem Josue 5. & 6. & Jud. 2. & 6. Rationem hujus reddit Deus, quia erat divinitas, seu nomen Dei in angelo, & audita voce angeli, audiiebatur vox Dei, Exod. 23. Ergo sicut per angelum facta est vox de cœlis, dicens, *Ego sum Deus patrum tuorum*: ita per angelum facta vox est de cœlis, dicens, *Hic est Filius meus*. Hæc autem est vox Spiritus Sancti, Matt. & Luc. 3. Tertia illa res non potuit dicere, *Hic est Filius meus*. Ergo Spiritus Sanctus non erat tertia res, sed erat dispensatio deitatis per angelum. Hinc Christus postquam descendit Spiritus Sanctus, dixit, *Videbitis angelos Dei ascendentes, & descendentes super filium hominis*, Joh. 1. Uno loco dicitur, *Angelos descendentes*, alio *spiritum descendenter*, alio *Spiritum Sanctum descendenter*. In Actis, cap. 8. primo loco vocatur *Angelus*, se-

cundo *Spiritus*, tertio *Spiritus Domini*. Isidorus eo quod de Paracletō dicitur, *Annuntiabit vobis futura*, infert fuisse angelum, quia *angelus* interpretatur *nuncius*, & quia per angelos multa nuntiat *Spiritus Sanctus*. *Omnis angelus sunt administratorii spiritus*, Psal. 102. & Heb. 1. *Facit Deus angelos suos spiritus, & ministros igneas flamas*, Psal. 103. Multa bonis prophetis per angelos bonos revelavit Deus, sicut per malos decipere malos voluit, 3. Reg. 22. & 2. Par. 18. & Ezech. 14. Angelus quasi *spiritus* ingrediebatur animæ prophetæ, ut in Ezechiele & Zacharia. Angelus dicitur *spiritus mendacii*, *spiritus veritatis*, *spiritus Dei*. Angelus loquebatur centurioni ut *vir*, Petro & aliis ut *Spiritus Sanctus*, Act. 10. 11. & 13. In centurione Christum nesciente dici non poterat *Spiritus Sanctus*. In homine autem regenito omnia dicuntur esse a Spiritu Sancto intus operante. Hinc cap. 16. vocatur *Spiritus*, & *Spiritus Sanctus*, & in visione viri Macedonis ostenditur *Angelus*. Separatim in Scripturis fit mentio de angelo & spiritu: re ipsa idem est, sed est differentia in modo, ut inter verbum & spiritum. Modo humano apparens erat verbum & angelus, spirituali modo spiritus. Nec mirum, quod dictum vel factum angelici spiritus, diceretur esse *Spiritus Sancti*: cum dictum vel factum apostoli, dicatur dictum vel factum *Spiritus Sancti*. Non ergo proprie dicitur angelus esse *Spiritus Sanctus*, nisi eo modo, quo olim angelus dicebatur esse Jehovah. Quæ verbo Dei in lege fiebant, per angelum fiebant: nec ob id angelus dicitur esse verbum Dei, nisi in umbra & ministerio, nec esse Deus, nisi in umbra & ministerio. Multo minus nos Deitatem talem angelo tribuimus, quam Judæi, a quibus angeli ut Dii adorabantur. Unde concludimus, quod nec in Christo, nec in nobis, dici proprie debet angelus *Spiritus Sanctus*, sed ad ministeria *Spiritus Sancti* minister.

Consolator ergo ille *Spiritus Sanctus*, quem Christus apostolis pollicetur in eis futurum, qui & datus est, Act. 2. non intelligitur principaliter angelus, quamvis angelus ibi in ministerio coöperatur. Sed vice sui externi consolatoris pollicetur Christus apostolis internum alium eis consolatorem futurum, scilicet spiritum novum

vum, qui tunc non erat, post resurrectionem dandum, & ministerio angeli gloriose communicandum.

Alius a Filio ille vere dicitur, multis rationibus, etiam secluso angeli ministerio. Primo, quia tantum differt a Filio Spiritus, quantum ab homine fatus. Imo secluso creato halitu, substantia Spiritus Sancti realiter differt a substantia Filii. Alius & aliud a Christo ille dicitur, nisi vox *aliud* dissonantiam tibi notet. Nam tunc non concedam, consolatorem Spiritum esse aliud a Filio. Imo unum sunt, sicut Christus & Pater unum sunt, quia concordant, & quia una eadem est deitas. Alius tamen & aliud deitatis modus. In lege non talis datus est spiritus, essentia tali, distincta, ac visibili, in unam cum humano spiritu hypostasin perpetuam coëunte. Ideo magis nunc secernitur, & aliud dicitur. Spiritus Sanctus ante humanationem Verbi in se erat vere modus deitatis substantialis, spiritui hominis non ita hypostaticē unitus. Nunc substantiale habet adiunctionem perpetuam humani spiritus Christi. Alium item a se vocat Christus spiritum illum, cum ipse eum tunc non haberet. Sed a Patre promissum ipsemet Christus accepturus erat in resurrectione novum spiritum gloriae, cum postea apostolis communicaturus. *Alium* vocat, propter sublimem ejus gloriam, nunquam antea visam. Alius erit a spiritu, quem vos, apostoli, jam accepistis. Alius erit a meipso. Imo ego ipse ero aliud, & homo novus. Longe aliud erit in eo gloriae gustus, quam nunc. Ideo ait, *Ille me glorificabit*. Tanta post resurrectionem est Christi glorificati, & novi spiritus ejus sancti gloria, ut in eam angeli, teste Petro, desiderent prospicere, & velut stupefacti admirarentur. Quia angeli ipsi Judæorum Dii, magnam talem Deitatis dispensationem in lege viderant. Per Christum est angelis data nova cognitio Spiritus Sancti, sicut nova cognitio Dei. De regno Christi quædam didicerunt angeli, quæ antea ne sciebant, Eph. 3. Regnum Christi nobis datum est regnum Spiritus, in Spiritu dicuntur nobis omnia manifestari, omnia fieri, & ita a Spiritu Sancto fieri. Tanta gloria pater filium decoravit, ut non solum sit ipse Deus de Deo, sed & sit Deus, de quo Deus alius procedat. Quod si te offendat dicere *alium Deum*, dic alium Consolatorem

rem, & aliam deitatis personam. Christus est Deus, a quo Dii alii procedunt, & generantur. Nos enim sumus Dii, ab ipso procedentes, & ex Deo geniti, Joan. 1. Sed quare de Spiritu Sancto ait Christus, *Non a seipso loquetur?* Quia nihil absonum a verbo Dei suggerit alicui Spiritus Sanctus. Didimus lib. 2. de Spiritu Sancto, ita exponit, *Non loquetur a semet ipso;* hoc est, non sine me, sed ex mea & Patris voluntate erit modus spirationis divinæ.

Ad ipsam Christi originem est nobis hic paululum ascendendum, ut per ipsius donum ex ipso fonte aliquid hauriamus. Hoc tibi statue, lector, Deum in se, si seorsim sine Christo consideretur, ita esse abditum, & omnia transcendere, ut nihil habeat nobiscum commune, nec cum spiritu angelico, quem in infinitum excedit. Statue tibi nec angelos ipsos Deum videre, nec ejus spiritus communicationem habere, nisi quatenus per Christum datur. Quia nemo videt Patrem, nisi solus ipse, & cui vult ipse revelare. Nemini etiam Deus spiritu communicatur, nisi per ipsum. Esse vero ad eam visionem, & communicationem, modos divinos, quibus Pater se mundo manifestat, & communicat, per solum Jesum Christum. Et ut eos ille nunc vobis exhibet, ita eos ab æterno in Christi sapientia præformativit. Modus divinus, & substantialis, est Spiritus Sanctus, modus æternus in Deo, & ejus plenitudo in Christo. Modus æternus in Deo erat, in mente præformatio quædam. Præformatio spiritus Christi in Deo vel hinc ostenditur. Si portio illa, aut scintilla, aut mensura, aut halitus, aut modus spiritus, qui erat in Petro vel Paulo, fuit olim substantialiter in Deo: quanto magis plenitudo ipsa Christi? Quando Petro aut Paulo datur Spiritus Sanctus, non fit mutatio in Deo, nec ab eo novum quid realiter deciditur: sed ipsi mutantur, ea quæ ipsis erant parata suscipientes, per unionem & assumptionem de ipsis factam. Spiritus qui eis datur, de Christo accipitur, & in Christo erat iis præparatus. Immensa præparatio, & ineffabiles modi. *Nec oculus vidit, nec auris audivit, quæ sint hac nobis præparata.* In apostolis quidem erat vera substantia Spiritus Sancti, ad certam mensuram data, eis ab æterno ita parata. Dicuntur vero impleri Spiritu Sancto, Act. 2. & 4. Quia id quod in eis erat,

erat, ita eos tunc implebat, & movebat, ut in actiones meras erumperent. Non tamen erat in iis tota plenitudo spiritus *sine mensura*, sed in solo Christo, Joh. 3. Rom. 12. 2. Cor. 10. & Eph. 4. Sub mensura itaque dicimus, esse in hoc alium spiritum, in isto alium, in illo alium, & omnia esse unum spiritum. Ne mireris ergo, si Christus alium Paracletum dixit, & alium Spiritum, cum & tu hic alium, istic alium, & illic alium dicas. Si realitates sophisticas tollas, erunt omnia facilia.

Ut omnia summatim concludamus, Spiritus Sanctus ita paucis definitur: Spiritus Sanctus est substantialis modus divinus, spiritui angeli, & hominis accommodus. Quanquam Spiritus Sanctus substantialiter unum faciat cum ea quæ est in Christo spiritus creatura sanctificata, nihilominus in se pura Deitas intelligitur. Secundum dispensationis modum est ex deitate deitas, sicut in ramulis, foliis, & floribus est deitas ex deitate seminis & radicis: sicut in palmitibus est deitas ex deitate vitis, successione quadam distributionis divinæ. Vere ergo est Spiritus Sanctus modus substantialis, a Patre & Filio distinctus, procedens, sensibilis, subsistens, aliud hic, aliud ibi loquens & agens. A Deo Patre discernitur Spiritus Sanctus, ut dicamus esse Deum in Spiritu Sancto, sicut erat Deus in verbo, Deus in lumine. Spiritus Sanctus ex Deo nascitur, sicut ex Deo nobis nascitur lumen. Deus est pater Spiritus Sancti, sicut pater luminis, pater gloriae. Figura eadem dicitur Deus Pater sapientiae, Pater verbi, si sine homine haec olim intelligas. Deus in spiritu habitat, & Deus est spiritus. Deus in igne habitat, & Deus est ignis. Deus in luce habitat, & Deus est lux. Deus est in mente, mentem inhabitat, & Deus est ipsa mens.

Nobis forsan objicies, cum spiritus ille Dei ab æterno contineret solam hypostasin divinam, seu divinitatis modum illum substantiali, quasi elementaris flatus in Deo primam ideam; & nunc habeat humani spiritus Christi elementa, incarnatione ei in unam essentiam adjuncta: non videtur esse nunc major ejus gloria quam olim, esto post resurrectionem sit major, quam fuerit Christo in terris agente. Respondeo, gloriam Dei in se nec augeri nec minui: in

nobis esse tanto majorem, quanto magis nos ille glorificat. Tam tam suam potentiam & gloriam in resurrectione Christi manifestavit Deus, ut ex elementis humanis corruptibilibus faceret incorruptilia, & ad gloriam nostram ea suæ deitati in similibus elementis ita gloriose conjungeret, ut simul cum Deo unum spiritum substantia liter faciant, qui est Spiritus Sanctus. Quicquid est in Christo, & substantialiter unum cum Deo, quemadmodum ipse ait, *Ego & Pater unum sumus.* Sicut corpus Christi est ita agglutinatum Deo, ut substantialiter sit unum cum eo: ita spiritus ejus, & spiritus hominis per eum, agglutinatur & adhæret Deo, *ut unus cum eo spiritus sit,* 1 Cor. 6. Per Christum solum datur spiritus, & est spiritus Christi humanati, nobis ita adjunctus. Ipse vitalis Christi spiritus æternus, nobis substantialiter jungitur, sicut caro ipsa Christi. Sed hæc in libris de baptismo & cœna perspicatius intelliges, quam hic possint referri. Nunc sat fuerit, si substantiali Spiritus Sancti esse intelligas divinam substantiali spiritui nostro per se conjungibilem per Christum cognitione quadam, ac spiritum nostrum ita sanctificantem.

Cognita essentia Spiritus Sancti, ac sanctificationis nostræ munere, aliud quoque munus est hic paucis attingendum. In qua re dictum Christi exponemus, Joh. 16. *Spiritus paracletus arguet mundum de peccato ipsorum, de justitia mea, & de judicio in hostem.* Ecce præclarum munus Spiritus Sancti. Spiritus arguet mundum de peccato, quia non credunt in me. Spiritus evidenter arguet, esse insigne peccatum, non credere in eum, qui a prophetis & signis coeli demonstratus, tot & tanta pro nostra salute fecit miracula, tot & tanta pro nobis passus est, tot & tanta mysteria complevit. Evidenter arguet mundum de justitia mea, justum me declarans, quem esse injustum mundus calumniabatur, & impostorem. Docebit Spiritus me juste omnia fecisse, quia ad Patrem recipior, non recipiendus, si essem injustus. Non solum recipior, sed & ibi perpetuo manebo, ut posthac non videatis me. Hæc est justitia mea, vobis quoque communicanda, qua & vos ad Patrem transferam. Arguet item mundum de judicio rite in Satanam peracto & ab eis non intellecto. Docebit me jure viciisse, & dejecisse hostem, qui mundum opprimebat,

opprimebat, & in inferno captivum tenebat. Magna est hujus juris judicialis virtus. Videbatur enim dæmon jure hominem captivum tenere, ex sententia Dei morti traditum: qui & factus erat servus peccati, quia peccaverat. At Spiritus docebit, Dæmonem inique in omnibus egisse, & inique semper agere, imaginem Deo dilectam tot seductionibus traducendo. Hominem vero juste a Deo olim punitum, ob misericordiam Christi juste nunc liberatum. Declaramus hæc omnia latius in libro de peccato originali, cum hic non sit commodus locus, ubi de Spiritu Sancto agitur.

Illud vero est nunc magis dicendum, se frustra plurimos torque-re, qualiter Spiritus Sanctus a Patre procedat, aut a Patre & Filio. At ego ita facile declaro, Spiritus veritatis, qui a Patre procedit; id est, quem Pater dat. Ipse enim est originalis fons, & dat spiritum bonum potentibus sc. Adverte autem, in quo sensu ibi dicitur, *procedit*, ne tu sinistre occuperis ex imaginaria significatione. *Procedit* ibi Græce est ἐκπορεύεται, id est, *proficiuntur*, *egreditur*. Non est metaphysica rerum intus emissio, sed est egressio ad opera Dei. Non fuit intrinseca realis processio, qualem fingunt sophisti, sed fuit æterna in archetypo mundo præformatio, qualis fuit exhibitio. In creatione fuit exhibitio insignis & prima, Verbi & Spiritus. Substantiales erant divinitatis modi, ad substantiarum omnium originem, & Christi generationem. Vere ante creatio-nem nec erant Dei in seipsum motus, nec erat actio, nec passio; nec realis generatio, nec emanatio, nec sufflatio, nec spiratio, nec productio. Nemo spirabat, nemo spirabatur. Omnia nomina hæc sunt species motus, actionis & passionis. Seclusis ergo intrinsecus illarum trium invisibilium rerum agitationibus, nos dicimus dispensationem Dei esse, qua spiritum hominis sibi unit. Hoc vere est spiritum dare & mittere, quando hominem ad se assumit, & ejus spiritum sibi unit. Et quia per Christum id facit Deus, a Christo vere Spiritus procedit; cum præsertim sit in ipso originalis tota plenitudo. Ex deitate procedere deitatem diximus, secundum modum distributionis divinæ. Per dispensationem creaturæ, & modum quendam, nos ea missionum nomina Deo tribui concedimus.

Spiritus Sanctus dicitur visibiliter proficisci, moveri, & descendere ad motum angeli, Matt. 3. & Act. 2. At non propterea movetur substantia ipsa Dei, quæ erat in angelo. Spiritus Dei omnia impletus, hunc vel illum illustrat, ita movens, ut ipse non moveatur. Ab ore Christi Spiritus Sanctus procedit, proficiscitur, & egreditur, quia per halitus sui distributionem nos Christus hoc munere donat. Spiritus Sanctus a Pátre & Filio procedit, & a Patre per Filium. Effundit in nos Deus *Spiritum Sanctum per Iesum Christum*, ad Tit. 3. Promissione Spiritus Sancti accepta a Patre, *effundit Christus in nos donum hoc*, Act. 2. Dona accepit Christus a Patre, ascendens in altum, & *dedit ea hominibus*, Psal. 67. & Eph. 4. Accepit hæc Christus in resurrectione, quæ antea non ita habebat, cum nondum esset glorificatus. Spiritus hic regenerationis Sanctus, hominem glorificans, & innovans, tunc non erat, Joh. 7. Ille ipse Spiritus, qui a Patre est, a Christo est, proprius ipius factus, ei essentialis & naturalis. Proinde ait Christus, *Quem ego mittam vobis a Patre*, Joan. 15. A Patre mittens Christus, a seipso mittit: & a seipso mittens, a Patre mittit, quia Pater est in ipso. Primo dedit Christus honorem Patri, dicens, a Patre dandum Spiritum: postea seipsum adjunxit, dicens se daturum. Quanquam talem non haberet tunc Christus, tamen dixit, *Ego mittam, de meo accipiet, & annunciat vobis. Omnia quæ habet Pater, mea semper sunt*. Propterea dixi, quod *de meo accipiet*; id est, de substantia mea, & deitate mea. Characterem substantiæ meæ, & ideam Filii a me acceptam, in vobis imprimet, & præscriptum jam ordinem docebit, ut non a seipso loquatur. Adeo illum de substantia mea vobis communicabo, sicut animam meam pro vobis pono. Errant ita Græci, nolentes Spiritum Sanctum a Filio esse: cum sit Christus unicus fons, unde Spiritus Sanctus emanat. Est vere Spiritus Sanctus vita, anima, & sensus Christi. Est Spiritus Christi, per quem nos sensum ipsum Christi ita tenemus, ut vita ipsa Christi vivamus. Imò non vivamus jam nos, sed vivat in nobis Christus: in nobis est Spiritus Christi, ex intima ejus substantia, & intimo ejus corde, magno amore datus, qui ob id dicitur, *Charitas Dei in cordibus nostris*, Rom.

Rom. 5. Ex intimo cordis est nobis datus, ut per eum Christus in corde nostro vere formetur, & nos ad ipsius imaginem vere transformemur. Valida ratione, quia ille est Spiritus Filii, nos per eum effici filios, Paulus Galatis ostendit. Imprimit enim in nobis ipsam filii Dei filiationem, ut tanquam fratres Christi, *Abba* Pater clamens. Ipsemet Spiritus continet ideam Filii, sicut anima corporis: Filii impressionem in nobis facit, Filium in nobis format, dictus vere Spiritus *θεοσιας*, *Spiritus filiationis*, nos regenerans. Additur deinde corpus ipsum, sanguis, caro & ossa, in coena Domini. Hoc nunquam alicui in lege, nec ante resurrectionem Christi datum est. Nemo tunc dictus est *frater* Christi, nec ejus regni tunc *coheres*. Quia Spiritus talis regenerans, & glorificans, Christo nondum glorificato, nondum erat, Joan. 7. Hinc Christus ipse post resurrectionem nos fratres vocat, Matt. 28. Joan. 20.

Ex dictis ratio redditur, quare usus vocis *Spiritus Sanctus* est tam frequens in Novo Testamento, & non in Veteri. Ratio differentias est, quia in lege erant sanctificationes carnis, non sanctificatio hæc spiritus. Erat quidem tunc Spiritus, sed non qualis nunc: ideo nec *Spiritum Sanctum* illi sciebant, nec an sit *Spiritus Sanctus* audierant, Act. 19. Vox nova, aut eis non ita consueta, & virtutes novæ, indicabant esse aliquid novum, sicut vere erat *Spiritus novus*. Quanquam spiritus ille, qui fuit in prophetis, fuerit spiritus Christi, alias tamen erat tunc Spiritus, alia erat deitatis dispensatio, & aliter in illis agebat, quam in nobis. Quamvis *Spiritum* hunc *Sanctum* per prophetas loquutum, nos dicamus, quia est æternus: vere tamen aliter illi, quam nos sanctificabantur: & alium seu aliter agentem *Spiritum* hauserunt: quia Jesus Christus nondum erat glorificatus, Joh. 7. Illi acceperunt *Spiritum servitutis in timore*, nos *spiritum filiorum Dei*, Rom. 8. & Gal. 4. Eos ob id vocat Christus *servos*, nos *amicos* & *fratres*, Joan. 15. & 20. Novo igitur foedere datus est spiritus novus, & hæc est ratio novitatis vocis. Apud Judæos agebatur de materiali quadam sanctificatione, quæ per exteriores unctiones & tactus siebat, ut res quæ tangeret, sanctificaretur, Exod. 29. & Lev. 6. Immundum tangendo, eorum sanctitas polluebatur, Lev. 5. & 11. Caro

apud Judæos sanctificabatur, nunc spiritus est sanctus. Unctio quam a Christo accepimus, est *unctio Spiritus*, 2. Cor. 1. & 1 Joh. 2. & Act. 10. Agunt veri Christiani de interiori unctione & sanctificatione, quæ in spiritu & a spiritu fit. Ideo sanctum dicimus spiritum, & in nomine Spiritus Sancti Judæis ignoti ideo baptizamur, ut legi mortui, & carne sepulti, de sola spiritus sanctificatione semper memores simus. Nullus Judæorum fuit renatus ex aqua & Spiritu Sancto. Aliquando ibi legitur Spiritus sanctitatis, spiratio certa a re sancta, spiratio temporalis, non Spiritus regenerationis Sanctus, spiritus novus, cum elementis incorruptibilibus. Siquando in lege dicitur esse in aliquo Spiritus Dei, non sumitur pro Spiritu regenerationis sancto, ut in nobis, sed pro intelligentia aliqua, prophetia vel fortitudine, Exod. 28. 31. 35. Num. 24. 34. & Judic. 14.

Venti etiam flatum vocarunt sacræ literæ Spiritum Dei, magna efficaciæ ratione, & juxta literam, & juxta spiritum. Nam erat in eo ipso aëris flatu vivificans energia, & mysterio indicabatur, vera Spiritus Sancti substantia, ipseque Christi halitus divinus, vivificans. Ventum hac ratione dicitur Deus *educere de thesauris suis*, Psal. 134. Jer. 10. & 51. Spiritus Dei dicitur ventus ille, qui agitatem faciebat super aquas, Gen. 1. Tum quia erat magnus & vehementis, ad exsiccandas aquas, & eas velut in cumulum cogendas, Psal. 32. item ad aërei firmamenti expansionem evaporatione illa producendam. Dicitur ibi Spiritus Dei, multiplici ratione mysterii, in ipso Deo jam præsentis, & in Christo futuri: quod Hebræi quoque neverunt. Energiam Spiritus Dei omnia vivificantem, agitantem, & implantem, ipsi neverunt. Spiritus Dei aquas ibi vivificabat, ut illæ iterum terram vivificantem, ad rerum generationem. Latius quoque de spiritu illo inquirentes in Breschit Rabbaa, dixerunt, spiritum illum, qui aquas agitabat, esse ipsum spiritum Messiac, omnia ab æterno agitantem & vivificantem. Ita ipsi probe intelligebant, sine trinitariorum nostrorum somniis, nemini unquam cognitis. Ex lege & prophetis docti illi sciebant futurum, ut spiritus ipse Dei super Messiam requiesceret, & eum ipsum Spiritum ab initio esse, & in rebus semper agere.

De hoc spiritu Christi sancto aliud hic superest observandum, quod quamvis in nobis non sit corporalis sanctificatio, tamen in corpore Christi est peculiare, ut dicatur *de Spiritu Sancto, & a Spiritu Sancto genitum*, Matt. 1. de substantia ipsa Spiritus Sancti, sicut de substantia Verbi. Substantia ipsa Spiritus Dei in archetypo mundo continebat, & continet nunc elementa eadem Verbi, quæ diximus superiora tria, seu ipsorum exemplar substantiale. Substantia Verbi & Spiritus erat in Deo eadem substantia, Deus ipse ita se exhibens. Nunc quoque, quamvis caro & spiritus Christi vere differant, tamen in elementari substantia participationem veram habent, sicut caro & spiritus noster, ita colligati. Caro Christi, ut erat in sepulchro, suam scorsim habebat divinam substantiam, in cœlestibus elementis, & substantiali lucis forma. Spiritus ipse Christi, quem moriens Deo commendavit, scorsim continebat, & continet elementa regenerationis nostræ, quæ eadem sunt elementa Verbi. Atque ita sunt superiora tria elementa corpori & spiritui communia, quasi commune vinculum, per quod anima terreo corpori alligatur, tam in Christo quam in nobis. At in nobis sunt solum elementa creata, ex creaturæ generatione: in Christo sunt creata & increata, ex creatoris & creaturæ substantiali propagatione. Ratio ne igitur illius communis, & substantialis vinculi, inter carnem & animam, aperte cognoscimus ipsam Christi carnem esse de substantia Spiritus Sancti in Maria genitam. Quicquid est in Christo, sanctum est, in eo est sanctitas corporis, & spiritus, & immaculata caro. In solo Christo facta est per substantiam spiritus Dei ipsa carnis sanctificatio, ac generatio, & substantia spiritus Dei ipsi carni substantialiter comunicata. In eo igitur superius citato paradoxo, quod corporum hujus seculi non sit veritas, non comprehenditur ipsum Christi corpus, quod est ipsa veritas. Imo corpus ipsum est vere cibus spiritus, & spiritui nostro in unam substantiam vere unitur, spiritum regenerationis ita colligante. Caro Christi vere est cibus, longe verius quam externus hic cibus. In hoc communi cibo, non est veritas, ut ait paradoxum: sed in illo cibo est veritas,

T t

in

in quo est constans & immaculata puritas. Ille est cibus verus vite cuiusdam semper viventis, quæ in nobis est.

Posset hic quispiam dubitare, si in solo Christo erat originaliter Spiritus Sanctus, quomodo in eum descendit Spiritus Sanctus in Jordane? Respon. Christus ante resurrectionem nondum obtinuit totam Dei gloriam & potentiam. Dispensatione quadam Dei hoc resurrectioni servabatur. In Jordane fuit indicata nova regenerationis baptismi virtus, & gloria, sicut Christus in sua regeneratione novum gloriæ spiritum accepit. Per incarnationem fuit divinæ supremæ formæ ad servilem insimum habitum dejectio, & per resurrectionem fuit glorificatio. Totam ergo nunc Verbi & Spiritus gloriam solus Christus hypostaticè continet. In eo solo, & ab eo solo est vere Spiritus Sanctus, ei substantialiter insitus, & deinde in nobis per gratiam ipsius, atque ita sumus nos substantialiter unum cum ipso, sicut ipse est unum cum Patre.

Dubitare iterum quis potest, si in unam cum anima nostra substantialiam coit Spiritus Sanctus, quid illud totum est? Respon. Est anima, & est Spiritus Sanctus. Deitatis illa positio nec speciei, nec individui nomen mutat. Est anima in Spiritu Sancto, & est Spiritus Sanctus in anima. Sicut Deus est in Christo, & Christus in Deo, & Christus est Deus, manens homo: ita anima sublimi regeneratione, per hypostaticam unionem fit Spiritus Sanctus, & manet anima, sicut homo fit Deus, & unum cum Deo. Quod autem illud totum una substantia sit, velut ignis cum igne, lumen cum lumine, ultra jam dicta, intelliges manifesto, si vitalem ipsum totum Spiritum Christi consideres, in quo est anima & Spiritus Sanctus, ens unum. Quin & aër ipse, quem nos inspiramus, substantialiter unum efficitur cum anima nostra, postquam vitali nostro spiritui essentialiter adjunctus est, intus in corde. Formas supervenientes ostendimus esse unum cum priore lucis forma. Noticias quoque supervenientes diximus esse essentialiter unum cum anima, veluti lucem cum luce, & spiritum cum spiritu. Sicut Christus est unum cum Deo, ita ait, nos effici unum cum eo per Spiritum Sanctum. Imo unum

aliud

aliud majus. In nobis generatur novus internus substantialis & immortalis homo, ex carne & ossibus, qui est substantialiter unum cum anima. Hoc in baptismo & coena videbis. Non enim frivola est cum Christo coquandi & carnem ejus manducandi ratio, nec frivola est tam sublimis spiritus regeneratio. Vitalem suum spiritum aeternum nobis substantialiter communicat Christus, sicut carnem suam. Se totum ille nobis vere communicat.

Jam ratio vera redditur, quare dixit Christus, spiritum hunc nolumus perpetuo in nobis mansurum, & vitam ipsam immortalem. Iudeis olim ad tempus dabatur Spiritus, in elementis animae corruptibilibus, cum nondum esset facta per Christum eorum incorruptibilitas. In nobis post regenerationem jugiter manet spiritus Christi, cum elementis aeternis, qualia sunt in ipso resuscitato, sicut in nobis manet caro ejus aeterna. Non ita ante incarnationem cohæbat Deus cum homine, sicut nunc cohæret spiritus Christi humanitati. Quod per ejus adventum, in gratiam nostri factum est, ut ita nobis spiritus cohæreat, humanatus spiritus. In regeneratione nostra accedit animae nostrae vera incorruptibilitas, & cum interno incorruptibili homine perpetuo & inseparabiliter manet Spiritus Sanctus. Incorruptibile dicitur in nobis semen Christi, & incorruptibilis internus homo, 1. Pet. 1. & 3. Incorruptibilis est homo, qui non ex sanguinibus, nec ex voluptate carnis, sed ex Deo genitus est, Joan. 1 & 3. & 1. Joh. 3. Unde infert Joannes, tales nos esse in mundo hoc, qualis est Christus in cœlis, 1 Joh. 4. Dii vere nos efficimur, participatione Deitatis Christi, facti vere participes divinae naturae, ut ait Petrus. In hujus veritatis umbra olim dicebatur, *Ego dixi, dii esis.* Internus noster homo est Deus, de cœlo, & de substantia Dei: sed cognita regeneratione divina, regeneratione superna, haec omnia melius cognoscentur. Tunc cognoscetur internus coelestis homo, tunc nova progenies cœlo mittetur ab alto. Divina quædam nascetur Christianorum progenies, quam admiratur Esaias. Homines nascentur nunquam amplius morituri.

Antequam huic libro finem imponamus, Spiritum Verbo, ut olim habebat, ut nunc habet, quasi dicta colligentes, denuo conferamus. Substantialis in mundo fuit Dei manifestatio, sicut substantialis communicatio; sicut Deus logos, ita Deus spiritus. Verbo mandat, ut res fiat, spiritu vivificat. Verbo creantur cœli, & terræ corpora, spiritu vivificantur, & lucis forma simul rebus inditur. Nulla res sine verbo fit, nulla sine spiritus, & lucis energia, virtutem aliquam habent. In verbo ipso est spiritus & lux. Prodit cum sermone spiritus, & Deus loquendo spirat, sicut nos non possumus proferre sermonem sine respiratione. Ob id dicitur spiritus *oris*, spiritus *laborum*. Sicut substantia verbi manifestata & visa est in Christi corporalibus elementis, & eam substantialiter continet naturale corpus ejus: ita substantia spiritus Dei visa est in Christi spirituibus elementis, & eam substantialiter continet naturalis spiritus ejus. Sicut verbum Dei cum ipsa hominis substantia est in Christo substantialiter *unum corpus*, Eph. 2. ita & spiritus Dei & spiritus hominis est *unus spiritus*, 1. Cor. 6. Deus habitat in Filio, & Filius est Deus: Deus habitat in Spiritu Sancto, & Spiritus Sanctus est Deus. Ipse Spiritus noster est Deus, a Deo proficiscitur, & nascitur: sicut Christus est Deus, a Deo profectus, & natus: ipse primario, nos secundario, per ipsum. Ab ipso ore Christi proficiscitur in nos spiritus regenerationis. Sublimi hoc dono substantia suæ, & corporalis & spiritualis, ultra Judæos Christus nos donat. Nulla ante Christi adventum visa est spiritus hypostasis: sed voluit Christus eam in suo baptismo prius, deinde post gloriam resurrectionis suæ, in apostolos manifestari: ut effecta inde melius perpendicularius, & gratiam adventus ejus. Viso & audito Christo, visus mox, & auditus est Spiritus Sanctus, ac interne in nobis cognitus consolator. Non solum spiritum, columbam, & ignem vidi mus, sed *per modum auditus*, Joh. 3. & intra nos *ipsos percipimus*, John. 14. Hinc Act. 2. Videbantur linguæ ignis, vehemens sonitus audiebatur, & efficacia intus percipiebatur. Hanc præterea similitudinem habet incarnatio Verbi cum missione Spiritus, & in hoc nos

nos assimilamur Filio Dei. Verbum descendens facit Christum de cœlo descendisse, sicut per Spiritum descendantem nos de cœlo descendimus. Ascendimus item cum Christo. Nam Christus ipse dicitur Verbum Dei, quasi oraculum illud recesserit a Deo, & venerit ad hominem, quando caro factum est. Vere tamen non recessit, sed Christus ascendit ad Deum. Ad eundem modum, Spiritus quasi recessit a Christo, quando ad apostolos missus est, Act. 2. Vere tamen non recessit, sed nos ascendimus ad ipsum Christum, cum eo sedere incipientes in coelestibus. In quibus nos jam cum ipso regnamus, & utinam semper regnemus, Amen.

U u

DE

TRINITATE DIVINA,

Quod in ea non sit invisibilium trium rerum illusio, sed vera substantiae Dei manifestatio in verbo, & communicatio in spiritu.

DIALOGI DUO.

Primus agit de legis umbris, & Christi compleemento, angelorum, animarum, & inferni substantia.

LIBER SEXTUS.

MICHAEL.

PETRUS.

ELOHIM ille apud Mosen initio creans, & Joannis Verbum, quod *initio erat apud Deum*, ad unam Christi personam referuntur. *Petrus.* En adest, Servetus est, quem ego quærebam. Heus, heus! Quid hic solus tecum loqueris? *Michaël.* Video Christum a Christianis ignorari. Video Christianos dici, qui nesciant, in quo Christianismi fides consistat. Et videns ingemisco. Si Christus hodie veniens, iterum prædicaret se esse Filium Dei, iterum eum sophistæ nostri crucifigerent. Res una est, Christus unus, ens unum, Filius unus. Ipsorum suppositum supposititum est, idioma sophisticum, & invisibilis illusio. Præstigiosa est eorum salus, & præstigiosa mors illius invisibilis rei. Sacrilega sunt idiomatum sophis-
mata,

mata, per quæ dicitur angelus intra pellem asini mori, & Spiritus Sanctus in mulo mori. *Pet.* Et tu semen generationis in Deo ponis, nubem, & elementa? *Mich.* Omnia in Deo, & origines omnium. In Deo generante dicitur semen generationis, sicut in Deo loquente dicitur sermo. In Deo erat semen, sicut Christus dicitur semen Dei, & sermo ipse dicitur semen: cum præsertim in eo ipso sermone omnia semina continerentur. Non dicitur proprie *generatio*, si ea quæ sunt generationis substantialia, non observantur. Eo magis, quia est Christi generatio generationum omnium excellentissima, specimen exiūm, & prototypus verus. Quod in aliis generationibus accipiunt filii a patribus, accipit Christus a Deo. Hic a creatore, illi a creaturis. In Scriptura Christo tribuitur semen generationis, germen, ros genituræ, & reliqua. Alioqui quomodo dicis, esse de substantia Dei generationem? Si in Deo ipso erant aliæ res, in Deo erat quoque semen, vera omnium origo. Si in Deo cognoscis fuisse omnia, in archetypo fuisse super cœlestes aquas, in empyreo ignem, in æthere spiritum, evidenter cognosces. Hoc nunc memineris, fuisse exhibitionem divinam, sicut erat præformatio. Instar aërei flatus dicimus spiritum Elohim, in Deo dicimus ignem, aqueam gloriæ Dei nubem, fluvium igneum, verbi pluviam, rorem & irrigationem, ad generationem veri Filii Dei Iesu Christi. Non sine mysterio facta est talium in Deo manifestatio, nec suos prophetas Deus solis inanibus spectris deludebat, quando gloria illa & majestas Dei declarabatur in aqua cœlesti, spiritu & igne. Semper ibi in nube apparebant cœlestes aquæ, flatus spiritus, & ignis splendor, ut in aliorum generationibus, & nunc in æthere apparent. Analogiam ad verbum esse veram ostendimus in semine generationis nostræ, in nube aërea; in sermone & halitu nostro. Erat substantia divina, Deus ipse ita se exhibens, & proferebans, gloriam Christi patefaciendo. Deus creator ita se per Christum creaturis conformare voluit. An non essentia illa omniformis se talem exhibere potuit, qualem voluit? Si gravaris tu, in Deo dicere semen, dic fuisse deitatem ipsam, quæ egit vice seminis. Granum hoc, aut guttula hæc non dicitur semen ratione materiæ,

sed ratione formalis idex, quæ ipsa est in Deo verissimum semen. Verbum erat in Deo semen, seminalis artifex, σπερματικός, τεχνικός, ut ait Philo in lib. De rerum divinarum hærede. Si gravaris quoque, in Deo dicere nubem, dic fuisse Deitatem intra nubem. Sapientia ipsa de se ait, *Ego sicut nebula cooperui terram*, Eccles. 24. *Sicut nubes lucens in nube*, in caligine nubes, in lucida nube, Exod. 19. & Matt. 17. Nunquam fuit nubes aliqua creata, quin fuerit ejus in archetypo exemplar verum, nubem referens. Potuit ergo Deus, exemplar tale hominibus exhibere, ut pañim exhibuit, quamquam esset & ibi nubes alia creata. Ego lubens concedo, & jam multis docui fuisse in illis gloriæ Dei apparitionibus nubem creatam, sed in ea ipsa dico fuisse superelementarem aliam nubem in-creatam, intus lucentem, deitatem ipsam se ita exhibentem. Deus erat in apparente luce intus vera lux, erat Deus in aëre aér, in igne ignis, in nube nubes, sicut in flatu Christi verus Spiritus Sanctus. Pet. Aliud asseris non receptum, Quod verbum illud non amplius supersit, aut quod fuerit umbra. Mich. Tantum abest, ut verbum non superesse dixerim, ut potius dixerim, & dicturus sim, esse hodie in Christi carne eandem verbi substantiam, lucem illam in nube olim lucentem dico esse verbi substantiam, & naturalem corporis Christi splendorem. Verbum illud, quod olim erat essentialiter forma hominis, eandem in ipso homine formam hodie servat, & in Christo adhuc est deitas ipsa sub forma hominis. Quomodo non erit in eo æternitas formæ divinæ, si per eum est in te æternitas idæ? Forma illa nec est confusa, nec imminuta, sed integra sua essentia discernitur. Dico autem, non esse tale verbum, quale olim fuit, quia caro factum est, & quia adventus Christi omnia innovavit. Non est secundum eam dispensationem secundum quam fuit in nube tempore Mosis. Quod secundo objicis; *umbram* vocavi, quasi rei futuræ præfigurationem, sicut in umbra quavis est velut imago quædam. Umbra est lumen diminutum. Quæ in lege erant umbræ, suum tunc diminutum lumen habebant, ac subsistentiam quandam, alteriusque perfectionis rei similitudinem. Erant illa omnia, sicut erat verbum: & in hoc ipso imperfectio quædam

quædam temporis significatur. Transierant quodammodo illa quæ erant, perfectionem tunc non assequuta. Quamvis eadem sit nunc in hoc corpore, quæ erat olim, verbi substantia, erat tamen ibi Christus adumbratus, seu præfiguratus. Nam præcesserunt in lege futurorum typi, quos possumus & umbras vocare. In qua re Christi gloria patefit. Quoniam Deus in se lux est, qui in ipsa lucis suæ & verbi substantia, Christum adumbrabat : & qui olim, in verbo, quasi in umbra videbatur. Philoni verbum erat umbra ; sic enim ait, libro secundo Allegoriarum, *οκια θεος ο λόγος αὐτος εστι, Umbra Dei verbum ejus est.* Umbra erat occulta forma, & exemplar, cuius similitudine, inquit, factus est homo ad imaginem Dei. Lucidior erat initio præfiguratio : ob peccatum accessit umbra, & obscuritas quædam. Umbræ ratio verbo Dei non magis derogat, quam Deo ipso : nec angelis detraho, etiam si in eis umbram Christi fuisse dixerim. Recessit quidem umbræ ratio, non tamen propterea periit angelorum substantia, nec Dei, nec Verbi. Umbra erat tunc, sicut vere dixeris, esse adhuc in nobis umbram, si ad futuri seculi gloriam nos conferas. Nam videmus nunc in ænigmate, tunc vero facie ad faciem : & gloria hæc nobis per Christum jam data, aliam futuram majorem præfigurat. Collatione ad nos facta erat in lege lumen diminutum, erant caliginosæ & obscuræ nubes, quas sibi Deus ut latibulum tunc posuit, Psal. 17. & 2 Reg. 22. *Populus qui habitabat in tenebris, & in regione umbræ mortis, vidit lucem magnam,* per Christum nobis ortam, Esa. 9. & Matt. 4. Ad idem Luc. 1. *Ut illucesceret iis, qui in tenebris & umbra mortis sedebant.* Vides semper ibi umbram, & tenebras, hic vero patefactam lucem : patefactam in Christo, & communicatam nobis in Spiritu, quæ iterum postea in totius nostri corporis gloria patefiet, per resurrectionem in corpore futuram, ut nunc est resurrectio Spiritus. Umbra erat olim in legis ceremoniis, & aliis mysteriis, per analogiam ad superiora verbi arcana, etiam in umbra, nube, & caligine, apud Deum delitescentia. Erat tunc Christus in abscondito altissimi, & in *umbraculo omnipotentis*, Psal. 90. Erant ipsi omnes in umbra, & tenebris, quia Christus erat in verbi umbra, & nubis

latibulo absconditus. Duravit autem hæc verbi umbra, quo usque
Mariæ obumbrans desit esse umbra, Luc. 1. Imo usque ad Christi
resurrectionem aliquid semper umbræ fuit, sicut & in nobis ali-
quid erit ænigmatis usque ad resurrectionem nostram. Adumbraba-
tur adhuc deitas in carne Christi nondum glorificata, ut appareat
in adumbratione illa, & montis transfiguratione, Matt. 17. Si igitur
ipsum verbum incarnatum adhuc in umbra erat, quanto magis
olim in nube? Hinç Christo in terris vivente, non sunt umbræ le-
gis abolitæ, donec gloria tota est in Christo & ejus spiritu patefa-
cta. Licuit igitur cum Paulo, quicquid in lege visum est, *umbram*
vocare, ut corpus sit Christi, Col. 2. Nec abs re hanc quæstionem
intulisti; nam id ipsum meditabar, quando me mecum loquentem
audivisti. Pet. Quid est quod tecum loquebaris? Mich. Verbum me-
ditabar esse ipsam Christi personam, & collationem faciebam inter
Iogen & Elohim, ad Christum omnia referens. Pet. In Deo per-
ceptibles formas apparuisse, nostro seculo non recipitur. Mich.
Receptum hoc erat, & omnibus notum, in prima ecclesia, ut ex
Irenæo & Tertulliano constat; & apud veteres Hebræos, ut post
Philonem, Eusebium & Hieronymum, ex aliis jam citavi. In lege
& prophetis aliud nihil legas. Manifestatio Dei dicitur, non illusio,
Si nullam suæ deitatis apprehensionem dare voluisset Deus, frustra ejus
rei desiderium homini ingenuisset: præsertim Mos, & aliis, qui fa-
ciem illam videre desiderarunt. Frustra & illusorie tam multa de hac
re lex diceret: Deus ipse luderet, se facie ad faciem ostendans:
Christus ipse nugaretur, visionem Dei jactans. Si nullam dicas
esse Dei substantialem apparitionem, nullam ejus esse dices substanti-
alem communicationem: atque ita Deum nec mundo, nec Christo
substantialiter communicari: & in Christo aliud nihil apparuisse,
quam spectrum. Veteres Hebræi in Deo legentes *temunah zelem &*
demuth, divinam illam primam formam, & figuram agnoscent, ad cuius
imaginem conditus est homo, & eam dicunt faciem Elohim. In
prima Christianorum ecclesia erat hoc adeo commune, ut inde tunc
nascerentur fere omnes hæreses. Nam Simon Magus, Menander,
& Basilides, ab Ignatio citati, deinde Valentinus, Marcion, & Mani-
chæus.

chæus, & plerique alii, solam humanam formam, quæ erat olim in æthere, quasi spectrum Christo tribuerunt, sine vero carnis corpore. Quarum hæresium odio, ad invisibilium rerum, & trium punctorum somnia, sunt sophistæ perducti, instantे regno Antichristi; qui suos habuit præambulones. Id a Joanne prædictum fuerat, in eo regno prævalituros illusorios tres spiritus, qui sunt tres filii Beelzebub, Apoc. 16. Post Athanasium & quosdam alios, qui regni Antichristi jam erant athletæ, nunquam sophistis data est ea mens, ut veram illam Dei manifestationem animadverterent. Lege Tertullianum ad finem libri secundi contra Marcionem, ubi ait in primitiva ecclesia fuisse omnibus receptum, quod in Verbo fuerit humana figura, adeo ut etiam ipsi Marcionitæ ex apostolis ita crediderint. Illustrissimum est hoc totius ecclesiæ primæ testimonium. In libro de Carne Christi, & adversus Judæos, palam Tertullianus docet, Verbum habuisse olim humanam formam & figuram. Idem docet Irenæus lib. 4. cap. 15. & 17. Plerique alii sunt in ipsis loci de Verbi humana forma, & persona, ad cuius imaginem aiunt esse corpus Adæ formatum. Ne quis vero rudis ita sit anthropomorphita, ut Deum in se esse corporum existimet, nos vere incorporeum diximus, & invisibilem, sed sc̄ personaliter exhibuisse, cum sit mens omnisformis: quæ exhibitio erat prolatione, repræsentatio viva, verbi relucens. Pet. Mihi persuasum est, fuisse illam veram θεοφανιαν, Dei apparitionem, Christi relucenciam. Erat vere ἀόγος, idealis ratio prolata, sermo referens, repræsentans. Ad tuam igitur inter logon & Elohim collationem revertere. Mich. Ex Mose habemus, quod erat initio Elohim omnia creans, visus Elohim. Ex Joanne, quod erat initio relucens verbum, per quod omnia facta sunt. Pet. Quid antea? Mich. Interpellas. Pet. Prius scire velim id quod prius fuit, ut illinc ordine cuncta prodeant. Mich. Erat *præfinitio seculorum*, quam fecit Deus in Christo, ut ait Paulus. Sicut res omnes nunc sunt in Deo, ita eodem ordine ante creationem erant in eo, & primus omnium Christus: qui solus erat figura substantiæ Dei, splendorque visibilis gloriæ. Id quod antea fuit, si antea dici potest, fuit velut æternitatis momentum. Imcoram Deo non dicitur fuit: sed dicitur est. Deus ratione sua

æterna corporalem sibi & visibilem filium æternaliter decesserens, talis speciei substantia scipsum visibilem præbet per sermonem, in quo erat Spiritus. Per eundem sermonem & spiritum, hæreditatem filio, corporalem hunc mundum creat, umbram seculi melioris. Ad filii sui imaginem alios homines creat, pueros qui secum sint, illi donans: sicut ait: *Ecce ego & pueri, quos dedit mihi Deus.* Per sermonem & spiritum hæc omnia molitur Deus. Per sermonem & spiritum, qui quales apparuerunt, tales erant in mente præformati. Hinc sermonem & spiritum Deus homini tribuit, sermone & spiritu se illi communicat, ut sermone & spiritu Dei cruditus, factorem suum sermone & spiritu colat. Primum igitur adest Dei verbum, verbum ex interna ratione ad filii generationem extra prolatum, seu manifestatione exhibitum: ecce personatus Elohim mundum creans. Cogitat & simul loquitur Deus filii generationem, verbum patefaciens. Et per ipsum & verbum generationis filii creat mundum, cui debeat filius dominari. Quascunque æternitates imagineris, in illis jam erat ratio divina, quæ fuit postea logos, postea caro. In sua sapientia jam expresserat Deus formam hominis, quæ fuit postea visus Elohim, postea Christus. Elohim ergo non in principio esse cœpit, sed erat Elohim, antequam crearet. Logos non in principio esse cœpit, sed in principio jam erat, ut ait Joannes. Erat antea in ratione Verbum, sed non manifestatione exhibitum, ut in creatione se visibilem exhibuit. Mutari non ob id dicitur Deus: sicuti nec mutaretur, si se tibi substantialiter visibilem nunc exhiberet in nube, aut igne, aut aliqua forma. Nam ille omnem percipiendi formam in seipso continet, quam vult nobis offereus. Christum in se jam continebat Deus, & in ipso ideas aliarum rerum, eas sine sui mutatione exhibens, ex invisibilibus visibiles faciens, ut ait Apostolus. Prius erat Verbum quam mundus, non prioritate temporis, quod nullum tunc erat, sed ut causa ante effectum. Hoc unum est tibi semper tenendum, nec tunc, nec nunc esse coram Deo aliquas temporum differentias, nec intervalla aliqua, sed perpetuam semper, & præsentem æternitatem. Imo positis adhuc, ut ad nos, temporum differentiis, concedendum semper

per est, corporalem hunc filium, Jesum Christum, qui ex Maria factus est, ab æterno ex Deo egredi, & ante omnia secula generari, per prolationem illam in æternitate factam. In æternitate, ante omnia tempora, regnum Christi disponitur, ut post Christum docet Paulus: deinde temporum differentiæ dispensantur. *Pet.* Voluntarie ergo genuit Deus filium, non naturaliter. *Mich.* Inter Athanasium & Arrium, inter Basilius & Eunomium, inter Augustinum & Maximinum, ac ejus farinæ reliquos, fuit acerrima quæstio, An filius Dei sit natura filius, an sit patris voluntate filius. Leguntur hæc in Athanasio, lib. de fide sua, & in disputationibus contra Arrium, in Basilio contra Eunomium, in Augustino contra Maximinum, lib. 15. de Trinit. contra sermonem Arrianorum, quæstione septima ad Orosium, & aliis quæstionibus. Arriani Patrem dicebant libera voluntate genuisse filium, nulla necessitate aut lege naturæ coactum, atque ita filium aliquando cœpisse. Nolebant concedere, esse filium natura, ne videretur æqualis, & coæternus Patri: de separato quodam reali filio semper intelligentes. Nolebant Athanasius, Basilius & Augustinus concedere, esse filium voluntate, ne viderentur non coæternus, & ne esset mutatio in Deo, si aliquando cœperit velle. At ego dico, fuisse hominem filium natura & voluntate. Non cœpit Deus aliquando velle, sed ab æterno voluit: & ut cogitando voluit, est naturaliter sequutum. Naturalis est ratio, cognitio, voluntas, & scientia in Deo. Secundum ea naturaliter & voluntarie decrevit. *Pet.* Deus dispensatione voluntaria erat Verbum illud externe visum. In seipso quid erat? *Mich.* Deus natura sua est indiffinibilis, nec a nobis diffinitur, nisi ut rerum causa, quæ est prolatio ipsa. Naturalia quædam nos in Deo dicimus, vocibus aliunde mutuatis. Dicimus fuisse lucem, spiritum, mentem ratione præditam, omnia cognoscentem, & impletum. Naturaliter in eo relucebat, quod ipse esse volebat: & primum in eo relucebat, quod ipse primum esse volebat. Non potes tu in Deo aliud cogitare. Nam esset hoc secluso Christo Deum intelligere: quod nec angelis est datum. Naturaliter ergo & voluntarie erat λόγος, idealis ratio, & prolatio, reluentia Christi

æterna corporalem sibi & visibilem filium æternaliter dederens, talis speciei substantia seipsum visibilem præbet per sermonem, in quo erat Spiritus. Per eundem sermonem & spiritum, hæreditatem filio, corporalem hunc mundum creat, umbram seculi melioris. Ad filii sui imaginem alios homines creat, pueros qui secum sint, illi donans: sicut ait: *Ecce ego & pueri, quos dedit mihi Deus.* Per sermonem & spiritum hæc omnia molitur Deus. Per sermonem & spiritum, qui quales apparuerunt, tales erant in mente præformati. Hinc sermonem & spiritum Deus homini tribuit, sermone & spiritu se illi communicat, ut sermone & spiritu Dei cruditus, factorem suum sermone & spiritu colat. Primum igitur adest Dei verbum, verbum ex interna ratione ad filii generationem extra prolatum, seu manifestatione exhibitum: ecce personatus Elohim mundum creans. Cogitat & simul loquitur Deus filii generationem, verbum patefaciens. Et per ipsum & verbum generationis filii creat mundum, cui debeat filius dominari. Quascunque æternitates imagineris, in illis jam erat ratio divina, quæ fuit postea logos, postea caro. In sua sapientia jam expresserat Deus formam hominis, quæ fuit postea visus Elohim, postea Christus. Elohim ergo non in principio esse cœpit, sed erat Elohim, antequam crearet. Logos non in principio esse cœpit, sed in principio jam erat, ut ait Joannes. Erat antea in ratione Verbum, sed non manifestatione exhibitum, ut in creatione se visibilem exhibuit. Mutari non ob id dicitur Deus: sicuti nec mutaretur, si se tibi substantialiter visibilem nunc exhiberet in nube, aut igne, aut aliâ forma. Nam ille omnem percipiendi formam in seipso continet, quam vult nobis offereus. Christum in se jam continebat Deus, & in ipso ideas aliarum rerum, eas sine sui mutatione exhibens, ex invisibilibus visibiles faciens, ut ait Apostolus. Prius erat Verbum quam mundus, non prioritate temporis, quod nullum tunc erat, sed ut causa ante effectum. Hoc unum est tibi semper tenendum, nec tunc, nec nunc esse coram Deo aliquas temporum differentias, nec intervalla aliqua, sed perpetuam semper, & præsentem æternitatem. Imo positis adhuc, ut ad nos, temporum differentiis, concedendum semper

per est, corporalem hunc filium, Jesum Christum, qui ex Maria factus est, ab æterno ex Deo egredi, & ante omnia secula generari, per prolationem illam in æternitate factam. In æternitate, ante omnia tempora, regnum Christi disponitur, ut post Christum docet Paulus: deinde temporum differentiæ dispensantur. Pet. Voluntarie ergo genuit Deus filium, non naturaliter. Mich. Inter Athanasium & Arrium, inter Basilius & Eunomium, inter Augustinum & Maximinum, ac ejus farinæ reliquos, fuit acerrima quæstio, An filius Dei sit natura filius, an sit patris voluntate filius. Leguntur hæc in Athanasio, lib. de fide sua, & in disputationibus contra Arrium, in Basilio contra Eunomium, in Augustino contra Maximinum, lib. 15. de Trinit. contra sermonem Arrianorum, quæstione septima ad Orosium, & aliis quæstionibus. Arriani Patrem dicebant libera voluntate genuisse filium, nulla necessitate aut lege naturæ coactum, atque ita filium aliquando cœpisse. Nolebant concedere, esse filium natura, ne videretur æqualis, & coæternus Patri: de separato quodam reali filio semper intelligentes. Nolebant Athanasius, Basilius & Augustinus concedere, esse filium voluntate, ne viderentur non coæternus, & ne esset mutatio in Deo, si aliquando cœperit velle. At ego dico, fuisse hominem filium natura & voluntate. Non cœpit Deus aliquando velle, sed ab æterno voluit: & ut cogitando voluit, est naturaliter sequutum. Naturalis est ratio, cognitio, voluntas, & scientia in Deo. Secundum ea naturaliter & voluntarie decrevit. Pet. Deus dispensatione voluntaria erat Verbum illud externe visum. In seipso quid erat? Mich. Deus natura sua est indiffinibilis, nec a nobis diffinitur, nisi ut rerum causa, quæ est prolatio ipsa. Naturalia quædam nos in Deo dicimus, vocibus aliunde mutuatis. Dicimus fuisse lucem, spiritum, mentem ratione præditam, omnia cognoscentem, & impletum. Naturaliter in eo relucebat, quod ipse esse volebat: & primum in eo relucebat, quod ipse primum esse volebat. Non potes tu in Deo aliud cogitare. Nam esset hoc secluso Christo Deum intelligere: quod nec angelis est datum. Naturaliter ergo & voluntarie erat λόγος, idealis ratio, & prolatio, reluentia Christi

apud Deum, spiritus Christi apud Deum, lux ejus apud Deum. *Pet.* Quare lucem præcedebant tenebræ? etiam ante peccatum? Id Moses docet, Gen. 1. & Paulus, 2 Cor. 4. quasi primum principium sint tenebræ. In tenebris auditur sonus, & vox spiritus: ergo spiritus a luce differt, qui sine luce ad aurem porrigitur. *Mich.* Quemadmodum in ipso Deo fuit lumen apparet de lumine non apparente, ita dicitur creata lux de tenebris. Eadem ratione ait apostolus, *res ipsas ex invisibilibus esse factas visibles*, Heb. 11. Damascius Platonicus refert, Ægyptios primum principium, eo quod esset supra omnem cognitionem, appellare tenebras incognitas. Hinc forte suam tenebrarum gentem ex malo principio deduxit Manichæus, reales tenebras falso concipiens. Deus in seipso, in luce sua omnia semper videns, nunquam fuit tenebra, sed vera lux, ex qua hanc mundi lucem eduxit, dicendo, *Existat lux*. Spiritus soni est instar lucis, a causa lucida, & in unum cum luce in anima coit. Ut lux tandem ipse patescat, imo in luce nunc consistit, in innata scilicet ipsi aquæ vel aëri, nobis non apparente. Quamvis spiritus soni creati differat a luce creata, in Deo tamen spiritus est lux. Et in anima ipsa est substantia una spiritus & lucis, instar Dei. *Pet.* Citato loco agit Paulus de vera Christi luce, quæ luxit in cordibus nostris, & ante eam erant tenebrae. *Mich.* Si ad initium referas, jam dixi fuisse lucem apparentem de non apparente. Filius ipse Dei hac ratione, seu Verbum ipsum, fuit lumen de lumine, lumen visible de lumine invisibili. Mystice item dicitur *lux de tenebris*, quia lux Christi e tenebris nobis luxit, e tenebris, quæ fuerunt ante adventum ipsius. Cujus rei typus in illa creata luce indicatur, quæ post tenebras data est, in umbra veræ lucis Christi ita dandæ. In mysterio prius fuerunt in orbe tenebrae, quam lux, sicut fuimus in tenebris, antequam Christi lux per Evangelium nobis illuxit. Ecce lucem ipsam creatam fuisse umbram lucis Christi. Eodem mysterio probatur Verbum ipsum fuisse umbram, quod de tenebris nobis illuxit. Verbum illud nunquam clare visum, sub obscuritate quadam ipsum adumbrabat Jesu Christi corpus, quod nunc est in Deo corporalis lucida & visibilis veritas. Nunc igitur non est tale verbum,

verbum, quale olim fuit: quia non est nunc secundum illam dispensationem, secundum quam erat oraculum illud in nubis caligine tempore Mosis. Nam ut scribitur 2 Par. 6. Deus qui habitabat in caligine, habitat nunc in templo Salomonis, quod est corpus Christi, Joh. 2. Si nunc est tale verbum, quale olim fuit, sequitur tallem esse legem, qualis olim fuit, & velamen faciei Mosis. Nam per analogiam ad superiora fiunt hæc inferiora. Si nunc est tale verbum, ubi oraculum illud? ubi gloria Domini, quæ ibi apparebat? Nonne illorum omnium plenitudo est in corpore Christi? nonne illa omnia sunt per adumbrationem Mariæ factam, in Christum transfusa? Tu non satis animadvertis, quanta operatus sit Jesu Christi adventus, & qualis Novo Testamento facta sit omnium innovatio. Verbum est novum, sicut spiritus novus. Vetera omnia ut umbræ transferunt, & ecce facta sunt omnia nova, 2 Cor. 5. Christus est homo novus, nomen novum, cibus novus, regnum novum, cœlum novum, terra nova, omnia nova. Pet. Quomodo novus, & ab æterno? Mich. Spiritus dicitur novus, ob creaturæ innovacionem, & novam gloriam, & est ab æterno in substantia Dei. Christus Paulo dicitur *novus homo*, ex Deo & homine constans, in unam substantiam, & unum corpus, Eph. 2. Et ipsemet est in substantia Dei ab æterno logos & Elohim. Pet. Idem semper concludis Logon & Elohim. Mich. Quando a Joanne audio dici lucidum logon, rationem referentem: & olim audio lucem vultus Elohim, necessario in Christi faciem incido, cum tota lex mihi hanc imaginem ob oculos ponat, ut libro tertio satis dixi. Magna ad hanc rem est vis illorum Christi verborum, *Qui vidit me, vidi Patrem*. Ex quibus ita licet inferre: Si Deus manifestatus est in carne, videntio illam carnem, videtur Deus: ergo in facie Christi videtur Deus: & qui faciem Christi olim vidit, vidi Deum. Olim autem in oraculo videbatur Deus: & id quod videbatur, erat vultus Elohim. Ergo sequitur, idem in persona esse Logon, Elohim, & vultum Christi. Gloriam illam Dei, quam vidi Esaias cap. 6. fuisse gloriam Christi, docet Joannes cap. 12. Idem comprobatur ex iis, quæ Joannes in Evangelio & Epistola de luce scribit. Nam verbum

erat lux illa, qua Deus lux est: & ea ipsa erat lux & lumen vultus Elohim, Psal. 4. 35. 43. 66. 88. 89. & 118. Hanc eandem lucem, lumen, gloriam, claritatem, splendorem, vidit Joannes in facie Jesu Christi, dicens, *Vidimus gloriam ejus*, Joan. 1. Id ipsum in facie Christi in monte transfigurata se vidisse testatur Petrus, 1 Pet. 2. Id ipsum in facie Christi vidit, & videri docuit Paulus, Act. 9. 26. & 2 Cor. 4. Ergo erat idem Logos, Elohim & Christus, qui est lux mundi. Ea ipsa lux vultus Elohim ipsi Adæ in initio conspecta, post cherubim postea delituit, ut docet Esaias. Velata erat, & humanæ tenebræ eam non apprehenderunt. Eramus nos lippis oculis, ob præcepti transgressionem perterriti, & cum Adam pudore affecti, ut non pateremur illam claritatem, nec auderemus in eam faciem oculos intendere, mori timentes, propter objectum cherubim, & flammœum gladium. Ob quam causam, ad tollendum illum ignei gladii, & transgressi præcepti terrorem, suscitatus est nobis clementissimus ille propheta Jesus. Hoc ita docemur Deut. 18. cui concordat Heb. 12. & Exod. 20. Non valebat populus tunc sufferre terribilem illam ignis visionem. Nunc vero sine ullo terrore, revelatis oculis, gloriam illam Dei in facie Jesu Christi speculamur. Imo tanquam illuminatum speculum, semper eam in spiritu transformemur, 2 Cor. 3 & 4. Ex quo etiam Pauli loco analogiam hanc collige. Sicut facies Elohim sursum splendebat, ita facies Mosis ex ejus confortio splenduit, Exod. 34. Et sicut facies Elohim Christi erat sursum nube velata, ita & Moses ponebat velamen ante faciem suam, ut non liceret aliis faciem videre, aut Christi mysteria intelligere. Artificiosa est mysteriorum colligatio. Sicut lux illa vultus Elohim est externe communicata ipsi faciei Mosis, ita lux faciei Christi nobis communicatur interne, ut ibi videamus gloriam Dei in facie Jesu Christi. Unde semper colligimus, idem esse lucem, logon, Elohim & Christum, illis umbram, nobis veritatem, & nobis omnia nova. Vetera præterierunt, ecce facta sunt omnia nova. Pet. Si vetera omnia umbrae fuerunt, coelum illud vetus fuit umbra cœli novi, & terra vetus umbra terræ novæ, & homo

homo vetus umbra hominis novi. *Mich.* Et spiritus fuit umbra, aer umbra, ignis umbra, aquæ ipsæ umbra, & mundus totus umbra. Terra vetus ad novam collata, est umbra & tenebra, tohu & bohu. Terra nova est glorificata Christi caro, ad cuius similitudinem transformabitur, & innovabitur caro nostra. In ea ipsa Christi carne & ejus spiritu sunt coelestia elementa, cœlum novum facientia. Novas aquas, novum aërem, & novum ignem largitur nobis in regeneratione Christus, quando ex aqua, spiritu & igne de novo generamur, & innovamur. Nova sunt hæc & ab æterno substantialiter in Deo. Aquæ illæ supra cœlos in Genesi, licet ad litteram intelligantur aquæ pluviae, referunt tamen illas archetypi mundi supercoelestes aquas, in nube gloria Domini contentas, quæ futuræ erant ros naturalis genitrix Christi, & vera divinitatis pluvia. Referunt quoque novas supercoelestes nostræ regenerationis aquas, & cœlestem in spiritu nostro futuram irrigationem. Harum nostræ regenerationis internarum spiritus aquarum, est Deitas eadem, substantia eadem, quæ fuit in illis archetypi aquis, Christum generantibus. Et ea ipsa Deitas in aquis his creatis adumbratur, cum substantia quadam similitudine. In aquis his creatis, sicut in aere, & igne, est Deitatis symbolum, in umbra ejus, quæ in elementis Christi est, veræ deitatis, nobis in baptismo communicata. Mundus hic totus, & quæ in eo sunt, quandam deitatis umbram continent, & est in eis deitas, velut umbra deitatis Christi. *Pet.* Deitatem habet mundus, in maligno positus? *Mich.* Mundus bonus & pulcher est a Deo factus, & omnia Deo insita. Omnia per intermediam lucem, & ideam, sunt unum cum Deo, in umbra ejus veritatis, qua Christus est sine medio vere consubstantialis Deo. *Pet.* Secundaria hac ratione intelligendum est, quod ait Trismegistus, mundum esse consubstantiale Deo, Deum secundum, & filium Dei. *Mich.* Ideam ipsam mundi ille dixit esse λόγον, & instar mundi filium Dei, ita eam sine capite considerans. At nobis filii ratio ad Christum refertur, qui est caput mundi. Zoroaster quoque patrem omniformis mundi dixit esse omniformem Deum, nihil de Christo cogitans, quem nec angeli

tunc cognoscebant. Videtur dæmon ille Pimander vera docere voluisse, sed Christum ignorasse: aut quod de eo in verbo noverat, callide occultare voluisse, deitatem verbi sibi tribuendo, ut eam angelus apud Mosen sibi tribuebat. Alter Balaam erat Trismegistus, tam multa vere doctus, & tandem ad idololatriam illusus. Quando in plerisque locis ad Tatium, de imagine Dei loquitur, declarat eam esse imaginem mundi omniformem. Sed rectius nos dicimus imaginem Christi, in qua totus mundus continebatur, sicut in anima tua continentur multarum rerum ideæ. Sapientia in ipso Deo formata, erat animæ sanctæ, & sapientis omnia similitudo, non satis illis cognita. In sapientia erant rerum omnium exemplaria, eo modo, quo nunc sunt in anima Christi. Non sunt nunc in anima Christi qualitates illæ, seu notitiæ creatæ, sed ipsæmet originales ideæ: & continet anima illa ipsammet sapientiam Dei, sibi hypostaticè unitam, cum individua ipsa rerum omnium cognitione. Mundum Zoroaster & Trismegistus dixerunt esse magnum Deum. Nos Christum dicimus esse magnum Deum, mundi Dominum, & omnipotentem. In hoc a cognitione primi & veri exemplaris illi defecerunt, mundum ita præferendo, cum mundus sit propter hominem factus. Homo Jesus Christus, factor mundi, fuit & est in Deo substantialiter, verius quam mundus, & per ipsum mundus secundario in Deo consistit. *Pet.* Nolebat Pimander dæmon, tantam futuram hominis gloriam patefieri, malens ab homine adorari, quam hominem a se adorandum indicare. *Mich.* Admiranda plurima vera dixit, in paucis veritatem occultans. *Pet.* Elementa naturæ esse dixit vitalibus seminibus exornata: quod & Augustinus confirmat lib. 3. de Trinit. *Mich.* Ex sacris literis id ipsum ostenditur. *Pet.* Quibus id rationibus? *Mich.* Eo ordine, quo nunc sunt rerum naturalium principia & elementa, erant jam in Deo præformata, ut vim aliis tribuerent. Post creationem quoque evidenter ostenditur ratio deitatis elementis his communicata. In aëre deitas ita primo colligitur. Nam peculiari spirantis Dei ratione est aër ab aqua elicitus, Gen. 1. In aëre est halitus divinus, ob idque dicitur aër ipse esse Spiritus Dei: ob id dicitur Deus spiritus esse, spiritu

spiritu aëreo omnia vivificans. Ab eo aëris spiraculo excipitur anima. In eo aëris spiraculo deitatis spiraculum habente, symbolo quodam adumbrabatur vera & substantialis deitas halitus Christi, quæ ab archetypo in omnia spiravit, omnia implens. Hoc primum in aëre deitatis seminarium, umbram continens deitatis Christi, ab aëre est postea in alias creaturas, cum luce diffusum & disseminatum. Id ipsum per Spiritum Dei aquas initio agitans vivificabat, ut illæ deinde irrigando germina vivificant. Illud ipsum deitatis symbolum ab aëre sumunt aquæ pluviae, a quibus deinde & luce vivificantur cuncta terræ nascentia, symbolum ejusdem vivificantis deitatis, & lucis formam accipientia. Id ipsum in rerum seminibus continet proprietates varias, seminales rationes, & efficaces formarum similium procreandarum vires, juxta inditam a Christo lucentem deitatis ideam. Nihil est in mundo, quod sine deitatis & lucis Christi symbolo, vitam aut virtutem aliquam habeat. In ipso vita erat, & omnia per ipsum. Et sicut in ipso aliorum vita erat, ita in ipso aliorum virtus erat. Non solum eo deitatis Christi symbolo omnia aquæ vivificabantur, & germinabant, sed & majorem aliarum aquarum vivificationem, & Christi germinationem adumbrabant, qui solus est exemplare germen, nos in seipso aquis regenerantibus germinare faciens, ut palmites in vite. Vetus ergo illa aëris, aquæ, & aliarum rerum divinitas, umbra fuit. Christus ipse deitatis suæ non symbolum unum, sed symbola varia per spiritum & lucem rebus omnibus ab initio indidit, ac vitalia seminaria. Hæc ipsa a rebus aliis in alias varie disseminantur, & varias deitatis proprietates in rebus omnibus inducunt, juxta insitas ideas. Nunquam potuit Aristoteles, ex solis quatuor qualitatibus primis, in specierum generationibus, tam varios effectus concludere, nec post eum Galenus, ut fatetur, Platonem imitatus. Velint, nolint, idearum seu specierum proprietates fateri coguntur, vetustioribus admodum probatas, & rebus universis insitas. Hinc dixit Thales, esse omnia plena Deorum. Empedoclis dictum durius sonat, esse omnia in omnibus, potentia liter, symbolo lucis, ideas rerum continentis, symbolo deitatis, quo dicitur esse Deus omnia in omnibus. Hæc erat ratio Empedoclis, si

in lapide est Deus, in Deo ipso lignum, in lapide est lignum. Ipse Deus, qui est in lapide lapis, est in ligno lignum, omnia suis ideis essentians. Id ipsum cogitabant Democritus, Anaxagoras & alii, dicentes fuisse omnia simul, scilicet in Deo. Democritus exponebat, fuisse omnia simul potentia. Anaximandro erat omnium mistura, velut in chao confusio, ut tradiderunt Hesiodus & Aristophanes. Vere nulla erat in Deo confusio: sed confusio aut misatio illa rerum initio fuisse ab eis dicitur, quando nondum erat facta corporum externa distributio, aut realis ordinatio. Ita id in Deo illi cogitabant, ut in mente hominis dicitur simul esse multarum rerum chaos, cum idea simul sint. In materia quoque multarum formarum susceptibili, dicebatur multarum rerum chaos potentiale, deitas ipsa. Potentia quædam corporibus inest, etiam in animam agendi, & animam producendi. Pet. Verum existimo, corpus in animam agere, & animam in corpus, eo lucis & divinitatis communis symbolo: cum iterum sit inter animam & corpus, trium superiorum elementorum communio. Mich. Anima maxime secundum corpus afficitur. Animi mores corporis temperaturam sequuntur, ut peculiari libro docet Galenus. Per morbos corporis varie affligitur anima. In anima ipsa, & in forma quavis substantiali, est idea corporis: & in ea sunt seminaria delineandi & contemperandi corporis. In corpore quoque sunt elementa, & genimina quædam, elicienda & producenda animæ, & substantialis formæ. Nisi hæc vis, ac elicienda & producenda animæ virtus, elementis inesset, non dixisset Deus, *Producant terra & aqua animalia.* Terra, inquit Pi-mander, peperit animantia, quæ intus habuerat. Nam erat jam terra, ab aquis irrigata, & formam lucis adepta: atque ita divinis vitalibus seminibus exornata. Hinc dixit Deus ad Cain, *Cum colueris terram, non dabit tibi virtutem suam, sibi insitam.* Ex eo item spiritus & lucis symbolo sequitur, quod sicut in corporibus sunt variae proprietates occultæ, ita in animis sunt cognitiones variæ, nemine doctore insitæ, omnia plena Deorum. Pet. Si hæc corpora in animas agunt, multo magis in eas agent, & influent, cœlestia corpora, quæ multo magis sunt plena dæmoniorum, id est, divinis

vinis proprietatibus imbuta, ministerio lucis, eis principaliter ac perpetuo inherentis. *Mich.* Ostendimus jam, tam in corporalibus, quam in spiritualibus, lucem obtinere principatum, & formalem efficaciam. Lux creata efficacissimum omnium habet deitatis symbolum, cuius rationes omnes substantialiter format, corporalia & spiritualia transformat, in res omnes influit, & cuivis rei peculiares ideae suae proprietates indit. Efficacissimum symbolum habet lucis increatae, ejus existens prima & pulchra imago, cuius ratione omnia Deo assimilantur, & pulchra sunt. Increatae lucis instar est haec lux creata, ei insita, eam adumbrans, & sublimiorem aliam futuram Christi lucem præfigurans: qua post finale judicium palam lucente, abolebitur lux solis, & velut umbra transibit. Igitur haec lux, & ejus divinitas, umbra est. *Pet.* Quid de igne? *Mich.* Ignea lux, seu igneum lumen, in hoc differt a solis puriori luce, quod aereo splendori, seu fumo, semper mixtum coheret: cum flamma aliud nihil sit, quam aer accensus, in igne idem quod in aere colligitur deitatis symbolum. Ignis præterea sublimiori ratione est in divino aere divinior accensus, quasi novus igneus a Deo superveniens spiritus, coelestem secum lucem afferens, ac majorem alium Spiritus Sancti ignem præfigurans, sicut ab illo archetypi igne datum est. Ignis præ aliis est vivens, reliqua omnia penetrat, semper in alia agit elementa, ea purificans, & in cœlum erigens, ob tenuitatem aëream, luce coelesti commixtam. Ignis est, qui coelestem lucem cum elementari materia conjungit, eam in cœlum attollens. Ignis solum elementum est inviolabile, alia omnia elementa innovat, semper in cœlum tendit, & est quasi coeleste donum, ad hominis usum peculiariter datum; cum aliis animantibus non ita ut homini sit ignis ex usu. Merito itaque dicitur Deus ignis esse, & spiritus esse: olim in umbra, nunc in veritate. Nunc vere in nobis accedit Deus ignem Spiritus, quem elementaris hic ignis in umbra refert. *Pet.* In omni tandem spiritu concludis umbram aliquam. *Mich.* Spiritum soni invisibilis jam diximus umbram esse futuri visibilis & lucidi spiritus. *Spiritus servitutis* Judæis olim datus, umbra erat hujus novi spiritus regenerationis, qui est spiritus

tus veræ filiationis. Ex superiori libro constat, Judæos umbram quandam veri spiritus habuisse. Umbram quoque spiritus in creatione fuisse, ostenditur ex eo, quod spiritus Dei agitabat aquas. Tunc replevit Deus orbem spiritu aëro, halitum Dei continente. Sicut Spiritus Elohim est mundo tunc communicatus per exterrnum flatum, ita nunc datus est nobis interne spiritus Christi per verum ejus halitum: ut ille fuerit externa figura hujus internæ veritatis. Unde concludo, ut quæstioni tuæ de umbra priori jam satisfaciam, & Deum ipsum, & verbum ejus, & spiritum ejus, & lucem ejus, & angelos ejus, mysteria Christi adumbrasse. Cœlestia & terrestria Christum adumbrarunt. In hominibus & aliis creaturis Christus adumbratur. Si ab Adamo, Abel, Enoch, & Noë, per omnes patriarchas, reges, sacerdotes, & prophetas transcas, in eis Christi umbram invenies. Non solum erat umbra in patrum personis, sed & in eorum munere, ut pastor, agricola, vinitor, umbra erat veri pastoris Christi, veri agricolæ, & vinitoris. In ipsis terræ fructibus, animalibus, lapidibus, margaritis, metallis, thesauris, fontibus, fluminibus, puteis, pluviis, nubibus, tonitruis, fulguribus, & ventis, mysterium Christi figurabatur. In cibo Paradisi, in manna, in virga Aaron, in ligneo tabernaculo, in æneo serpente, in arca fœderis, in aureis, argenteis, & aliis vasis, in lapide aquas producente, in lapideo templo, in lapide angulari, in lecone, aquila, turture, columba, vitulo, agno, & reliquis omnibus, Christus adumbrabatur. Ea omnia Christum adumbrabant, & in Christo omnia continebantur. Ipse est omnium principium & finis. In eo est omnium specimen, omnium idea, & omnium plenitudo: nullos usus præstant nobis mineralia, animalia, vel plantæ, in cibo, potu, medicamento, corporis ornamento, vel sensuum delectatione, quin illi sint in Christo adumbrati, & eos solus ipse præstet. In interno homine hæc postea videbis. Post finalem quoque resurrectionem lux verbi ejus ea omnia commoda nobis præstabit. Ipse est novo homini vestimentum, cibus, & potus, umbraculum ab æstu & tempestate, propugnaculum, turris fortissima: olim in umbra, nunc in veritate.

Addc,

Adde, ut hæc umbræ ratio fortius comprobetur, cultum omnem, & adorationem Dei, umbram fuisse. Cultus totus legis erat carinalis, spiritualem alium præfigurans, qui per Christum est verus cultus, & adoratio Dei vera. Nunquam fuit in lege Deus vere adoratus, nec vere manifestatus: sicut extra Christum videri non potest Deus, ita nec adorari. Comprobat hoc ipse Christus, Joan. 4. diceas, Nunc primum esse tempus, quo Deus *in veritate* adoretur. Olim non in veritate, sed in umbra adorabatur Deus, adoratis angelis Christum adumbrantibus. In umbra adorabatur in lapideo templo & ligneo tabernaculo, ubi gloria Domini caligo apparebat. Nunc autem, cum templum Dei sit ipse Christus, ibi oportet adorare, & spirituali adoratione, sicut interne videtur & habitat Christus in nobis. Quicunque extra Christum venantur Dei visionem, aut adorationem, more Judæorum, Sarracenorum, & Paganorum adorant, ut faciant Christum nobis otiosum. Ita oportet Deum adorare, & cognoscere, ut se ille manifestare voluit. Ego Deum in solo Christo videri & adorari affirmo. Et generaliter omnem viam pervenienti ad Deum, in Christo esse dico, sicut ille se esse viam testatus est. *Qui adorat me, adorat patrem.* Nunc est tempus, id est, per me id mundo datur, ut veri adoratores, adorent in me Patrem spiritu & veritate. Hoc vellem cogitares, quod Christus in Thoma & Philippo damnavit omnem sollicitudinem inquirendi Deum per alias vias, visiones, & cogitationes: sed ut ipsum respiciamus omnino vult, & se ita adorandum exhibit. Argumenta ista de visione ad adorationem valida sunt: nam adoratio visionem præsupponit. *Qui adorat me, adorat Patrem:* sicut qui videt me, videt patrem. Videri debet in spiritu, quod spiritu adoratur. Videndum ubi adoretur, & quomodo adoretur; alioquin etiam nunc recte nobis dicet Christus, *Vos adoratis quod nescitis.* Visio Dei olim umbra fuit, sicut adoratio. Facies illa, quam vidit Moses, umbra erat Christi. Vedit angelum, qui Christum adumbrabat. Fidem Dei & Christi in umbra illi omnes habuerunt. Abrahamus, quando creditit Deo, in umbra quadam credidit Christo. Ille cui creditit, Christum adumbrabat, & in umbra quadam futurum:

A a a. 2.

Christum:

Christum ipse vidit. Angelum re ipsa videbat, & in eo reluentiam futuri Christi, cum esset in forma hominis angelus lucem Verbi indutus: quæ lux erat logos, ratio referens Christum. Pet. Suntne in hominis forma creati angeli, qui futuri erant hominis ministri? Et quando creati sunt? Mich. Deus per verbum suum creans mundum, per spiritum suum ministros sibi simul parat; Gen. 2: Psal. 32. Job. 26. & 38: Substantia ipsa angelorum similitudine quadam est de substantia illa, quæ erat verbi & spiritus substantia, lucida, clementaris, seu elementaris hujus archetypa. De substantia ipsa spiritus Christi, quodam spirationis defluxu, emanavit angelorum substantia, & animarum. Sicut Deus ignis est, & Deus spiritus est: ita flatus suos, & *igneas flamas, facit angelos suos*, Psal. 103. Substantia ergo angeli, cum sit ignea, & spiritualis, quasvis formas facile potest accipere. Peculiariter vero ratione, esse in hominis idea angelos creatos, hinc ostenditur, quia ab illa hominis Christi idea, & substantia, est delibata angelorum substantia, sicut & animarum, in eadem idea. Tum, quia angelis loquens dixit Deus, *Faciamus hominem ad formam & figuram nostram*: quasi jam in angelis esset talis forma, figura & imago. Tertio, quia videntes olim Deum, videbant angelum in idea hominis, *angelum facie ad faciem*, ut ait Gideon. Quarto, quia facies Stephani dicitur *quasi facies angelii*. Quinto, quia angelus futurus erat hominis minister, ita ei in omnibus melius accommodus. Sexto, quia eam formam habet anima, quæ est fere sicut angelus. Septimo, quia est ea omnium idearum, figurarum, & formarum perfectissima, etiam quæ in angelica luce formentur, quam sibi & suis Deus elegit. Excellentissima hujus figuræ & singularium partium munera, lege apud Galenum in libris de Usu partium humani corporis. Longe vero excellentiora, & excellentissimorum excellentissima erunt ea munera post resurrectionem, etiam angelis ipsis desiderata, cum sint nunc omnia velut umbra futurorum. Angelorum ministerium esse propter hominem, vel hinc ostenditur, quod in homine cœpit, quando dixit Deus, *Faciamus hominem*. Antea enim non fuerat ad angelos loquutus, quamquam ipsi, ut *ministri ejus jussa semper expectarent*, in singularum rerum

rerum creatione jubilantes, ut ait Job. Ad hominis autem creationem, angelos accersivit Deus, non ut authores, sed significans, eorum ministerium figmento illi fore opus. Chara adeo illi res præ angelis est homo, propter Christum filium suum, verum in Deo hominem, ad cuius imaginem factus est homo, veræ Christi substantiæ, corporalis & spiritualis, factus particeps præ angelis. Ob idipsum sunt angeli, quasi hominis pædagogi & ministri dati. Multo excellentius est artificium in compositione hominis, quam angelii, & major futura hominis gloria, quam angelii. Quia futurum errat, ut angeli hominem adorarent, sicut scriptum est, *Et adorent eum omnes angeli Dei*: ideo ab initio angeli boni hominem, ut rem Deo preciosam, observabant & amabant, creatoris voluntati se conformantes. Angeli vero nequam, superbi, nostræ dignitatis invidia sunt commoti. Aegre ferebant, esse terreum hominem præ aliis a verbo in sublime assumentum, & ab ipsis adorandum: cum ipsis potius, data pulchritudine elati, super omnia ascendere, æquales esse Deo, & altissimo similes vellent; ut est homo factus æqualis Deo, & altissimo similis. Grave admodum illis erat imbecillum hominem terreum æthereo angelo prælatum iri. Videbant jam, non angelo sed homini esse ibi in alias creaturas datam potestatem, & angelum esse factum hominis ministrum. Ob quam rem, quasi operam Dei insimulantes, caute insidiari, & ambire cœperunt, ut nos opprimendo præcellerent. Tunc per serpentem mulier primo seducitur, per quam iterum, tanquam per Diaboli instrumentum, seducitur homo, & fit Dæmoni subditus. Omne malorum genus in hominem irrepit, ob Diaboli invidiam, superbiam, iracundiam, & concupiscentiam: quæ omnia sui stigmata in nobis malus Dæmon imprimit; & pleraque alia ex occasione carnis inducta, ob id etiam Dæmon graviter jam nunc torquetur, & gravius postea igne torquebitur. *Pet.* Peccatum ergo angeli fuit creato jam homine. *Mich.* Sexto die vidit Deus omnia quæ fecerat, & erant valde bona. Septimo fuit sanctificata quies; octavo die, seu hebdomadæ initio, fuit consummatum peccatum, sicut hebdomadæ initio per resurrectionem fuit ad cœlestia restitutio. Oppositum in paradiſo homi-

nem est Dæmon ad impatientiam valde commotus, septimo die coactus quiescens, octavo cum occidit. Ob id postea, signo redemptionis, est circumcisio factus memorabilis dies octavus, sicut quiete septimus. Die quo natus est primus homo, est mortuus secundus: & die quo mortuus est primus, revixit secundus. *Pet.* An boni vel mali angeli possint crescere vel decrescere? *Mich.* Qui a gratia semel exciderunt, ad priorem ordinem nunquam redibunt. Nihilominus in eo statu augetur vel minuitur eorum poena. Videmus diluvio auctam malorum angelorum poenam, ad abyssi carcerem. Alii sunt aliis nequiores, ut ait Christus. Dejectus a Christo Satan, adhuc est de cœlo nunc dejiciendus. Nam adhuc inter cœlestes versatur, & cœlestia occupat. Quanto plus officit nobis Dæmon, & plures suæ ditioni subjicit, tanto plus torquetur & torquebitur. In tyrannis & avaris est typus, qui quanto plura occupant, tanto plus torquentur, laborant, & sibi majorem damnationem parant. Ita se habet Dæmonum in homines imperium; ita sunt hominum odio execrati, & nobis imperandi ambitione ducti. Manus præterea Dæmon efficit, ut bonus quoque angelus homini ob peccatum aduersetur. Nam per bonum angelum ministrum, quasi ab irato parente, pellitur homo ab horto deliciarum. Collocatur ibi Cherub cum flammæ gladio, ne liceat aliis faciem illam Elohîm ita videre, ut eam in angelo viderat Adam; visio Adæ umbra fuit. Christus ipse, si Adam non peccasset, erat postea ipsi & suis citra mortem gloriose manifestandus, cum ad id esset jam verbum apud Deum. Per Christum erat secundo ipsi Adæ danda arbor scientiæ boni & mali, prius vetita. Et per ipsum tunc clarius vidisset Adam Deum, quam antea per angelum. Admirabilis Deus. Totam suam Christo tribuere voluit manifestationem & gloriam. Angelos vero præmisit, & in umbra Christi, ut Christi postea supra angelos gloria dignosceretur. *Pet.* Angelorum & animarum materialis est substantia & divisibilis? *Mich.* Materialis dici potest substantia, quæ ab alia penetratur, & aliam intus suscipit. Talem prisci docuerunt esse angelorum & animarum substantiam, ad cuius divisionem penetrat lux Dei. Penetratur item anima aliunde, quam a luce

et luce Dei, & in se luminosas varias formas suscipit, velut materia quædam. Animæ separatae similem nobis formam retinent: substantialiter enim conformantur ipsi figuræ hominis. Non solum divisibilis est animæ substantia, sed in ea divisione dolet, ut experimur. Quanquam anima divisa, in seipsum mox coëat, instar aëris divisi, separatas animas ita dolere, lacerari, & poena sensus varietorueri docent sacræ literæ. Omnia sunt divisibilia, excepto Deo, cujus lux ad omnium divisionem pertingit, & *omnia penetrat*, ut ait apostolus. Hæc sunt verba Philonis, quibus materialem esse angelorum & animarum substantiam docet in lib. de Mundo, *Animæ forma elementis non iisdem facta est, quibus cætera: puriorum sortita est ipsa materiam, ex qua constant angelice naturæ*. Hæc item sunt verba Clementis Alexandrini, lib. 5. Stromatum, *Aiunt Stoici, Deum esse corpus & spiritum essentia, sicut animam & angelum: quæ omnia aperte tu invenies in nostris Scripturis. Quod illi de Deo, nos intelligimus de sapientia in Deo ipso creata, sive reformata: sicut angelos intelligimus, quos Plato vocat viros ignitos*. Angeli igitur & animæ non male priscis dicuntur esse spiritualia corpora, substantiæ cujusdam tenuissimæ, velut incorporeæ. Pet. Pascuntur illi cibo aliquo? Mich. Non ita ut nos. Cibo deitatis invisibili pascuntur. Cibus ille eos intus penetrat, & divisionem quodammodo facit. Est enim ad corporum nostrorum cibum analogia: eo magis, quia cibo eodem corpora nostra post resurrectionem paſcentur. Non defunt separatis animis gustus, auditus, & alia. Esse superis cibum aliquem, Scripturæ docent, & oracula vetustissima. Quod & nos concedemus, si cibum dicamus refectio- nem. Aëre reficitur anima. Aëream dæmonum substantiam proditum est refici suffumigationibus, spirituum spiritu refici. Inarentibus & squalidis locis non habet requiem Dæmon, ut ait Christus, sed in humidis, ut in porcis & hominibus porcorum vitam degentibus. Humores singulos in nobis consequuntur affectiones quædam pravæ, ob id humores illos appetit Dæmon. Sanguinis bestiarum est gulosus, illiusque nidoris avidus. Id esse materialis Dæmonis pabulum, a majoribus retulerunt Athenagoras, Tertullia-

nus, Clemens Alexandrinus, Lactantius, Eusebius, & plerique alii. Si nihil omnino ille comedederet, non esset a Deo damnatus ad terram comedendum. Gravis est poena aëreo & levi corpori cibus terreus & ponderosus. Cum sit damnatus a Deo ad terram comedendam, humidam potius amat, non aridam. Suffumigationibus item curavit, terram sibi vescendam, in æthera resolvi. Eodem actu impostor ille se ut Deum coli facit, & suæ infirmitati consulit. Cogitur enim. Non ut nutriatur: sed quia indignus fuit priore divinitatis cibo, est hoc ei in poenam datum, quia terreum hominem fecellit, velut terræ gloriae invidus, ob id etiam super terram repere jussus. Non proprie dicitur Dæmon terram ut alimentum comedere, sed quodammodo vorare, consumere, & circa eam laborare confici. Instar ignis est materiae vorax Dæmon, ob id ignea diligens sacrificia. Nihil prohibet, substantiam Dæmonis hac elementari vel torqueri, vel refici, arida torqueri, humida refici: ut lucem hanc odit, & tenebras amat. Suffumigationibus & sanguinibus quodammodo pasci Dæmones, probatum fuit apud omnes magiae fundamenta docentes. Imo ea ratione sibi jussit Deus offerri sanguines, fieri ignita sacrificia, & varios suffitum, ut ab Ægyptiorum magia & idolatria suos diverteret. Bonis quoque angelis gratum esse holocausti & incensi nidorem, ac suavem odorem, testatur Scriptura. Deo tamen, non sibi offerri monebant, ut Jud. 6. & 13. Ipsimet Dæmones saepius vera fateri coacti sunt, se esse corpora divisibilia, ac cibis aliquo modo soveri. Id ita ipsorum oracula docent, id post Pherecidem refert Plutarchus, Marcus apud Psellum, Porphyrius, Proclus, Chalcidius, & alii. Ex Hebreis ipsum, post Josephum & Philonem, affirmat rabbi Abraham in Fasiculo myrræ. Ex nostris quoque theologis, post jam citatos, & Augustinus, & Basilius magnus, corpus quoddam spirituale angelos habere docent. Pet. De animarum origine nonnihil desidero. Nam videris animas facere angelis antiquiores. Mich. Animæ substantiam dixi esse spiraculum, ex ætherea a Deo inspirata, & hac elementari substantia, simul in unum conflatum: & tunc eam incipere, quando in preparatum corpus a Deo inspiratur. Eam ipsam dixi esse

esse purioris sanguinis lucidum vaporem, simul clementarem & æthereum : & clementarem simul aqueum, aëreum, & igneum. Huic sententiæ subscribunt Hipparchus, Democritus, & Leucippus, qui igneam animam esse dixerunt : Anaximenes & Diogenes, qui aëream ; Hippon qui aqueam, & Critias qui sanguineam. Subscribent Empedocles & Plato, qui ex omnibus elementis eam constare censem : Pythagoras & Philolaus, qui aiunt esse compositam harmoniam. Subscribet Alcmeon, dicens esse substantiam ætheream, Critolaus, quintam essentiam, Posidonius ideam, Heraclitus Physicus astrorum scintillam, Heraclitus alter Ponticus lucem. Subscribent quoque qui ex traduce esse animam dixerunt : & alii, qui ex Deo. Est vere anima ea omnia. Est substantia ætherea, ab archetypo Christi delibata, elementaris substantiæ symbolum habens, sicut est in ea symbolum spiritus & lucis Dei. Illud substantiale spiraculum, quod creatum dicitur, & cum ipsa deitate immisum, est spiritalis quædam lux, ideam divinam referens, ipsi Deo insita, a quo spirata illustratur, & iterum nova spiratione in unam cum eo lucem substantialiter coit per Spiritum Sanctum. Pet. In concordiam his facile redeunt Democritus & Anaxagoras ab Aristotele citati. Mich. Primus animam & mentem idem simpliciter in homine esse putabat : alter diversa esse censebat, animalem animam, & mentem intellectualem. Mens prima est Deus, cuius est innata nobis proprietas, ob quam & anima ipsa rationalis mens dicitur. Ut res quoque distincta, animæ supervenit nova mens, spiritus novus unum cum ea substantialiter faciens. Paulus mentem discrevit a spiritu, mentem vocans ipsam communem intelligentiam, & spiritum impetum superadditum, 1 Cor. 14. Quoquomodo mens est anima ipsa, & mens est veluti pars animæ. Spiritus est anima, & spiritus est veluti pars animæ. Pet. Qualiter nos eramus in Christo ante angelos ? Mich. In spiritu regenerationis æterno. Qui regeniti sunt, erant ante angelos, dignitate, & Christi proposito dono. Quamvis reali creatione secundum tempus præcedant angeli, est tamen substantialis quædam in nobis dignitas, quæ præcedebat, qua nos ante tempus, & sine principio, eramus in Christo. Omnia creata erant

antea in Deo, simplici ratione solius ideæ. At spiritus ipsi electorum erant aliter, in propria substantia, proprio halitu, per modum alium, in sede illa Christi. Quanquam in angelis bonis sit donum deitatis, sicut in nobis, est tamen discriminè aliquod. Cum universitate creati sunt angeli, animæ peculiari ratione, & seorsum, sunt a Deo spirata: quæ res argumentum facit, esse animas præstantiores. Quod & ex superadditis excellentioribus donis probatur, ut nos efficiamur fratres Christi, cohæredes, & conregnantes. Item, quia propter nos tam multa, & tam insignia facit Deus, non propter angelos: imo omnia propter nos fecit, & angelos ipsos. Spiritus regenitorum sunt Deo consubstantiales & coæterni. Hinc dicebamus, sanctos de cœlo descendisse: quia nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo. Per spiritum vivificantem ipsi e cœlo descenderunt, per eundem in cœlo assumti. Descenderunt, qui jam antea erant in cœlo. Civitas ipsa descendit de cœlo, & a Deo ipso, Ap. 3. & Heb. 12. Si scintillam illam Spiritus, huic in regeneratione datam, credis esse veram Dei substantiam, credere debes, eam ipsam esse illi ab æterno constitutam, mensura tali de plenitudine Christi ab æterno sumpta. Non enim mutatur Deus, eam nunc ex seipso decidens: sed hic mutatur, cum ad eam assumitur, ad sedem sibi paratam ascendens. Quot millia erunt electi, tot millia erunt spiritus, eis preparati, & tot sedes. Pet. Solam unam Christi substantiam in Deo fuisse dixisti, & nunc plures in eo spiritus ponis. Mich. Unus est Spiritus Christi Sanctus, æternus, multitumor spirituum substantias continens. Cum spiritu tuo in die regenerationis tuæ unum novum in te spiritum facit, cum isto unum, & iterum cum illo unum. Spiritus electorum Dei inter se sunt distincti, & sunt unus spiritus in Deo. Spiritus est unus & multiplex, varias habet dispensationis mensuras, & adjuncta habet quædam, in nobis vere divisa. Quodammodo nobis deciditur pars quædam spiritus Christi, & novus in nobis creatur spiritus, nova creatura. Sicut spiritus ipse Christi essentialē habet halitum incorruptibilem, ita quando nobis communicatur, ipsum nostrum spiritum ad suam incorruptibilitatem intus innovat. Non enim corruptibilem.

ptibilem substantiam amplius induit spiritus Christi resuscitati. Hic est spiritus gratiæ & veritatis, cuius erat umbra in innato illo Adæ halitu: ut etiam veterem animam umbram dicamus, & ejus deitatem fuisse umbram novæ spiritus deitatis. Halitus ille ipsius animalis Adæ animæ, est quasi vapor & fumus sublimioris ignis, alium adhuc ignem desiderans. In umbra quadam est halitus ille homini datus, in lumine diminuto & abscondito, sublimiorem alium in homine futurum ac lucidiorem spiritum præfigurans. In fumo est latens ignis proprietas, & in eo facile clarior ignis accenditur, sicut in anima nostra per Dei flatum accenditur. Alioqui est anima ipsa vapor admodum fragilis, in ambientem ita exhalans, ut post mortem sit umbra viventis, non res vere vivens. Pet. Hinc viventium animas, post mortem *umbras* eorum vocavit antiquitas, sicut & *umbra mortis* sacris literis dicitur. Mich. Umbræ illæ post mortem dicuntur, tum quia vitali facultate privatæ, tum quia umbrosa quædam sunt viventium spectra. Has umbras, justitiæ rationem habens antiquitas, credidit ita sine corpore judicandas, resurrectionem corporum per Christum futuram nesciens. Hinc fabulosa multa de animarum pœnis tradiderunt Pythagorici. Sed condonari hoc illis potest, qui nec resurrectionem corporum, nec rationem futuri judicii scire potuerunt. Hinc quoque separatarum animarum esse perfectissimum statum, ex Socrate sibi persuadent Platonici: in quo errore plerique hodie versantur. Quod vero animarum extra corpus sit innaturalis status, hæc sola ratio convincit, quod corpus naturaliter amant, & ab ipsa corporis substantia essentialiter aliquid accipiunt. Corpori sunt animæ naturaliter & originaliter insitæ, & in idea corporis formatæ, nunquam amplius a corpore separandæ, si Adam non peccasset. Vitali calore in corpore fovetur anima, & privari recusat. Separationem illam, licet ad tempus fieri nos sciamus, ad insignem repurgationem, cum magno tamen animi mœrore fit. Quin & anima ipsa Christi, ob separationem a corpore naturaliter tristabatur, quanquam brevi se immortali & glorioso corpori restituendum sciret. Hinc quoque animæ interfectorum, quasi jacturam passæ, conqueruntur, Apoc. 6. Ad

Cain dixit Deus, esse *vocem sanguinis*, Gen. 4. quia anima in sanguine existens, se spoliatam conquerebatur. Denique si perfectior cum corpore est futurus post resurrectionem status, jam sequitur, non esse separatae animae statum perfectissimum. Sed ut ad umbras redeamus: in ea animae umbra sermonem de umbris latius comprebabis, si Deum ipsum, verbum ejus, spiritum ejus, lucem ejus, angelos ejus, animas, homines, animalia, cœlum, luminaria, stellas, elementa, & alias creaturas, in umbra quadam mysteria Christi præfigurasse concludas. Non solum res ipse, sed actiones, ut creatione illa prima, spiratio animae, sabbati sanctificatio, paradisi constructio, circumcisio, sacrificii oblatio, regni & sacerdotii constitutio, & reliqua omnia umbra erant. *Pet.* Estne animarum post mortem sensus aliquis? *Mich.* Separatae animae sunt naturali privatione factæ imbecilliores, ut quasi leves umbræ a geniis agantur, ex scipsis vix quicquam valentes: & dicuntur dormire, quæ sunt in quiete. Est tamen sensus & vox, Luc. 16. Isa. 14. & Ezech. 32. Sicut vox animarum interfectorum clamat ad Deum, Gen. 3. Apoc. 6. & 20. Sensus corporeos ait Pimander, ut partes animae, in suos fontes refluere. Unde fit, ut separatae animae dolorem sensus patientur, dicto cap. 16. *Pet.* Si in anima Christi separata erat hypostaticce Spiritus Sanctus, sicut verbum, & in carne quoque de Spiritu Sancto genita: quare non dicimus Spiritum Sanctum incarnatum, sicut Verbum incarnatum? Quare non dicimus Spiritum Sanctum filium, sicut Verbum filium, cum in Spiritu sit idea filii, sicut in Verbo? *Mich.* Ea res pulchre docet, non esse inter Verbum & Spiritum realem differentiam, sed in manifestationis & communicationis modo. Evidenter insuper docet, Verbum non dici realem filium, sed personalem. In Verbo est idea filii, in spiritu electorum est nunc idea filii, in carne est idea filii, in anima est idea filii, in forma substantiali est idea filii, seu idea totius, in terrea materia cuiusvis hominis est idea filii, seu totius imago, similiter in reliqua trium elementorum substantia. At non propterea dicimus tot in uno filio esse filios; sed totum ipsum dicimus esse unicum filium. Quod Verbum potius, quam Spiritus, diceretur olim filius, ex modo sumitur

sumitur differentia. Nam Verbum olim apparebat in persona & figura futuri filii, & Spiritus occulte agebat. Ideo Verbum ibi potius dicimus filium, Verbum item incarnatum, potius quam Spiritum Sanctum, cum Spiritus magis ad animam referatur. Est tamen vere Spiritus humanatus. Nos ipsi toti dicimur facti filii Dei, non dicitur Spiritus noster esse filius Dei, & tamen in Spiritu est ea filiationis ratio, *ὑἱότης*. Totus ita Christus ipse dicitur realiter filius Dei, non deitas ejus, nec Verbi, nec Spiritus, licet esset olim in Verbo idea filii, visibilis persona filii. Hanc accipe similitudinem, ut intelligas, ideam illam non fuisse olim realem filium, sed exemplar filii. Idea ipsa hujus hominis Salomonis est in anima, est in cadavere, in forma substantiali, & in materia. Est una idea divina, materiam ita constituens, & formam, & animam, in esse uno. Idea hæc erat sub certa forma, & substantia in semine Davidis, juxta jam relatum deitatis, & lucis, & elementorum seminarii symbolum. At non propterea dicimus, ideam illam in semine Davidis fuisse filium Davidis: sed totum ipsum hominem Salomonem dicimus filium Davidis, qui in lucis idea seminario quodam, & elementari substantia erat antea in semine Davidis. Verissima est hæc analogia. Argumento ab effectis ad causam concludimus, Christum ipsum totum esse verum filium Dei, qui substantiali & formalii modo erat antea in Deo. Christus erat in Deo, in essentiali ac formalii lucis principe idea, in substantia verbi super-elementari, seminis humani vim totam constituerente. Christus ipse, rerum omnium artifex, quandam suæ generationis imaginem in aliorum generationibus impressit. Nulla de Christo potuit difficultas oriri, quam hac similitudine non diluas. Scripturæ omnes nos ita familiariter docent, hunc hominem esse filium Dei; ab ipsis creaturis ita cognoscitur ipse creator, ut fuit miseranda nostrorum mathematicorum cœcitas, circa invisibilium punctorum realem distinctionem. De anima igitur Christi hoc dicendum, quod erat similis nostræ, continebat ideam filii, cum ipsa Verbi & Spiritus deitate erat substantialiter una anima, sicut Christus est unum cum Deo. Anima Christi ad inferos descendens, essentialiter & substantialiter

in se continebat hypostasim Verbi & spiritus, sicut caro in sepulchro remanens; ibi potius spirituali modo, hic corporali. Anima Christi simili nobis vita vivebat, & in ea erat *fons omnis vite*, Psal. 35. Humanam animam nostris similem in eum spirans Deus, totam simul aeternitatis omnis deitatem inspiravit, sine mensura. Postea quoque Spiritum Sanctum in eum, sicut in nos supervenientem, spirans Deus, totam denuo deitatem dispensatione alia spiravit, ac ejus priorem spiritum in resurrectione innovavit, dato novo spiritu, quem datus in Jordane spiritus adumbrabat. Unde collige, ut ad umbras redeam, non solum veterem Judæorum spiritum adumbrasse novum, sed & ipsum priorem Christi spiritum adumbrasse alium in se futurum sublimioris glorie spiritum. Spiraculum item illud vitalis ejus animæ aliam adhuc Dei gloriam præfigurans desiderabat, sicut Davidis anima ejus typo desiderat & sicut, Psal. 41. & 62. Spiritus quoque filiorum Dei, qui est Deus, futuram aliam in nobis Christi gloriam desiderat, sicut & ingemiscit, Rom. 8. & 2 Cor. 5. & quasi alterius rei umbra, eam nunc in speculi ænigmate refert, 1 Cor. 13. & 2 Cor. 3. Ecce quanta sit mysteriorum Christi præfiguratio. Pet. Umbras ratio illa non impedit, quo minus anima Christi dicatur Deus. Mich. Anima Christi est Deus, caro Christi est Deus, sicut spiritus Christi est Deus, & sicut Christus est Deus. In Christo est anima similis nostræ, & in ea ipsa est essentialiter Deus. In Christo est vitalis spiritus similis nostro, & in eo ipso est essentialiter Deus. In Christo est caro similis nostræ, & in ea ipsa est essentialiter Deus. Anima Christi est ab aeterno, spiritus Christi est ab aeterno, caro Christi est ab aeterno, in propria deitatis substantia. Anima Christi in propria divinitatis essentia, totam mundi animationem ab aeterno spirat, & ab ea est symbolum deitatis in anima nostra. Nullibi nisi a Christo datus, invenitur Spiritus Sanctus: alioqui extra Christum esset vita, & non omnia per ipsum vivificantur. In eo folo est omnis fons, & tota deitas, corporis & animæ & spiritus deitas substantialis. Caro ejus est substantia Dei genita, habens essentiam deitatis, substantialiem formam lucis Dei. Anima ejus essentialem animationem ab aeterno continet.

continet, a qua aliæ animæ spirabantur, cum ipsius symbolo quodam. In eo item est novus gloriæ spiritus, a quo, novi hominis spiritus halitu inspiratur in regeneratione, spiritum hominis incorruptibilem, cœlestem, & divinum faciens, multo sublimius, quam per primam animæ inspirationem factum est. Nam prima illa anima nostra non erat Deus. Superveniens autem Spiritus Christi, qui est Deus, eam Deum esse facit, Deo arctius conjungit, peculiari ratione unum cum Deo, a mortalitate & servitute liberans. Auferrit quodammodo ab anima potest illud deitatis symbolum. Impiorum animæ, judicio Dei, in horrendas tenebras cum corporibus missæ, ipsa Dei luce, symbolo ejus, & proprietate nudabuntur, sicut ait Christus, *Etiam quod habent, auferetur ab eis*, Matth. 25. & Luc. 15. In nobis autem, qui datum servamus, abundantius datur, & dabitur. Sicut spiritu nos ad incorruptibilitatem nunc regenerat & transformat Christus, ut incorruptibilis spiritus indies augeatur, & integer post corporalem mortem in ipso Christo servetur: ita in futuro seculo, substantia deitatis, quæ secundum corpus quoque in Christo solo est naturalis, ab eo in nos radiabit, suæ deitatis & lucis communicatione transformans & *glorificans corpora nostra*, Phil. 3. Atque ita semper ab eo, ut rivi a fonte, & membra a capite, pendebimus, ut nunc & ab æterno pendemus. Pet. Hinc colligitur ratio differentiæ, quare patres dicebantur olim mori: nos autem Christo resuscitato insitos, nunquam amplius mori, sed æternam vitam jam cum eo vivere, ut multis locis apud Joannem doceat ipse Christus. Mich. Quanquam in patribus fidelibus fuerit spes vitæ, non tamen ita regnabant illi cum Christo, sicut nos, cœlesti regno immortali, per Christum in terras delato. Patres illi non habuerunt participationem incorruptibilis totius Christi substantiæ, sicut nos. Animæ ipsius elementa diximus corruptibilia, & ob id eam in ambientem difflari, substantia sua quasi nudatam: ac deinde Cacodæmoni quodammodo subditam ob Adæ peccatum, in inferna trahi, quasi nunquam amplius corpori, quod coruperat, restituendam. Eo magis, quia polluta caro, ob id mortua, nunquam amplius est talis victura. Magna igitur gratia & misericordia opus est, ut ea omnia quis ad vitam innovet, & car-

nem repurget, cum talis in Deo vivere non possit. Ea vero omnia gratis præstítit Christus per mortem & resurrectionem suam, spíritum mox in morte vivificans, & carnem in resurrectione glorificans. *Pet.* Aiunt quidam, animam Christi post mortem cum ipsis dæmonibus in inferno pugnando, passam esse mirabiles angustias. *Mich.* Omnes angustias morte consummavit Christus. Nec ad inferos descendit, ibi denuo passurus: nec deterior fuit Lazaro, cuius anima est cum solatio ab angelis ducta in sinum Abrahæ. Semper animæ Christi virtus dæmones superavit, eos affligens, lædens, & maxime terrens. Quædam dicitur Christus pati, quæ in suis membris patitur, ad quem modum a Paulo ipse persecutionem patiebatur. Adde, quod anima latronis eo ipso mortis die posita est in paradiſo, gloriæ animæ Christi particeps: ergo jam erat in anima paradiſus. Anima Christi post mortem jam spiritu Dei mirifice vivificata, cum gloria & potentia descendit ad inferos, ut pias animas inde liberaret. Corpus quoque ipsum deinde resurgens, in coelum crexit, cum omni gloriæ & potentiae consummatione. *Pet.* Ordine simili duo haec in nobis mysteria complentur. *Mich.* Spiritu nos prius quam corpore vivificat, & glorificat Christus. Corpore glorificabit in finali resurrectione. Spiritu nos hic glorificat, quando mortis suæ symbolo in baptismo resurgimus. Spiritum item prius quam corpus suum nobis hic communicat Christus, sicut prior est nubis baptismus, quam coena. In Christi baptismo nobis datur ejus integer spiritus, sicut in coena datur integra caro. Dantur nobis, qualia Christus in coelo nunc habet, incorruptibilia spiritus elementa, quando ex aqua, spiritu & igne per potentiam resurrectionis Christi vere & incorruptibiliter regeneramur. Per hunc novum spiritum ipsa anima nostra veram immortalitatem nanciscitur, immortalis illius gloriæ gustum, & unus cum Deo Spiritus efficitur. Vera haec sunt, non imaginaria, sicut vera res est, quod Christus resuscitatus in nobis est. Adjungitur novo spiritui in coena Domini ipsa incorruptibilis Christi caro, quæ interim incorruptibilis hominis est incorruptibilis cibus. Unde colligitur internus noster homo, ex carne & ossibus Christi, ac ejus & nostro spiritu in unum compatus,

Etus, ut ita vita nostra sit in Christo abscondita, & internus noster homo incorruptibilis & immortalis. Hac ratione non solum dicitur interni nostri hominis nulla esse mors, sed & totius hujus hominis non dicitur esse mors, sed quies & dormitio quædam, vivo semper & integro interno homine manente, vivo & integro cum sua anima spiritu in manus Dei commendato & deposito, toto integro restituendo. Non in ambientem morte illa resolvitur, nec Cacodæmoni traditur, sed in Christo absconditus, ut in hominis vita erat, integer servatur: in paradiſo ipso, & regno cœlorum, cum Christo semper regnans. Ad hunc modum nos in Christo vere vivimus, æternam vitam jam vivimus, & vivit Christus in nobis. Eorum qui in Christo vixerunt animæ separatae jam cum ipso regnant, reliquis in inferno detentis, ut docet Joannes Apoc. 20. Pet. In inferno detentis animis contulitne aliquid Christi ad inferos descensus? Mich. Satanæ arma confregit, inferni vincula solvit, ac ejus dolores in plerisque lenivit. Resurgendi spem omnibus dedit ipse resurgens, & plerosque secum resuscitans. Pet. Quales erant inferni dolores? & qualiter eos immutavit Christus? Mich. Non ita ut torquendæ sunt, torquebantur tunc, nec torquentur nunc animæ, nec dæmones ipsi: sed *paratus est ignis diabolo, & angelis ejus*, ut ait Christus. Inferni dolores erant ex privatione vitæ: quos ob id vocat Petrus *dolores mortis*, Act. 2. & David Psal. 17. Est multiplex dolor, seu multi dolores, qui ob id *dolores* ibi vocantur. Hæc inferni præsentis ratio longe aliud est, quam futuræ gehennæ damnatio, ut mox audies. Destruetur enim infernus, & totus dæmonis in hominem principatus, dæmone ipso acrius puniendo. Hæc inferni ratio, juncta sepulchro, congruit punitioni Adæ, qui vita privatus in infernum est consequenter detrusus, facta diabolo in hominem potestate. Est ergo ibi naturale & innatum gustatae vitæ desiderium: & ex privatione rei tam amatæ dolor nascitur. Quemadmodum morientes horrescimus, languemus, & dolemus: ita quamdiu in morte detinemur, horrore, languore, & dolore tenemur, ut ait Job. Hos mortis & inferni dolores sensit David, sicut & reliqui omnes, peccatum Adæ ita morte & inferno purgantes, sive luentes. Qua

Ecc

ratione

ratione dicuntur ipsi per Christum ab inferno educti, & *a potestate inferni liberati*, Psal. 48. quia infernus potestatem in eos habebat. Qui ante mortem Christi mortui sunt, ad infernum ducti sunt, quasi a Deo oblivioni traditi, exceptis paucis, quos futuri Christi fides fovebat. Hinc sepulchrum vulgo dicebatur *terra perditionis & oblivionis*, Psal. 87. Idem in sacris literis erat sepulchri & inferni nomen, ut simul ad sepulchrum & infernum iretur. *Infernus mortem sequebatur*, ut ait Joannes. Ut corpus peccato animam traxit, ditionique subjecit: ita cum corporis sepulchro subjicitur animæ tenebris, morti, & inferno. Alii præterea sunt inferni dolores. Nam juxta genus mortis est in improbis varius inferni dolor, ob id dictus *dolor mortis*, languore eo mortis durante. Hinc (ut post veterem Scripturam docent Petrus & Judas) gigantum animæ aquis torquentur, quasi *süb tartarorum caligine* quotidie rigentes, ut moriendo rigebant. Sodomitarum animæ ignis poenam sustinent, quo extinti sunt; quasi post mortem duret ea mortis impressio damna-ta. Ab aquis animæ patiuntur, & a sulphureo igne: eo magis, quia in aquis his diximus internas alias aquas suffocantes, & in ex-tero igne internum ignem animas urentem. Additur & ibi dæmonum ministerium, quorum actio est ignis comburens. Igne ita sensibiliter torquentur animæ, ut aquæ gustum desiderare videantur, Luc. 16. Ignis ejusmodi est, qui animas torquet, depascitur, & poena sensus urit, ut ait ibi Christus, & David. Psal. 48. *Absumere malos* ibi dicitur *infernus*: quod non de sola corporis in sepulchro assumptione intelligi potest. Hinc ait Job. cap. 24. *Sicut æstus absunit nivem, ita infernus peccatorem*. In parvulis quoque defunctis aliqualis est inferni dolor, sicut fuit mortis hebes quidam dolor. Solus ille dæmonis horror tenebrosus poenam affert, etiam parvulo, tenebras jam exhorrescenti. Juxta genus insuper actorum in vita est in inferno novus aliud animæ dolor, vermis quidam, & remorsus læsa conscientiae. Quod & Paulus comprehendit, 1 Cor. 3. *ignis* nomine intelligens omne genus afflictionis, qua & vivi & mortui afficiuntur, tædio quodam actorum in vita, ut per quæ quis peccat, per hæc & torquentur. Peccatum, ut ait Deus, semper præforibus

foribus cubat, & post mortem infernus semper ob oculos impiis versatur. Quanto magis se hic quis per superbiam & delicias extollit, tanto magis ibi humiliatur, maceratur, & tædio afficitur, Esa. 14. Exech. 32. & Apoc. 18. Vermis hic in reprobis non moritur, & peccatum ipsorum contra ipsos est semper. Unde & infernus ab expostulando dicitur **לָאֶשׁ seol**, eo quod sit in inferno expostulatio quædam actorum in vita, etiam usque ad *novissimum quadrantem*, ut ait Christus. Alia etiam est ratio doloris inferni ante & post Christi resurrectionem. Nam desperatum vitæ dolorem habebant, qui futurum Christum nescierunt, in terra oblivionis siti, resurrectionem non sperantes, Psal. 87. & Esa. 38. Hanc autem desperationem sustulit Christi ad inferos descensus. Imo patriarchas & prophetas, ipsum jam olim expectantes, secum tunc eduxit, ut ait Matthæus. Hoc prædixerat Esaias, cap. 42. & 49. & Zacharias cap. 9. & David locis jam citatis. Omne eis dolorem sustulit resurgens Christus: sicut nunc in vere regenitis, quod ad separatum spiritum attinet, nullus superest mortis dolor, sed perenne in Christo vitæ gaudium, cum alterius futurae totius corporis desiderio. Mortis dolor non superest in sanctis, quamvis morientes secundum corpus doleant. Ut in Christo fuit solus secundum carnem mortis dolor, non sequens inferni dolor tenebrosus, imo maxima Dei cum anima lux: ita & in nobis vere regenitis. In reliquis autem infernus horrens & tenebrosus mortem sequitur, cum sint omnes natura filii iræ, ob Adæ peccatum, quod ibi omnes luunt. Nihilominus & in eis hoc effecit Christus ad inferos descendens, quod ille mortis in inferno desperatus dolor, partim est spe resurrectionis lenitus, partim in aliarum pœnarum formidinè mutatus, re tota pendente ex futuro judicio eis tunc significato. Hanc rem Petrus docet cap. 4. Epist. prioris, dicens, *In hoc esse quoque mortuis prædicatum evangelium, ut jndicarentur quidem secundum homines carne, vivant autem juxta Deum spiritu.* Fuit mortuis evangelium adventus & resurrectionis, de qua ibi Petrus agit, ut judicem Christum etiam inferi agnoscant, & in ejus nomine genu flectant. Evangelii prædicatio per Christum ad inferos descendenter, ad mortu-

os in hoc se extendit, ut carnis resurrectionem & judicium expectantes, placatum interim in Deo spiritum habeant. *Christus qui mortuus est, & vivit, mortuis dominatur & vivis*, Rom. 14. Mortui ei placere student, 2 Cor. 5. Inferi in ejus nomine genu fleunt, Phil. 2. & in subterraneis eum laudant, Apoc. 5. Ille inferni tenebrosus horror est luce ingressus Christi quodammodo illustratus, tantum abest, ut Christus ipse ibi pateretur tenebrosos horrores. Hanc spem & salutem etiam in inferno detentis attulit Christus Salvator. Salvator omnium, quod in se est, ibi se obtulit Christus, ab eo carcere liberationem offerens. *Pet.* Putas ea ratione dici Salvatorem omnium? *Mich.* Hac prima ratione dicitur Salvator & Judex omnium, & pro omnibus mortuus: quia originale Adæ peccatum, quod in se erat omnibus æternæ mortis, & horroris inferni, omnibus ipse condonat, mortem & infernum tollens, ac vitam restituens, ut a se judice omnes vitæ restituti, non ex facto Adæ, sed ex aliis propriis factis juste judicentur, qui ibi quodammodo a dæmonibus judicabantur, & boni & mali. Secunda ratione dicitur Christus Salvator omnium, sicut Creator omnium: quia omnibus est ab initio insitus spiritus deitatis ex ipsius halitu, Gen. 2. & 6. Qui spiritus interne præscribit conscientiæ regulam quandam, quæ gentibus omnibus ad salutem vel damnationem facit, Rom. 2. & Act. 10. Unde & gentes omnes Christus resuscitabit, rationem a se datorum exigens: & cui plus datum est, plus exigetur ab eo. *Salvator omnium dicitur Christus, sed maxime fidelium*, 1 Tim. 4. Tertia est hæc salvandi eximia ratio. Notanda est ibi vis dictionis *maxime*. Suæ enim salutis vim maxime in nobis regenitis ostendit Christus, ac etiam in veteribus patribus sibi fidelibus. Nos sua gratia, & resurrectionis potentia, secum nunc retinet, ne in infernum deducamus: & patres eo jam deductos, resurgens secum eduxit. Reliquos omnes usque ad diem judicii in inferno reliquit, quosdam interim purgandos, alios justo judicio perpetuo puniendos. Nam præter ea, quæ jam mali patiuntur, alia supersunt, eis corpore & anima toleranda, quando in finali judicio damnabuntur. *Pet.* Qui sint damnandi, nondum illi certo sciunt, licet formident. *Mich.*

Scire

Scire id certo non possunt, cum & alii non damnandi cum eis ibi detineantur & torqueantur. Quando ventum erit ad judicium, tunc in stuporem agentur qui se ita damnados nesciebant. Ibi varie disceptabunt, ibi erit fletus, & stridor dentium. Tunc segregabuntur oves ab hædis, quæ ante non erant segregatae. Ignoratur ab omnibus illis, quid in clausis judicii Dei libris continetur. At in judicio aperientur libri, & infernus ipse dabit mortuos suos, ut de omnibus fiat tunc judicium, & de dæmonibus ipsis, Apoc. 20. *Pet.* Quare sinum Abrahæ sublimem docet Christus, si erat in inferni dolore & horrore? *Mich.* Vere horrorem hunc sensit moriens Abraham, sicut & David. Vere ante mortem Christi non fuit apertus paradiſus, & dūrabat semper mortis & inferni potentia, donec veniens Christus eam confregit, & *fortem ligavit, ejus spolia diripiens,* Matt. 12. Mar. 4. & Luc. 11. Resurgens de inferno Christus, sanctos sibi credentes resurgere secum fecit, Matt. 27. *Spoliavit tunc principatus, & potestates,* Col. 2: eos in finali judicio penitus abolitus, 1 Cor. 15. Præda dæmonis erant piæ animæ, quas Christus victor liberat, patriarchas secum assumens in regnum cœlorum. Hinc eis a Christo tribuitur regnum cœleste, Matt. 8: Luc. 13: Heb. 11. quia suæ resurrectionis eos fecit Christus participes. Regnum suum Christus per resurrectionem adeptus, in eum tunc assumit patriarchas & prophetas, qui in eum fidem olim habuerunt: sicut nos ob eam fidem nunc in regnum illud assumit. *Pet.* Et ante resurrectionem docet Christus excellentiam sinus Abrahæ, Luc. 16. *Mich.* Multis rationibus id verum est. Primo, quia proxima jam erat gloria. Secundo, quia spem liberationis Christi habentes patriarchæ, propheticō spiritu tempus sciebant: cum præfertim ad eos tunc descendisset Joannes Baptista, oculatus illius testis. Atque ita præsente jam liberatore Christo, erat illis eximia consolatio, & magno jam solatio fruebantur. Tertio, quia per comparationem ad aliorum poenas erat piis gloriæ solatum. Quarto, quia certis legibus cogitur in inferno dæmon: sicut in ipso inferno est, & erat poenarum inter impios differentia, ita boni a malis fortiori ratione secernebantur. Inter ipsos impios esse latum discrimen, & segregationem,

in gigantibus & Sodomitis ostenditur: item in aliis impiis, ut Esa. 14. & Ezech. 32. Ergo multo majus erat bonorum a malis discrimen. Quinto, quia piis semper aderant boni angeli custodes, divino splendore solatium afferentes. Ita Christus ait, esse animam Lazari ab angelis portaram in sinum Abrahæ. Ob insignem patriarchæ fidem, limitata fuit dæmonis in ejus sinum potestas, ministerio bonorum angelorum. Philo in excitatione Samuelis, Deos ascendentibus de terra, cum beata anima angelos bonos eam servantes intelligit. Mosen quoque in monte ab angelo sepultum; angelus custos deduxit, ut in monte cum Elia videretur in Christi transfiguratione. Sexto, quia sinus ille non solum fidei privilegio, sed certi loci ratione, erat ab aliis segregatus, ut interjecto hiatu non licet aliis ad illum locum venire. Denique Deus omnia implens, etiam ipsum infernum implet, solatium præbens quibus vult. Cum Deus esset Deus Abrahæ, in Deo ibi vivebat Abraham, in ejus gratia Sapientia Dei etiam in inferno solatium præbebat fidelibus, Eccles. 24. Etiam in inferno cognita est semper fama sapientiæ divinæ, Job. 28. Pet. Ubi locum illum sinus Abrahæ fuisse putas? Mich. Quemadmodum sepulchrum diximus infernum, ita sepulchrum dicimus sinus Abrahæ: quasi sit in sepulchris quædam animarum communicatio. Ubique est locus capax animarum, & torquendarum & consoladarum. Sepulchra esse locos custodiæ animarum Scriptura docet, ut dicantur etiam animæ ad sepulchrum duci, consequentia quadam, corporis, quod naturaliter amant. Circa monumenta versari dæmones, docet Evangelium, Matth. 8. Mar. 5. Luc. 8. Monumenta enim, sicut & animas ipsi ambient. Christus dicens, eos qui in monumentis sunt, audituros vocem ipsius, animas a monumentis non excludit. Animæ naturaliter corpus appetunt, circa id planぐunt quæ in eodeliquerant, & se spoliatas lugent. Hoc in lege maxime verum erat, quando animæ nondum in cœlestis regnum assumebantur, ut nunc. Non sine ratione dicebatur *accedere ad animam*, qui accedebat ad cadaver, Levit. 21. & Num. 6. Dicebantur *animæ descendere ad fossam*, Esa. 38. Psal. 29. 48. & plerisque aliis. Ex cadaveris contumelia tunc afficiebantur animæ, & in poenam hoc

cis

eis a prophetis improperatur, dictis locis Esa. 14. Ezech. 32. & ali-
bi passim. Ultionem & pœnam passim minantur prophetæ, quod
essent cadavera sepulchris caritura, & a bestiis devoranda. Ridicu-
la poena, si ad animas nihil pertineat. In gratiam animæ Elisei est
miraculo ostensum cadaver ejus, indigne sepultum. Ab angelo se-
pultus est Moses, ne posset eo dæmon abuti ad aliorum idololatri-
am, & animæ sanctæ dolorem. Dolent enim animæ sanctæ, quan-
do nos circa ipsarum cadavera idololatramus. Sancta res erat olim
sepulchrum & inviolabilis. Non sine mysterio fit solemnis in Scri-
ptura sermo de sepulchro Abrahæ & suorum. Majorum suorum &
piorum sepulchris non sine ratione pii homines afficiebantur, Gen.
47. 49. & 3. Reg. 13. Credebatur ibi quies aliqua major, quam in
consortio impiorum: spes item major cum piis illic simul resurgen-
di. Ibi credebantur esse boni angeli custodes, ubi erant piorum a-
nimæ in custodia. Cum unica esset priorum certa, & Deo proba-
ta familia, ab Abraham deducta, omnes ad unum Abrahæ parentis
sinum reducuntur, veluti ei conseulti, qui ejus fidem & pietatem
tenuerunt. Ibi intelligitur quies illa, de qua dixit angelus Danieli,
Quiesces in sorte tua in finem dierum. De aliis item piis dicitur,
quod *appositi sunt ad populum suum.* Non ad alienum, nec ad sor-
tem impiorum, sed cum suis quiescentes. Hoc modo verum tunc
erat, quod scribitur Sap. 3. *Justorum animæ in manu Dei sunt, nec*
tanget illas tormentum mortis. In pace sunt post mortem, & spes
eorum plena est immortalitate. Sapientia aiebat, *se penetrare infe-*
riores partes terræ, spectare ibi ipsos dormientes, & illuminare spe-
rantes in Domino, Eccles. 24. Quanquam essent in inferno futu-
ri, tamen a Deo petebant Elias & Jonas, ut ipsorum animas acci-
peret, in quiete aliqua ibi collocandas. Quæ umbra erat quietis ve-
ræ per Christum futuræ in coelestibus. Hinc quasi rem novam, voce
coelesti jubetur Joannes scribere, *Beati qui posthac in Domino mori-*
untur, ut vere quiescant a laboribus suis. Posthac dixit, jam mo-
do, deinceps, ἀπαρτί, ex hoc tempore, ad differentiam veteris qui-
etis. Eadem voce cum emphasi usus est sæpe Christus, indicans,
ex tempore resurrectionis sua fore regnum novum. Pet. Quæ-

dām aīs peccata in futuro sēculō remissibilia, postquam mortui ita affliguntur, purgantur, & per ignem salvantur. *Mich.* Quibusdam remittuntur peccata in hoc seculo, quibusdam in futuro, *quibusdam nec in hoc seculo, nec in futuro*, ut ait Christus, Matt. 12. Crederibus in Christum filium Dei, omnia hic remittuntur: adeo ut in eo regeniti nullum inferni dolorem sentiant, ob sublimem ejus gratiam. Originalis peccati reatum illum his tollit baptismus Christi. Coelestem vitam in corpore, & deposito corpore vivunt, vere in vivente Christo regeniti, & ejus spiritu resuscitati. Nihilominus & inter hos aliqui *minimi* vocabuntur, ob minimorum præceptorum transgressionem, ut ait Christus. Qui super fundamento Christi inutile quid ædificaverit, igne afflictionis, aut in hoc seculo, aut in morte afficietur, *ita per ignem salvatus*, ut ait Paulus. Aliis vero regenerationem hanc non assèquuntis, in inferno nunc detentis, & ab eo postea liberandis (ut sunt plerique inter Judæos & Gentes inventi pii) remittuntur peccata in futuro judicio. Peccata ex delicto Adæ, ante perfectam cognitionem in nobis orta, ad corporalem mortem, & comitem infernum obligantia, in futuro seculo tollentur, sicut originale ipsum Adæ peccatum. Merito vero dicetur peccatum hoc cum plerisque alii ibi a judice Christo remitti, & polluta caro tunc purgari. Nam cum omnes doloribus mortis & inferni cum Adam poenam fuerint, etiam parvuli, & Judæi, & Gentes. Christus postea eos succitans, *dicitur* peccatum mortis tollere, mortem ipsam & infernum destruens, & eos quasi per ignem salvans. Eodem tendit illud Christi, *Non exhibis inde, donec minimum etiam minutum reddas*, Matt. 5. & Luc. 12: Qui enim in eo inferni carcere nunc detinentur, etiam minimorum his commissorum tædio afficiuntur: & hoc est *novissimum quadrantem persolvere*. Agit ibi Christus de peccatis, ut ipse ait, remittendis, de quibus & Paulus loquitus est, ab eis nos dicens *per ignem purgari*. Reliquis vero hominibus ob graviora ex deliberatione criminā damnandis, nec in futuro sēculō remittuntur peccata. Qui scienter ex certa malitia bono spiritui in ipso agenti reluctatur, Christo fidem adhibere nolens, is nec morte, nec resurrectione hoc peccatum dilueret, sed resuscitatus poenas æternas.

æternas postea dabit. Reliqua item peccata, perseverante impoenientia, fiunt ut peccata in Spiritum, ubi quis sui peccati conscius non vult poenitere. *Pet.* Si omnes peccati Adæ poenam morte luimus, quid opus fuit, Christum eandem pro nobis poenam sua morte luere? *Mich.* Idipsum quod poenam illam luere nobis datur, mors Christi facit: sine qua perpetuo omnes in inferno detinebamur, nunquam resuscitandi. Alia insuper majore efficacia pro nobis regenitis luit Christus, sua morte nos ab illa inferni morte ita præripiens, ut ne inferni quidem odorem sentiamus, quem reliqui omnes senserunt, & sentiunt. Christus resurgens infernum debilitavit, quosdam inde liberans. In finali resurrectione omnes a morte & inferno liberabit, ac mors & infernus penitus destruentur. *Pet.* Quonam modo destructur infernus? *Mich.* Quia post resurrectionem non erit amplius infernus. Nulla dæmonis in hominem erit potestas. Infernus nunc est, ut locus sepulchri, sub dæmonis monarchia. Ea vero delebitur, & dæmon ipse validius torquebitur. Nondum est conjectus diabolus in ignem illum, *qui est ipsi paratus*, ut ait Christus. Mors ipsa, quæ erat diabolus, nostræ mortis causa, & infernus ipse, qui erat diabolus, nos in infernis locis detinens, ambo per Christum mittentur *in stagnum ignis*, Apoc. 20. Peribunt tunc mors & infernus, ut docet ibi Joannes. *Erit mortis mors, & inferni excisio*, ut ex Hosea citat Paulus. Abolebitur tunc omne dæmonis in homines imperium, *omnis principatus & potestas*, ut ait idem Paulus. Nec erit sursum, nec deorsum, nec aliqua inferni ratio, qualis nunc est. *Ad imum usque comburet ignis Dei infernum ipsum*, Deut. 32. *Pet.* Supereruntne elementa? *Mich.* Nec cœlum, nec terra, nec alia elementa, nec lux solis, nec lux lunæ, ut ait Joannes cum Esaia. Vetera hæc omnia transibunt, & fient omnia nova. *Omnia igne resolventur*, ut ait Petrus. Trium superiorum ætheream unam novam substantiam nos in Deo tunc spirabimus. Terrea hæc tota materia, aliis mixta, in hominum corpora exacte distributa glorificabitur. Ita sunt omnia in mensura disposita, propter hominem omnia creata, ut superfluum nihil remaneat.

maneat. Finis omnium est homo, & finis hominis Deus. Omnia fecit Deus propter hominem, & per Christum, qui est α & ω . Sola una Jesu Christi figura princeps erat ab æterno substantialiter in Deo, & ad sui imaginem has omnes figuræ in unum collegit, ut omnes in Deo unum sint, & sola hominis in Deo figura realiter cum angelis supersit. Nihilominus ea omnia quæ nunc sunt in mundo, in visione Dei cognoscemus, & sublimiora alia quæ ipse præstabit. Hinc de umbris adhuc colligis, qualiter mundus totus, mors & infernus, in umbra transeant. Mors illa prior, nos in umbram resolvens, umbra fuit. Umbra fuit alterius mortis æternæ, in finali judicio futuræ; quam ob id vocat Joannes *mortem secundam*, Apoc. 20. & 21. Morbi quoque, quos hic patimur umbra sunt futurarum afflictionum. Morbum omnem ibi tollet Christus, sublato dæmone, qui nobis erat morbus & mors. Infernus ille prior ignis, umbras continens & crucians, umbra fuit, in umbra transiens. Æternus aliud est ab æterno paratus, divinus ignis, in quo non a diabolo torquebuntur animæ: sed in quo homines & diaboli in judicio Dei torquebuntur, diabolo nihil in hominem valente. Pet. Qualis erit ignis? Mich. Ignis ille ab æterno paratus, est ipsemet Deus, qui est ignis. Non est enim creatura aliqua Deo coæterna. In igne est ostensus Mosi Deus, & ignis a Domino passim exivit in ultionem, indicans, se esse ignem ulciscendum, & in judicio consumentem. Potentissimum judicem decet, in seipso habere, quo malos puniat, nec alterius egere. Ipse est principium & finis omnium, ut sicut omnia ab ipso prodierint, ita omnia remanentia ad ipsum redibunt, sorte tamen inæquali. Si hoc bene intellexisset Origenes, non dixisset, dæmones salvandos, eo quod essent ad suum principium reddituri. Redibunt quidem, & euntes in ignem, ad ipsumet Deum ibunt. Ipsemet spiritus Dei ignem illum accendet, Esa. 30. ut dæmones ipsi, qui in spiritum Dei peccaverunt, a spiritu ipso torqueantur, sicut animæ ipsæ, conscientiæ remordentis cruciatibus. Hic erit *ultionis ignis a facie Domini, & gloria fortitudinis ejus*, 2 Thess. 1. Ardere dicitur *vultus*

vultus Dei, ut ignis devorans, idque ad judicium, dicto cap. 30. & 66. Solo vultu virtutis suæ malos ille torquebit, & cruciabit. Ipsemet Spiritus Sanctus, quem accepisti, erit tibi tormentum, si cum male serves. Deus ipse ignis consumens est, inquinata omnia & corpora & animas deflagrans. Ipse Christus erit tunc dæmonibus tormentum, sicut ipsi fuerunt nobis. Hinc dæmones in Evangelio, se a Christo torqueri clamant. Ipse erit morti mors, & perditioni perditio. Ipsemet Deus malis tenebras referet, sicut eadem nubes Dei erat Israëlitis lux, & Ægyptiis tenebrae, Exod. 14. Ignem illum quo sunt mali post resurrectionem puniendi, non vocat Scriptura *infernum*, licet mystice dici possit infernus. Empyrei æterni ignis est, qui ita dicitur in archetypo ab æterno paratus. Hic dæmones & animas & corpora torquebit, teterimum illis odorem referens, horribilia visa, audita, gustata, & tacta: ut accidere solet iis, qui sensus depravatos habentes, dulcia judicant amara, & odorata foetida. Beatorum autem contraria erit ratio, sensus omnes gloriæ dulcedine pleni, nova mentis lux, & clara notitia eorum, quæ prius in ænigmate videbantur, ex vera deitatis Christi nobis omnia referentis illuminatione. Haec tenus ob peccatum permisit Christus nos in manus iniquorum judicum tradi, ad manifestationem justitiæ suæ. In resurrectione autem ipse iustissimus judex per seipsum omnia omnium acta scrutabitur, in libro suo omnia legens: imo veris ideis cuique palam legenda offerens. Omne angelorum, sicut & dæmonum ministerium tunc cessabit, postquam singuli suos coram Christo judicandos produixerint: Christo solo nos coram Deo patre producente, ac ministerium omne completere, ut sit in eo omnium plenitudo, & sit ipse tunc *omnia in omnibus*, in sinu suo nos omnes in Deo continens. Mundus a Christo solo coepit, & desinet in solum Christum, qui est α & ω . Unde jam ultimum de umbris sermonem concludens, dico, corpus, animam, mortem, infernum, judicia, omnia priora, intellecta omnia, scientias omnes, visa, audita, olfacta, gustata, tacta, angelorum & dæmonum ministeria omnia, sicut cœlum, terram, solem, lunam,

212 **DE TRINITATE DIVINA**

& reliqua omnia, transitoria fuisse, in umbra transisse, in eis veritatem non fuisse, sed hujus tantæ permanentis veritatis umbram. In solo Christo est veritas, æternitas, in eo solo est tota plenitudo, & tota salus nostra. Sit ille solus super omnia semper benedictus Deus. Amen.

DE

DE
TRINITATE
DIVINA
DIALOGUS SECUNDUS;

*Modum generationis Jesu Christi docens, quod ipse non sit
 creatura, nec finitæ potentie, sed vere adorandus,
 verusque Deus.*

LIBER SEPTIMUS.

PETRUS.

MICHAËL.

INSTITUERAM abs te alia rogare, ob quam rem te
 initio quærebam: sed hactenus distuli, cum gratum esset
 audire, quæ de tanta mysteriorum Christi præfiguratione,
 ejus complemento, & permanente veritate dixisti. De
 aliis item plurimis, quæ antea non intellexeram. Nunc
 vero, si non ægre feras, quod supereft etiam absolves. *Mich.* Ægre
 feram? Gratum est semper de Christo verba facere, & ejus mysteria
 penitus scrutari. In eo cognoscendo jugiter labore, dies noctes-
 que meditor, ejus misericordiam implorans, & veræ cognitionis re-
 velationem. *Pet.* Ad generationis Christi modum esse in omni-
 bus creaturis analogias quasdam dixisti. Id nunc explica. Modum
 doce generationis Christi, ejusque plenam divinitatem undique fac
 manifestam. Hominem enim Christum aiunt sophistæ esse puram
 creaturam, finitæ potentiaz, non adorandum, adoratione illa qua
 præceptum est, solum Deum adorari. *In nomine Jesu omne genu*
flectetur, cœlestium, terrestrium, & infernorum, *Phil. 2.* Hunc ipsum

H h h

Jesum

Jesum adorarunt inferorum potestates, Mar. 5. adorarunt omnes apostoli, Luc. 24. & adorant omnes angeli, Heb. 1. Omni honore, quo Pater honoratur, est hic Jesus honorandus, Joan. 5. Imo Pater non potest honorari, nec adorari, nec videri, nec intelligi, nisi per ipsum, Joan. 14. Toto igitur cœlo errant sophistæ. Hic Jesus est, qui præceptum illud de adorando dedit, se solum adorari volens. In ipso nomine humanitatis, aut puri hominis, errant turpissime, ut mox videbis. Hunc ipsum hominem, quem ipsi ut creaturam vili pendant, tu non creaturam, sed omnium creatorem es hodie cognitus, hos tres in eo notans dispensationis gradus. Primus est, Verbum apud Deum; secundus est, egressio in mundum; tertius est, regressio ad Patrem. Principio secundum eam dispensationem, secundum quam erat Verbum apud Deum, nulla est de creatura quæstio; quoniam Verbum illud erat ipse Deus, antequam essent creature. Erat reluentia Christi in Deo Deus, in gloria illa apparens, qua erat Christus glorificandus. Pet. Reluentiam ibi dici aperte demonstratum est. Quia omnis λόγος, omnis sermo, & omnis sapientia, est naturalis reluentia rei alicujus. Item quia in libro Sapientiae est dicta sapientia reluentia, & Christus ipse, qui ibi relucebat, ab apostolo dicitur reluentia, seu resplendens. Item, quia Elohim ita personaliter relucebat & apparebat. Et primi ecclesiæ doctores, & vigentes tunc hæreses, hanc in Verbo personam omnes confirmant, Scripturis apertissime demonstratam. Sit hic ergo primus gradus, satis superque declaratus. Perge nunc ad secundum. Mich. Egressus est Christus non more creaturarum, sed conceptus & genitus de Spiritu Sancto, Matt. 1. Luc. 1. Non potest dici filius, qui ex genitoris substantia non prodicerit. Diceris tu de substantia patris tui egressus, propter paterni seminis elementa, quæ sunt de substantia patris, in quibus etiam sunt ipsius animæ & formæ genimina, ita & Christus. Et multo magis Christus, qui est ejus rei specimen. De substantia Dei est caro ipsa Christi, in ea videtur Deus: ipsa caro Christi habet esse Dei, & est corporalis Deitas. Admirandam judicabis hujus carnis generationem, si physica generationis aliorum principia tenens, ea omnia per Verbum hic sup-

suppleri cognoscas. Nam omnia illa erant in Verbo. Pet. An non caro illa, quam de Maria sumpsit Christus, erat pura creatura? Mich. Caro ipsa Christi, qualis erat in sepulchro, formam substantialem habuit divinam. Et propter divinam lucis formam, habuit caro illa elementarem archetypi substantiam, Verbi elementa vere divina, substantiam Dei. Ab ipso Mariæ utero sumpta est materia carnis, sumptus est sanguis purissimus, pura creatura. Sanguine materno a formatrice vi seminis transformato, plasmatur embryonis caro in nobis. Et similis in Christo fuit embryo, similisque materni sanguinis transformatio, a semine illo increato. Superiora tria elementa sunt ab utroque parente, tam in Christo quam in nobis. Terrea vero materia est tota a sola matre, tam in Christo quam in generabilibus omnibus. Omnium est terra mater, & terreum elementum semper a matre. Nihil est a patre terreum, quod geniti hominis compositionem intret, sicut nec in Christo fuit. Si quid est in paterno nostro semine terreum, contenti spiritus est custos, & in membranæ illius, quæ dicitur χορός, externam abit incrustationem. Paternum Verbi semen substantialiter in Christo continebat, aquæ, aëris & ignis elementarem substantiam, seu superelementarem, qualem & in nobis continet paternum nostrum semen. Illud ipsum semen, in quo est speciei & individui certa proprietas, juxta lucis & spiritus, ei insitum seminarium symbolum, multiplici munere in nobis omnibus fungitur, quemadmodum in Christo. Continet substantiam superiorum elementorum, quæ miscetur terreæ materiae de matre sumptæ, quasi altera materia. Ut plasmator item agit, & formator, cum ei sit insitum ideæ seminarium, novæque procreandæ formæ & animæ origo quædam. Tertio, in eo est spiritus, qui in spiritum intra vasa contentum abit, ad plasmatum corpus vivificandum. Non foras erumpit, nec in extennum aërem evanescit ille seminaris spiritus post plasmationem embryonis factam, quod quidam dixerunt, sed intra vasa continetur, ut docet Galenus in libris de Semine. Ad quam rem facit secundarum incrustatio, & uteri artus amplexus, ut inclusa illa ignis scintilla interne ferueat & agat. Hæc seminis ignea vis, ideæ, animæ, for-

me, ac lucis divinitate symbolum habens, est illa formatrix facultas, & facultatum naturalium effectrix essentia, quam saepius post Aristotelem & alios philosophos inquirens Galenus, se tandem ignorare fateretur, libro primo de Facultatibus naturalibus, lib. 1. de Causis Pulsuum, & lib. de Facultatum naturalium Substantia. Ita Deus statuit, ut omnis veritatis via, & rerum omnium manifestatio, sit per Christum, qui est via, lux, & veritas, & in quo sunt *omnes thesauri sapientiae & scientiae absconditi*. Etiam thesauri scientiae naturalis sunt in Christo absconditi. Hoc tibi statue, Deitatem ipsam in Christi generatione id ipsum effecisse, quod in aliorum generationibus efficere solet paternum semen. Imo quodvis aliud semen vim suam habet a Verbi semine. Pet. Ut ab aliorum generationibus ad illam primam, ita ab illa ad alias recurrimus. Aliorum generationes melius cognoscetur, si cognoscatur naturalis compositionis corporis Christi, qualiter ipse sit naturalis filius, naturaliter genitus. Mich. Nos a Christo indubitatam philosophiam edocti, dicimus, formaticem omnium esse lucis yim: esseque lucem insitam, & lucem supervenientem. Comprobat hoc solaris radius, qui de terra limo animalia viventia procreat. Sicuti radius ille vim alteri conjungibilem continens, vivifice in terra agit, ubi certa unio concurrit, ita in maris & feminæ unione, & in divinæ lucis unione. Rerum omium vita unio quædam est, tam in corporalibus, quam in spiritualibus. Uniri semper oportet subjecto insitam & supervenientem virtutem, ut unum quid inde prodeat. Unio autem qualis sit, & mixtio, tam in Christo quam in nobis, dicemus paulo post. Id nunc dicimus, quod facta seminum cum terra unione & mixtione, ex coalescentia illa se formatrix facultas exerens, animalia procreat, & plasmat, ac etiam stirpes. In animalibus, partium quarundam principium cum suis vasis formationem primam efficit. Ad naturale hepar, & vitale cor, primo tendunt ab utero matris umbilicaria foetus vasa, ut in anatome cernimus. Ab ipso hepatem fit prima chili in sanguinem transformatio, idque vitalis ignei spiritus, & insita ipsi hepatici formalis lucis potentia. Quæ ambo in Christo erant de substantia Dei. Vitalis spiritus Christi infra proprias

prias arterias, & substantialis forma hepatis embryonis, erant substantia Dei. Cum ergo ab ipsis in hepate formaretur sanguis, jam sequitur, in ipso Christi sanguine fuisse & esse hypostatice junctam divinitatem. In ipso Christi sanguine est substantia spiritus Dei, & lucis divinæ substantialis forma. Hinc dicitur ille esse sanguis Dei, in quo consistit mundi redemptio. Verus, realis, & substantialis est animæ nostræ, & interni hominis potus. Sanguis Christi est Deus, sicut caro Christi est Deus, & anima Christi est Deus. Nec absimilis est ossium, ligamentorum, & aliarum partium ratio, quibus omnibus sua est lucis forma. Nam illa eadem formatrix ignea vis, formalem lucem solidis partibus indit, per caloris instrumentum terream desiccans materiam, & eam in ossium firmitudinem indurans, tam in Christo quam in nobis. *Pet.* Hinc multiplex, & per partes, deitas tota Christi colligitur. Non quod ipsa realiter dividatur, sed quod mira dispensatione in singulis partibus agat, & eis se immisceat. *Mich.* Plasma ipsum Christi est vere divinum, & de substantia Dei, multis rationibus. Primo, quia corporis & sanguinis formam substantiale habet Verbi lucem, vere divinam. Secundo, quia in ipsa carne & sanguine habet divina tria archetypi elementa de substantia Patris. Tertio, sicuti sanguinea de matre sumpta materia creata, est ab incarnatione in Deum lucem lucide transformata & glorificata: ita cibus ac potus ejus, quo sanguis & caro ejus indies augebatur, identidem transformabatur. Quarto, quia adhuc intra carnem & sanguinem est vitalis spiritus divinus, qui & spiritus naturalis. Quinto, quia in ipsa anima habuit essentialiter Christus lucem verbi, & illam archetypi elementarem substantiam, simul cum elementari hac nostra ante resurrectionem corruptibili. Sexto, quia novus divinus est in eo post resurrectionem gloriæ spiritus regenerans, cum incorruptibili tota substantia. Septimo, quia hæc deitas non est recens, sed totum ipsum Christi corpus erat jam ab æterno personaliter in Deo, spiritus item substantialiter, ac Verbum ipsum in substantia spiritus. Octavo, quia emicans splendor faciei ejus & spiritus ejus, est vere lux illa, qua Deus est lux, ut in eo videatur Deus, & ab eo nobis communicetur. Nono, quia tota Dei potentia, & omnia Dei or-

namenta sunt in eo, ut in eo omnia consistant & vivant. Quemadmodum illa universi lux, quæ diem a nocte secernebat, est in unum solare corpus concreta, ab eo disfluens ad alia: ita primaria illa & substantialis Dei lux, in unum Jesu Christi corpus quasi co-aluit, in nos deinde radians: in qua etiam illa solis lux habet esse, & ejus symbolum in rebus servat. Ut in sole dicimus lucem primariam, & in aliis alios inferiores, & varios gradus: ita in Christo, ut sit ipse semper princeps & caput omnium. Pet. Analogias hic cernere jam incipio. Mich. Omnibus modis, quibus tu cogitare potes, aliquid alteri vere jungi, aut in eo vere esse, sive ut calor, sive ut color, sive ut lux, sive ut forma, sive ut anima, sive ut spiritus, sive ut elementum: eisdem omnibus modis est vere Deus in Christo, ut omnium specimen in corpore ipso Christi, & in anima. Omnibus modis, quibus tu vice versa cogitare potes, corpus externum ab interna vi sustineri, fulciri, & in essentia unitate vivificari: eisdem est Christus in Deo, ab eo fulcitur, & vivificatur, tanquam omnium specimen. Omnibus modis, quibus tu cogitare potes, aliquid ab alio exire, quomodo de monte exivit lapis, de petra exierunt aquæ, a Deo exivit scriptura legis, exivit sermo, exit lux, exerunt angeli, existi tu de lumbis patris, eisdem omnibus modis exivit Christus a Deo, & est omnis egressionis specimen. Exivit a Deo, & effulgit, quasi lampas ex invisibili luce splendens, & emicans, Esa. 62. Exivit ille ex internæ mentis abdita ratione divina. Qua ratione dicitur effulisse, emicuisse, & splenduisse lumen apparet de lumine non apparente. Pet. Utinam in hoc sensu dixissent Nicæni patres, *esse lumen de lumine*. At ipsi Deum discerpere, & invisibilem radium de invisibili alio decidere voluerunt, realiter distinctum. Atque ita sua invisibili confusione confusi sunt, hominem non agnoscentes esse naturalem filium Dei. Noluerunt lucem Christi palam exhibitam videre, sicuti & hodie sophistæ visionem hanc negant. Sed tuam de Christi exitu analogiam sequere. Mich. Exivit Christus, & processit a Patre suo, sicuti & tu a patre tuo. Paternum semen generaturæ Christi id ipsum in eo effect, quod in te facit creatum semen patris tui: ut ab ipso Christo omnis filiatio vere deducatur, sicut a Patre

Fatre Deo omnis paternitas. *Pet.* Filiationis nostræ ad filiationem Christi aptissima est analogia. Si ad imaginem ejus nos conditi sumus, ad imaginem filiationis ejus est filiatio nostra. *Mich.* Per analogiam ad Christum sunt cœlestia & terrestria. In anima & in Spiritu Sancto est analogia generationis Christi. Instar ipsius a Deo spirantur & procedunt angeli, superelementarem ab eo substantiam accipientes, ac deitatis figuram. Instar ejus spirantur venti, fiunt nubes & pluviae. Instar Christi est solaris hæc lux. Per analogiam ad Christum, & instar Christi mineralia producuntur, plantæ vegetant, & animalia generant. Per analogiam ad Christum fiunt mixtiones, & ipse est omnis mixtionis atque unionis specimen. In omnibus genitis & creatis est ad Christum analogia. *Pet.* Similitudinem a mineralibus incipe. *Mich.* In mineralis cuiusvis, metalli vel lapidis productione, est Christi imitatio, si carnem ejus, ut erat in sepulchro, scorsim spectes. Mineralis cuiusvis productio hoc modo fit. Vi cœlestis calefacientis lucis, per superiora elementa descendenter, eis infitæ, ac per ea terræ communicatae, decoquuntur & informatur una cum aliis ei mixtis elementis terrea materia, inducta illi tot in unam substantiam lucida & visibili forma. In visceribus terræ illa decoquuntur, sicut caro Christi in visceribus matris. Omnium est terra mater, & est terreum elementum in omnibus a matre. Elementa superiora ipsi terræ miscentur in carnis nostræ & aliorum quorumcunque corporum plasmatione, & a luce informantur. Nec secus in Christi corpore factum dixeris. Nam caro ejus hanc habet corporalem deitatem, sicut hic lapis, seu aurum hoc, habet innatum lucis splendorem corporaliter. Memineris semper, formam substantialem corporum esse lucem, & ei esse infitam divinam ideam. Hæc in rebus omnibus ita se habent, & per analogiam ad Christum. Unde & ipsa Christi prima deitas aperte nobis ostenditur. *Pet.* Quid de plantis? *Mich.* Instar Christi plantæ germinant & vegetant, sicut accedente vi seminati grani, aut etiam sine eo, vis roris cœlestis, quasi aqueum semen, terream materiam irrigans, ac vi spiritus & lucis transformans, plantas germinare facit, ita & in Christo factum est, Esa. 45. & 55. Ut Mariæ uterus hac ratione sit hor-

tus, in quem descendens ros auroræ, Christum germinare fecit, Psal. 71. Esa. 61. Hanc Christi cum plantarum germinatione similitudinem comprobant novissima illa verba Davidis, 2 Sam. 23, ubi ait, *a splendore & pluvia esse germen de terra, & ita salutem germinare.* Comprobat Zacharias cap. 3. & 6. Christum ipsum vocans *germen.* Jeremias quoque ait, *Germinare faciam germen David.* Magno mysterio est in Christo, cœlestis pluviae & terreæ materiæ in unum surculum germinatio. Hoc esse plasma, germen & virgultum, quod ex rore cœli, & fructu terræ germinavit, docet Esaias cap. 4. 11. 45. 53. 55. & 61. Hoc idem est germen ex Cedri sublimis medulla plantata mirabiliter erumpens, Ezech. 17. & 34. Jerem. 23. 33. & Hosea 6. Id ipsum germen est Jesus Christus, *virga de stirpe Isai,* omnis generationis & germinationis specimen & prototypus. Sophistis autem ridicula est hæc germinandi ratio in unum Jesu Christi plasma. Malunt ipsi hæc tanta Dei opera ignorare, quam Deum suæ creaturæ tam varie commiscere. Pet. Quibus partibus magis assimilatur homo plantæ? Mich. Sunt qui stirpis caput aiunt deorsum, & subterraneas radices esse veluti capillos. Alii cor plantæ vocant in medio stipite. At vero in plantis nec sunt cordis nec cerebri facultates, nec motus, sed solius hepatis. Non sunt in eis arteriæ, nec nervi, sed nutritoriæ venæ. Sola est in stirpibus hepatis facultas attractrix, nutrix, & ad certam metam auctrix. Venis ergo hepatis assimilatur homo plantæ. Radices arboris sunt venæ portæ, alimentum trahentes. Quibus in unum coëuntibus sequitur truncus duplex venæ cavæ, deinde rami. Instar hepatis est crassum illud, quod ad radicem plantæ vides, seu inter radices & stipitem. Pet. Estne in hepate anima vegetativa, ut in plantis, qua vivit embryo? Mich. In lingua sancta non dicitur anima, nisi ubi est respiratio. Ideo in plantis non dicimus animam aliquam. Nutrix & auctrix facultas sit specifica quadam vi innati caloris, cum insita ideæ divinitate. Ignis ita fere seipsum auget, attrahendo alimentum. Vita in plantis dicitur, non vita animæ, sed vita formalis illius caloris, ut in lucerna dicimus ignem vivere, seu extinguum esse. Quin & lapides, & alia in re medica motricem vim habentia

habentia affirmant aliqui, non solum vivere, sed & senectutem, morbos & mortem pati: quod & vino accidere, quotidie experimur. *Pet.* Non est ergo similis nobis embryonis anima, aut vita, qua plantis assimilatur? *Mich.* Non omnino, cum non sit in eo anima propria. Embryo dicitur vivere vita vegetativa antequam Deus animam inspiret: sed alia tunc est radicum arboris ratio. Nam per umbilicum tendit alimentum ad hepar. Radices arboris non sunt tunc venæ portæ, sed quasi polypodium capillamenta ad materni uteri acetabula, seu κοτυληδόνες, ut vocat Hippocrates. Multa inde vascula in secundas se inserunt, ac in duo duplicata vasa coëunt, quæ per umbilicum fœtus ingrediuntur. Nascente puero acetabulorum vincula solvuntur, ablutione a chorii inquinamento mundantur, quasi nova arbor transplantata. Quæ mysteria in cœlesti quoque nativitate videbis, quasi tunc nova arbor ablutione baptismi in Christum transplantetur, nova anima donetur, & novum cibum accipiat. *Pet.* Non est cor primum vivens, si per hepar vivit embryo vegetativa vita, antequam cor diastolis & systolis munere fungatur. *Mich.* Non est illa omnino hepatis vita. Aliunde enim fovetur. Et quanquam esset vita illa ex sola vi seminis, non est vita animæ. In utero fovetur embryo ab anima matris, ab ipso corde matris. Nam ab eo originem trahunt arteriæ, quæ fœtum ipsum per umbilicum ingrediuntur, & vitalem spiritum in eum infundunt. Hujus materni spiritus vitalis calor vivificus, una cum innata seminis potentia, facit embryonem vivere vita vegetativa, absque alia tunc anima. Cor ergo, si non omnino dicatur esse tempore primum vivens, est principaliter vivens, & primum vera anima vivens. *Pet.* Quomodo inspiratur a Deo vera hominis anima? *Mich.* Quando incipit homo spirare, quando nascitur. In utero non est spiratio, nec respiratio; nec propria anima vivit fœtus, sed anima matris, veluti pars matris, vitali quem diximus spiritu per umbilicares arterias immisso: in quibus contenti spiritus munus non cessat, donec nascitur homo. Ergo ejus munere semper in utero vivit fœtus. Veluti ramus est tunc, qui per nativitatem in arborem transplantatur. Hinc ad Deum ait propheta, *In te projectus sum ab utero, no-*

va ratione exinde tibi infitus, Psal. 21. Per flatum Dei in animam vivificatur homo. Animæ substantia id facile docet, quam ostendimus esse respirationem, & flatum. In Scriptura sancta, seu Hebraica lingua, non aliter dicitur anima. Latine quoque nomen sumpit *anima* ab eo quod Græce dicitur *ἀέρις* *ventus*. A sacris non disfidet, quod Orphæus dixit, *Animam vento ferri, ingredi respiratione, ex aere & cum aere vivere*. Id ipsum ex Ezechiele & aliis est nobis jam ostensum. Faciendo animam facit Deus flatum, Esa. 57. Per spirationem est in os & nares Adæ anima immissa, & in ejus posteros ita immittitur, & spiratione servatur. Cum ergo foetus in utero nec inspirationem nec respirationem habeat, ita nec animam propriam habet. Quomodo esset anima in corde, si cor nec diastolem habet nec systolem? Nec cor nec pulmo ibi moventur. Valvulae cordis, seu membranae illæ ad orificia vasorum, non aperiuntur, donec nascitur homo. Spiritus vitalis ibi nullus in corde generatur, sed est ille solus, qui a matre infunditur. Quomodo igitur esset ibi anima propria? Nullus est vitalis spiritus proprius, in quo sita esse possit, donec nascitur homo. Artificio magno fit tunc divinæ animæ spiratio, cordis apertio, & spiritualis sanguinis immissio. Astrorum quoque peritia id præclare docet. Nam hora nativitatis iuxta siderum talem vel talem positionem, talis vel talis sequitur anima. In totam vitam tunc imprimitur cœlestis influxus, inclinationem, temperamentum, & reliquos animæ innatos mores inducens. Non proprio dicitur filius, qui in utero est, quia vere homo non est. Spe quadam aut seminis præparatione dicitur filius, sicut tempore legis Christus erat filius. Tota lex est veluti mulier prægnans, vere nondum adepta filium. Pet. Antequam inspiretur anima, est in foetu vis movens, quæ membranam rumpit. Mich. Quidni? Pulus rumpit putamen ovi, antequam spiret. Plantæ variæ suo motu & muros & saxa rumpunt, ut sibi viam aperiant. Pet. Constats & in stirpium & animalium generatione est ad caput analogia. Mich. Animalium omnium generatio instar Christi est: non solum eorum, qui ex parentum semine procreantur, sed & eorum quæ ut vermes pullulant: quod ex plantarum quoque jam dicta

ata pullulatione colligitur. Supernæ lucis & pluviae actione fit in terrea materia talis generatio, ut in Christo. Sacrae Literæ nos vermes esse docent, sicut Christus ipse se *vermem* vocat, Psal. 21. In aliorum quoque animalium omnium generatione est hæc sequens vera analogia. Sicut generantia omnia prius in seipsis semen formant, quam ad foetum emittant; ita fuit in Deo semen Verbi, priusquam in Maria filius generaretur. Pet. Sophistæ nihil tale cogitant. Filium ipsi dicunt, ubi Scriptura non dicit filium. Mich. Sicut Verbum Dei, vim omnis seminis substantialiter continens, fuit ros naturalis genitrix Christi in utero virginis; ita & semen generationis animalium. Sicut sol & homo generant hominem, ita Deus & homo generant Christum. Corporis semper præparatio requiritur, sicut facta est in Maria præparatio. Præparatio etiam requiritur ratione animæ, quæ immisso aëre intus a Deo creatur, seu producitur, ex interna & externa substantia coalescens. Ita eousque vivit anima in corpore, quousque potest purum aërem attrahere, & ex corpore purum liquorem, quo fovetur ac veluti nutritur. Pet. Ex corpore quodammodo eliciuntur animæ, ut ex terra, & aqua dixit Moses: & ex semine, ut animæ egressæ de foemore Jacob, & de lumbis Abrahæ. Mich. Ex vi seminis in anima filii relucent paterni mores, eo quod anima aliquid accipit a semine. Aliiquid a semine accipit anima nostra, sicut anima Christi a semine Verbi. In elementis corporis, sicut in semine, est eliciendæ animæ substantiale symbolum, formatrix lux, formalis idea, dispensatio divina, & spiritualis materia, cum variis accidentibus, in anima formalibus. Est anima una, ex elementis seminis & sanguinis elicita, & a Deo afflata. Una est anima plures habens vitas. Unus halitus Dei dicitur נִשְׁמָתָה הַיּוֹם *nishmath hajm*, spiraculum vitarum, Gen. 2. Unum est spiraculum plurium vitarum hominem faciens vivere vita corporis & vita spiritus: vita vegetativa, vita sensitiva, & vita intellectiva. Plures vitas dixit Deus, & unam animam viventem. Si constat brutorum animas elici ex semine, & nobis esse cum eis plurima communia, constabit quoque nostras ex semine quodammodo elici. Pet. An in animis brutorum sit deitas, vel immortalitas aliqua? Id enim Numerus,

nus, Plotinus, Porphyrius, & Jamblicus cum reliquis Pythagoricis tenent ex Trismegisti doctrina. Idque eo magis, quia est in eis ali- quod mentis symbolum, quod a Deo est. In nares eis spiratur anima, sicut nobis. Ab eis, sicut ab homine, colligit Deus spiritum suum, & moriuntur, teste propheta: & in ea ipsa, ut vivant, spiritum suum mittit Deus, Psal. 103. Pythagoræ hic erat fere discursus & judi- cium Dei esse credebat in malas animas. *Mich.* Animæ brutorum eli- ciuntur de potentia lucis creatæ, in qua diximus esse ἐνδελεχίαν vivi- ficam: ideo mortales, sicut formæ ratione sunt reliqua corruptibilia. Spiritum suum in aërei status universalis energia illis impertitur Deus, inspirationem & respirationem donans: sicut in aliis rebus est varia spiritus & lucis Dei energia: ex qua tamen non sequitur immortalitas propriæ substancialiæ, sed solius ideæ. Trismegistus vero corruptionem omnem, mortem & interitum penitus negavit, sed partium segre- gatione res in Deo delitescere. Cujus sententiam secuti sunt ve- teres philosophi, Xenophanes, Anaxagoras, Democritus, Leucippus, Empedocles, Parmenides & plerique alii cum Pythagora. Non cre- debant ipsi, posse quid in nihilum abire. Error erat in cognitione formæ. Nos in candela extinta videmus, quam facile in nihilum redigatur forma illa lucis creatæ. Id ipsum fenestram claudendo vi- demus. Ut lux destruitur, ita destrui videmus substanciales rerum formas, quæ sunt a luce. Trismegistus solius ideæ divinæ, quæ prin- cipalis est forma, considerationem habens, in ea omnium immorta- litatem ponit. Mundum, & quæ in eo sunt, omnia dixit habere deitatis participationem, esse unum cum Deo, immortalia, incorru- ptibilia, & æterna: quasi nefas sit, id perire, aut corrumpi, in quo Deus sit. Nobis vero, sicut ex hoc, quod Deus immutabilis est, non sequitur, ea omnia quæ sibi insunt, esse immutabilia: ita nec ex hoc, quod incorruptibilis est, sequitur, ea omnia quæ sibi insunt, esse incorruptibilia. Sicut animæ unio non impedit corporis cor- ruptionem; ita nec deitatis symbolum destructionem formæ. Pe- rire in totum nos dicimus formas, quæ sunt a creatâ luce: nec illas sic perire, quin ideæ maneat in Deo. Æternitatem omnium quoad Deum nos ideo concedimus, quia omnium ideæ sunt semper in Deo,

&

& quia sine tempore Deus omnia attingit, quæ existunt, & quæ non existunt, & ei omnia vivunt. Nihilominus tamen fiunt in tempore generationes, & corruptiones, ac illa intereunt, quorum formæ destruuntur. Excusari quodammodo potest Trismegistus, si dicamus, eum transitoriam hanc rerum formam ut rem nihili flocci fecisse, sed solam ideam cogitasse. Hinc in libro de Regeneratione, oportere ait, omissa transitoria ac fallaci mundi forma, in Dei puram ideam reformari. Tunc acquiritur vera homini æternitas, quam ipse non in brutis, sed in hominibus peculiarem ponit, in propria animæ substantia. Hinc ad Tatium filium de communi, *omnia*, ait, *esse unum in Deo*, præsertim intelligentia corpora, quæ actu & æternitate vivunt, & quorum anima bona: ut ita ab intelligibili bono non distent, & supra fatum efficere possint quæ volunt, ut mens ipsa Dei, cui uniuntur. Et paulo post, *Maxime omnium immortalis est homo, qui Deum capit, divinæ conformatur essentiae, & cui soli Deus congreditur, ac futura revelat.* Pet. Ad nostræ generationis analogiam redeamus. An semen genitûræ sit a solo Patre, in Christo & in nobis? Mich. Negat Aristoteles lib. 2. de Generatione animalium, muliebre semen ad generationem facere. Sed Aristotelem multis rationibus arguit Galenus lib. 2. de Semine. Quia sua sunt mulieri, sicut viro, spermatica vasa, eodem artificio naturaliter constructa, ac viri & foeminae species eadem spermatica. Item, quia solo viro emittente semen non fit generatio. Item, quia fœtus anima & corpore matri sicut patri assimilatur, ut moribus, temperamento, figura, & peculiaribus aliis signis. Mulierem quoque seminificare, & suo semine concipere, docet ipse Deus, Lev. 12. Psal. 50. Clarius vero Gen. 3. Ubi semen mulieris ait esse hominem, Christum ipsum. Christus est ex semine Davidis ratione Mariæ, & ratione Joseph, natura & adoptione. Hinc referunt Matthæus & Lucas, esse Joseph de domo & familia David, filium David: ac per eum, esse Christum filium David, & semen David. Nam secundum legem, qui nomine domus seu familiæ alicujus censebatur, ejus semen & fœlius dicebatur, quamvis non esset ex eo genitus. Ex sanguinibus viri & foeminae nos nasci, docet Joannes, scilicet ex ambarum seminibus,

nibus & voluptate, Joh. i. At Christus non est ita ex sanguinibus, nec ex voluptate carnis genitus. In hoc est vere dissimilitudo. Instar Christi nos generamus, excepta peccati ratione. Ros ille cœlestis, & lucidae nubis, obumbrans virginem, ejus sanguini & semini sepe citra carnis libidinem immiscuit, & humanam materiam in Deum transformavit, Spiritu Sancto ibi sine mensura spirante, & in spiritum vivificantem germinaret homo ipse Jesus Christus, virga de stirpe Isai. *Pet.* Hinc jam mixtio in Christo declaratur. *Mitb.* Materias cum materia dicitur potius mixtio, & animæ seu formæ unio. Mixtio deitatis dicitur, ubi est diversitas partium vel formarum. Christus est omnis mixtionis & unionis specimen & prototypus, antiquioribus melius quam sophistis cognitus. Nam in Christo esse deitatis mixtionem antiquiores docuerunt, quod nunc sophistæ negant. Intelligere ipsi nequeunt, ex supernis & infernis, ex paternis & maternis elementis, unum plasma in Christo generari, cum in rebus his omnibus aliud nihil videamus. In rebus his creatis vides, terram in coelum attolli, per aliorum coelestium elementorum mixtionem. Coelestem in Christo mixtionem ea res nobis figurat. Mixtio erat in Christo coelestium elementorum cum terreno, & unio divinæ formæ. Imo & lucis increatae cum creata tunc varia mixtio, sive unio. Deitas erat Christo immixta & unita. Immixta, ob partium varietatem, & quia elementa superiora, quæ erant de substantia Dei, una cum similibus elementis humanis, erant mixta terreæ materiæ de Maria sumptæ. Deitas etiam erat Christo hypostatice unita, ratione elementorum, ratione animæ, & ratione formæ. Superelementaris illa archetypi substantia unam cum hac elementari substantiam faciebat, seorsim spiritualiter in anima, & seorsim corporaliter in carne. Illa insuper animæ Christi divina lux essentialis, & forma ipsa substantialis corporis Christi, est lux Dei, & forma divina, ei substantialiter unita. Atque ita est Christus omnis mixtionis & unionis specimen & prototypus: qui non solum in seipso humana commiscet & unit, sed & divina cum humanis, in unam veram substantiam. Unionem omnem & mixtionem ille continet, tam in anima, quam in corpore. *Pet.* Analogiam generationis

nerationis Christi in anima & Spiritu Sancto esse quoque dixisti.
Mich. Quod animæ substantia, & Spiritus Sancti substantia, instar Christi ex Deo & homine sit, ex jam dictis satis constat. Animæ substantia est elementaris, & a Deo, sicut Christus est elementare corpus, & a Deo. Sicut verbum Dei in Christo est factum caro, ita halitus Dei in Adam est factus anima. Similia de Spiritu Sancto dicas, in quo est cum Christo major hæc similitudo: quia anima nostra non est Deus, sicut Christus est Deus, & Spiritus Sanctus est Deus. Spiritus Sanctus ita fere descendit in apostolorum animas, sicut Verbum in carnem, ut diximus in fine libri quinti. Spiritus Christi substantia est elementaris, & divina, sicut corporis Christi substantia est elementaris & divina. Verus ipse spiritus Dei cum hominis spiritu facit unum spiritum, quod totum dicitur Spiritus Sanctus, sicut Verbum Dei cum ipsa carne facit unum ens, quod totum dicitur filius. Sicut Spiritus Sanctus dicitur a Deo *procedere*, ita filius ait, *Ego ex Deo processi*. *Pet.* Ut olim in Deo erat figura filii, ita figura Spiritus Sancti. *Mich.* In Dei thesauro sunt nova & vetera, ut ait Christus. Umbras veteres superiore dialogo tibi satis expolsi, & nunc esse omnia nova. Alium illi a nobis spiritum accepterunt, ut dicere possis, fuisse ibi figuram hujus veritatis. Nihilominus erat ibi vera inspiratio divina, sicut in Verbo erat vera & substantialis lux Dei. Similitudo inter filium & Spiritum non est talis, qualis inter Verbum & Spiritum. Spiritus Dei, sicut Verbum Dei, vere intelligitur in carnis corpore, & ante carnis corpus: at filius vere semper est corpus. Spiritus Sanctus proprio est nomen solius deitatis, sicut Verbum: filius proprio est nomen hominis. Et sicut nomen Verbi communicatur homini, ut homo ipse Christus dicatur Verbum Dei; ita nomen Spiritus Sancti commuicatur spiritui hominis, ut id totum dicatur Spiritus Sanctus. Dispensationem in Deo notant Verbum & Spiritus: at filii vocabulum est magis substantialle, seu quid reale magis. Filius realiter & corporaliter est in Maria per Verbum & Spiritum. Filius in se & Verbum & Spiritum continet, quasi corpus & animam, seu formam & halitum. Hæc sola ratio deberet sophistas ad veri & realis filii cognitionem excita-

re, quod ille in se Verbum & Spiritum hypostatice continet. Spiritus Sanctus ergo, ut jam diximus, in se, & vere, est modus deitatis substantialis, & simpliciter intelligitur pura deitas. Communicazione ejusmodi deitatis communicatur ipsi creaturæ nomen Spiritus Sancti. Communicatur humano & angelico flatui. Originaliter vero, & naturaliter, in solo Christi halitu est Spiritus Sanctus. Pet. Lux illa Verbi est formaliter unita materiæ: non ergo dicitur caro facta. Mich. Verbum caro factum est, Verbum caro fuit, Verbum caro extitit, Verbum est ibi substantialiter unitum & mixtum. Joannes pro Hebraica dictione γένος posuit ἐγένετο. Quod vetus Græca translatio probat, pro illa Hebraica voce hanc Græcam semper ita ponens. Proprie ergo sermo caro fuit, caro extitit, & caro factus est. Lux est materiæ forma, quæ materiam transformat, & unita est materiæ substantialiter, non solum in Christo, sed in aliis omnibus creaturis, quæ instar Christi formatae & plasmatae sunt. Ut autem penitus intelligas, quid sit caro factum, & quatenus differat ab eo quod est carni unitum, sunt tibi in Verbo hæc consideranda, idea, elementum, & lux, eaque tria corpori & animæ communia. Verbum, quatenus erat hominis idea, seu persona, & præfiguratio, dicitur caro factum, & quasi in carnem personaliter concessisse, ut carnis personæ nunc tribuantur, quæ olim Verbi personæ tribuebantur, cum sit eadem persona. Idque eo magis, quia Verbum illud non jam suam per se facit personam, sed simul cum carne. In elementari quoque, seu superelementari seminis substantia, est Verbum homo factum, qui ejus elementa sunt corporaliter quodammodo facta carnis elementa, & spiritualiter facta animæ elementa. Quatenus vero erat Verbum essentia lucis, & vis formatrix corporum, dicitur carnis materiæ unitum, seu humanitati unitum, hypostatice & substantialiter, ut totum plasma sit unus homo, & una Dei caro: unitum quoque spiritualiter in anima, ut totum sit una anima, & sit anima Christi unum cum Deo. Hanc incarnationis similitudinem, velut umbram quandam, invenies in semine nostro, secundum eosdem tres modos. Nam semen nostrum, juxta ideæ hominis rationem, & elementorum substantiam, est caro factum, carni-

carnique commixtum; atque ejus lucis virtus est ibi unita, in corpore & anima. *Pet.* Deus ea incarnatione dicetur ne factus homo? *Mich.* Semen nostrum dicitur factum homo, in umbra quadam referens similitudinem & rationem, qua Deus Verbum est factum homo. Deus Verbum erat personaliter homo, & ea ipsa persona est nunc verus homo. Ideo dicitur Deus factus homo, non simpliciter, sed personæ respectu. Sicut Verbum factum est caro hæc, ita Verbum factum est homo hic, qui verus est homo, non connotatus homo. Verbum est carnis particeps, carnem ipsam substantiæ Dei participem faciendo, ut sit unus homo utriusque particeps substantiæ, & utriusque naturæ. Ea est Dei incarnation, ut in una carne unum sint Deus & homo: Deus Verbum fuit homo, & homo in Deum assumptus fuit Deus. Incarnationis hujus similitudinem aliam nos docet virga Aaron, quæ in terram projecta, est incarnata, caro extitit, & caro facta est, manente virgæ substantia, sicut manet Verbi substantia. Serpens ipse incarnatus est virga vocatus, sicut ipse homo Jesus nunc dicitur *Verbum Dei*, Apoc. 19. Positio deitatis in carne, ejus dignitatem auget, speciem non mutat. Caro hæc dicitur Deus, & manet vera caro. Caro ipsa facta est Verbum, sicut Verbum factum est caro. Sophistarum vero dux Athanasius, libro de Fide sua ad Theophilum, carnem ait factam Verbum, non Verbum carnem. Naturam divinam ait esse mixtam humanæ, & humanam non esse mixtam divinæ. Quæ sunt deliramenta ridicula. Perierat jam generatio illa prior, quæ viderat & intellexerat magnalia Dei, & surrexerunt vice eorum *alii nescientes Dominum*, ut in simili olim dicitur *Judicium 2.* Si mixtio est & unio, si positio Deitatis speciem non mutat, sed dignitatem auget, totum id est caro, totum Verbum, homo verus. Anima est *Spiritus Sanctus*, angelus fit *Spiritus Sanctus*, & manet anima, & manet angelus. Verbum fit caro, & manet Verbum. Non est Verbum annihilatum, nec transmutatione aliqua in carnem conversum; sed est informis materia a Verbo transformata, ut totum plasma sit caro Verbum. Ipsi Verbi substantiæ accessit carnis transformatae participatio, in unum hypostasim, unam substantiam, unum corpus, & unum verum homi-

nem. Unus est homo Jesus Christus, in seipso divinam & humana-
nam naturam continens. Duos ille continet in seipso, reconcilians
ambos in uno corpore, & in uno novo homine, ut ait Paulus, Eph. 2.
Vere profecto fuit Christus novus homo, quia nunquam antea ta-
lem hominis constitutionem noverat mundus. Nec potest hodie
mundus hunc hominem cognoscere, quia credere non vult, esse
hominem ex Deo genitum. Ad hujus novi hominis imaginem in-
ternus noster novus homo ex Deo & homine in una substantia con-
stat. Ex divino & humano spiritu, est in nobis unus spiritus. Ex
inspirata a Deo, & elementari nostra substantia, est in nobis una
substantialis anima. Ex archetypa superelementari, & hac elemen-
tari substantia, resultat in Christo una substantia. Lux creata &
increata in Christo fuerunt una lux. Si totam illam animam mundi,
seu spiritum illum, qui omnia vivificabat, seorsim consideres, ex ea
& ex anima humana constitut in Christo una substantialis anima.
Divinorum cum humanis conjunctio nunquam scindit entis unita-
tem, magis, quam animæ aut spiritus cum corpore. Hoc in cor-
poribus nostris post resurrectionem ostendetur, quando etiam secun-
dum corpus erimus participes Christi divinitatis, & unum cum Deo.
Id ipsum in unitate spiritus nunc ostenditur, quando efficiuntur unus
spiritus cum eo. Ostenditur & in eo quod ait Christus, *Ego & Pater unum sumus.* Omnia creatorum elementorum, increato-
rumque & corporis, & animæ, & spiritus, cum Deo unitas conclu-
ditur, in eo solo quod dicitur, *Ego & Pater unum sumus.* Sub-
stantialiter est Christus unum cum Deo, nos substantialiter esse fa-
ciens unum cum eo. Pet. Hanc unitatem substantiæ Christi non
ita intelligunt sophistæ, sed aggregativam faciunt, ne si sit substan-
tia, sit quarta persona in divinis. Mich. Verbum *homusion*, quod
ipsi toties ore jactant, non intelligunt huc referendum, quod ho-
mo Jesus Christus dicatur *homusios, consubstantialis Deo.* Unionem
hypostaticam vocant, quam non intelligunt esse vere hypostaticam,
id est, *substantialem.* Nam si substantialis est unio, una inde sub-
stantia resultat. Nequeunt ipsi intelligere eam prophetis decanta-
tam unius germinis & plasmatis generationem. Nequeunt intelli-
gere,

gere, ex superna & inferna, ex paterna & materna substantia, unum plasma generari. Nequeunt intelligere, substantiam Verbi & substantiam carnis esse unam substantiam, sicut substantia viri & substantia uxoris in unam embryonis carnem coalescunt. Eo mysterio Deus & homo unum sunt in Christo, quo vir & uxor unum sunt in una filii carne. Magnum est Paulo mysterium, quod *Deus sit in carne manifestatus*. Magnum est mysterium, quod caro illa sit Deo homis, in unam hypostasim ei connexa. Ita Deus coaluit cum humana natura, ut illam extolleret, filium sibi hominem generando. Unus Christus divina & humana in unius sui corporis plasmate recapitulat, sicut & reliqua omnia unum in ipso sunt. Creata & increata unum in ipso sunt. Deus & homo unum in ipso sunt. Cœlum & terra unum in ipso sunt. Quam perdite in hac re sit erratum, docet Epistola Athanasii ad Epiſtetum, quam Epiphanius & Cyrillus summis laudibus extollunt. Fortiter ibi negatur, corpus Christi facere unam substantiam cum Verbo. Infernum aiunt talia eructasse, cum sint ipsi plusquam infernali furore perciti. Theognostum & Dionysium Alexandrinum pro se citant Nicæni patres, ut in eorum decreto contra Eusebium refert Athanasius: cum tamen ipsi aperte ibi docuerint, Christum hominem esse ejusdem essentiæ cum Deo, seu facere unam substantiam cum eo. Id ipsum Origenes & Cyprianus antea docuerunt, ut primo libro citavi. Hominem dixerunt esse unum cum Deo in expositione illius dicti, *Ego & Pater unum sumus*. Hæc sunt verba Origenis libro tertio contra Celsum, *Christi mortale corpus, & anima in ipso humana, cum Deo habuerunt non modo communionem, sed unitatem, ita ut divinitatis participatione, in Deum commutata transferint*. Pet. Specie aīs Christum a nobis non differre. Mich. Eadem est species, & eadem veri hominis idea. Deitatis positio, ut antea dixi, non mutat speciem: cum præsertim deitas ipsa Christi nobis dispensetur. Deitatis positio non solum non mutat speciem, sed nec individui solvit unitatem. Imo deitas ipsa omnem speciei & individui unitatem facit. In resurrectione transformabitur caro nostra: at non propterea erimus alterius speciei, quam nunc sumus. Aliam speciem diceret

Porphyrius, qui rationale & mortale ait esse propriam speciem hominis differentiam. Ego eandem speciem, & idem individuum, post resurrectionem esse dico: sicut est idem individuum pueri & senis, licet a puerō ad senem sint materia & forma & anima mutantur. Qui Porphyrio adhærent, etiam dicērent, nos post baptismi regenerationem esse alterius speciei, quam antea eramus, cum anima ibi deitatem acquirat, & incorruptibilem substantiam. Dicendum ergo, deitatis acquisitione non mutari speciem, nec in anima, nec in toto homine. Atque ita esset Christus ejusdem speciei nobiscum, vere homo. Pet. Unitatem hanc in omnibus facit, & sustinet Deus. Mich. Solus Deus est unitas, cuivis rei in una idea dans, ut unum sit. Alioqui velut in pulvrem & nihilum partes sine unitate considerent, nisi inde sustinerentur. Pet. Omnia ergo sunt composita, nihil simplex, nihil in se ens. Mich. Universali quadam ratione omnia componuntur ex Deo, seu ex ipso constant. Omnia ex Deo. Omnia ex ipso, per ipsum, & in ipso. Solus Deus est per se ens. Solus Deus est ipsa simplicitas, forma, & essentia; a quo reliqua compositionem, constitutionem, formationem, & dependentiam habent. Solus ipse est vita, reliqua vivificans, & suis modis constitutus, etiam angelos & animas. Hinc Trismegistus ad Tatium ait, *Deum esse comprehensionem, & constitutionem rerum omnium.* Hinc reliqui post ipsum, solas ideas esse simplices aiunt, ex quibus alia constent. Apud Jeremiam capite decimo, Deus dicitur *vita omnium, formator omnium, & essentiator omnium,* etiam cœlestium, ut dicebamus in *Jehovah zebaot.* Ergo & cœlestia in ipso essentiam & constitutionem habent. Angeli & animæ ex ejus substantia constant. Pet. Carnis Christi constitutio mirabilis est, & exemplar constitutionis aliorum. Unde & eam de cœlo descendisse, manifeste sequitur. Mich. Caro Christi, substantiam habens Verbi corporaliter, substantialem ipsum vitalem spiritum divinum, & lucis Dei formam substantialem; est vere cœlestis, de cœlo, & de substantia Dei. Illa est caro Verbi, caro Dei, existentiam habens æternam. Verba Christi sunt manifesta, quibus se & carnem suam de cœlo descendisse clamat, Joan. 6. Typus manna e cœlo dati id ipsum.

ipsum probat. Descensus manna carni Christi est tribuendus, quia illa est cibus per illum cibum figuratus. Item, *Secundus homo Christus venit de cælo cœlestis*, 1 Cor. 15. *Ipse quem ascendentem vidi mus, est ille qui prius descenderat*, 1 Eph. 4. Corpus ipsum Christi, & caro ipsa, habuit initio illam gloriam in cælo, ad quam nunc glorificatur, Joan. 17. Caro ipsa Christi est cibus, quem cibum *Deus pater consignavit*, dicto cap. 6. Ibi ostenditur Deus esse Pater hujus cibi, a se consignati, & sigillati, tota deitatis plenitudine in eum impressa. Deus est pater hujus cibi, pater hujus carnis, quod negant sophistæ. Caro ipsa est vitis, & pater ejus agricola, Joan. 15. Ergo Deus pater hujus vitis, est pater hujus carnis, pater veri hominis. Nisi caro ipsa Christi esset cœlestis, de substantia Dei, & corporalis deitas, non esset ex Deo genita, & ita non esset filius Dei. Nisi res ita haberet, non diceretur caro illa habere incorruptibilem formam, & corruptionem pati non potuisse. Nisi res ita haberet, non posset ab ipsa Christi carne, tanti ecclesiæ corporis structura fieri in carnem unam. Nisi divina esset, non esset multis in una coena communicabilis, nec Dei membra nos faceret. Nec caro illa poenam pro nobis luens, homines Deo reconciliare sufficeret, nec ea quæ in cœlis & in terra sunt, instaurare. Sed nulla clarius probatio, quam si perpendas, esse ex Deo genitam & natam. Nam si ex Deo genita est, a naturali origine habuit substantiam divinam. Magnum haud dubie est in carne Christi mysterium, si in ea carne videtur Deus, & est corporalis deitas. Qui non concedunt carnem Christi esse consubstantialem Deo, inaniter se Christi divinitatem defendere nugantur. Chimæras enim impossibilis defendunt, non Christum. Nulla alia commodiore via potuit Satan in regno Antichristi deitatem Christi obscurare, quam prætextu invisibilis filii, hominem Christum puram creaturam facere: quod a Christiano quovis Deus avertat. *Pet.* Non est igitur concedendum, hominem Christum esse creaturam? *Mich.* Verus ille Messias Jesus crucifixus, Dei & hominis participationem habet, ut non potuerit dici creatura, sed particeps creaturarum. Id pulchre docet apostolus Heb. 1. 2. & 3. ex Psal. 44. Nam ille unctus est præ aliis participibus suis,

omnibus creaturis, & ipse eorum particeps est factus. Ipse Christus, qui sanctificat, & nos qui sanctificamur, ex eodem plasmate participamus, & ex eodem Deo sumus; ideo nos *fratres* ibidem vocat. Etenim docuit, si ipse tanquam princeps & pontifex salutis nostrae, nos salvos facturus erat, ut ipse sicut & nos, carnis & sanguinis esset particeps, ut ibidem ait Paulus. Præterea, creaturarum particeps esse notatur, in eo quod dicitur *primogenitus* eorum, Col. 1. & *initium creaturarum* Dei, Apoc. 3. Participationem habet Dei & hominis, sicut tu patris & matris. Participationem habet creatoris & creaturæ. Pet. Videtur etiam in Spiritu Sancto esse participationem creaturæ. Mich. Ea res Macedonium, Eunomium, & metaphysicos alios fecellit, qui Spiritum Sanctum esse dixerunt puram creaturam. Dispensationem tantorum mysteriorum suis sophismatibus illi ignorarunt, & humani spiritus per Christum factam glorificationem, ut unus sit cum Deo novus spiritus. Sicut verbum Dei est hypostatico homo, ita spiritus Dei est hypostatico spiritus hominis. Sicut nomen Verbi communicatur homini, ita nomen Spiritus Sancti communicatur spiritui hominis. In substantia Spiritus Sancti continetur Christi halitus incorruptibilis. Spiritus ipse Christi, qui erat Deus, dicitur in resurrectione innovatus: quia erat ex divino & humano spiritu unus spiritus; qui ob novam gloriam dicitur innovatus, & ob novam incorruptibilis halitus creaturam, quam in se substantialiter continet Spiritus Christi Sanctus. Non spirat nunc Christus corruptibilem aërem, ut ante passionem spirabat. Incorruptibilem spirat in cordibus nostris, & deitatem ipsam in una hypostasi, id totum suo halitu nobis communicans. Pet. Alia hinc dicitur persona Patris, alia persona Filii, alia persona Spiritus Sancti. Mich. Visus manifestatione, locutionis modo, actionis proprietate, modis quibusdam, seu dispensatione multiplice, dicitur alia persona Patris, alia persona Filii, alia persona Spiritus Sancti. Realis quoque est distinctio, ratione adjunctæ creaturæ. Quanquam Spiritus Sanctus pura deitas intelligatur, semper peculiaris est deitatis modus, cuius ad creatum Christi halitum adjunctio non mutat speciem, ut dixi, nec nomen mutat Spiritus Sancti. Unde totam nunc collige

Trinitatis

Trinitatis rationem. Pater est Deus, Filius est Deus, Spiritus Sanctus est Deus. Pater non est filius, nec filius est Spiritus Sanctus, nec Spiritus Sanctus est Pater, juxta personæ proprietatem. In filio videtur a nobis Pater, & in Spiritu Sancto intus a nobis videtur filius. Realiter differt filius a Patre, & a filio Spiritus Sanctus, non essentialiter, quia est eadem deitatis essentia. Pater est totius dispensationis, & deitatis origo, simpliciter Deus, sine creaturæ admixtione vel participatione aliqua, in se consideratus incomprehensibilis. Filius deitatem habet patris, cum corporali participatione creaturæ. Spiritus Sanctus deitatem habet Patris & Filii, creaturæ quoque participationem a Filio accipiens, per quem procedit, & in nos proficitur. Est itaque concedendum, in Spiritu Sancto esse creaturæ participationem, seu essentialē communicationem. Communicationem hypostaticam habet cum halitu ipso aëreo, non corruptibili, sed incorruptibili, qualis est substantialiter in Christo, & in vere regenitis, quorum spiritus est per potentiam resurrectionis Christi vere innovatus, & incorruptibilis factus. Miro artificio ex re corruptibili facit Deus incorruptibilem in resurrectione & regeneratione. Magno gratiæ mysterio hoc sit a Deo per Christum mediatorem, ut intelligamus, nihil eorum quæ in se sunt, Christum nobis denegare, imo seipsum totum, secundum spiritum & corpus nobis donare. Hinc intelligimus, nos secundum carnem resuscitandos, qui secundum spiritum nunc resurgimus, resuscitati Christi vere participes; facti jam intus incorruptibiles & communicationem veram habentes incorruptibilis substantiæ carnis Christi. Ut spiritu nunc incorruptibiliter glorificamur, quando spiritu in baptismo resurgimus; ita secundum carnem resurgentes, secundum carnem glorificabimur, instar Christi gloriose resurgentis. Pet. Tertium es- dixisti, quod jam hic patefit, admirandum resurrectionis Christi my- sterium. Mich. Post incarnationem & mortem est admiranda & gloria Christi resurrectio sequuta: per quam illud esse creaturæ, illud esse humanitatis, seu passibilis & mortalis hominis, ac si esset res- accidentalis, est totum omisum. Nihil est in Christo quod sit animale, sed est totum corpus spirituale. Per resurrectionem est caro Christi

glorificata ad eam gloriam, quam habuit verbum apud Deum, Joan. 17. Ut per incarnationem Verbum effici carnem & creaturam, quis dixerit; ita contra carnem per resurrectionem desinere esse creaturam, sit eadem ratione dicturus. Pet. Quonam modo illud esse creature potest deponi? Mich. Hoc esse creature nos in resurrectione corporis nostri deponemus, sicut nunc in spirituali regeneratione internus noster homo fit Deus. In futuro saeculo forma substantialis corporis nostri non erit creatae lucis forma. Ideo illud esse creature ea ratione deponemus. Quia ipsum esse ab ipsa denominatur forma, sicut forma est quae dat esse rei. Atque ita deposito esse creatae formae, illud esse creature deponetur. Forma substantialis corporis Christi nullam creatae solaris lucis participationem nunc habet: quam tamen ante resurrectionem habuit Christus, non solum in carne, sed & in anima, quemadmodum & nos habemus. Sicut in finali resurrectione abolebitur corruptibilis haec lux solis & lunae, nec alia lux supererit, quam ipsa essentia Dei claritas, Esa. 60. Apoc. 21. & 22, ita quod ad Christum attinet, in ejus resurrectione id factum est, ut corpus Christi resuscitatum solam habeat increatae lucis Dei substantialiem formam, qualis ab aeterno erat substantialis lux Verbi divini. Sicut in rebus his inferioribus majus lumen tollit minus, ita tunc fiet, ut sola ibi lux Christi supersit, sicut illa sola erat in archetypo, antequam solis lux crearetur. Fragilis est haec lux, quae facile destruitur, & fragilis mundus hic in ea formatus. Nihil facilius destrui videmus, quam lucem candelae, & spiritum soni. Ideo lux haec tunc non supererit, nec spiritus soni creati. Sicut ea quae in futuro saeculo sunt permanenta, permanentem jam nunc habent substantialiam, ut elementorum materiae cum ipsa anima: ita & quae sunt annihilanda, jam nunc annihilantur, ut formae lucis creatae, & spiritus soni creati. Nec id quod nunc videmus, nec id quod audimus, nec id quod gustamus, tangimus aut olfacimus, tunc supererit: sed Deum videbimus, audiemus, olfactemus, gustabimus, & tangemus. Exuenda igitur nobis est mortalitatis forma. Ac nihilominus dicetur idem individuum, quia eadem cum anima manet idea divina, tametsi reliqua mutentur, ut diximus de puer & sene.

sene. Caro ipsa Christi non erat talis ante resurrectionem, qualis nunc est. Etiam vivens fuisset immutata, & transformata, sicut corpora viventia hora finalis resurrectionis *immutabuntur, & transformabuntur*, ut ait Paulus. Transmutatio vera carnis erit, in divinam formam translatio. *Pet.* Non est igitur eadem caro, si non est eadem creata forma. *Mich.* Eadem caro est, & eadem increata forma. Positio deitatis loco cuiusvis formæ, nec speciem mutat rei, nec individuum destruit, imo a destructione servat. Identitas principaliter est ab idea divina manente, & ab anima. Forma illa lucis erat ab idea divina, in ea consistebat, velut ejus vices ad tempus agens. Sola idea divinæ manifestatione tam lucida, evanescet fragilis illa creata lux. Sicut itaque major lux nunc exinanit minorem, ita in resurrectione fiet, ob magnam vim lucis divinæ, omnia transformantis & glorificantis. Non supererit minor lux in præsentia majoris. Ratio est, cum experientia & Scripturæ autoritate. Experientia nos nunc docet Deus, quæ permaneant, vel non permaneant, annihilentur, vel non annihilentur. Si quis nullis horum movetur, dicat creatam lucem simul cum increata mansuram. Nos dicimus, non mansuram, tum quia fragilis, tum quia frustra, tum etiam quia lucis creatæ fons sol ipse non manebit. Id quod annihilatur, non est resurrectionis capax. Imo non diceretur tunc resurrectio, sed iterum ex nihilo creatio. Denique, Scripturis nos credimus, quæ aperte docent, non mansuram aliquam solis aut lunæ lucem. Non est porro valde contendendum, an sit eadem caro, cum Paulus dicat, *Non fore singulis in resurrectione corpus idem, quod prius fuit: sed Deus dabit corpus, ut volet, 1 Cor. 15.* *Pet.* Magna est gloria resurrectionis Christi, ad cuius analogiam erit resurrectio nostra. *Transformabitur caro nostra, & conformis fiet corpori Christi glorioso,* Phil. 3. *Mich.* Jam aperte cernis illam Christi in Deo consummatam, & ab esse creature separatam gloriam. Seclusa deitate non potest in Christo homo aliquis intelligi, qualem esse humanitatem, seu purum hominem, in eo sophistæ tradunt. Si deitatem tollas, solvitur in eo hominis unitas & essentia. Quando igitur hominem dicimus, & car-

O o o

nem

nem Christi dicimus, ibi & divinitatem comprehendimus. *Pet.* Christus est genitus ex semine Davidis, secundum carnem: ergo erat caro creata. *Mich.* Carnis Christi divinitatem vidisti, vere substantialiem. Quia vero caro dicitur id quod a spiritu secernitur, carnis nomine licet aliquando intelligere materiam creatam. Dicitur Christus factus ex semine Davidis secundum carnem, id est, creataram carnis, aut humanam materiam: aut secundum carnem, quia in carne continetur id totum, quod est humanæ propagationis, & a carne spiritui aliquid communicatur. Vere tamen non est Christi caro pura creatura. Non est in Christo illa sophistarum humanitas, quæ eis est purus homo, pura creatura. Quia non est in eo hominis forma creata, sicut nec in nobis erit post resurrectionem. Esto, effet nunc in eo forma lucis creatæ, ut erat quando in terris agebat: atthuc non est in eo talis purus homo. Seclusa enim deitate, anima non est anima, caro non est caro, homo non est homo. Seclusa ergo deitate, non est in Christo aliquis purus homo. Si in rebus aliis ideam divinam excludas, nihil dicitur lapis, nihil aurum, nihil caro, nihil anima, nihil homo: cum idea divina sit, quæ dat esse specificum, & individuale, & quæ ipsi formæ creatæ dat esse formæ. Ergo in Christo, si deitatem excludas, nec est forma, nec homo. Christus ipse est idearum pelagus æternum, qui in rebus omnibus per ideas adumbrari fecit, & secundaria quadam ratione praestitit, id quod in ipso solo originalis deitas primo realiter & substantialiter præstat. Nunquam Christum cognoscet, qui rerum creatarum analogias despicit, & discursus varios a creaturis ad Creatorem: cum præsertim ipse Christus, principium, primogenitus & caput creatarum, se habeat ad creaturas, ut caput ad membra. Inseparabilis a re quavis est idea, ut a filio Dei deitas. Inseparabilis est, sicut quibusdam dicitur inseparabilis quantitas a re quanta, & figura a re figurata. Imo idea ipsa est quantitas rei, idea est figura, idea est unitas. Hanc ab idea imaginem, seu munus hoc, ad tempus accipit cuiusvis rei forma, ab idea ipsa formata. Temporalis ergo lucis forma non habet æternitatem illam, post resurrectionem futuram. *Pet.* Resurrectionis Christi gloriam ea res facit

illustri-

illustriorem. *Mich.* Tanta est resurrectionis Christi gloria & potentia, usque adeo est ipse in Deum assumptus, ut nihil majus possit quis in Deo excogitare. Sublimius quam ante est ipse tunc factus filius, patri magis similis, omni ex parte incorruptibilis, gloriosus & potens. Talis per resurrectionem factus est regressus de homine in Deum, qualis per incarnationem fuit exitus de Verbo in carnem. Quod ipsem Christus abunde testatur. *Nam filium hominis,* ait, *ascensurum eo, ubi erat prius, Joan. 6. & eodem, unde exierat redditurus, Joan. 16. & ad eandem gloriam, Joan. 17.* Sicut a summo cælo egressio ejus, ita recursus ejus ad summum ejus, Psal. 18. Divina descenderunt ad humana, ut humana ascenderent ad divina. Ille ipse homo Christus Jesus est in tantam gloriam & potentiam erectus, ut nihil majus dicere possis. Ille ipse Jesus crucifixus est æqualis Deo. Non est alia Dei potentia, quam ipse, qui ideo dicitur esse potentia, virtus, & fortitudo Dei. Imo ad maiorem gloriam, quam fuerit Verbi gloria, est nunc Christus glorificatus, ratione majorum donorum. Gloria illa Spiritus regenerationis Sancti nunquam antea talis fuit. Unde & cœli facti sunt novi, incorruptibles, qui antea erant corruptibles. Novum quoque & cœlesti in nobis regnum. Plus artificii habet ipsa Christi resurrectio, & novi hominis in nobis creatio, quam tota illa prior mundi creatio: cum ibi fuerint facta corruptibilia, hic incorruptibia: ibi umbra, hic veritas. *Pet.* Si totam habet Christus Dei potentiam, non est res finita. *Mich.* Ille qui omnem habet Dei potentiam, cujus sunt omnia quæ habet Deus, non est res finita: imo infinita, & intellectu, & potentia, & duratione, & loci ratione. Non est certi loci capacitate finitus Christus, sed est ubique vult, sine locali motu. Extra omne quantitatis corpus, est spirituale corpus in novo cœlo, *superiora & inferiora sui plenitudine implens, Eph. 4.* Ipse est ille, qui se cœlum & terram implere dixit, *Jerem. 23.* Imo illud fuit hujus umbra. Christus omnia implens, etiam illam prophetiam implet, omni plenitudinis genere. *Propter hunc hominem fecit Deus mundum, & ab ipso mundus repletur,* ait Petrus lib. 8. Clementis. Hic descendit ad inferiora inferni, & ascendit ad superiorum suprema, *ut impleret*

omnia, teste Paulo. Ipse ambulat *super pennis ventorum*, Psal. 103. equitat per æthera, loca angelis inhabitata *ערבות araboth*, Psal. 67. *Sedet in circuitu terræ, cælum palmo suo, & manu aquas maris metitur*, Esa. 40. *Æque est nunc prope nos Christus*, Phil. 4. sicut olim, quando dixit, *Deus de propinquo ego sum*, Jerem. 23. *Æque proprie*, sicut olim, est nunc cœlum sedes ejus, & terra scabellum pedum ejus. Imo ibi, velut figurali signo, ostenduntur ea quæ nunc sunt, & in ipso vere impletur. *Æque proprie ambulat nunc Christus in medio nostri*, sicut olim ambulabat per medium castrorum Israël, Deut. 23. Ambulat nunc Christus *in medio candelaborum*, id est, in medio ecclesiarum, ut aperte docet Apocalypsis. Ecce nunc tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Atrium nostrum interius est locus, in quo vere habitat Christus inter filios Israël, Ezech. 43. *Ponam, inquit, sanctuarium meum in medio eorum, & erit habitaculum meum in eis*, Ezech. 37. Non est Christus in certa parte cœli, ut quidam putant. Locus ejus non est quærendus inter elementa, nec inter stellas, sed in tertio cœlo. Non mansit Christus in certa parte coeli, sed supra omnes cœlos, & intra nos est. Carnalem habent sensum, qui argumento situs dextræ patris Christum a nobis eripiunt. Quæres potius probaret, ipsum non esse ad dextram patris: sed ipsi putant, Christum esse animalem hominem, & dextram Dei esse affixum aliquod. Aut certe putant, carnem Christi esse in cœlo positam, ut sit spectaculum volatilibus cœli. Nos autem dicimus, quod sit Christus in eo cœlo, ad quod angeli non pertingunt. Est in tertio cœlo, ubi & unde omnia implet. Extra omnem locum, & extra omne quantitatis corpus, est spirituale corpus, in novo cœlo, quod intra nos est. In solo Christo est Deus, & in eo est omnis deitatis origo. Nullibi spirat Deus, nisi per spiritum Christi, nemini loquitur, nisi voce Christi: neminem illuminat, nisi lumine Christi. Corpus Christi est multis in coena communicabile, mirabili nexu nos in unum connectens, ut simus membra corporis ejus, ex carne ejus, & ex ossibus ejus. Corpus Christi & corpus ecclesiæ sunt una caro, sicut caro vixi & caro uxoris sunt una caro. Sicut Eva constabat ex carne & ossibus

ossibus Adæ, ita ecclesia constat ex carne & ossibus Christi. In qua re *mysterium magnum* exclamat Paulus, Eph. 5. Aliud simile mysterium est *manifestatio Dei in carne*, 1 Tim. 3. Ecce tria similia mysteria. Adam & Eva sunt una caro, Christus & ecclesia sunt una caro, Deus & homo sunt una caro. Tria hæc simul notavit Paulus dicens, *Caput uxoris vir, caput viri Christus, caput Christi Deus*, 1 Cor. 11. Idque semper per realem capitum cum corpore conjunctionem: alioqui monstrum erit, si corpus a capite separe. Animadverte, quæso, trium horum mysteriorum similem rationem. Ut Deus cum homine una caro efficitur per incarnationem, ita uxor cum viro in unam prolis carnem coalescit, & Christus cum ecclesia unam carnem vere facit in cœna. Manifestus est igitur error illorum, qui Christum manducari negant, & eum in solo uno cœli loco conclusum conineri volunt. Deum ubi sit nesciunt, qui Christum ignorant. Nunquam aliiquid de Deo in mundo habuimus, nisi Christum, nec aliud unquam habituri sumus usque ad diem judicii, in quo nos Christus coram Deo Patre præsentabit. Hæc omnia tibi abunde suppeditabit ipse Christus, Joh. 14. si ejus verba non oscitanter legas. Nam sicut ad quæstionem de visione, ita ad quæstionem de via & loco, illatio sequitur ex illis Christi verbis. *Nonne credis, quod Pater in me est? Pater in me manens ipse facit opera.* Quod verum non esset, si alicubi aliqua opera extra ipsum facheret Pater. Sicut per ipsum omnia facta sunt, ita per ipsum omnia nunc fiunt, & sine ipso fit nihil. *Nec in cælo, nec in terra, aliiquid sine ipso existit*, Joh. 1. Ipse est rerum omnium essentia, ut de Jehovah dicebamus. Ipse est Jehovah, & rerum naturalium principium. Splendor ille, qui est forma rei cuiusvis, a Christo est, & Christo inest. *Omnia in ipso consistunt*, Col. 1. *Ipse fert, sustinet, & portat omnia verbo virtutis sua*, Heb. 1. *Ipse fecit nos, sustinet nos, & portat nos*, Esa. 46. & 63. *In ipso vivimus, movemur, & sumus*, Act. 17. *Ipse vivificat omnia*, 1 Tim. 6. *Ipse suo spiritu vitam omnium fovet, creat, recreat*, Psal. 103. *Ipse est vita nostra, & longitudo dierum nostrorum*, Deut. 30. Sine Christo denique nihil fieri potest, nihil videri, nihil audiri. Lux hæc,

P p p

quam,

quam oculis vides, splendor est Christi, seu ejus lucis similitudo quædam, & ei insita: Sonus quem audis, spiritus est Christi. Nihil est in mundo creatum, in quo non reluceat & agat creator. Omnibus mundi rebus immixtus est ipse Deus, ipsa splendoris Christi forma, & vivificans ipse Christi spiritus. *Pet.* Videndo ergo rem quamvis, non solum videtur Deus, sed & videtur Christus. *Mich.* Quodammodo, & credentibus: quia in rem quamvis diffunditur lux Christi. Primario tamen in Christo ipso videtur Deus. In re quamvis pene palpatur Deus, *Act.* 17. sed primario in Christo. In creaturis omnibus sentitur odor quidam virtutis Dei, sed primario in Christo. Deus est in omnibus, sed primario in Christo: in quo solo vera & naturalis unio deifica, hypostatica, admirabilis. In rebus omnibus est symbolum deitatis Christi dispensatio deitatis secundaria, & lux secundaria creata. In Christo vero est substantialis tota deitas, & lux ipsa primaria inçreata. In eo sunt rerum ideæ primæ, scilicet in ejus intellectu, deinde in rebus ipsis. Ideæ primæ, ut ante creationem erant in sapientia Dei, velut in anima quadam, ita nunc sunt in intellectu Christi infinito, in ipsa anima Christi. In anima Christi est rerum omnium notitia, etiam capillorum capitum. In eo est omnium tota plenitudo, in eo est omnium exemplaris cognitio, & recipia in eo sunt rerum omnium principia. Ab ipso Christo in creaturas omnes fluunt essentiae: instar secundæ solaris lucis ab eo varie radiat deitas, ac ideales ipsæ formæ. Innumeris sunt gradus, in corporalibus & spiritualibus, sicut solaris hujus lucis sunt multi gradus. Imo & post resurrectionem, licet nulla erit lux solis, nihilominus erunt varii claritatis Dei & gloriae gradus, sicut stella a stella differt in claritate. Christus semper erit ut sol, & alii postea suis ordinibus siti. *Unusquisque in proprio ordine, sed primus Christus, 1 Cor. 15.* Ut nunc est in Christo tota deitatis plenitudo, ita illa eadem erat ab aeterno in forma hominis. *Pet.* Solam simplicem prædestinationem hominis Christi sophistæ cogitant, ut de nobis fuisse dicunt parem in Deo præfinitionem. *Mich.* Quam graviter errent, ex nobis ipsis facile nunc percipies. Si membra a

se invicem discernas, capit is summam discretionem colliges. Ut quisque nostrum habet varium donum, ita est ab æterno varie prædestinatus. Substantialis lucis, & gloriæ sedes alia est huic, alia illi ab æterno parata. Ergo non est de nobis sola simplex & par prædestinatio. Quid jam de capite ipso dices? In eo sumus nos prædestinati, in eo omnes continemur, & ab eo omnes pendemus. Ut nunc sunt diversi rerum ordines in Deo, ita ab æterno erant in eo, & princeps omnium ordinum Christus. Hunc ordinem in Deo æternum cogita, & Christum ipsum super omnia constitutum. Nos vere quid fuerit λόγος in Deo, intelligere a priori non possumus, nisi a posteriori exordiamur, intrando per ostium, per Christum ipsum. In qua re est a sophistis omnibus erratum. Hoc dico, oportere nos Christum intelligere, fuisse primam Dei cogitationem, seu idealem rationem. In Christo nos cogitare debemus ipsam lucis Dei plenitudinem, & eandem olim in eadem forma dicere λόγον & Elohim. Christum unicum scopum tenere debemus, ut totum Verbi arcana fuerit olim futuri hominis gloria. Sine sui mutatione Deus hos magis diligit, illos minus, & omnium maxime Christum. Sine sui mutatione Deus his magis unitur, illis minus, & omnium maxime Christo. Non est mutatio in Deo, sed in rebus ipsis, quæ suis ordinibus Deo appropinquant. Ineffabiles sunt modi, quibus Deus omnia sustinet, omnibus unitur, & in rebus omnibus agit. Imo Christus ipso est, qui omnia in omnibus operatur, & Deus per ipsum. Quis neget, Deum hoc posse per Christum, cum & per Deitatem, quæ est in re quavis, possit novum mundum creare, & rem ipsam in omnibus operantem facere? Quanto magis Christus nunc omnia in omnibus operatur, cum sit in eo tota deitatis plenitudo? Pet. Operatur ergo ille opus peccati, peccatum ipsum, & in diabolo, & in homine. Mich. Stoici & Magi cum suo servo arbitrio id fateri cogerentur. Non bene concluditur servum arbitrium ex eo quod Deus agit in nobis. Nam Deus agit in nobis hoc ipsum, ut libere agamus. Artificium est mirabile, & actionis divinæ variæ sunt modi, sicut est multiplex virtus & spi-

ritus ejus. Ac si actio non esset declarata peccatum, ipse virtute naturali sustentat, & agit ad essentiam facti: nihilominus bonus spiritus occurrit, dictans ne agatur. Factum Deus odit, & naturalem faciendi opem non denegat. Tale vult esse artificium facultatis liberæ, cui adscribitur ratio peccandi. Sicut Deus liber est, ita liberam illam facultatem, ut vult, varie communicat. Servum in ipso creatore esse arbitrium nos concluderemus, si in creaturis nihil nisi servum arbitrium relucere videremus: in iis praesertim, quæ sunt verae Dei imago, & in quibus mens divina relucet. Si Christus habet plene liberum arbitrium, & nos aliquid habemus, ejus spiritu & libertate donati, ejusque in omnibus vere participes. Sed de his alibi. Hoc nunc, ne gloria Christi aliquid desit, firmiter asserimus, ipsum Christum habere liberum arbitrium. Sicut libere ipse omnia potest, ita libere potest eos, qui a servo arbitrio hodie fascinantur, ad sanam mentem reducere. *Pet.* Hac ratione illi moventur, Quæ Deus antea cognovit, & ordinavit, non possunt aliter habere. *Mich.* Falsa suppositione tempus illi in Deo supponunt, unde & falsum inferunt. Quæ nunc fiunt, non solum ab æterno cognoscit Deus, sed videt sibi præsentia: libere fieri videt, & ita ordinat. Alioqui nec Christus ipse liber est in factis suis, quæ Deus juxta eorum rationem antea cognovit, & ordinavit. Ex eo ipso, quod Deo nihil est futurum, concludit Philo in libro de Mundo, cum providentia stare liberum arbitrium in homine, in quo mens divina relucet. *Pet.* Quomodo gloriam & potentiam accepit filius in resurrectione, si naturalis sibi erat? *Mich.* Non est naturale, quod filius omnia quæ Patris sunt, mox possideat. Sed naturaliter debetur filio omnis hereditas & gloria Patris: idque post testamentum morte confirmatum. Eam totam Patris gloriam & potentiam dispensatione divina non plene obtinuit Christus, donec testamentum est sui ipsius morte confirmatum, & ipse per passionem glorificatus. Post eam vero glorificationem omnia ita possidet Christus, ut nullum nomen, nulla gloria, nulla potentia, nullus honor, Deo tribui possit, quin sibi etiam conveniat. Quanquam dare possis aliquod peculiare

culiare nomen, quod soli Patri Deo conveniat, sicut solus ille dicitur Ingenitus, & Pater Christi: nomen tamen aliud, quod gloriae sit aut potentiae erga nos, filio convenit, sicut Patri: immo Patri tribuitur per filium. Unum est necessario eorum nomen, sicut ipsi unum sunt. Verus ipse est Deus, Creator, Omnipotens, & vere Jehovah. Cui soli cum Deo Patre in substantia & Spiritus unitate regnanti, sit in eternum gloria, imperium, & omnis potestas. Amen.

U S T I L I
R E G N I C H R I S T I
L I B R I T A

Q q p D E

FIDE
JUSTITIA
REGNI CHRISTI,
Legis Justitiam superantibus, & de Charitate;
LIBRI TRES.

PROLOGIUM.

OSTIUM jam est nobis apertum, ut per illud ingressi omnia bene semper intelligamus. Nunc ostium idem fidei Christianæ est nobis aperiendum, ut per illud ingressi omnia bene semper agamus. Nec enim bene intelligere nec bene agere est hactenus nobis datum. Quis hic non lachrymetur tantam Christianismi jacturam, quod Christianos nos omnes esse dicamus, cum nec Christianam fidem sciamus, nec secundum Christianam fidem operemur? Non in fide solum jamendum erratur, sed in charitate quoque & operibus. Christianus item a Judæo non bene discernitur, regnum Christi nescitur, & justificationis vis ignoratur. Jacto vero fidei Christianæ primo fundamento, non erit difficilis aliorum explicatio, quam ego tribus libris

DE FIDE ET JUSTITIA, &c. 247

bris perstringere conabor. In primo justificantem fidem & regnum Christi annunciaro. In secundo Legem cum Evangelio conferam, & Christianum a Judæo discernam. In tertio charitatis cum fide collatæ vim & opera commendabo. Faxit Jesus Christus, ut benc nobis hæc omnia cedant!

Qqq 2

LIBER

LIBER PRIMUS,
DE
FIDE
ET
JUSTITIA
REGNI CHRISTI.

CAPUT PRIMUM.

De Fide.

HOC primo libro in quatuor capita dissecto, Christianam fidem primo loco enunciabimus, secundo ejus essentiam inquiremus, tertio Christianos esse in ea justificatos, & jam salvatos dicemus, quarto regnum Christi jam venisse evangelizabimus. Circa fidem Christianam sunt nostro seculo quædam ortæ quæstiones. Prima, Quæ & qualis sit fides illa? Secunda, An sola justificet? Tertia, An sit operum adjectio aliqua?

Plerique hodie fidem solam justificare merito affirmant, at quæ sit illa fides plane ignorant. Quod magnum est erroris indicium, quisque eorum sibi novam fidem excogitat, quisque fidem suo novo modo definit, & alter ab altero dissidet: nec per credendi verbum aliquis eam definire vult. Parem illam Judæis olim fuisse contendunt

dunt, & fuisse eos nobis æquales, quasi adventus & regeneratio Christi nihil novi orbi contulerit, nec foedus novum, nec novas creaturas. Fidem quandam varie compositam pingunt, hinc & inde se mutuo contorquentes, ut charitatem cum operibus conculcent, & baptisimum cum coena pessundent. Quæ omnia nunc omittens, simpliciore via cum eis agendum duco, & catholicam veram fidem ita facile ostendo. Profero eis sexcentos, imo omnes Scripturæ Evangelicæ, locos in quibus de credendo fit mentio. *Resipiscite & credite: credis, crede, credo. Si toto corde credas: Qui crediderit, si credideris, ut credatis.* Dicant nunc, Quid ibi toto corde credendum præcipitur? Quid credendo salvabimur? Videant, quid ad hæc paslim responderit ipse Christus: videant, quid responderint Paulus & Silas. Roganti enim cuidam, quid illi faciendum ut salvaretur? Responderunt, *Crede in Dominum Jesum & salvus eris,* Act. 16. Ergo in credendo consistit salus. In credendo consistit justitia, si corde creditur ad justitiam. Quod a credendo dicatur fides, docet ipsa vocis etymologia. Nam fides in Evangelicis literis dicitur πίστις, a verbo πιστεύω, quod est *credo*. Hebraice a *credendo* dicitur fides. Vera autem vis & proprietas verbi *credo* juxta vim Hebraicæ dictiōnis בְּאֵמָן *beemin*, est non solum assentiri, sed cum firma fiducia se ibi stabilem facere. Latine item a *fidendo* dicitur *fides*. Vere igitur credere est firmum & fidentem credere. In quo sensu monemus accipiendum esse credendi vocabulum, ubi de vera fide agitur. Exemplo Abrahæ hæc fidei & credendi ratio probatur. Nam Abraham pater credentium, quia cum firma fiducia creditit, justificatus est, Gen. 15. Id enim ibi notat dictio illa *beemin*. In Novo Testamento quotquot justificati sunt, ideo justificati sunt, quia firmiter crediderunt, vere crediderunt, fidendo crediderunt. Sed quid apostoli crediderunt? Quæ fuit illa Pauli tanta πληροφορία? Quid Petrus firmiter credidit? Credidit Jesum illum esse Christum filium Dei vivi, Matth. 16. & Joan. 6. Hoc credendum semper Christus docuit, & ea fiducia sibi credentibus regnum suum dedit. Hoc credendum docuit Deus ipse de cœlo, id repetens in Jordane & in Monte, ut esset firma magis fides. Deus ipse

ita nobis de cœlo Evangelium prædicavit, *Hic est filius meus, in quo mihi placent credentes.* Crede & Deo places. Hoc ita credendum, semper docuerunt apostoli & discipuli omnes. In hac fide sunt ipsi justificati, sicut ait Paulus. Nos in Christum Jesum credidimus, ut justificaremur, Gal. 2. Per hunc omnis qui credit justificatur, Act. 13. Hæc est fides de Christo, per quam justificati sunt sancti, Act. 26. Hæc est Christi fides purificans, justificans & salvans, ut cum Paulo & aliis omnibus apostolis affirmat Petrus in concilio, Act. 15. Hæc fides est fundamentum ecclesiæ, ob quam dictus est Petrus *beatus*: quia credidit hunc Jesum esse Christum filium Dei. Nullibi in Evangelicis literis credendi verbum invenias, ubi hoc credendum non præcipiatur. Nullibi de fide fit mentio, ubi hæc fides non intelligatur. Magnum igitur facinus est, velle fidem aliter pingere. Considera, lector, qua efficacia, quo verborum impetu, dixit Joannes, *Quisquis crediderit, quod Jesus est filius Dei, in Deo manet, & Deus in eo.* Omnis qui credit Jesum esse Christum, ex Deo natus est. *Quis est, qui vicit mundum, nisi qui credit Jesum esse filium Dei?* Credentes quod Jesus ille est filius Dei vitam æternam habetis in nomine ejus. Ipsum Christum audi, qui semper docet, opus Dei esse, & vitam æternam jam præsentem esse, si credamus eum esse filium Dei, Joan. 3, 4, 5, 6, & alibi passim. Nunquam aliud egit, quam ut credamus ipsum esse filium Dei. Hoc mihi est perpetuum fundamentum. Christus est mihi unicus Evangelista. Christus ipse prædicavit evangelium regni usque ad mortem, semper se filium Dei clamans, & id credentibus fausta omnia annuncians. Pro hoc articulo mortuus est, quia filium Dei se dicebat. Omnes apostolorum prædicationes hoc ipsum agunt, ut hunc Jesum persuaderent omnibus esse Christum filium Dei, Salvatorem mundi. Ad hujus fidei Christi prædicationem destinatus est apostolatus Pauli, Act. 26. Rom. 1. & 16. Pro hac fide oravit Christus pro Petro, ne deficeret fides ejus, scilicet, qua ipsum esse filium Dei fuerat confessus. Pro nobis id credentibus Patrem rogat Christus, Joh. 17. Hæc fides nos facit filios Dei. *Dedit ipse potestatem, ut filii Dei fierent, qui crederent in nomen ipsius,* Joh. 1.

Fili Dei estis, eo quod credidistis Iesu Christo, Joh. 7. Eph. 1. Gal. 3. Act. 11. & 19. Quos locos denuo vide, lector, omnino atten-
dens, quid illi crediderunt, quando ibi dicitur, *Postquam credide-
runt & postquam credidistis.* Hæc de Christo fides fecit primos An-
tiochiae Christianos, Act. 11. Unde enim quis dici potest Christianus,
nisi a fide Christi? Annon fides Christianorum est vere credere,
hunc esse Christum, ex Deo genitum? Si tu Christianus es, quare
te vere Christianum putas? Quæ est fides Christianorum? Illud in-
super rogo, quid intelligis per Testamentum Novum? Quid per Evan-
gelium Christi? Quid prædicandum, quando apostolis dicitur, *Pra-
dicate evangelium?* Quid credendum, quando nobis dicitur, *Credi-
te evangelio?* Mihi non satisfacis, librum hunc ab evangelistiſ conscriptum demonſtrans. Nam autequam hæc ſcriberentur, jam erat
a Christo prædicatum evangelium. In scriptis his, ut ait Lucas, eſt
enarratio quædam. Eſt enarratio actorum Christi, ad hoc ſolum
tendens, ut credamus Iesum illum esse Christum, filium Dei, Sal-
vatorem. Ita Joannes teſtatur: *Hec ſcripta ſunt ut credatis, quod
Iesus eſt Christus, filius Dei, utque ita credentes vitam habeatis
per nomen ejus,* Joan. 20. Ecce totum Christi evangelium, annun-
ciatio ſalutis iis, qui ita credunt. Ob eam cauſam ſcriptas eſſe epi-
ſtolas & prophetarum vaticinia, docet Petrus, *ut credamus Iesum
eſſe filium Dei,* 2 Pet. 1. Epiftolæ omnes Pauli & aliorum aliud
nihil ſunt, quam documenta ad ædificandum ſuper hoc fundamen-
to Christi. Jam enim eis, ad quos ſcribebam, Iesum illum eſſe Chri-
ſtum filium Dei prædicaverant. Antequam apostoli & evangelistæ
quicquam ſcriberent, jam erat a Christo prædicatum evangelium,
quando fauſta & regnum Dei ſibi credentibus annunciabat. Jam erat
ſuper hoc ſolo fidei articulo fundata ecclesia, & ſuper petra ſolidif-
fima. Jam erat per Christum promulgata doctrina fidei, & Testa-
mentum Novum ejus ſanguine firmatum.. Si ergo neſcias, quod
religio & fides Christianorum eſt credere in Iesum Christum, filium
Dei, dico te non eſſe Christianum, nec cum Christo habere foedus
aliquod. Hoc eſt foedus ſalutis noſtræ, & in ſignum hujus foederis
arra datur Spiritus Sancti.. De hoc dictum eſt, *Qui non crediderit,*

252 DE FIDE ET JUSTITIA

condemnabitur. Hoc est verbum evangelii corda purificans. Hoc est omnibus apostolis prædicandum commissum. *Præcepit nobis, inquit Petrus, ut prædicaremus quod ipse est a Deo unctus, Iudex vivorum & mortuorum: & quod remissionem accipit per nomen ejus, quisquis credit in eum,* Act. 10. Sola hæc Petri prædicatio Gentes convertebat ad fidem Christi. Cui similis est apud Judæos prima Pauli prædicatio, Act. 9. id solum contendens, quod hic Jesus sit Christus filius Dei. Quicunque ergo non ita credit, hunc Jesum esse Christum filium Dei, nescit quid sit evangelium, nec Christianus est, nec Christi prædicationem unquam audivit. Non est nobis mirandum, si prædicare Jesum esse Christum filium Dei, videretur olim *Judeis scandalum, & Gentibus stultitia:* cum & hodie scandalizentur, & stultum putent, qui se Christianos arbitrantur. Imo *eum esse filium Dei* nec audire nec credere volunt: sed cum Caiapha exclamant, *Blasphemavit, quia dixit, Filius Dei sum.* Reus est mortis, quia filium Dei se fecit. Crucifige, crucifige, *quia homo cum sit, filium Dei se facit.* Planissime profecto se esse filium Dei annunciat: & planissime ut filius Dei agnitus est piscatoribus, centurionibus, mulieribus & rudi populo, reclamantibus semper Phariseis & Sophistis. Perditissima est hæc natio, quæ sublimius quid se scire putans, minus scit quam idiotæ. Nec Deo nec Christo sophistæ credunt. Nam, ut ait Joannes, credere Deo est credere, *verum esse testimonium ejus, quod testatus est de filio suo,* i Joan. 5. Testatus est autem voce de cœlo facta, *Hic est filius meus.* Vides fidem Christi Scripturis semper concludi. *Qui creditis in Deum, inquit Christus, in me creditis: sicut qui videt me, videt Deum,* Vide igitur, & crede, lector, & noli mirari, si hanc fidem urgeo. Semper dixi, & dico, & dicam, esse omnia scripta, ut credamus hunc Jesum esse filium Dei. Hoc mandatum cepit Christus a Patre, ut se esse Messiam declararet. Ad hoc evangelizandam missus est ipsem Christus. Ob id mortuus, quod filium Dei se dicebat. Ipse est Apostolus confessionis nostræ, ejus viz. quam testatam fecit coram pontificibus & coram Pilato: qua ingenue confessus est se esse filium Dei, Regem Judæorum. Paulus deinde hanc fidem semper prædicavit.

